

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

NA POTI IZ NASILJA

Prakse dela proti nasilju nad ženskami

Klavdija Aničić

Olga Bezenšek Lalić

Irena Špela Cvetežar

Dejan Čulk

Teodora Glušič Terbovc

Mateja Hočevar

Irena Papež

Maja Rus Makovec

Jelka Velički

Lili Vučenović

Blanka Žgajnar

Uredila: Špela Veselič

Izdajatelj:

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

Uredila:

Špela Veselič

Uredniški odbor:

*Klavdija Aničič, Mateja Hočevan, Dalida Horvat, Doroteja Lešnik
Mugnaioni, Irena Papež, Špela Veselič*

Oblikovanje in tehnična ureditev:

Mitja Bobnar

Računalniški prelom in priprava za tisk:

Starling d.o.o., Vrhnika

Tisk:

Tiskarna Povše, Ljubljana

Naklada:

500 izvodov

*Razmnoževanje publikacije ni dovoljeno brez pisnega dovoljenja
Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

364:343.62

Na poti iz nasilja : prakse dela proti nasilju nad ženskami /
[avtorice in avtor prispevkov Klavdija Aničič ... [et al.] ;
uredila Špela Veselič]. - Ljubljana : Društvo SOS telefon, 2007

ISBN 978-961-91471-1-5

1. Aničič, Klavdija 2. Veselič, Špela

231411200

Vsebina

Predgovor	1
(Maja Plaz)	
Uvod, Nasilje nad ženskami je družbenopolitični problem ..	5
(Irena Papež, Mateja Hočevar)	
1. Namen publikacije	5
2. Izpeljava intervjujev	7
2. 1. Intervjuji	8
2. 1. 1. Življenje s povzročiteljem nasilja	8
2. 1. 2. Iskanje pomoči za odhod iz nasilnega odnosa ..	9
2. 1. 3. Življenje po odhodu iz odnosa s povzročiteljem nasilja	11
3. Zaključek	12
 A. Intervjuji z uporabnicami	
Zala	16
Ana	25
Gabrijela	33
Polonca	42
Jasna	51
Nataša	61
Marija	70
Majda	77
 B. Prakse dela nevladnih in vladnih organizacij	
Dobre prakse nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami	84
(Lili Vučenović)	
1. Namen prispevka	84
2. Temeljna načela za delovanje proti nasilju nad ženskami	84

3. Delo nevladnih organizacij proti nasilju nad ženskami	85
4. Nediskriminatorne in antidiskriminatorne prakse	88
5. Zaključek	89
Vpliv socialnih mrež na procese ne/reševanja nasilja	90
(Klavdija Aničič)	
1. Namen prispevka	90
2. Socialne mreže	90
3. Povečevanje varnosti žensk z izkušnjo nasilja	91
4. Iskanje pomoči znotraj socialne mreže	92
5. Delo strokovnih mrež mora upoštevati	95
tudi delovanje socialnih mrež	
6. Zaključek	96
Strokovno delo centrov za socialno delo pri reševanju problema nasilja nad ženskami – problem zakonodaje ali/in stroke?	97
(Olga Bezenšek Lalič)	
1. Namen prispevka	97
2. Zakonske podlage za delo centrov za socialno delo ..	97
2. 1. Socialnovarstvene storitve	98
2. 1. 1. Prva socialna pomoč	98
2. 1. 2. Delo z družino	98
3. Delo centrov za socialno delo na področju	99
nasilja nad ženskami	
3. 1. Neustrezna in pomanjkljiva zakonodaja	100
3. 2. Uporaba različnih modelov in pristopov v socialnem delu	101
4. Zaključek	103
Nasilje v družini: podlage za ukrepanje in sodelovanje policije	104
(Dejan Čulk)	
1. Namen prispevka	104
2. Zakonske podlage za delovanje policije proti nasilju v družini	105
2. 1. Ukrep prepovedi približevanja in intervencija v družino	106

3. Izobraževanje in usposabljanje policistk in policistov .	108
3. 1. Osebni pristop pri izobraževanju in usposabljanju policistk in policistov	109
4. Zaključek	110
Ženska z izkušnjo nasilja v sodnih postopkih	111
(Teodora Glušič Terbovc)	
1. Namen prispevka	111
2. Zakonske podlage	112
3. Vodenje postopkov – pravna pravila	113
4. Vodenje postopkov – osebne okoliščine	114
5. Komentar posameznih primerov iz intervjujev	116
Vloga tožilca ali tožilke pri obravnavi kaznivih dejanj z elementi nasilja	117
(Blanka Žgajnar)	
1. Namen prispevka	117
2. Organizacija dela na tožilstvih	117
3. Zakonske podlage za delo tožilstva	118
4. Kazniva dejanja z elementi nasilja in njihova prijava . .	118
5. Odvzem prostosti	120
6. Stik oškodovanke ali oškodovanca s tožilko ali tožilcem	121
7. Zaključne besede	121
Vloga zdravnic in zdravnikov pri pomoči pacientkam z izkušnjo nasilja	122
(Maja Rus Makovec)	
1. Namen prispevka	122
2. Izobraževanje zdravnic in zdravnikov	123
na področju nasilja v družini	
3. Nekatera dejstva, ki jih je potrebno upoštevati	124
pri obravnavi žrtev nasilja	
4. Praktična vloga zdravnice ali zdravnika	126
pri obravnavi žrtev nasilja	
5. Zaključek	129

**Vloga zdravstvenih institucij pri celostnem
obravnavanju žrtev nasilja v družini** 130
(Irena Špela Cvetežar)

1. Namen prispevka 130
2. Naloge zdravstvenih institucij pri obravnavanju ... 131
 žrtev nasilja v družini
3. Obravnavanje žrtev nasilja v družini v zdravstvu ... 132
4. Ugotovitve in predlogi, pripravljeni 133
 na podlagi evalvacije usposabljanj
5. Zaključek 135

Vedno obstaja več poti 137
(Jelka Velički)

1. Namen prispevka 137
2. Otroci v šoli in njihovo vedenje 138
3. Reševanje konfliktnih situacij v šoli 140
4. Reševanje problematike nasilja v šoli 140
5. Zaključne ugotovitve 141

C. Primeri dobre prakse v obliki dokumentov

Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami 146

Predlog zakona o varstvu pred nasiljem v družini 189

Psihosocialna pomoč ženski, ki je preživela nasilje
(protokol) 203

Kaj lahko storimo, če se srečamo z nasiljem
na delovnem mestu (protokol) 204

**D. Kam se lahko obrnete, če doživljate nasilje,
ga povzročate ali ste mu priča**

Viri

1. Primarni viri 211
2. Sekundarni viri 212

Predgovor

(Ob deseti obletnici delovanja Zatočišča Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja)

Leta 1997, ko je Društvo SOS telefon odpiralo prvo nevladno zatočišče za ženske in otroke, žrtve nasilja, družbena klima ni bila naklonjena odpiranju Pandorine skrinjice o nasilju za domačimi stenami. Pa vendar je kolegicam, ki so takrat delale na tem projektu, uspelo pridobiti vsa možna dovoljenja, soglasja, finančna sredstva. Zavedale so se namreč, da ženske z izkušnjo nasilja potrebujejo več kot »le« osebni pogovor ali pogovor po telefonu. Potrebovale so radikalnejšo pomoč, kot je možnost fizičnega umika iz odnosa s povzročiteljem nasilja. V Zatočišče se je prva ženska z izkušnjo nasilja vselila še pred njegovim uradnim odprtjem.

Deset let pozneje je osem žensk, ki so poiskale pomoč tudi v Zatočišču Društva SOS telefon, zbralo moč in javno spregovorilo o prehojeni poti iz nasilja. Nekatera imena teh pogumnih žensk so sicer spremenjena, vendar zato njihove zgodbe niso nič manj resnične.

V imenu avtoric in avtorja, urednic te publikacije in vseh tistih, ki jim bodo njihove pripovedi pomagale, se jim iskreno zahvaljujem!

Ob prebiranju intervjujev z ženskami, ki so preživele nasilje v družini, nam postane jasno, kako pomembno je, da gredo zgodbe »ven«, med ljudi, tako v strokovno kot tudi v splošno javnost. Kako pomembno je, da ne ostanejo skrite za zaprtimi vrati domov in v skrbno varovanih spisih raznih služb, ki se ukvarjajo z njimi. Kako zelo pomembno je, da jih slišijo druge ženske in moški, mlada dekleta in fantje, strokovnjakinje in strokovnjaki s področja nasilja v družini in tudi tisti, ki še vedno ne verjamejo, da je kaj takšnega sploh mogoče.

Zala, Ana, Gabrijela, Polonca, Jasna, Nataša, Marija in Majda govorijo o svojih življenjskih izkušnjah zato, da bi se vsi, ki jih prebiramo, nekaj naučili. Tako strokovnjaki in strokovnjakinje, ki jih intervjuvanke kar na nekaj mestih opozorijo na napake, ki so močno vplivale na nadaljnji potek dogodkov in njihov (ne)odhod iz odnosa s povzročiteljem nasilja, kot vsaka in vsak od nas, ki vstopa v interakcije z drugimi ljudmi in kot opazovalka ali opazovalec naleti na nasilje v družini. Njihove življenjske izkušnje se bodo zagotovo dotaknile tistih, ki še zbirajo moč, da prekinejo neznosni krog nasilja. Morda bodo katero od žrtev opogumile k nadaljnjim korakom.

Življenjske izkušnje govorijo same zase. Odgovarjajo nam na vprašanja, zakaj ženske tako dolgo niso zapustile partnerja, ki jih je zlorabljal, zakaj se morda nikoli niso odločile za prijavo nasilja na policijo ali pa so se zanj odločile precej pozno. Povedo nam, kako pomembno je v trenutku, ko potrebuješ pomoč, imeti ob sebi nekoga, ki ti zna prisluhniti, pa naj je to strokovnjak, strokovnjakinja ali nekdo od bližnjih, ki ti reče: »Ni prav, da se ti to dogaja. Pravico imaš živeti brez nasilja. Ob tebi bom. Zmogla boš!«.

Strokovnjakinje in strokovnjak nam v drugem delu knjige predstavljajo podlage za ustvarjanje dobre prakse na področju dela z ženskami, ki preživljajo nasilje. Zgolj o podlagah govorim zato, ker so prakse dela posameznih organizacij še vedno nepovezane in »vsaka zase«, kar ženskam z izkušnjo nasilja dodatno otežuje odhod iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Dobra praksa pa je lahko le tista, ki temelji na multiinstitucionalnem, multistrokovnem, sistematičnem in kontinuiranem delu proti nasilju nad ženskami. Takšna praksa pomeni uvajanje koordiniranega pristopa skupnosti k obravnavi nasilja nad ženskami, ki je predstavljen tudi v Nacionalnem načrtu dela proti nasilju nad ženskami.

V strokovnih prispevkih bo natančno oko bralke ali bralca zasledilo kakšno načelo, prakso dela ali prepričanje, ki se ne sklada nujno s tem, kar zagovarjamo pri Društvu SOS telefon. Menim, da so se urednice pravilno odločile, ko so avtoricam in avtorju članka pustile, da nam poleg pristojnosti, ki jih imajo njihove organizacije v skladu z zakonom, predstavijo tudi nekatera svoja stališča.

Ženske nam zgodb niso zaupale zato, da bi ostale mrtva črka na papirju. Želim si, da bi to sporočilo ozavestili tudi politični odločevalci in odločevalke in končno sprejeli sistemski zakon proti nasilju v družini ter na tej podlagi ukrepe za njegovo preprečevanje.

Zale, Ane, Gabrijele, Polonce, Jasne, Nataše, Marije in Majde, se sprehajajo med nami. S telesnimi in psihičnimi posledicami preživetega nasilja. Pogosto s hčerkami in sinovi, ki kot gobe srkajo vase vedenjske vzorce svojih staršev. Ne spreglejmo jih. Ponudimo jim pomoč. Da bodo »ohranile celo glavo in zdravo pamet«, kot je pred časom izjavila ena od uporabnic Zatočišča za ženske in otroke – žrtve nasilja, ki se je k nam zatekla z nekajmesečnim otrokom.

Maja Plaz,
predsednica Društva SOS telefon

Uvod

Nasilje nad ženskami je družbenopolitični problem

Irena Papež,¹ Mateja Hočevar²

»Moj mož se mi je vedno smejal v obraz in govoril: »Zame ni zakona!« In res ga ni bilo. Vedno se je znal izvleči. Da ustavi storilca, mora ženska predložiti ogromno dokazov. Če nima podpore, marsikatera klone. Prisluhnite ženski, ki govori o nasilju. Ne čakajte. Gre za življenje.« (Ana, 56 let)

1. Namen publikacije

Osrednji del pričujoče publikacije predstavlja osem intervjujev z uporabnicami, ki so stanovale v Zatočišču Društva SOS telefon. Ženske skozi intervjuje predstavljajo svoje izkušnje o tem, kaj je zanje pomenilo biti žrtev nasilja v družini in po kakšnih poteh so hodile, da bi se rešile iz prijema povzročitelja nasilja. Zanimalo nas je njihovo osebno videnje delovanja institucij, organizacij, posameznic in posameznikov, s katerimi so prišle v stik, ko so prosile za pomoč, in katerih delovanje je bilo zanje včasih koristno, drugič otežujoče, včasih pa celo v popolnem nasprotju z njihovimi potrebami. Osebne izkušnje žensk in njihova artikulacija so najdragocenejša vsebina te publikacije.

¹ Irena Papež je univerzitetna diplomirana socialna delavka. Od leta 2000 je svetovalka za ženske in otroke v Zatočišču za ženske in otroke – žrtve nasilja, ki deluje v okviru Društva SOS telefon.

² Mateja Hočevar je univerzitetna diplomirana novinarka. Več let izvaja ustvarjalne in psihosocialne delavnice za otroke in ženske v Zatočišču za ženske in otroke – žrtve nasilja, ki deluje v okviru Društva SOS telefon.

Življenjske izkušnje žensk nosijo pomembno družbenopolitično sporočilo o odnosu slovenske družbe do nasilja v družini in pravzaprav merijo zmožnosti in učinkovitost sistema reševanja problematike nasilja v družini, organiziranega v Sloveniji. Njihove izkušnje služijo kot odgovori na vprašanja o tem, ali obstoječi sistem učinkovito ščiti žrtve nasilja, o tem, kaj potrebujejo žrtve nasilja, da bi se lahko uspešno uprle povzročitelju nasilja, o tem, kaj loči dobro sodelovanje med institucijo in žrtvijo nasilja od slabega, ter nenazadnje o tem, kaj je nedopustno in je nujno potrebno spremembe.

V drugem delu pričujoče publikacije objavljamo prispevke strokovnjakinj in strokovnjakov različnih institucij: nevladne organizacije, centra za socialno delo, policije, sodišča, tožilstva, šole, zdravstvene nege in medicine. V prispevkih so strokovnjakinje in strokovnjaki opisali posamezne strokovne prakse in pristojnosti njihove institucije v zvezi z nasiljem nad ženskami v družini. Iz njih dobimo posredno podatek, koliko pozornosti posamezne institucije namenjajo reševanju problematike nasilja nad ženskami: ali delujejo zgolj v skladu s pristojnostmi, ki jim jih daje zakon, ali pa so npr. uvedle kontinuirana izobraževanja o problematiki in posebno pozornost namenjajo tudi multi-institucionalnemu sodelovanju. Obenem lahko iz prispevkov razberemo informacijo, na kakšni ravni se institucije srečujejo s problematiko: ali prevladuje preventivna raven, kot v primeru šol, ali kurativna raven, kot v primeru večine drugih institucij.

Posebno pozornost smo namenili še socialni mreži uporabnic kot pomembnemu dejavniku pri obravnavi nasilja nad ženskami v družini. Tudi iz intervjujev je namreč videti, da socialna mreža izjemno pomembno vpliva na odhod ali na ostajanje ženske v odnosu s povzročiteljem nasilja.

V tretjem delu pa objavljamo nekatere primere dobrih praks s področja t. i. *policy* dokumentov. Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami je dokument, ki ga je leta 2003 izdelalo Društvo za nenasilno komunikacijo. Njegova vsebina prikazuje kompleksnost in širino reševanja problematike nasilja nad ženskami.

Sledi Predlog zakona o varstvu pred nasiljem v družini, ki ga je leta 2004 izdelal Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani za potrebe ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Predlog zakona ni bil nikoli obravnavan v Državnem zboru in je javna informacija Slovenije. Objavljamo

ga zato, ker med večino nevladnih organizacij s področja dela proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini v Sloveniji, obstaja konsenz, da je lahko ta predlog zakona primerna podlaga za začetek sistematičnega reševanja problematike v Sloveniji. Obenem pa so s svojimi pobudami, aktivizmom in posredno s strokovnim delom k njegovemu nastanku pomembno prispevale tudi nevladne organizacije.

Zadnja dva objavljena dokumenta sta protokola, ki ju je pripravila Delovna skupina za nenasilje pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije v sodelovanju z Društvom SOS telefon. Protokola z naslovoma »Kaj lahko storimo, če se srečamo z nasiljem na delovnem mestu« in »Psihosocialna pomoč ženski, ki je preživela nasilje« objavljamo zato, ker sta odlična primera dobre prakse, ki bi jo bilo potrebno uveljavljati v vseh institucijah, ki nudijo kakršno koli pomoč ženskam z izkušnjo nasilja.

2. Izpeljava intervjujev

Intervjuvanke smo izbrale na podlagi meril, ki smo si jih zastavile vnaprej. Tako smo izbrale:

- ženske različnih starosti,
- ženske, ki prihajajo iz različnih regij v Sloveniji,
- ženske z različnimi izkušnjami nasilja in reševanja njihove situacije.

Pri izboru intervjuvank in izvedbi intervjujev je pomembno vlogo odigralo osebno poznanstvo med izvajalkama intervjujev in intervjuvankami. To dejstvo nam je olajšalo izbor žensk za intervjuje, ki nam sedaj zagotavljajo primerno podlago za ugotavljanje stanja, obenem pa je pripomoglo k bolj poglobljeni in bolj osebni vsebini posameznega intervjuja.

Intervjuvanke so pokazale veliko zanimanje za sodelovanje pri publikaciji. Njihov glavni motiv je bilo upanje, da bodo lahko s svojim primerom spodbudile tako strokovno kot tudi druge javnosti k ukrepanju in k spremembam. Še posebej pa so si želele, da bi njihova zgodba drugim ženskam, ki doživljajo nasilje, pomagala pri iskanju pomoči.

Rezultat plodnega sodelovanja je bilo osem obsežnih intervjujev z veliko dragocenimi vsebinami, ki smo jih morali

zaradi preglednosti in obsega publikacije močno skrajšati. Naše temeljno vodilo pri tem je bilo kljub krajšanju ohraniti avtentičnost izpovedi in izkušenj žensk.

Ženske v intervjujih nastopajo pod psevdonimi, dve pa sta namenoma obdržali svoje pravo ime.

2. 1. Intervjuji

Intervjuji so vsebinsko razdeljeni v tri sklope, ki odražajo tri obdobja v življenju ženske in njene izkušnje: življenje s povzročiteljem nasilja, iskanje pomoči za odhod iz nasilnega odnosa, življenje po odhodu iz odnosa s povzročiteljem nasilja.

2. 1. 1. Življenje s povzročiteljem nasilja

Odgovore, ki so se nanašali na obdobje, ko je ženska preživljala nasilje, sva zaradi preglednosti strnili v vezan uvodni tekst. Nazorni opisi krutosti, trpinčenja in poniževanja, ki so se odvijali za štirimi stenami, so pretresljiva slika, s katero se žrtve nasilja spopadajo vsak dan. V opisanih izkušnjah lahko prepoznamo prefinjeno kompleksnost sistema odnosov in ravnanj povzročitelja nasilja, ki počasi gradi razmere, v katerih lahko izvaja nasilje in ustrahuje svoje žrtve, te pa na drugi strani vedno težje najdejo moč za odhod iz nasilnega odnosa.

Moč žrtve nasilja, da preživi v tem zaprtem sistemu, in načini, s katerimi skuša v danih razmerah zaščititi sebe in otroke, kažejo, koliko truda vložijo ženske, ki preživljajo nasilje, v to, da do nasilja ne bi prihajalo in da bi normalizirale situacijo. To je seveda nemogoče, saj je izbruh povzročitelja nasilja povsem neodvisen od ravnanja žrtve.

Iz vsebine intervjujev je tudi razvidno, koliko truda vložijo ženske v ohranjanje družine ter vseh vrednot, ki jih zagovarja naša družba, odgovornost za njihovo spoštovanje in negovanje pa nalaga prav ženskam. Zanje je odhod šele skrajno dejanje. Nekatere ženske so odšle iz nasilnega odnosa šele, ko je postal fizično ogrožen tudi otrok, druge takrat, ko so otroci odrasli in postali samostojni. Dejstvo je, da je odhod iz nasilnega odnosa izredno nevarna situacija, v katero se mnoge ženske podajo šele takrat, ko so prepričane, da nimajo več kaj izgubiti in so pripravljene tvegati tudi lastna življenja. »Raziskave so pokazale, da so ženske, ki zapustijo nasilnega partnerja, ravno v času, ko se partner zave njihove odločitve, pogosto žrtve težjih telesnih

poškodb ali celo umorov. Ameriška raziskava je pokazala, da so ženske, ki zapustijo nasilnega partnerja, v 75 % pogostejše umorjene kot ženske, ki ostajajo v razmerju z njim« (Kindschi v Filipčič, 2002: 98–9).³ S tem podatkom lahko še dodatno podkrepimo dejstvo, da morajo biti ženske izjemno pogumne, da se zoperstavijo povzročitelju nasilja in poiščejo pomoč. Pritiski in grožnje s strani povzročitelja nasilja pa se, tudi glede na pričujoče intervjuje, ne končajo niti takrat, ko ženska že nekaj časa ne živi več z njim. V tem kontekstu se je seveda smiselno vprašati, ali se žrtev sploh lahko sama zoperstavi povzročitelju nasilja, in po drugi strani kritizirati obstoječi sistem pomoči žrtvam nasilja, ki ne upošteva težavnosti položaja, tako značilnega za problematiko nasilja nad ženskami v družini.

Iz tega vsebinskega sklopa je razviden izjemen pomen, ki ga ima podpora s strani socialnih mrež pri odhodu ženske iz nasilnega odnosa. Intervjuji kažejo, da ima večina povzročiteljev nasilja močne socialne mreže, ki jih pri njihovem nasilju posredno (prijatelji, znanci, pomembna poznanstva) ali neposredno (njegovi domači) podpirajo. Na drugi strani pa so bile ženske, žrtve nasilja, pogosto počasi izolirane od svojih socialnih mrež. Če je bil njihov odhod iz nasilnega odnosa v neki dani situaciji ogroženosti oviran tudi s strani okolice, so bistveno težje zapustile nasilnega partnerja kot tiste ženske, ki so imele kakršno koli podporo s strani njim pomembnih ljudi.

2. 1. 2. Iskanje pomoči za odhod iz nasilnega odnosa

Osrednji del intervjujev je ohranjen v obliki vprašanj in odgovorov. V njem so prikazane izkušnje žensk z vladnimi in nevladnimi organizacijami, na katere so se obrnile pri iskanju pomoči. Največji del tega sklopa zavzemajo izkušnje žensk z delom vladnih organizacij, saj imajo z njimi na poti iz nasilja največ izkušenj. Tam urejajo bistvene pravno formalne in druge zadeve. V vsakem intervjuju so izkušnje z institucijami navedene glede na pomembnost in časovno sodelovanje posamezne ženske z njimi. V nekaterih intervjujih določene institucije niso omenjene, ker ženske z njimi niso imele stika oziroma je bil ta nepomemben za reševanje njihove situacije.

Izkušenj žensk z različnimi nevladnimi organizacijami je v publikaciji manj, za kar obstajata dva razloga. Prvi je ta, da smo se usmerili le na ženske, ki so bivale v Zatočišču Društva SOS

³ Filipčič, Katja (2002) *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

telefon, s čimer smo žal izgubili podatke o izkušnjah žensk v drugih varnih hišah in nevladnih organizacijah. Tako je umanjala tudi podlaga za realno oceno delovanja različnih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami, kar je gotovo eden od manjkov v publikaciji.

Drugi razlog za ta primanjkljaj pa je v samem poteku iskanja pomoči žensk, saj imajo večinoma stik le z eno ali dvema nevladnima organizacijama, in to tistima, ki jim nudita prve informacije ter/in varen prostor za bivanje. Na druge se po tem več ne obračajo, razen v primerih, ko iščejo dodatne informacije, svetovanje in spremstvo na institucije oziroma ko potrebujejo zagovorništvo pri stikih z vladnimi institucijami.

Kljub temu, da je o izkušnjah žensk z nevladnimi organizacijami v publikaciji manj povedanega, se vendarle kažejo značilni načini delovanja teh organizacij, ki so jih razvijale družbeno angažirane ženske skupine v sferi civilne družbe. Prav tako je opazen njihov velik pomen v celotni mreži pomoči.

Poleg izkušenj z institucijami sva v ta sklop zajeli tudi vprašanja in odgovore o zaposlitvi in reševanju stanovanjske problematike. Ti dve temi sta namreč ključnega pomena za žensko, ki išče načine za odhod od povzročitelja nasilja.

Naj omeniva, da so intervjuji v prvi verziji vsebovali tudi vprašanje o tem, kaj bi želeli sporočiti institucijam, ki prihajajo v stik z ženskami z izkušnjo nasilja. Odgovorov namenoma nisva vključili v publikacijo, saj so bili skoraj identični. Vse ženske so od strokovnjakinj in strokovnjakov želele, da bi jih poslušali, jim verjeli in jih vzeli bolj resno. Želele so hitrejše in odločnejše ukrepanje zoper povzročitelja nasilja ter bolj senzibilen odnos do njih samih. Od institucij so pravzaprav pričakovale, da bodo upoštevale tista načela, ki so temeljna pri njihovem delu in na podlagi katerih bi morali obravnavati vsakogar, ki se nanje obrne po pomoč. Zaskrbljujoče je, da uporabnic strokovnjakinje in strokovnjaki na institucijah ne poslušajo, jim ne verjamejo in jih ne jemljejo resno. Po drugi strani pa je seveda popolnoma nesprejemljivo pristajati na takšno minimalno raven kakovosti storitev na institucijah, saj bi uporabnica ali uporabnik, ki je ogrožen in v stiski, od določene institucije moral upravičeno pričakovati več kot zgolj korektno obravnavo.

2. 1. 3. Življenje po odhodu iz odnosa s povzročiteljem nasilja

Odgovore, ki so se nanašali na obdobje po bivanju v Zatočišču, sva ponovno strnili v vezni tekst. V tem sklopu so ženske govorile o življenju, ki so si ga ustvarile same, po svojih lastnih merilih in v okviru zmožnosti, ki jih imajo. Vse intervjuvanke so poudarile, da živijo bistveno bolje in kakovostneje, kot so živele v odnosu s povzročiteljem nasilja. Največji vrednoti zanje sta mir in možnost, da lahko po svoje urejajo vsakodnevne obveznosti in načrtujejo svoj prosti čas.

Iz intervjujev dobimo jasno sliko, koliko časa in moči potrebuje ženska z izkušnjo nasilja za to, da si ponovno izbori tako osnovne človekove pravice, kot so varnost, življenje v miru in pravica do odločanja o lastnem življenju. Razkrivajo pa nam še eno realnost, ki jo živijo ženske z izkušnjo nasilja. Kljub temu da je večina intervjuvank že pred več leti prekinila odnos s povzročiteljem nasilja, ta še vedno vpliva na njihova življenja. Zaradi otrok in stikov, ki jih ima povzročitelj nasilja z njimi in/ali zaradi nedokončanih sodnih postopkov (npr. delitve premoženja) lahko povzročitelj nasilja s svojimi namernimi dejanji še vedno otežuje življenje bivši partnerki. Iz intervjujev lahko razberemo, da se odnos povzročiteljev nasilja do žensk ne spreminja, izkoristijo pa tudi vse obstoječe možnosti (tako nelegalne kot legalne), da bi jim škodovali. Ta ugotovitev dodatno potrjuje zahtevo nevladnih organizacij po vzpostavitvi sistema reševanja problematike nasilja v družini, v katerem bo povzročitelj aktivno vključen v treninge socialnega učenja, v okviru katerih se bo učil zamenjati svoje nasilne vzorce vedenja z nenasilnimi, ter obenem sistema, ki bo od povzročitelja nasilja zahteval, da prevzame odgovornost za svoja ravnanja.

Na tem mestu je potrebno opozoriti tudi na uporabnice, katerih izkušenj nismo uspeli zajeti v publikaciji. Gre za tiste, ki po odhodu iz odnosa s povzročiteljem nasilja nimajo zadostnih pogojev in moči, da bi prenesle številne negotovosti, stiske in strahove, s katerimi se soočajo, in se zato po določenem obdobju vrnejo nazaj v odnos s povzročiteljem nasilja. Iz lastnih izkušenj vemo, da lahko strokovnjakinje in strokovnjaki ob tem včasih dobimo občutek, da sta naš trud in zavzetost nesmiselna. Na ženske z izkušnjo nasilja lahko hitro prenesemo lastna pričakovanja in lastne podobe o uspehu. S preveč pričakovanji jih lahko preobremenimo, s premalo zavzetosti pa zavrnamo. Če ženska ne more izpolniti naših pričakovanj, jo pogosto obtožimo

in se naslednjega primera lotevamo s previdnostjo in dodatnim preverjanjem, kako »resno« misli ženska, ko išče pomoč pri nas.

Pri ženskah z izkušnjo nasilja je še posebej pomembno, da je naša pomoč skladna z različnimi občutki, ki jih imajo ob odhodu iz odnosa z nasilnim partnerjem. Pri tem moramo ženski nuditi dovolj podpore, da bo lahko raziskala, kaj potrebuje in kaj si želi zase. Še posebej je to pomembno takrat, ko je njena lastna moč za odločanje degradirana. Pri tem je gotovo potrebno izpostaviti pomen multistrokovnih in multiinstitucionalnih timov ter kakovostno podporo, ki jo za svoje delo potrebujemo strokovnjakinje in strokovnjaki v obliki supervizij in intervizij.

3. Zaključek

Naj v zaključku izpostaviva še nekaj splošnih ugotovitev, ki jih lahko izpeljemo iz intervjujev in se nama zdijo še posebej pomembne.

Primerjava praks institucij pri obravnavi nasilja nad ženskami kaže na velike razlike pri obravnavi posameznih primerov. Te razlike se kažejo tako med institucijami samimi kot tudi znotraj ene institucije oziroma enega področja pomoči. Očitna je razlika v delovanju posameznih predstavnic in predstavnikov iste institucije, saj je večinoma od njihove osebne odločitve odvisno, ali in kako intenzivno se bodo zavzeli za primer ter na kakšen način bodo interpretirali svoje pristojnosti. To pa je z vidika strokovnega dela nesprejemljivo.

Institucije nimajo izdelanega mehanizma za prepoznavanje nasilja v družini. V praksi se dogaja, da institucije težave »slišijo« in »vidijo« šele takrat, ko so razmere za žrtve že zelo nevarne. Iz pripovedovanja žensk je bilo razvidno, da so bile tiste, ki niso znale ali upale povedati, kaj se pri njih doma dogaja in kakšno pomoč potrebujejo, na institucijah neredko na hitro odpravljene. To pomeni, da jim niso na primeren način postavljali pravih vprašanj, s katerimi bi jih usmerjali in jim pomagali razkriti, kaj se jim dogaja. Obenem jih niso opremili z zadostnimi informacijami o tem, kaj lahko od posamezne institucije pričakujejo.

Ženske si želijo pomoči institucij in pomembnih ljudi iz njihove okolice, vendar se zanjo pogosto bojijo vprašati, saj ne vedo, kakšen bo odgovor na njihove potrebe. Položaj, v katerem se znajdejo, ko poiščejo pomoč, je tvegan, ogroženost pa narašča

z vsakim korakom, ki ga storijo v smeri rešitve oziroma odhoda iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Pogosto jih je upravičeno strah, da se bodo s prošnjo izpostavile, potem pa bodo prepuščene same sebi oziroma da odziv institucij na njihovo stisko ne bo naravnani k preprečevanju nasilja in k pomoči za odhod iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Če namreč institucije na nasilje reagirajo obotavljajoče, nejasno in prepočasi, dobijo povzročitelji nasilja še več moči v primerjavi z žrtvijo. Lep primer takšne moči je izjava povzročitelja nasilja iz citata na začetku tega prispevka, da »zanj ni nobenega zakona«. Intervjuji jasno kažejo na izreden pomen odločnega in vnaprej jasnega reagiranja na nasilje. S tem žrtve dobijo več poguma in moči, predvidoma pa tudi pomoč poiščejo že veliko prej.

Druga težava v tem pogledu so tudi zakoni in predpisi, ki urejajo problematiko nasilja v družini, saj so razpršeni na več zakonov. Zato je delo institucij pogosto neusklajeno, prakse dela z ženskami z izkušnjo nasilja nepovezane in celo izključujoče, interpretacije pristojnosti s strani posameznih strokovnjakinj in strokovnjakov pa različne.

Veliko intervjuvank je izpostavilo izreden pomen informacij za žensko, ki želi zapustiti povzročitelja nasilja. Izpostavile so potrebo po poznavanju svojih pravic, poteka postopkov in konkretnih oblik pomoči, ki so jim na voljo v Sloveniji. Največkrat ženske teh informacij niso dobile, ko so začele z iskanjem pomoči. Skoraj vse ženske so poudarile, da bi bila njihova izkušnja preživljanja nasilja drugačna, če bi imele na voljo tovrstne informacije.

Te izjave nas navajajo na dejstvo, da so kampanje ozaveščanja in druge oblike širjenja informacij s strani nevladnih in vladnih organizacij precej omejene. Razlog je gotovo tudi ta, da so časovno in prostorsko omejene, nepovezane, zanje pa je namenjenih premalo sredstev. Ozaveščanje in informiranje bi bilo potrebno zastaviti kontinuirano na nacionalni ravni in v sodelovanju z vsemi institucijami, ki prihajajo v stik z nasiljem in žrtvami nasilja. Tudi tu se kaže potreba po intenzivnem sodelovanju vladnih in nevladnih organizacij.

Leta 2003 je Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve državi predlagal, kaj bi bilo potrebno storiti za kakovostno obravnavo in preprečevanje nasilja nad ženskami. Predlogi odražajo tudi mnenje nevladnih organizacij, obenem pa izkušnje

žensk iz pričujoče publikacije potrjujejo njihovo relevantnost, zato nekatere izmed njih navajava:

- sprejem vseobsegajočega in sistemskega zakona o preprečevanju nasilja v družini,
- sprejem nacionalnega programa za delo proti nasilju nad ženskami,
- sprejem protokolov za ravnanje zaposlenih v vsaki posamezni organizaciji, na katero se obrne ženska z izkušnjo nasilja,
- 24-urne dežurne službe centrov za socialno delo in nevladnih organizacij, ki bodo sodelovale pri policijskih intervencijah,
- sistematično in medinstitucionalno primerljivo zbiranje podatkov o nasilju nad ženskami,
- dosledno izvajanje zakonodaje v primerih nasilja nad ženskami, zlasti pa hitrejša in bolj učinkovita sodna obravnava,
- zaveza, da različne organizacije oziroma njihove predstavnice in predstavniki sodelujejo v preventivnih akcijah v svojem okolju. (Robnik, Skornšek Pleš in Veselič, 2003: 73)⁴

Iz zgodb žensk je razvidno, da so se možnosti za razrešitev njihove situacije bistveno povečale, kadar je bila strokovna pomoč, za katero so zaprosile, učinkovita in v skladu z njihovimi potrebami. Vsaka dobra praksa, ki so je bile deležne, vsaka informacija, ki so jo dobile, vsaka zavzetost strokovnjakinje ali strokovnjaka jih je opogumila in bila pomembna za boljše rešitev njihovih težav. Dobre prakse dela z žrtvami nasilja torej obstajajo. Potrebno pa jih je strukturirati in implementirati na širši (nacionalni) ravni. Prepričani sva, da je to interes vseh nas, ki se kakor koli srečujemo s problematiko nasilja nad ženskami.

⁴ Robnik, Sonja, Tanja Skornšek Pleš, Špela Veselič in Strokovni svet za problematiko nasilja (2003) *Nasilje nad ženskami v družini. Analiza stanja*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

A

Intervjuji z uporabnicami

Zala

Zala (36 let) je doživljala nasilje s strani izvenzakonskega partnerja od začetka njune zveze. Partner je veliko časa preživel s prijatelji in je pogosto prihajal domov močno opit. Postal je odvisen od alkohola, tablet in prepovedanih drog. Zaradi tega se je večkrat zdravil, vendar vsakič znova neuspešno. Zali in njuni enajstletni hčerki ni posvečal skoraj nobene pozornosti; Zala je bila primorana sama skrbeti za gospodinjstvo, zaslužek in otroka. Partner je od nje zahteval denar, ki ga je zapravil za pijačo. Poleg tega da je bila pogosto v hudi finančni stiski, je morala denar skrivati pred njim in mu lagati. Včasih je bilo zanjo pomembnih tudi sto tolarjev, s katerimi je lahko hčerki skrivaj kupila krof. Da se partner ne bi razjezil, sta s hčerko lagali, da je krof dobila v šoli.

Iz dneva v dan je partner povzročal nove težave, obenem pa je Zala pri sebi opazala, da čedalje težje prenaša nenehne napetosti v odnosu. Začele so se pojavljati težave s spanjem, težje je ohranjala zbranost v službi, izgubljala je voljo do življenja, postajala je vse bolj nesrečna.

Partner je do Zale vedno pogostejše uporabljal psihično nasilje. Poleg tega ji je tudi grozil, da naj ponoči raje ne zaspi, ker jo bo ubil ali pa se ji bo maščeval tam, kjer jo najbolj boli. Zala je to grožnjo razumela kot namig, da namerava ponoči nekaj storiti hčerki.

Hči se je svojega očeta zelo bala, saj je bil tudi do nje psihično nasilen. Pogosto je nanjo vpil. Včasih je vzkipeł samo zato, ker ga ni slišala, ko jo je klical. Prepovedal ji je, da bi se igrala s sosedovimi otroki. Če je začela jokati, je kričal nanjo, naj preneha. Včasih se je iz strahu pred njim polulala v hlače.

Ko je bil razburjen, je metal predmete po stanovanju, razbil je več televizorjev, pepelnikov in vse, kar mu je prišlo pod roke. Večkrat ju ni spustil v stanovanje. Ko je Zala poklicala na pomoč policijo, ji je očital, da je zdaj ona njegova največja sovražnica in da se ji bo za to maščeval. Ob zadnjem takšnem nasilnem izpadu, ko so bili zraven tudi prijatelji, je grozil, da bo vse prisotne zaklal. S hčerko sta bili zaradi njegovih groženj tako prestrašeni, da sta šli prespat k prijateljici. Svojo stisko je Zala takrat prvič zaupala

sodelavki, ki ji je povedala o možnosti umika v varno hišo in ji dala telefonsko številko nevladne organizacije, ki nudi pomoč žrtvam nasilja.

V varni hiši sta Zala in njena hčerka ostali pol leta. Na začetku je nekajkrat pomislila na to, da bi se vrnila k partnerju, saj je imela občutke krivde, ker ga je zapustila. Zdelo se ji je, da je od nje tako odvisen, da bo brez njene pomoči umrl. Konec koncev je zanj skrbela sedemnajst let. Podoben, skoraj panični strah, je imela tudi hčerka. Njun odhod od očeta je doživljala kot izdajstvo. Bilo jo je strah zanj in počutila se je odgovorna za njegovo življenje.

Kljub strahu je Zala vztrajala pri odločitvi, da se s hčerko ne vrnete. Dejavno je začela iskati stanovanje in reševati druge težave. Za prijavo nasilja se ni odločila, saj se je bala partnerjevega maščevanja.

Partner se je spet odločil za zdravljenje odvisnosti od alkohola, ki je tokrat trajalo več mesecev. Zala in hčerka sta se v tem času vrnili v prazno stanovanje. Ko se je zdravljenje zaključilo, se je partner pod pretvezo, da je prišel samo po svoje stvari, vrnil v stanovanje in v njem tudi ostal, saj je imel še vedno pravico do tega. Čeprav je želel nadaljevati s partnerskim odnosom, je Zala vztrajala pri ločenem življenju. Skrbela je zase in za hčerko, zanj nič več. Odzval se je tako, da je začel spet izvajati nasilje. Zala je opazila, da je znova začel uživati alkohol. Ko je ponoči prihajal v kuhinjo, kjer sta s hčerko spali, ni nikoli vedela, ali je prišel po sok ali pa ju je prišel ubiti. Čez dan se je bala, da ne bi v vinjenem stanju česa storil hčerki, zato se je vedno prej vračala iz službe.

Nekega dne, ko je bila pri njej soseda, je začel razgrajati in ju poditi iz stanovanja. Takrat se mu je Zala odločno uprla in mu rekla, da ne gre nikamor. S pestjo jo je udaril v desno ličnico, potem pa še pod oko na levi strani. Želela je vzeti svoje stvari in zapustiti stanovanje, on pa je spet vzrožil in ji to skušal preprečiti. Iztrgala se mu je iz prijema, s sosedo sta zbežali iz stanovanja, on pa je za njo kričal: »Če prideš nazaj, te bom ubil! Zaklal te bom, prasica!« Soseda je iz svojega stanovanja poklicala policijo. Partner je Zalo tudi pozneje, v prisotnosti policistov, zmerjal in ji grozil, da jo bo ubil. Odpeljali so ga na treznjenje.

Zaradi utemeljene ogroženosti je bil Zalinemu partnerju izrečen ukrep prepovedi približevanja. Čez nekaj dni je ukrep prekršil, saj je razbil šipo in vdrl v stanovanje. Njegova ponovna

uporaba nasilja, zaradi katere je plačal le denarno kazen, je Zalo močno prestrašila. S časom je privolil, da se izseli, vendar pod pogojem, da mu izplača denar, ki ga je vložil v opremo stanovanja. To je kljub težki finančni situaciji storila.

Kakšne so bile vaše izkušnje s centrom za socialno delo?

Pričakovala sem, da bodo na institucijah zame uredili večino stvari in da bo vse potekalo gladko in hitro. A temu seveda ni bilo tako. Večino stvari sem morala urejati sama. Na centru za socialno delo so obravnavali tako mene kot mojega partnerja. V prisotnosti socialne delavke sva se na centru pogovarjala o najinem odnosu, o določitvi stikov s hčerko in o nujnosti partnerjevega zdravljenja alkoholizma. Zdelo se mi je, kot da bi bili včasih bolj na njegovi strani, drugič bolj na moji. Občasno sem bila tudi jezna na njih, saj se mi je zdelo, da jih bolj skrbi zanj kot zame. Zaradi odplačevanja kreditov in nizkega dohodka sem bila v precejšnji denarni stiski. Kljub vsemu je denarno socialno pomoč dobil le on, jaz pa do nje nisem bila upravičena.

Na centru za socialno delo so me slabo seznanili z mojimi pravicami v situaciji, v kateri sem se znašla. Nisem vedela, kaj vse mi pripada. Kot mati samohranilka bi lahko dobila otroški dodatek, a tega nisem izvedela na centru za socialno delo, ampak od znanke. Ni šlo za veliko denarja, le za nekaj tisoč tolarjev, a meni je to veliko pomenilo.

Imela sem tudi občutek, da si me center za socialno delo in sodišče nekako podajata. Ko sem šla na sodišče po neko potrdilo, so me tam poslali na center. Na centru pa so mi spet rekli, da lahko to potrdilo dobim zgolj na sodišču. Na koncu sem ga vseeno dobila pri socialni delavki na centru, a zgolj zato, ker sta bili z menoj dve strokovni delavki iz nevladne organizacije. Če te spremlja nekdo iz nevladne organizacije, je mogoče urediti veliko več, ker te jemljejo bolj resno. Kar sem opisala, me je motilo. Drugače pa lahko rečem, da so zadeve kar nekako dobro speljali.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Policije si sprva sploh nisem upala klicati, saj me je bilo strah posledic, ki bi utegnile slediti. Ko sem vseeno zbrala pogum in jih poklicala, so se stvari dobro iztekle. Sicer mi je partner očital, da je bil zaradi mene zaprt, a več kot toliko si, tudi zaradi odločnega nastopa policistov, takrat ni upal.

S policisti sem imela res dobre izkušnje. Moje težave so vzeli resno in svoje delo so zelo dobro opravili. Ko naju partner s hčerko ni spustil v stanovanje, mu je eden od njih rekel, da izvaja teror nad ženo in otrokom. Potem so ga odpeljali v pripor na streznitev in za to sem jim bila zelo hvaležna. Toda ko je prišel nazaj, je bilo vse še huje.

Na predlog policistov sem takrat odšla tudi na upravo kriminalistične policije. Kriminalist mi je svetoval, naj grem nazaj domov in vse skupaj temeljito premislim. To je utemeljil z besedami, da ženske prihajajo k njemu podat prijavo zoper moža, istočasno pa razmišljajo, ali imajo doma skuhan krompir in ali ima mož dovolj za jesti in za piti. V bistvu pri sebi še nimajo razčiščeno, ali bi sploh podale ovadbo ali ne. Tudi jaz sem imela takrat še dvome glede tega, strah me je bilo, da me bo zaradi prijave partner še bolj trpinčil. Pri kriminalistu sem jokala kot dež. Na koncu sem vseeno dala izjavo, a z njo ni naredil nič.

Ko me je partner naslednjič pretepel, sem poklicala policijo, jim povedala, kaj se je zgodilo, sama pa sem šla na urgenco. Policisti so me vmes poklicali po telefonu in želeli dodatne podatke v zvezi s primerom. Ob enih ponoči so mi domov prinesli odredbo o ukrepu prepovedi približevanja. Imela sem občutek, da jim je res mar za mojo in hčerino varnost. Ko partner ukrepa ni upošteval in so ga policisti ponovno odpeljali, so mi svetovali, naj pridem na policijo in dam izjavo. Toda pozneje se je izkazalo, da mi ta prepoved približevanja ni veliko koristila. Tudi policisti so mi rekli, da ne morejo narediti kaj več, saj za to nimajo pristojnosti.

Ali lahko to natančneje razložite?

Partnerju je bila izrečena prepoved približevanja na petdeset metrov. Policisti so mi obljubili, da bodo izvajali poostren nadzor in ga, kot so mi povedali sosede, dejansko tudi so. Kljub temu me je bilo preveč strah, da bi bila doma. Lahko bi samo vdrl v stanovanje in naju dobil. Zato sem z otrokom večino noči prespala pri prijateljicah. Ker sem ga vseeno videvala v bližini, sem o tem nekajkrat obvestila policijo. Zdelo se mi je, da bi morali bolj ostro ukrepati zaradi njegovih kršitev prepovedi približevanja, ga na primer pripreti ali pa mu bolj strogo povedati, da tega ne sme početi. Policist mi je povedal, da ga morajo zalotiti pri samem dejanju. Svetoval mi je, naj prespim doma. A zame ni bila rešitev, da bi doma čakala kot tarča. Bala sem se, da bi bilo lahko, ko bi mi policisti priskočili na pomoč,

zame in za hčer že prepozno. Nekoč so ga policisti tudi odpeljali in moral je plačati denarno kazen. Eden od njih mi je dejal, da lahko tako ukrepajo desetkrat na dan, toda taka kazen je smešna za nekoga, ki nima denarja. Povedali so, da so naredili vse, kar je bilo v tej situaciji mogoče in v okviru njihovih pristojnosti. Zdi se mi, da bi moral obstajati kakšen ostrejši zakon, ki bi boljše zaščitil žrtve nasilja, takšen je čisto nesmiseln.

Ko sem partnerja želela prijaviti, ker me je pretepel, sem se še enkrat srečala z istim kriminalistom kot prvič. Naredil je zapisnik o dogodku. Vem, da do danes s partnerjem še vedno ni opravil razgovora, čeprav je od tega minilo že šest mesecev. Do danes me ni nihče obvestil o poteku preiskave. Postopek tako ni dokončan. Bojim se, da ni nikjer več zapisano, kaj se je dogajalo. Občutek imam, da bo, če bo partner ponovno povzročil nasilje, vse videti tako, kot da se dogaja prvič. Kriminalist me je občasno poklical in me vprašal, kako sem in če je karkoli novega. Želela sem si, da bi imela njegovo direktno službeno številko, ki bi jo uporabila le v primeru napada. Medtem ko bi me skušali v centrali prevezati v njegovo pisarno, bi se lahko že marsikaj zgodilo.

Ali ste se pozanimali, kaj se z ovadbo dogaja na policiji?

Težko in neprijetno mi je poklicati kriminalistovega nadrejenega in ga opozoriti na pomanjkljivo delo njegovega podrejenega. Kriminalist se je kljub vsemu veliko ukvarjal z mano in me obveščal o določenih zadevah. Strah me je, da bi se jim zamerila in da mi potem ne bi več tako pomagali. Ljudje me spodbujajo, naj pokličem, pa si ne upam. Tako stvari še vedno ostajajo na mestu.

Ste imeli kakšen stik z državnim tožilstvom?

Stik sem navezala z državno tožilko. Rekla mi je, da moram postopek prijave nasilja najprej izpeljati na policiji, nato pa naj pokličem določeno tožilko, ki je bila zadolžena za tovrstne zadeve. Ker na policiji potem prijave niso speljali in ni prišlo do ovadbe, posledično tudi s tožilstvom nisem navezala stika.

Ste imeli kakšen stik s sodiščem?

Edini stik s sodiščem sem imela prek telefona zaradi ukrepa prepovedi približevanja. Sodnica me je zaradi podaljšanja ukrepa sama poklicala v službo. Sprva je prepoved veljala samo za 48 ur, potem se je podaljšala na 10 dni, na koncu pa na 60 dni. Veliko mi je pomenilo, da me je sodnica poklicala in mi s tem dala

vedeti, da ji je mar. Sicer pa menim, da sodišča na področju nasilja v družini naredijo premalo.

Ste imeli kakšen stik z odvetnicami in odvetniki?

Do odvetnika sem prišla prek priporočila znancev. Rekel je, da me bo zastopal na sodišču, če bo potrebno, a do tja doslej še nismo prišli, saj ovadba ni bila podana s policije naprej na tožilstvo. Povedala sem mu, da me je partner samo enkrat pretepel. Najbrž se je slišalo tako, kot da bi ga opravičevala, saj mi je resno odgovoril: »Poslušajte gospa, on je vas pretepel. To, da te nekdo pretepe, ni kar nekaj! In nasploh ste zelo dolgo živeli v nasilnem okolju, tudi če prej ni prihajalo do telesnega nasilja.«

Občutek imam, da se je zame zelo zavzel. Še celo bolj, kot sem se jaz! Ko sem urejala kar koli, sem ga poklicala in ga vprašala za nasvet ali se pozanimala, kaj lahko pričakujem. Zelo dobro me je vodil in mi svetoval.

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi službami?

S strani moje zdravnice se nisem počutila ravno razumljeno in podprto. Ko je videla telesne poškodbe, me ni vprašala, kako so nastale. Zato sem ji sama povedala, da imam podplutbe zaradi partnerjevega nasilja. Nato me je vprašala, zakaj me je pretepel, kaj je z njim narobe in zakaj se ne gre zdraviti. Rekla sem, da smo že vse preizkusili. Odločno mi je povedala, da moje težave niso zdravstvene narave in da mi zato ne more dati bolniške za daljše obdobje. Poudarila je, da je treba takšne stvari reševati na centru za socialno delo ali na sodišču, ne pa pri njej. Svetovala mi je, naj si odpočijem, in me vprašala, koliko dni potrebujem zase. Nato mi je dala bolniško in kot razlog navedla stres.

Pogrešala sem, da bi se bolj zavzela zame in problemu nasilja dala večjo težo. Če bi bila jaz zdravnica, bi v situacijah nasilja reagirala drugače.

Kakšne izkušnje ste imeli s šolo?

Od odhoda v varno hišo do danes je hčerka trikrat zamenjala šolo. Prešolanje je bilo potrebno zato, da naju njen oče ne bi našel. Učiteljice in učitelji so bili zelo razumevajoči. Ker se je hčerkin šolski uspeh poslabšal, sem jim razložila, kakšne so najine okoliščine; prosila sem jih, da so do nje uvidevnejši in bolj potrpežljivi. Njena učiteljica se je vse leto zelo trudila z njo. Ob koncu šolskega leta me je hči prosila, da za učiteljico kupiva darilo. Ko sem ji rekla, da sva na tesnem z denarjem, mi je

odgovorila: »Mami, ti niti ne veš, koliko dobrega je ona naredila zame.« To se me je dotaknilo in res sva ji kupili skromno darilo.

Težje je bilo z otroki v šoli. Včasih mi je hčerka rekla, da je noben otrok v šoli ne razume. Odgovorila sem ji, da to morda pomeni, da sami niso doživljali nasilja in je zato ne morejo razumeti.

Kakšne izkušnje ste imeli z nevladnimi organizacijami?

Sodelovala sem z dvema nevladnima organizacijama, kamor so me napotili z drugih institucij. Svetovalke so mi bile zelo všeč in hvaležna sem jim bila za pomoč. Spremljale so me tudi na institucije, kar je bilo zame zelo dobrodošlo. Tudi zato, ker so svetovalke izkušene in znajo opozoriti na pomembne stvari, na katere bi sama zaradi celotne situacije pozabila.

Ko sem prišla v varno hišo, je bilo zame najpomembneje, da sem bila na varnem. Najprej sem se morala spočiti in se naspati. Počasi sem začela prihajati k sebi. Svetovalke so mi pomagale, da sem lažje prebrodila to prvo obdobje, mi svetovale in me usmerjale.

S časom sem začela opazati, da tudi v varni hiši ni vse idealno. Ko so svetovalke odšle domov, se je vzdušje v hiši spremenilo. Nekatere od žensk so izvajale nadzor nad ostalimi. To je bilo hudo, glede na to, da smo bile že tako potolčene zaradi težav doma. Imele so zabave, v hišo so nosile alkohol, čeprav je bilo to prepovedano. Vse smo poznale pravila, ki naj bi se jih držale. Vse smo vedele, kaj se dogaja, nobena pa si tega ni upala povedati, da ne bi izpadla grda pred drugimi. Ženske so pogosto tudi povzročale nasilje svojim otrokom. Če sem jim kaj rekla, so vpile še name. Tudi to, da so nekatere grdo govorile o svetovalkah, mi ni bilo všeč.

Nekatere ženske so zelo hitro odšle nazaj k partnerjem. Težko je zares oditi iz nasilja. Tako dolgo živiš v tovrstnem ozračju, da potrebuješ kar nekaj let za spremembo svojega pogleda na nasilje. Z nekaterimi ženskami smo se veliko pogovarjale o tem. To nas je zbližalo in še danes smo v stiku.

Na kakšen način ste rešili svoje stanovanjsko vprašanje?

Živim v najemniškem stanovanju, ki je last podjetja, v katerem delam. Kot nosilca stanovanjske pravice sva bila napisana oba s partnerjem. Ko sem se vrnila iz varne hiše, sem najprej morala plačati vse položnice, ker jih on ni plačeval. Pol

leta sem se trudila, da bi se izselil. Najprej je mislil, da se šalim. Ko pa je videl, da sem vsakič poklicala policijo, ko se je med prepovedjo približevanja približal hiši, je uvidel, da mislim resno. Čez čas se je odselil iz stanovanja, a pri tem je želel, da mu izplačam denar, ki ga je tudi on vlagal v stanovanjsko opremo. Na centru za socialno delo in na policiji so mi predlagali, naj to storim in s tem dokončno pridobim stanovanjsko pravico samo zase. Nihče mi ni rekel, naj ga ne izplačam, glede na to, da sem toliko let skrbela zanj. Tako sem vzela še en kredit, ki ga bom odplačevala naslednja štiri leta, in mu izplačala vsoto, ki jo je zahteval. Pri tem se zavedam, da miru ni mogoče kupiti in da njemu ne gre za stanovanje, ampak za maščevanje. Hudo mi je, ker nikoli ne vem, kdaj bo spet prišel.

Trenutno imam pred sabo vlogo za neprofitno stanovanje. Idealno bi bilo, če bi se preselila drugam, v drugo okolje in začela povsem na novo. S svojo nizko plačo ne morem najeti drugega stanovanja. Morda bi se lahko umaknila v domači kraj, kjer bi bilo življenje cenejše, vendar bi to storila zelo nerada. Tudi zato, ker bi hčerka spet morala zamenjati šolo.

So vas ljudje okoli vas podpirali pri odhodu?

Še preden sem odšla od partnerja, mi je njegov prijatelj rekel, da z njim nekaj ni v redu, da naj poskrbim zase in za hčerko in odidem od njega. Nekajkrat sva s hčerko tudi prespali pri prijateljici, ki je sama doživljala nasilje in me je zato dobro razumela. Druga prijateljica pa me je odpeljala v varno hišo.

Veliko mi je pomenilo, ker so me sorodnice in sorodniki, prijateljice in prijatelji ter znanke in znanci pri odhodu v varno hišo podprli in mi čestitali, ker sem zbrala pogum in zapustila partnerja. Celo partnerjeva sestrična in nekateri njegovi prijatelji so bili med njimi. Sestra mi je denarno pomagala in mi včasih dala obleke. Sosedu sem dala ključ od stanovanja, in ko partnerja ni bilo v njem, je šla vanj iskat kakšne moje stvari, na primer radio.

Sedaj me sestra, prijateljice in prijatelji pogosto vprašajo, ali me bivši partner še nadleguje. Pridejo na obisk in me po svojih najboljših močeh podpirajo. Stara prijateljstva so se ohranila. Videli so, da sem se resno odločila spremeniti svoje življenje. Tudi sorodniki mi včasih še priskočijo na pomoč z denarjem ali pa s hrano s kmetije.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki preživljajo nasilje?

Svetovala bi jim, naj sebe in otroke čim prej rešijo iz nasilne situacije. Vem, da je zelo težko ostati sam. A je vendarle vredno. Sčasoma se pokaže, da je čisto drugače živeti v miru, brez napetosti, sproščeno, z več smeha in igre. S hčerko loviva trenutke sreče. Prej se ni zvečer nikoli stisnila k meni. Zdaj pa pride in mi reče, naj jo pocrkلام. Tudi ona ima sedaj več notranjega miru. To je videti tudi po njenem uspehu v šoli.

Stvari se premikajo počasi, a zanesljivo. V življenje pridejo novi ljudje, ki jim spet lahko zaupaš. Sama sem prej mislila samo na druge, nase pa ne. Zdaj ustvarjam odnose na drugačni osnovi.

Novi začetki

Zala opaža, da je v njej še vedno veliko strahu. Pravi, da takšnega nasilja ni mogoče pozabiti. Počuti se potolčena, je veliko bolj vzkipljiva in nervozna kot pred leti. Želi se priključiti skupini za samopomoč ali hoditi na individualne pogovore. Rada bi našla način, na katerega bi napetost in jezo, ki sta se nakopičili v njej, lahko izrazila. Do ljudi čuti veliko nezaupanja. Zdaj lažje opazi nasilje okoli sebe in je veliko občutljivejša zanj. Vidi lahko, kako njena mama in sestra trpita v svojih zakonih. Ona si tega ne bi več dovolila. Čeprav ji ni lahko in ima finančne težave, je s svojim življenjem zadovoljna.

Zala še vedno ne more verjeti, da je imela dovolj moči, da je šla čez vse to. Ne ozira se več toliko na mnenja drugih o njej in njenih odločitvah. Dokler ni bila pripravljena na prvi korak, ni mogla oditi, ne glede na to, kolikokrat so ji ljudje rekli, naj to stori. Ko je uvidela, da več ne zmore, se je odločila. Enostavno je morala pogledati resnici v oči, naj je bila ta še tako boleča. Ponosna je, da je zmogla zbrati dovolj moči in začeti novo življenje.

Ana

Ana (56 let) je nasilje doživljala s strani moža. Mož jo je poniževal, zmerjal z vzdevki njo, njene sorodnice, sorodnike in mamo. Ani ni dovoljeval stikov z njimi. Ko je odhajala iz službe, je vedno tekla na avtobus, saj je morala priti domov točno ob določeni uri. Če je avtobus zamudila ali je imel zamudo, jo je mož pričakal s kletvicami in žalitvami, da se »goni«. Sam je bil doma le malokrat. Ko so ga čakali, da pride domov, je Ana otrokoma naročila, naj naredita vse, da ne bo našel razloga za kričanje. Nasilen je bil tudi do otrok. Včasih je kričal že, ko je stopil iz avtomobila. Karkoli so naredili, je bilo narobe. Med kričanjem je Ani grozil, da ji bo z motiko odrezal glavo, da jo bo nataknil na kol in jo postavil pred hišo, da jo bo zaklal kot prasico in bodo imeli koline, ali pa ji je kazal nož in ji govoril, da naj ga dobro pogleda, ker ji bo z njim prerezal vamp kot prasici.

Telesne napade je mož izvajal nenadoma in nepredvidljivo. Na obisku pri Anini mami je nekoč v Ano vrgel kozarec in razbil polno stekleno majoliko, ker ga je spomnila na neko obveznost, zaradi katere se jim je mudilo domov. Stekleni delci so jo zadeli po rokah, zaradi česar je močno krvavela. Mož ji ni dovolil, da bi šla k zdravniku. Takšni napadi so se dogajali pogosto.

Ko je Anina mama oslabela, je Ana v dogovoru z brati in možem prevzela skrb zanjo. Večkrat je odšla k njej na kmetijo in ji pomagala. Pred odhodom je vedno poskrbela, da je bilo doma vse urejeno in da je imel mož skuhan kosilo. Če tega ne bi storila, bi bilo vse narobe. Večkrat se hrane ni niti dotaknil in je čakal, da mu jo je Ana, ko je prišla domov, pogrela in mu z njo postregla. Nekoč je prišla prej in mu prinesla kosilo s kmetije. Ležal je v spalnici, ko ga je poklicala k mizi. Prišel je in jo brez besed večkrat udaril s pestjo po obrazu. Eden od udarcev je bil tako močan, da ji je izbil zob. Usta je imela polna krvi in zdrobljenega zoba. Padla je po tleh, on pa jo je brcal po vsem telesu. Ker je bila stisnjena v kot, se ni mogla braniti ali pobegniti. Po pretepanju jo je pustil ležati na tleh, sam pa je odšel k hčerki in ji rekel, da je »prestrihal tastaro«. Ko je hotela hči Ani pomagati, je tudi njo porinil po stopnicah. To je storil, čeprav je vedel, da je hči rizično noseča in da je lahko vsak stres ali udarec

usoden za otroka in zanjo. Ani je medtem uspelo pobegniti in se skriti za zloženim kupom železa pri hiši. Eno oko je imela od udarcev tako otečeno, da ga ni mogla odpreti. Obraz in telo sta bila pokrita z modricami. Ko jo je hči našla, je mož na dvorišču grozil in kričal, da išče naboje in pištolo.

Hči je Ano naslednji dan odpeljala k zdravniku. Zaradi poškodb je bila en mesec na bolniški. Ko se je ta iztekla, je porabila še en mesec dopusta, saj so bile poškodbe še vedno vidne in boleče. Hči jo je odpeljala tudi k odvetniku, ki ji je predlagal ločitev. Postopka si ni upala sprožiti, saj ji je mož večkrat prej grozil, da jo bo ubil, če se bo skušala razvezati.

Eden od telesnih napadov se je zgodil, ko je bila Anina mama v bolnišnici v komi. Poleg skrbi za lastno gospodinjstvo, službo in obiskov mame v bolnišnici, je Ana takrat skrbela še za mamino kmetijo. Mož tega ni prenesel. Kričal je nanjo: »S kom se goniš? Ubil te bom, da bosta s prašičem skupaj ležala, ko bodo koline!« Preklinjal je tudi njeno mamo in govoril, da je »prekleta pizda, ki je rodila te cigane! Ni čudno, da zdaj ne more crknit!« Ko se je v tem obdobju neko jutro Ana odpravljala od doma, je mož prišel iz spalnice in kričal: »Svinja, prasica, če prideš domov, ti odrežem glavo!« Ko ga je Ana vprašala, kam naj gre, jo je udaril po obrazu s takšno silo, da je padla po tleh. Močno se ji je vrtelo. S težavo je prišla do avtomobila in se odpeljala v službo. Ker vrtoglavica ni minila, je odšla k zdravniku. Tisto noč je prespala na mamini kmetiji. Mož jo je klical in ji grozil, da jo bo ubil, če ne bo takoj prišla domov. Naslednjo noč se je umaknila k bratu. Sin in njegova žena sta ji povedala za možnost umika v varno hišo. Odšla je na center za socialno delo in tam dobila telefonsko številko varne hiše, v katero se je čez nekaj dni umaknila.

Sin in hči sta Ani ves čas stala ob strani in jo spodbujala pri odhodu od doma. Prav tako njeni bratje in pozneje sosedje. Nudili so ji prostor, ko ga je potrebovala, se z njo pogovarjali in ji svetovali. Skrivali so jo pred možem in jo ščitili. Pravi, da brez njihove podpore ne bi zmogla tega koraka.

V času bivanja v varni hiši je Ana vložila tožbo za razvezo zakonske zveze, podala prijavo proti možu zaradi nasilja in sprožila postopek za razdelitev premoženja. Kmalu nato ji je umrla mama. Na pogreb je prišel tudi mož. Bratje so bili ves čas ob njej, da bi jo zaščitili. Nagovarjal jo je, naj se vrne domov. Ker tega ni želela, je začel žaliti njene sorodnice in sorodnike. Odšel je z besedami, da ima pred seboj še štirinajst dni življenja.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Policije nisem pogosto klicala, saj me je mož vedno opozarjal, da bo, če pridejo policisti, ves miren in prijazen, ko bodo odšli, pa bom »scala kri!«. Vedela sem, da bi bilo res tako, zato si nisem upala tvegati. Prvič sem imela opravka s policijo, ko mi je mož izbil zob. Takoj naslednji dan sem šla na policijsko postajo, pa so mi rekli, da bi morala poklicati takrat, ko me je tepel. Odgovorila sem, da je med pretepanjem težko priti do telefona. Takrat si nisem upala podati prijave. Šla pa sem k odvetniku, ki mi je napisal dopis, da bom ob moževem naslednjem izbruhu nasilja sprožila postopek za ločitev in druge potrebne postopke. Mož se mi je ob tem smejal v obraz in zamahnil z roko, češ da mu odvetnik ne bo urejal domačih razmer. To je še podprl z izjavo, da dela in bo delal tako, kot on hoče, in da zanj ni zakona, na katerega bi se oziral. In res ga ni bilo. Vedno se je znal izvleči.

Tisti dan, ko me je mož zjutraj napadel in mi grozil, da mi bo odrezal glavo, če se vrnem domov, sem zaradi groženj in strahu prespala na mamini kmetiji. Opolnoči me je začel klicati po telefonu in mi groziti, da me bo ubil, če se takoj ne vrnem domov. Poklicala sem policijo in jih prosila, naj poslušajo njegove grožnje po telefonu, saj sem se bala, da bo mož prišel k meni in mi kaj naredil. Dežurni policist je rekel, da mi ne more pomagati, zato sem rekla, da se bom zjutraj pred službo oglasila pri njih na policijski postaji in jim podrobneje razložila situacijo. Ko sem prišla, sem naletela na istega policista, ki me je ponoči na hitro odpravil. Opravičil se mi je, češ da se nisva razumela. O moževem nasilju sva naredila zapisnik. Pozneje me je poklical kriminalist, ki je bil na začetku do mene zelo prijazen in me je podprl, vendar pa postopka ni speljal do konca.

Preden je kriminalist zaslišal moža, sem ga opozorila, da zna mož zelo dobro lagati. Kljub temu je možu uspelo pred kriminalistom očrtni tako mene kot otroke. Ko sem ga pozneje vprašala, kaj je mož izjavil, mi je dal vedeti, da sem sama kriva za nasilje. Po razgovoru z možem je spremenil odnos do mene; dobila sem občutek, kot da sem postala storilka. Tudi sinovo izjavo je napisal drugače, kot jo je sin povedal. Poleg tega je sin podal izjavo na lastno pobudo, saj ga kriminalist k temu ni povabil. Takrat še nisem razumela, kaj se pravzaprav dogaja. Pozneje sem od hčere izvedela, da ji je mož povedal o znanstvu s tem kriminalistom: že dolgo časa sta se poznala. Kriminalist je bivšega moža tudi med poznejšim pogovorom s hčerko očitno zagovarjal.

Postopek se potem ni premaknil nikamor. Večkrat sem poskusila navezati stik s kriminalistom, saj sem želela vedeti, kako je z ovadbo. Kriminalist se mi ni odzval niti na telefon niti na telefaks, ki sem mu ga poslala. Klicala sem ga toliko časa, da se je končno javil. Povedala sem mu, da se približuje postopek za ločitev, da se počutim ogroženo in me zanima, kako je z ovadbo. Namesto da bi mi odgovoril, me je vprašal, kaj ima moja ločitev s tem postopkom, saj sem v varni hiši. Poleg tega mi je rekel, da sem storila napako, ker sem odšla v varno hišo, saj bi morala počakati, da bi se še enkrat spraval name. Potem bi ga lažje prijeli.

Ker mi kriminalist ni dal nobenega oprijemljivega odgovora, sva s svetovalko iz varne hiše večkrat poklicali tudi komandirja njegove policijske postaje. Obljubljal je, da bo poskrbel za hitrejši potek postopka, in govoril, da je kriminalistovo vedenje nedopustno. Vseeno se ni zgodilo nič. Vložila sem pritožbo na delo kriminalista. Odvetnik mi je zagotovil, da bo kazensko odgovarjal, ne vem pa, kaj se je potem res zgodilo.

Šele s pomočjo državne tožilke, na katero sem se obrnila po enem letu, sem nekaj dosegla. Tožilka je namreč poklicala na policijo in jim določila rok, do katerega morajo vložiti ovadbo. Ovadba je bila torej skoraj eno leto zadržana nekje na policiji. Ko jo je tožilka končno prejela, jo je poslala nazaj na policijo, ker je bila nepopolna.

Kriminalist, ki je moral dopolniti ovadbo, je bivšemu možu naročil, naj ga pokliče hči. Hči tega ni storila, zato jo je poklical v službo. Vprašal jo je le, ali je bila med zadnjim napadom name zraven. Ker je odgovorila nikalno, je rekel, da bo v ovadbo napisal, da o nasilju, ki ga je povzročal bivši mož nad mano, ne ve ničesar. Tako se je tudi zgodilo.

Ko je ovadba končno prišla na tožilstvo, se je tožilka odločila izvesti postopek odložitve kazenskega pregona. Meni je bilo vseeno, ali bo kaznovan ali ne, želela sem si le to, da bi me v prihodnje pustil pri miru. Mož je dobil kazen petih mesecev pogojno za dobo dveh let. Od zadnjega napada do obsodbe je minilo leto in pol.

Od policije sem pričakovala, da me bodo zaščitili in možu preprečili nadlegovanje. Pa ni bilo tako.

Kakšna je bila vaša izkušnja s centrom za socialno delo?

Na center za socialno delo sem poklicala iz zdravstvenega doma. Rekli so mi, naj takoj pridem k njim, ne glede na uradne

ure. Tja sem odšla skupaj s sodelavko, saj sama tega nisem zmogla. Socialni delavki na centru sem razložila svojo situacijo. Ko mi je prisluhnila, sem dobila občutek, da me razume in da me podpira. Opogumila me je pri tem, da sem odšla in preživela. Sicer bi me mož brez dvoma uničil. Povedala mi je, da imam srečo, saj so v varni hiši imeli prosto mesto. Dala mi je potrebne podatke, da sem lahko poklicala in se dogovorila za sestanek. Slab teden po odhodu od doma sem se že preselila v varno hišo.

Kakšne so bile vaše izkušnje z državnim tožilstvom?

Moje izkušnje z državnim tožilstvom so bile zelo dobre. Državna tožilka me je usmerjala, mi razložila vse postopke in me opozorila na napake, ki so jih naredili na policiji. Zavrnila je njihovo nepopolno ovadbo in jih večkrat poklicala, da dokončajo svoje delo. Zagotovila mi je tudi, da bodo postopek na sodišču opravili brez mene, da me ne bi dodatno obremenjevali. In res je bilo tako. Bila sem zelo zadovoljna.

Kakšne so bile vaše izkušnje z odvetnicami in odvetniki?

S prvim odvetnikom, ki naj bi me spremljal v kazenskem postopku, nisem bila zadovoljna. Samo plačala sem ga, storil pa ni ničesar. Ko sem po nekaj mesecih od njega zahtevala, naj mi pokaže, kaj je storil, mi je poslal dopis, v katerem je pisalo, koga vse je poklical in kaj je napisal. Drugi odvetnik, ki trenutno ureja razdelitev premoženja, pa je zavzet in mi tudi dobro svetuje. Z njegovim delom sem zadovoljna.

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi institucijami?

V zdravstvenem domu so mi zelo pomagali. Pri osebnem zdravniku so me sprejeli prek vrste, saj so vedeli, da me je strah in da moram čim prej zapustiti ordinacijo. Običajno sem se že s sestro po telefonu dogovorila za recept, ki sem ga potem samo prevzela. Imela sem občutek, da sočustvujejo z mano. Ko sem šla nazadnje k zdravniku zaradi poškodb, sem mu povedala, zakaj sem prišla in kdo me je poškodoval. Želela sem zdravniško spričevalo in ga tudi dobila.

Ko mi je mož z udarcem izbil zob, sem šla k zobozdravnici, ki je bila čisto zgrožena nad mojim stanjem. Takrat sem dobila tudi en mesec bolniške. Zdravniki in sestre so bili do mene razumevajoči. Pomagali so mi, kolikor je bilo v njihovi moči. Žal pa tam nisem dobila nobenih informacij o oblikah pomoči za žrtve nasilja.

Kako ste reševali svojo stanovanjsko stisko?

Za neprofitno stanovanje nisem mogla zaprositi, saj sem bila solastnica hiše in lastnica posestva. Toda na obeh krajih me je bilo zaradi nenehnih groženj strah živeti. Vedela sem, da me je mož stalno iskal; hčerki in sinu je govoril, kaj bo naredil z mano, če me bo našel. V varni hiši sem ostala toliko časa, kolikor je bilo mogoče, torej eno leto. Potem sem s pomočjo znank in znancev najela podnajemniško stanovanje. Ker sem bila takrat tudi brezposelna, prijavljena na Zavodu za zaposlovanje, sem se težko preživljala.

Kako pa je bilo z vašo zaposlitvijo?

Zaradi moževih groženj sem morala po petintridesetih letih delovne dobe zapustiti službo in se prijaviti na zavodu za zaposlovanje. Tam sem bila prijavljena skoraj eno leto, vse do upokojitve. Ko sem odšla v varno hišo, si nisem več upala hoditi v službo. Zaposleni so me razumeli in mi dovolili, da sem lahko najprej porabila ves dopust. Ko to ni več šlo, so me odpustili. Poleg tega sem bila psihično in telesno v tako slabem stanju, da nisem bila sposobna delati.

Kakšne izkušnje ste imeli z nevladnimi organizacijami?

Ko sem prvič klicala na svetovalni telefon, mi je bilo težko govoriti o nasilju. Bala sem se, da me ne bodo razumeli. Dobila pa sem podporo, in ker so imeli prosto mesto v varni hiši, sem lahko prišla na razgovor že naslednji dan.

V varni hiši sem dobila tako strokovno kot vsestransko pomoč. Tja sem prišla samo z obleko, ki sem jo imela na sebi, saj sem odšla od doma, pripravljena za službo. V varni hiši sem se počutila zelo dobro in varno. Lahko sem se spočila in se pomirila. Kot da sem stopila v nov svet.

Strokovna pomoč, pogovori, občutek zaupnosti in seznanjanje s potrebnimi podatki so mi zelo pomagali. Na voljo sem imela tudi telefon, računalnik in vse ostalo, kar sem potrebovala. Svetovalke so mi pomagale pri stikih z različnimi institucijami in me na mojo željo povsod spremljale. Še vedno jih prosim za spremstvo, ko moram na sodišče. Zaradi njihove prisotnosti se počutim bolj varna. Zdi se mi, da si sama ne bi upala na sodišče.

V postopku ločitve sem se obrnila še na drugo nevladno organizacijo. Pomagali so mi, da sem se lahko pogovorila s sodnico, ki je bila določena za vodenje postopka in je poskrbela

za to, da se je končal v treh mesecih. Tudi tam mi je strokovna delavka nudila veliko podpore in mi pomagala z nasveti, kam se obrniti, kaj storiti, kako ravnati.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki še vedno doživljajo nasilje?

Ženskam bi rada sporočila, naj se pravi čas obrnejo po pomoč. Prenehajo naj si lagati in prikrivati nasilje z izjavami, kot na primer, da so padle po stopnicah ali se udarile v drog na avtobusu. Vem, da je težko povedati, kaj se v resnici dogaja za štirimi stenami, a je vseeno vredno. Druge izbire pravzaprav ni.

Pri prvem nasilnem dejanju naj takoj zapustijo povzročitelja nasilja. Če bodo čakale, bo iz dneva v dan slabše. Če pa bodo odšle, bodo lahko še kaj imele od življenja. Naj si zaupajo, da se bodo znašle. Predvsem si morajo pomagati same, drugi jih lahko samo podprejo na njihovi poti. So trenutki, ko komaj kaj zmoreš. Pomembno je, da takrat vztrajaš in greš naprej. Nikoli si nisem mislila, da se lahko stvari v tolikšni meri obrnejo na bolje.

Vzgojena sem bila v krščanskem duhu in sem mislila, da moram potrpeti, da bodo otroci imeli očeta. Zdaj vidim, da tudi otroci ne bi šli skozi vse te muke, če bi prej poskrbela zase. Dolgo me je bilo strah, kaj bi mi mož utegnil narediti, če bi ga zapustila. Šele ko je postalo življenje z njim tako nevzdržno, da mi je postalo čisto vseeno, kaj bo sledilo mojemu odhodu, sem lahko odšla. Bilo mi je vseeno, ali me bo ubil takoj ali čez en teden. Bila sem otopela in strah je izginil. Pozneje se je strah vrnil. Ampak zdaj ga je vedno manj.

Novi začetki

Nasilje je Ani pustilo tako telesne kot duševne posledice. Ima pogoste glavobole. Poškodovano ima obrazno kost, kolk in izbit zob. Redno hodi na preiskave zaradi krvnih strdkov v prsih, ki so nastali kot posledica brc in udarcev. Včasih ne more zaspiti in premišljuje o vsem, kar je preživela.

Ko se mora v sodnih postopkih spominjati nasilja, se ji začne vrteti v glavi, v želodcu in v prsih pa jo tako tišči, da ne more dihati. Najhuje je, ko se mora na sodišču ponovno soočiti z bivšim možem. Takrat popolnoma izgubi energijo in komaj hodi. Po telesu dobi mravljinke, zdi se ji, kot da bi se napihovala, postane zelo nervozna. Poleg tega je vse bolj pozabljiva, ne more se zbrati. Upa, da se bo to

s časom vsaj delno popravilo, hkrati pa se zaveda, da nikdar več ne bo isti človek, kot je bila.

Ana pravi, da je zanjo najpomembneje to, da ima mir. Uživa v svobodi in občutku, da lahko dela vse, kar se ji zahoče. Nikoli si ni mislila, da se lahko življenje tako spremeni. Da postane normalno in mirno.

Gabrijela

Gabrijela (34 let) se je v Slovenijo preselila iz Romunije. Nasilje je doživljala že kot otrok. Svojih pravih staršev ni nikoli poznala. Do sedmega leta starosti je živela v sirotišnici, nato pa jo je posvojila družina, v kateri so jo poniževali, pretepali in zapirali, krušni oče jo je tudi spolno zlorabljal. Zaradi nevzdržnih razmer se je takoj, ko je dobila priložnost, odselila. Bila je zelo mlada, a je kljub temu dokončala višjo poklicno šolo. V obdobju, ko se je razšla s partnerjem in je izgubila službo, je v časopisu zasledila oglas ženitne posredovalnice, ki je ponujal iskanje partnerja v Sloveniji. Deželo so prikazovali kot priložnost za zaposlitev in boljše življenje. Na agenciji so ji obljubili, da bodo zanj našli primernega partnerja. Rekli so ji tudi, da se bo lahko sama odločila, ali bo ostala z njim po enem mesecu poskusne dobe. Bivši partner jo je prepričeval, da je to dobra rešitev, saj bo v primeru brezposelnosti lahko dobila vsaj socialno pomoč, na kar v Romuniji ni mogla računati.

Moški, ki so ga našli v ženitni posredovalnici, je prišel k njej na obisk že čez mesec in pol. Zagotavljal ji je, da so pogoji za življenje v Sloveniji zanj bistveno boljši kot v Romuniji. Gabrijela se je prepričevala o njegovem dobrem značaju in o tem, da bi lahko v Sloveniji res bolje živela. Pri tem se je opirala na zagotovilo, da se bo lahko vrnila domov, kadar koli bo želela.

Ob prihodu v Slovenijo je takoj opazila, da stvari niso takšne, kot jih je moški prikazoval. Živel je v gozdu, petinštirideset kilometrov stran od najbližjega mesta. Njegova hiša je bila umazana in mrzla, življenjske razmere pa zelo neprimerne. Z njim je živela tudi njegova mama, ki je Gabrijelo sprejela kot vsiljivko. Ker ni znala slovensko, se je lahko z obema sporazumevala zgolj z rokami in mimiko.

Moški je kmalu po prihodu postal do Gabrijele nasilen in od nje zahteval spolne odnose. Ko mu je rekla, da bi se rada vrnila v Romunijo, je začel nanjo kričati. Po telefonu je poklicala ženitno posredovalnico in direktorja prosila za pomoč pri vrnitvi v Romunijo. Ni ji želel pomagati. Prepričeval jo je, da bo bolje in da naj še malo potrpi. Rekel ji je tudi, da se mora ženska o vrnitvi dogovoriti z moškim, s katerim živi. Ko je slednjega prosila za

denar za vrnitev, se je iz nje le norčeval. Pozneje je izvedela, da je agenciji plačal sto petdeset tisoč tolarjev. Ker niso želeli vračati denarja, ji tudi niso pomagali. Počutila se je kot žival, ki so jo kupili na trgu in s katero lahko delajo, kar želijo. V tistem obdobju jo je začel moški, pri katerem je živela, tudi pretepati.

Z vsakim dnem, ko je Gabrijela ostajala, je bilo težje. Hodila je v gozd in kričala, da se je lahko pomirila. Zaradi izoliranosti ni imela ljudi, da bi se jim zaupala. Tisti redki, s katerimi je prišla v stik, pa so nanjo gledali kot na romunsko prostitutko. Velikokrat je poklicala na agencijo, kjer so ji govorili, da bo bolje. Čez čas so ji začeli ponujati, da ji lahko priskrbijo drugega moškega. Res jo je poklical in ji obljubil, da ji bo pomagal pobegniti. Ko ji je uspelo oditi, jo je odpeljal na svojo kmetijo, kjer je živel z bolnimi starši. Od nje je pričakoval, da bo skrbela za njegove starše, za gospodinjstvo in da bo delala na kmetiji. Do nje je bil prijaznejši, a je tudi on kmalu zahteval spolne odnose.

Po dobrem mesecu so jo ponovno poklicali iz agencije. Od nje so zahtevali, da se preseli k tretjemu moškemu in sledi njihovim navodilom, sicer bo morala plesati v njihovem baru in se za njih prostituirati.

Kljub vsemu odporu in razočaranju, ki ga je doživljala, se je s tretjim moškim še najbolj razumela. Do nje je bil prijazen, ni je silil v spolne odnose. Večkrat pa je bil vinjen. Mislila je, da bosta živela skupaj, a se je kmalu izkazalo, da je poročen. Vseeno je skušal agenciji odplačati denar, ki ga je zanjo plačal prvi moški.

Na agenciji pa so ji nato ukazali, da se mora vrniti k prvemu moškemu. Tretjega moškega je prosila, naj je ne pusti nazaj k povzročitelju nasilja, a ji je rekel, da ne more storiti ničesar. Tako je prvi moški prišel ponjo in ji obljubljal, da bo odslej bolje. Opravičil se ji je za vse, kar ji je hudega storil. Nekaj časa je bilo vse v redu. Takrat ji je tudi predlagal, da se poročita. Ugovarjala je, da se še ne poznata dovolj dobro, vendar ni zaleglo. Poroka je bila zelo skromna, na njej sta bila poleg njiju še njegova mama in brat.

Dva tedna po poroki je začel mož nad Gabrijelo ponovno izvajati nasilje. Udarjal jo je s pestmi v obraz in jo klofotal. Branila se je tako, da ga je prijala za obraz in ga praskala z nohti. On jo je nato boksal v trebuh in brcal, jo prijel za roke in ji jih zvijal za hrbet. Medtem ko jo je tepel, ji je govoril, da je romunska prostitutka.

Silil jo je v spolne odnose in ji razlagal, na kakšne načine ga mora spolno zadovoljiti. Kadar mu je rekla, da je preveč utrujena, jo je prisilil v oralni seks. Čeprav se ji je to upiralo, je storila, kar je od nje zahteval, saj se je bala, da jo bo sicer ponovno pretepel.

Gabrijela se na policijo sprva ni obračala. Strah jo je bilo, da zaradi jezikovne ovire ne bodo razumeli, kaj se ji dogaja, in bodo poslušali moža. Po tem bi bilo zanjo vse le še huje. Skrbelo jo je tudi, kako bo policija sprejela njeno zgodbbo.

Večkrat je poklicala tretjega moškega. Ta je poklical njenega moža in nanj vpil, da naj z njo ne ravna tako. Mož je po tistem začel prekinjati njene telefonske pogovore in ji ukazal, da ne sme klicati nikamor. Tako je povsem izgubila stik z ljudmi. Pravi, da je bila čisto na tleh.

Po treh mesecih ni več zdržala v hiši in je začela iskati službo. Svojega poklica medicinske sestre v Sloveniji ni mogla opravljati, zaradi česar se je počutila degradirano. Kljub moževemu nasprotovanju je našla začasno delo v hotelu. Tam se je naučila nekaj slovenščine, šla pa je tudi na jezikovni tečaj. Začela je delati še v bližnji gostilni, samo da bi bila čim manj doma in da bi čim več zaslužila za tečaj slovenskega jezika. Upala je, da bo imela z boljšim znanjem slovenščine več možnosti. Mož je zahteval, da mora s svojim zaslužkom pokriti večino stroškov doma. To je trajalo še celo leto, nato pa ga je spet zapustila.

Preselila se je k ženski, ki jo je spoznala v gostilni, v kateri je delala. Ker je mož zaklenil njene obleke in dokumente, jo je ta ženska spodbujala, da ga tudi zaradi nasilja prijavi na policiji. Na policiji so ji povedali, da jo je mož naznanil kot prostitutko. S pomočjo ženske, pri kateri je živela, jim je razložila svojo situacijo. Povedala je za nasilje in jih prosila, da jo pospremiijo domov po osebne stvari. Policija ji je nudila spremstvo in uspela je dobiti nazaj svoje dokumente, denar in oblačila. Ženska, pri kateri je živela, ji je kasneje začela namigovati, da ima brata, s katerim bi se lahko poročila. Gabrijela ji je rekla, da ima moških dovolj in se ne namerava nikoli več poročiti. Mož je takrat že privolil v ločitev, vendar je vseeno hodil k njej v službo in jo prepričeval, da se bo spremenil. Gabrijela je bila v tistem obdobju v stanovanjski stiski, saj ni vedela, kam naj se umakne. Mislila je, da ji mož resno obljublja spremembe. Poskusno se je vrnila k njemu. En mesec po vrnitvi je zanosila. Začel jo je spraševati, ali je otrok res njegov. Pretepal jo je tudi med

nosečnostjo in jo še vedno silil k spolnim odnosom. Ko ga je nekoč prosila za nosečniško obleko, ga je ta prošnja tako razburila, da jo je začel s pestmi udarjati po trebuhu. Stisnila se je v klobčič, da bi zaščitila otroka v trebuhu, on pa je nadaljeval z udarci.

Ko je Gabrijela rodila, je tašča začela namigovati, da otrok ni podoben možu. Mož je spet postal sumničav in se je umiril šele, ko je Gabrijela predlagala krvni test. Mož za otroka ni hotel skrbeti, češ da ima dovolj opravkov že v službi.

Mož je Gabrijelo pretepal vsak teden. Tašča jo je nadzorovala in mu večkrat lagala o njej. S tem mu je dajala dodatne povode za pretepanje. Pretepala sta jo tudi možev brat in sestra.

Eden od napadov se je zgodil, ko je Gabrijela želela, da vpišeta otroka v vrtec, da ne bi bil tako sam in izoliran od drugih vrstnic in vrstnikov. Temu se je mož upiral, ker ni hotel porabiti denarja za ta namen. Ker je vztrajala, jo je pretepel in jo zaklenil v hišo, da ne bi šla k zdravniku. Potem je začel pretepati tudi otroka, ki je bil takrat star dve leti in pol. Obenem je nanj kričal. Ko je Gabrijela našla ključ od vhodnih vrat, je poskusila poiskati pomoč zase in za otroka. Čutila je, da ne zmore več in da mora oditi. Kljub temu, da je bil zunaj sneg in mraz, je stekla iz hiše bosa in v spalni srajci. Na pomoč ji je priskočila sosedka, ki jo je odpeljala v bolnišnico. Od tam so jo peljali v psihiatrično bolnišnico.

Kakšna je bila vaša izkušnja s centrom za socialno delo?

Nanje sem se obrnila, ker so mi tako svetovali na policiji. Prva izkušnja je bila zelo pozitivna. Socialna delavka me je razumela in mi skušala pomagati. Prišla je k nam na dom in videla, da dobro skrbim za otroka. Moža je večkrat poklicala na razgovor in od njega zahtevala, naj me ne pretepa. Razumela me je in me podpirala. Povedala mi je za varne hiše in številko svetovalnega telefona, če bi se želela umakniti.

Ko sem šla naslednjič na center za socialno delo, te socialne delavke ni bilo več tam. Dodeljena mi je bila druga, ki mi ni bila naklonjena. Ko sem ji povedala, v kakšnem položaju sem, mi je dejala, da ni nič hudega, če mož pije. Vprašala me je, ali mislim, da sem sama popolna, mi rekla, da naj se bolj potrudim doma in da naj ne telefonarim naokoli. Zaradi moje živčnosti me je usmerila v psihiatrično bolnišnico. Ko sem omenila, da bi rada

odšla od moža, mi je dejala, da tega ne smem storiti, ker mi bodo sicer vzeli otroka. Takšnega odnosa nisem razumela. Čutila sem, da me ni jemala resno in da sem se ji zdelo nesposobna skrbeti za svojega otroka. Obravnavala me je kot glavno krivko za razmere doma.

Pozneje se je izkazalo, da je direktorica centra za socialno delo dobra prijateljica moževe sestre, ki je bila tudi nasilna do mene. Obiski na centru za socialno delo so bili zame zelo težki. Počutila sem se kot ujeta žival. Občutek sem imela, da nimam nobene možnosti za izboljšanje situacije. Ko sem se odločila za odhod v varno hišo, so mi na centru za socialno delo očitali, da jih nisem poslušala. Zahtevali so, da se z otrokom takoj vrnem domov.

Center za socialno delo je sklical tudi krizni tim, na katerem so se pogovarjali o dodelitvi otroka. Mene niso povabili, so pa na njihovo prošnjo povabili strokovne delavke iz varne hiše.

V času bivanja v varni hiši sem morala, tudi zaradi pritiskov s strani centra za socialno delo in zaradi strahov, kaj se bo zgodilo z mano in s sinom, dvakrat na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico. Drugič sem morala v bolnišnici ostati mesec in pol. V varni hiši so se zato obrnili na center za socialno delo zaradi varovanja in skrbi za otroka. Na centru za socialno delo so predlagali začasno rejništvo v rejniški družini, s čimer sem se strinjala. Ko so odpeljali otroka, pa so me obvestili, da si je medtem mož premislil in da je vložil vlogo za skrbništvo za otroka. Zato so se na centru za socialno delo odločili, da bo otrok pri očetu, dokler sodišče morebiti ne odloči drugače. Temu sva s socialno delavko iz varne hiše odločno nasprotovali. V varni hiši so napisali pritožbo na center za socialno delo zaradi zavajanja, saj sem od vsega začetka nasprotovala temu, da bi bil otrok pri očetu, saj je bil do njega pogosto nasilen, zato sem se strinjala z njegovo namestitvijo v rejniško družino. Strokovne delavke iz varne hiše so vložile tudi predlog za strokovni nadzor nad delom centra za socialno delo na Socialno inšpekcijo. Ta ni ugotovila nobenih nepravilnosti.

Center za socialno delo je določil izvajanje stikov tako, da sem otroka sama obiskovala pri očetu. Težava pa je bila v tem, da za to nisem imela sredstev. Zato sem prosila moža, da otroka pripelje k meni. Mož se s tem ni strinjal in center za socialno delo ga je pri tem podprl.

Na enem od obiskov na centru za socialno delo sem podpisala tudi dokument, v katerem je bilo zapisano, da želim, da je otrok

pri očetu. Mislila sem, da moram storiti tako, kot mi je svetovala socialna delavka, ki je obenem menila, da bi za otroka odhod v rejniško družino predstavljal prevelik stres. Nisem dobro razumela, kakšne bodo posledice, če podpišem. Obenem sem bila v hudi stiski. Imela sem grozen občutek krivde. Od takrat naprej je otrok pri očetu, ki je pridobil tudi začasno skrbništvo. Zame pravijo, da za otroka ne morem primerno skrbeti, ker sem psihično bolna in nimam niti stanovanja niti službe.

S sinom se sedaj veliko pogovarjava po telefonu. Opažam, da se do mene vede drugače, kot se je prej, čeprav si še vedno želi živeti pri meni. Menim, da otrok pri očetu ni deležen primerne vzgoje. Cele dneve ga pušča pred televizorjem. Veliko ga krega in tudi pretepa.

Medtem sem se preselila v materinski dom. Na sodišču so določili, da me bo sin tam obiskoval vsakih štirinajst dni ob koncu tedna. Ko je otrok pri meni, večkrat kaže seksualno obarvane gibe in dejanja. Bojim se, da ga oče spolno zlorablja. Vse to sem povedala tudi na centru za socialno delo in v vrtcu. Nihče me noče slišati. Socialna delavka hodi vsak drugi teden na obisk in molči o tamkajšnjih razmerah.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Prvič sem poklicala policijo, ko je mož ves besen razbijal pohištvo. Od razbite svetilke je steklo pršelo naokrog, v sobi pa je bil tudi otrok. Policisti so prišli šele čez kakšno uro. Do takrat je mož že pospravil. Vse je zanikal. Verjeli so njemu, saj se je lažje zagovarjal v slovenščini. Policisti so mi rekli, da me bodo denarno kaznovali, če bom še kdaj poklicala. Nikoli več jih nisem klicala.

Na pobudo ženske, pri kateri sem začasno živela, sem šla kasneje osebno na policijo in jih prosila za spremstvo, saj je mož zaklenil moje osebne stvari. Z njeno pomočjo sem tudi razložila, kakšna je moja situacija, in povedala o nasilju, ki ga povzroča mož. Pomagali so mi, da sem uspela dobiti dokumente, denar in oblačila. Možu so tudi rekli, da se do mene ne sme tako obnašati, me zaklepati in jemati mojih osebnih stvari. Načelnik policije je bil prijazen. Povedal mi je, česa mož ne sme početi, in mi svetoval, da se obrnem na socialno službo.

Tretjo izkušnjo s policijo sem imela, ko me je napadel možev brat, ki je prišel na obisk. Prosila sem ga, naj hodi tiše, ker otrok spi. On pa me je pritisnil ob steno in začel pretepati. Tašča je bila zraven in je sina še spodbujala. Takrat sem z moževo podporo poklicala policijo. Prišli so po desetih minutah in mi svetovali,

naj grem v zdravstveni dom. Možev brat se je izgovarjal, da sem ga napadla z nožem, v prijavi pa je pisalo, da sem mu grozila s smrtjo. Kaznovana sva bila tako jaz kot tudi možev brat. Ker se mi je to zdelo zelo krivično, sem šla na sodišče in sodnici pokazala zdravniški izvid o poškodbah. Ko je videla, kakšne poškodbe sem imela, in slišala mojo zgodbo, me je oprostila plačila kazni.

Kakšne so bile vaše izkušnje s sodiščem?

Na sodišču sem bila zaradi dodelitve skrbništva. Veliko sem prejkala, ko so odločili, da bodo otroka dodelili v začasno skrbništvo očetu. Rečeno mi je bilo, da lahko še vedno računam na dodelitev otroka, če bom redno jemala zdravila, si našla zaposlitev in stanovanje.

Kakšne so bile vaše izkušnje z odvetnicami in odvetniki?

Odvetnico sem dobila prek brezplačne pravne pomoči. Veliko mi pomaga. Razlaga mi postopke in vidim, da ji je mar zame in za otroka. Je zelo dobra odvetnica, ki se trudi, kljub temu da mi je bila dodeljena brezplačno.

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi ustanovami?

Prvič me je v psihiatrično bolnišnico odpeljala sosedka, ko sem zaradi moževega nasilja bosa v spalni srajci pobegnila od doma. V bolnišnici so mi zelo pomagali. Na začetku sem veliko jokala, potem pa so po številnih pogovorih ugotovili, da sem žrtev nasilja. Tam sem izvedela, da je tudi možev oče pretepal mamo in se je zaradi odvisnosti od alkohola zdravil na zaprtem oddelku psihiatrične bolnišnice. To mi je dalo vedeti, da vendarle nisem jaz tista, ki povzroča vse grdo pri njih, kakor so mi očitali.

V bolnišnici so se večkrat pogovarjali z mojim možem in mi pomagali reševati konflikte z njim. Na njihovo pregovarjanje je mož vpisal otroka v vrtec.

Ko sem prišla iz bolnišnice, sem imela zaradi stranskih učinkov zdravil paralizirano nogo, bolela me je glava in velikokrat sem jokala. Po treh dneh me je mož stisnil za vrat, me davil in mi očital, ker sem v bolnišnici govorila o razmerah doma.

Po tistem sem v psihiatrično bolnišnico odšla še večkrat. Na ta način sem se odmaknila od vsega in se spočila. Vedno so me lepo sprejeli in mi pomagali, da sem si opomogla. Postajala sem stabilnejša. Zdravniki so mi pomagali, da sem začela razmišljati

drugače, telovaditi, teči, skratka bolj skrbeti zase. S to terapijo sem potem nadaljevala tudi doma.

Kakšne so bile vaše izkušnje z nevladnimi organizacijami?

Srečala sem se z delom različnih nevladnih organizacij.

Na svetovalnem telefonu so mi povedali, da lahko odidem od moža, da je to moja pravica in da lahko otroka odpeljem s seboj. To so mi povedali kljub temu, da sem bila tujka. Zdelo se mi je nenavadno, da sta bili sporočili tako različni.

V varni hiši sem bivala štiri mesece, potem pa sem odšla v materinski dom, kjer živim že več kot eno leto in sem zadovoljna. Veliko pozornosti v materinskem domu namenjajo učenju različnih veščin, urejati pa moram vse sama.

Ko sem odhajala v varno hišo, sem se počutila izgubljeno. Nisem vedela, kam grem. Izgubila sem stik z vsemi, s katerimi sem uspela vzpostaviti nek odnos. Bala sem se, da se ne bom znašla. V Romuniji sem se v službi okužila s hepatitisom B in strah me je bilo, da me zato ne bodo sprejeli v varno hišo. Seznanila sem jih s svojo boleznijo in sprejeli smo preventivne ukrepe.

Varna hiša je bila zame dobra izkušnja. S svojo svetovalko sem se lahko o vsem pogovorila. Dobila sem podporo in podatke o tem, na koga se moram obrniti po pomoč pri reševanju določenih težav. Počutila sem se svobodnejšo. Hitreje sem reševala probleme kot prej. Uspela sem tudi prevesti in nostrificirati svojo diplomu, kar mi je veliko pomenilo. Vedno me je tudi katera od svetovalk spremljala pri opravkih na institucijah. V tej deželi sem bila tujka in potrebovala sem nekoga, da mi pomaga pri stikih z institucijami. Poleg tega me je bilo strah, da bom kje srečala moža.

V varni hiši velja strog hišni red. Dobro bi bilo, da bi bil tim zaposlenih manj strog glede pravil. Ko sem recimo kršila hišni red, nisem dobro razumela, kaj sem storila narobe. Nekatere ženske so bile ves čas prestrašene, da ne bodo napravile česa narobe in bodo morale zaradi tega zapustiti varno hišo.

Sama sem kršila hišni red, ker sem se počutila preveč zaprto. Kot da sem v zaporu. Vse je bilo po pravilih. Ko sem bila dežurna za odpiranje vrat, nisem smela niti po nakupih. Z znanci se v okolici varne hiše nisem smela srečevati zaradi tajnosti lokacije. Nisem mogla več zdržati in zato sem kršila pravila.

Včasih smo se v hiši ženske med sabo prepirale, saj nismo znale drugače. Poleg tega je bila finančna situacija žensk v varni

hiši pogosto težka. Zaradi revščine so bile še dodatno degradirane.

V eni od nevladnih organizacij so mi pomagali sestaviti ovadbo zoper moža. Tam sem se zelo dobro počutila, saj so mi postavljali prava vprašanja. Pomagali so mi, da sem lažje povedala svojo zgodbo. Mojo ovadbo so poslali na tožilstvo. O tem, kaj se zdaj dogaja z njo, ne vem ničesar, saj me ni nihče obvestil o tem. Od tega je minilo že eno leto.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki doživljajo nasilje?

Naj se čim prej odločijo in zapustijo nasilnega partnerja. Sama sem vztrajala šest let, za kar mi je zelo žal. Moja izkušnja je grozna. Zato je treba oditi takoj, ker se ne bo nič spremenilo na bolje, ampak bo le še slabše. Ženske naj zberejo potrebne informacije in se odločijo za odhod. Potem se jim bo življenje spremenilo. Nikoli mi ni bilo žal, da sem odšla. Nikoli ni prepozno. Pazijo naj nase, fizično in psihično. Drugače bodo preveč trpele, izgubile veliko časa in preveč življenja.

Novi začetki

Gabrijela pravi, da se kot tujka v Sloveniji včasih počuti slabo. Ljudje se do nje vedejo, kot da bi bila manj vredna. Ve pa tudi, da je naredila velik korak naprej in se ne počuti več tako izgubljeno. Opaža, da jo je manj strah ljudi. Naučila se je bolj paziti nase. Čeprav ve, da je tujka v svojem okolju, ne skriva več svojih občutkov in misli.

Rada bi delala kot medicinska sestra. Doslej tega ni zmogla, saj je delo večizmensko in zelo intenzivno, kar je bila zanjo prevelika obremenitev. Trenutno se dogovarja za poskusno delo z manj obremenitvami. Počuti se svobodna in se odloča za pot, ki njej najbolj ustreza. Pomembno ji je, da te odločitve sprejema sama. Nihče ji ne govori, kaj naj bi bilo dobro zanjo.

Gabrijelo skrbi, kako si bo uredila življenje izven ustanov. Boji se, da ne bo deležna dovolj podpore.

Center za socialno delo ji je pred kratkim sporočil, da ji bodo zmanjšali stike z otrokom na tri ure tedensko. Kot razlog navajajo, da otrok s stikov prihaja nemiren in da ga oče ne more krotiti. Gabrijela noče podpisati dogovora. Pravi, da se bo za otroka borila do konca. V tem času je tudi ovadila moža zaradi suma spolne zlorabe otroka.

Polonca

Polonca (42 let) je nasilje doživljala s strani izvenzakonskega partnerja. Z njim je živela osemnajst let. Prva tri leta je doživljala predvsem psihično nasilje. Partner jo je zmerjal, poniževal, jo zapiral v hišo in nadzoroval vsak njen korak. Zmerjal jo je s kurbo, ji govoril, da ni ženska in da ne zna skrbeti za otroke. Bil je ljubosumen. Imela je občutek, da je bilo narobe vse, kar je storila. Pozneje je partner začel Polonco tudi telesno napadati. Sprva enkrat na dva meseca, nato vsak teden. V zadnjih osmih mesecih skupnega življenja pa je povzročal nasilje vse pogostejše.

Na začetku je po hiši metal predmete, pozneje pa je Polonco začel vleči za lase, jo pretepati in brcati. Nekoč jo je, potem ko jo je pretepel, zagrabil za lase, jo vlekel iz kuhinje v kopalnico ter jo vanjo zaprl, da je otroka ne bi slišala in videla. Hči je bila takrat stara sedem let, sin pa je dopolnil eno leto. Hčerka je bila pogosto prisotna pri napadih na mamo, partner pa je pazil, da mlajšega sina ni bilo poleg. Preden je začel Polonco pretepati, je od hčerke večkrat zahteval, naj brata odpelje v sobo. Čeprav sin ni videl pretepanja, je vse slišal in je vedno hudo jokal. Ko je hči brata odnesla v sobo, je večkrat prišla nazaj k mami in skušala ustaviti očeta. Sprva je Polonco nehal pretepati, zadnja leta pa se tudi ob tem ni več ustavil.

Medtem ko je partner Polonco pretepal, ni nikoli kričal, saj ni želel, da bi ga kdo slišal. Večkrat jo je davil in jo porival v stene ali na tla. Udarjal jo je na način, da se je čim manj poznalo. Modrice je imela predvsem pod obleko, na nogah, rokah in po telesu. Skrivala jih je. Zanje so vedeli le domači. O nasilju ni upala govoriti nikomur, ker se je bala, da bi partner za to izvedel in bi bilo potem še huje. Poleg tega ni želela, da bi otroka doživljala sramoto in neprijetnosti pred vrstniki v okolici. Svojih prijateljic ni imela, saj ji partner ni dovoljeval stikov z njimi. Imela sta le skupne prijatelje.

Zadnja leta jo je partner, potem ko jo je pretepel, zvlekel iz hiše in jo zaklenil ven. Hči je bila tudi ob teh napadih večkrat prisotna. Ni dovolil, da mami odpre vrata in jo spusti v hišo.

Polonca je doživljala tudi ekonomsko nasilje. Bila je edina v družini, ki je služila denar. Partner jo je ves čas nadziral, kako ravna z denarjem, ki ga je zahteval tudi zase in za svoje potrebe. Ko se je zaposlil, svojega denarja ni delil z družino. Od Polonce je zahteval, da s svojo plačo skrbi za vse, kupuje hrano in plačuje položnice.

Polonca je upala, da bo partner sprevidel, kaj počne, in bo prenehal. Sprva je bila presenečena zaradi njegovega nasilja, saj ga ni bila vajena. Bila je prizadeta in je po napadu več dni jokala. Veliko je razmišljala tudi o tem, kako se počutita otroka. Vedela je, da trpita, in je bila zato v hudi stiski. Ko se je odločila, da bo zapustila partnerja, ni vedela, kam lahko gre z otrokoma. Njena plača je bila premajhna, da bi lahko najela stanovanje in poskrbela za vse tri. Partnerju je predlagala, da bi živela ločeno v različnih nadstropjih skupne hiše. O tej možnosti ni hotel govoriti. Polonca ocenjuje, da jo je hotel imeti pri sebi za izživiljanje, saj je čutila, da je vedno bolj užival, ko jo je pretepal. Začel jo je pretepati tudi pred prijatelji.

Leto pred odhodom je stanje postalo že tako nevzdržno, da ji je bilo vseeno, kakšne posledice bi utegnila nositi, če bi spregovorila. Bala se je, da jo bo partner enkrat ubil in ne bo nihče vedel, kaj je z njo počel. Takrat je začela vsem znankam in znancem govoriti o tem, kaj se dogaja. Svetovali so ji, naj ga zapusti, toda nihče ni vedel, kam bi lahko šla. Bila je na koncu z močmi. Začela je opazati, da se poslabšuje njeno psihično stanje. Strah jo je bilo, da se bo nekega dne zlomila in jo bodo odpeljali v psihiatrično bolnišnico. Skrbelo jo je, kaj bo z otrokoma, če bi se to zgodilo.

Ko je partner Polonco, potem ko jo je pretepel, nekega večera zvelkel iz hiše in zaklenil vrata za njo, je poklicala policijo. Imela je poškodovan prst na nogi. Partner je ni spustil v stanovanje niti v prisotnosti dveh policistov. Nekaj časa sta ga skušala pregovoriti, na koncu pa sta dejala, da ne moreta storiti ničesar, in ji predlagala, naj se za tisto noč znajde sama. Bila je brez denarja, pri sebi je imela le mesečno karto za mestni avtobus. Noč je preživela na klopi bližnjega vrtca. Zjutraj je zaradi krvavečega prsta s prvim avtobusom odšla na urgenco. Med potjo je srečala znanko, ki ji je povedala telefonsko številko kriznega centra, kamor se je še isti dan umaknila. S tamkajšnjo svetovalko je začela iskati rešitve za naprej, saj je takrat krizni center deloval le ob koncih tedna. V ponedeljek je odšla na center za socialno delo in nato v varno hišo.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Policijo sem na pomoč poklicala le trikrat. Večkrat si nisem upala, saj mi je partner grozil, da me bo ubil, če to naredim. Poleg tega posredovanje policije ni imelo večjega učinka na dogajanje doma.

Prvič so policisti prišli zelo hitro in se pogovorili posebej z mano in posebej s partnerjem. Po soočenju z njimi se je partner umiril za kak mesec.

Ko sem jih klicala drugič, so mi rekli, da v naši ulici kličemo na policijo le zaradi nepomembnih stvari in sploh niso prišli.

Tretjič sem jih poklicala, ko me je partner vrgel iz hiše in me zaklenil ven. Povedala sem jim, da me je mož pretepel in da me ne spusti v hišo. Na prihod policistke in policista sem čakala dve uri. Ko sta prišla, sem jima povedala vso zgodbo. Povedala sem tudi, da sem zunaj brez denarja, osebnih stvari in obutve. Ko sta ga priklivala ven, se jima je zlagal, da jaz ne živim tam, da je to njegova hiša in da nimam več kaj iskati pri njem. Hiša je bila takrat res napisana le nanj, vendar sva jo gradila skupaj. Policist je omenil, da imam pravice kot njegova izvenzakonska partnerica. On je na to dejal, da me ne spusti v hišo, dokler ne prinesem papirja, da sem solastnica hiše. Ker pogovor z njim ni peljal nikamor, sta mi policistka in policist predlagala, naj se nekako najdem za tisti večer in se naslednji dan z njim pogovorim. Potem sta se odpeljala in jaz sem ostala sama. Nista mi dala nobenih podatkov o tem, kam lahko grem in kakšne pravice imam.

S policijo nisem imela dobrih izkušenj. Od njih sem pričakovala, da bodo mene in otroka zaščitili pred partnerjem ter mi posredovali podatke o tem, kaj lahko naredim v trenutkih ogroženosti. Nikoli me niso seznanili z možnostjo, da lahko partnerja zaradi nasilja prijavim, nikoli mi niso povedali, da se lahko umaknem v krizni center ali v varno hišo. Zaradi slabih izkušenj se pozneje nisem več obračala nanje.

Prijavo zaradi nasilja sem podala šele pozneje, s pomočjo socialne delavke s centra za socialno delo. Tudi takrat moja izkušnja s policijo ni bila dobra, saj je policist sprva rekel, da ne more napisati ovadbe, ker nisem pogostejše klicala policije. Socialna delavka je takrat zahtevala, da pokliče svojega nadrejenega, in zagrozila, da ne bo odšla od tam, dokler ne opravi svoje dolžnosti. Policist je šele potem privolil v pisanje ovadbe.

Ob tem se res nisem počutila dobro, saj je ovadbo pisal le zato, ker mu je socialna delavka zagrozila z nadrejenim. Pogosto me je prekinjal, prijava pa je bila napisana tako, da je bila v prid mojemu partnerju. Bilo je neverjetno. Pozneje se mi je tudi očitno izmikal in zavlačeval z oddajo ovadbe na tožilstvo. Šele po nekaj mesecih, potem ko sem se večkrat oglasila pri njem in ga opozarjala, je končno oddal ovadbo na tožilstvo. Tudi lagal je, da jo je že oddal, ko pa sem preverila na tožilstvu, ovadbe pri njih ni bilo. Potem se je začel izgovarjati, da mora še nekaj raziskati. Na policijsko postajo sta večkrat klicali tudi socialni delavki iz varne hiše in centra za socialno delo.

Kakšna je bila vaša izkušnja s centrom za socialno delo?

Na center za socialno delo sem se prvič obrnila, ko sem iskala učno pomoč za sina. Ker sem delala popoldne, se nisem mogla z njim učiti, partner pa ni kazal nobenega zanimanja ne za varstvo otrok ne za ukvarjanje z njima. Iskala sem nasvete in pomoč, nasilja pa najprej nisem omenjala. Nekajkrat je socialna delavka prišla tudi k nam domov in opazila, da partner res zanemarja otroke in da ga pogosto ni doma. Večkrat se je zaradi tega z njim pogovorila in mu razložila, da ga otroka potrebujeta in da je njegova dolžnost, da skrbi zanju. Na začetku je bil prijazen in je obljubljal, da bo upošteval njene nasvete, pozneje pa je tudi njej pokazal svojo neprijetno stran. V bistvu ga je bilo strah socialne službe, zato z njimi ni hotel več sodelovati. Začel je tudi nagovarjati sina, naj ne hodi na učno pomoč v mladinski center pri centru za socialno delo. Otrok se je začel počasi upirati in le s težavo sem ga prepričevala, da je nadaljeval. Meni pa je partner začel groziti, da bom šla od doma, če bom še naprej iskala pomoč pri socialni službi, češ da mi ne svetujejo nič dobrega.

Ko je bil partner zadnjikrat nasilen do mene in sem odšla v krizni center, sem šla tudi k socialni delavki in ji prvič povedala vse o nasilju, ki ga povzroča moj partner. Predlagala je, da greva skupaj na policijo in da podam prijavo zaradi nasilja. Brez njenega spremstva bi me na policiji verjetno samo poslali domov, moja prijava pa ne bi bila nikoli napisana. S policije sva odšli domov, da bi se socialna delavka pogovorila s partnerjem in da bi videli, kaj je sploh še mogoče narediti. Z nama je bila tudi socialna delavka, ki je nudila učno pomoč mojemu sinu. Partner je na vsa vprašanja odgovarjal s stavkom, da se bo z mano pogovarjal šele takrat, ko bom prinesla dokument, ki bo dokazoval, da sem solastnica hiše. Na vprašanje, zakaj ne živiva

ločeno, je začel kričati, da je to njegova hiša in da naj izginemo. Zagrozil je še, da nas bo vse tri pobil, če bomo s seboj vzele tudi otroke.

Socialna delavka je potem dejala, da se je z njim nesmiselno pogovarjati. Napotila me je k zdravnici, sama pa mi je skušala najti prosto mesto v eni od varnih hiš po Sloveniji. Najin načrt je bil, da vzameva sina iz šole, hčerko pa pokličeva in jo vprašava, ali bi želela z mano. Hči je rekla, da bi šla raje z mano v varno hišo, kot da bi živel z očetom ali šla v internat. Skupaj z otrokoma, socialno delavko in policijo smo odšli domov po naše stvari. Pobrali smo lahko le najnujnejše. Policija je šla z nami, ker so jih za to prosili v centru za socialno delo. Brez socialne delavke me ne bi jemali resno in me ne bi hoteli spremljati domov. Na srečo partnerja ni bilo doma, zato nismo imeli nobenih težav.

Obe socialni delavki sta mi ves čas izredno pomagali, z njima sem se počutila varno, razumeli sta mojo situacijo in bili dolgo moji edini zaupniki. Z njima še vedno sodelujem. Z učno pomočjo za sina smo tudi po odhodu v varno hišo nadaljevali, center za socialno delo pa mi je pomagal tudi pri urejanju preživitve. Z njihovim delom sem izredno zadovoljna. Brez njihove podpore, navodil in informacij se moje težave ne bi rešile tako, kot so se.

Kakšna je bila vaša izkušnja z državnim tožilstvom?

Državni tožilec je vodil kazenski postopek. Predlagal mi je poravnavo, saj jo je razumel kot možnost, da bi tako rešila svoje stanovanjske težave in bi lahko spet živel v hiši. Moj odvetnik na to ni pristal, saj je menil, da z bivšim partnerjem ne morem živeti, ker je bil do mene nasilen. Drugače z državnim tožilcem nisem bila veliko v stiku.

Kakšna je bila vaša izkušnja s sodiščem?

S sodiščem sem se srečala v kazenskem postopku zoper partnerja, pri dodelitvi skrbništva za oba otroke in pri postopku razdelitve premoženja. Različne sodnice so postopke vodile zelo različno. Ena sodnica je partnerja spraševala na način, ki je omogočil, da se je izkazala resnica. Druga sodnica pa je bolj verjela partnerjevi zgodbi in je obravnavo vodila v njegovo korist. Ko je partnerjeva odvetnica po hčerinem pričanju o nasilju dejala: »Pa kaj, če ti prisoli eno vzgojno okolišje!«, sodnica na to sploh ni reagirala, kar je vzbudilo vtis, kot da je izjavi pritrdila.

Občutek imam, da je odvetnico molk sodnice opogumil, saj se je čez čas podobno vedla tudi do mene.

Postopek za dodelitev skrbništva se je hitro zaključil in nisem imela nobenih težav. Težave sem imela pozneje, ko mož ni plačeval preživnine. Še danes, po treh letih, ni za otroka plačal niti tolarja. Takrat sem sprožila tudi izvršbo. Izvrševalci so šli dvakrat na dom, vendar ga nikoli ni bilo tam. Zaradi neuspešne izvršbe sem morala izvrševalcem plačati dvajset tisoč tolarjev. Ker je bivši partner videl, da je z izmikanjem uspešen, je s tem tudi nadaljeval. Ne morem si privoščiti še ene izvršbe, zato sem vse skupaj opustila.

Preživninski sklad je odobril preživnino le za sina. Kljub temu da je starejša hči še hodila v šolo, do preživnine ni bila upravičena, ker je bila polnoletna.

Druga dva postopka, kazenski in postopek za razdelitev premoženja, sta se vlekla v nedogled. Najprej sem morala dokazati, da sem solastnica hiše. Deset dni po prejemu odločbe o solastništvu je polovica hiše zgorela v nepojasnjenih okoliščinah. In to ravno tisti del, v katerega bi se lahko preselila. Del, v katerem je živel bivši partner, pa je v požaru ostal nedotaknjen. En mesec po požaru me je vprašal, koliko bi rada za hišo, saj je sedaj pogorela in ni več veliko vredna. Ker deleži niso bili določeni, se je štel, da je zgorel enak delež obema. Državni tožilec in moj odvetnik sta mi predlagala možnost poravnave in združitve kazenskega postopka s postopkom delitve premoženja. Na ta način sem imela večjo možnost, da v kratkem času dobim vsaj nekaj denarja. Vendar mi ta predlog ni bil všeč, predvsem zato, ker bi se bivši partner s tem spet izognil kazenski odgovornosti za stvari, ki mi jih je počel. Če ne bi popustila, bi se mogoče končalo drugače, toda nisem imela denarja in nisem imela rešenega stanovanjskega problema. Bila sem stisnjena v kot, on pa je spet dobil sporočilo, da se lahko vedno izvleče in da lahko še naprej povzroča nasilje.

Zaradi partnerjevih zavlačevanj postopka se je poravnava podaljšala za eno leto. V prvi poravnavi je bil določen trimesečni rok, do katerega naj bi mi izplačal dogovorjeno vsoto. Denarja ni nakazal ne prvič ne drugič, dokler nisem spoznala neke pravnice, ki je moža prepričala, da me izplača; tako se je končno vse skupaj zaključilo.

Kakšne so bile vaše izkušnje z odvetnikom?

Odvetnika sem dobila prek brezplačne pravne pomoči. Imela sem občutek, da se je trudil zame in da je razumel mojo stisko. Seznanil me je s postopki, mi svetoval in mi tako veliko pomagal. Vedno sva se skupaj posvetovala, kako naprej.

Partnerjev odvetnik je bil iz znane odvetniške pisarne. Nekoč ga je nadomeščala odvetnica, ki je na moje pričanje o partnerjevem nasilju dejala: »Pa saj to ni nič takega, če vas je udaril!« Moj odvetnik je na to odgovoril: »Gospa, če vas vaš mož kdaj udari in je vam vseeno za to, je to vaš problem. Moji stranki pa ni vseeno!«

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi službami?

Osebna zdravnica mi je pogosto svetovala, naj zapustim moža. Spraševala me je, zakaj trpim njegovo nasilje in zakaj ne poiščem pomoči. Vendar tedaj še nisem bila pripravljena. Še vedno sem upala, da bo z nasiljem prenehal. Takrat sem še mislila, da povzročanje nasilja ne more biti razlog za to, da bi ga zapustila.

Kako ste reševali stanovanjsko stisko?

V varni hiši so mi svetovali, naj se prijavim na razpis za neprofitno stanovanje. Na rezultate razpisa sem čakala eno leto, vmes pa mi je v varni hiši potekla pogodba za bivanje. Zaradi nerešenih stanovanjskih težav, nizke plače in nedokončanega postopka razdelitve premoženja so mi v varni hiši ponudili bivanje v njihovi dislocirani enoti. K sreči sem zaradi dolgoletnega bivanja v občini, zato, ker sem bila samohranilka z dvema otrokoma, ker sem imela nizko plačo in ker sem bila žrtev nasilja, dobila zadostno število točk za dodelitev neprofitnega stanovanja. Na vselitev sem potem čakala še pol leta.

Vmes, ko še nisem vedela za rezultate, sem bila zelo zaskrbljena. Hodila sem na Stanovanjski sklad in jih spraševala o tem, kdaj bodo rezultati. Tamkajšnja svetovalka mi je razložila postopek izbire in mi pojasnila, zakaj tako dolgo traja. Dostikrat me je potolažila, tako da sem lažje čakala na rezultate.

Kakšna je bila vaša izkušnja z nevladnimi organizacijami?

Srečala sem se z različnimi nevladnimi organizacijami in eno varno hišo. V varni hiši sem bivala leto in pol. Z vsemi tremi nevladnimi organizacijami sem imela dobre izkušnje.

Prvi mesec bivanja v varni hiši mi je bilo zelo težko, saj si nikoli nisem mislila, da bom morala zapustiti dom, v katerega sem vlagala vse življenje. Bilo me je zelo strah, saj nisem imela občutka, da je varna hiša dovolj zavarovana. Bala sem se, da bi me partner po naključju videl v mestu, se potuhnil in mi skrivaj sledil. Ko sem šla po opravkih, me je bilo strah, da me bo čakal za ograjo. V prvem mesecu bivanja v varni hiši bi ob sebi ves čas potrebovala nekoga, da bi se počutila bolj varna. Zato dolgo nisem šla nikamor, niti v službo. Bila sem na bolniški, saj nisem zmogla delati. S časom sem se začela počutiti bolj varna in sem tudi bolj zaupala sistemu varovanja, ki ga imajo v varni hiši.

Druge stanovalke in svetovalke v varni hiši so mi nudile podporo, nasvete, pogovor, spremstvo na institucije. Pogrešala sem več skupnih dejavnosti, s katerimi bi se stanovalke zaposlile in sprostile, sicer pa je varna hiša prostor, kjer dobiš bolj realno sliko vsega, kar si preživljala – kje si bila, kdo si in kaj si lahko. Le da je eno leto premalo za popolno okrevanje od preživetega nasilja.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki doživljajo nasilje?

Ženskam želim sporočiti, naj ne trpijo nasilja. Nikoli ne bo bolje. Verjetno zgolj huje. Čim prej naj odidejo od povzročitelja nasilja. Naj se opogumijo in poiščejo pomoč na centru za socialno delo ali v nevladnih organizacijah, ki ponujajo pomoč žrtvam nasilja. Naj se z njimi čim več pogovarjajo in jim povedo o tem, kaj se jim dogaja. Naj se ne zapirajo vase s svojo zgodbo. Le na tak način bodo lahko naredile korake, ki jih želijo.

Novi začetki

Polonca pravi, da še vedno čuti bolečine tam, kjer jo je partner brcal. Posebej v nogah bolečina narašča, predvsem ob dolgotrajnih obremenitvah. Zaradi tega ne more hoditi na daljše sprehode.

Sicer pa Polonca čuti veliko spremembo v svojem splošnem počutju. Življenje je zanje zdaj veliko lepše in lažje. Je bolj samozavestna in odločna. Sebe doživlja kot žensko, ki je sposobna narediti veliko stvari ter lahko sama poskrbi zase in za otroke. Občutek ima, da se lahko odloča za tisto, kar je zanje najbolje. Svoja stališča lažje zagovarja.

V času, ko je Polončin sin hodil na stike z očetom, je ta naredil vse, da bi otroka pridobil na svojo stran. Predvsem mu je začel

kupovati drage igrače, ki jih otrok ni smel odnesti s seboj, ko je odhajal od njega. Včasih mu je dajal večje vsote denarja, da si je lahko kupoval sladkarije in igrače. Hčeri ni oče nikoli dal denarja. Čez čas je sin Polonci začel večkrat očitati, da je revna in da ga nima rada, ker mu ne kupuje stvari. Polonca pravi, da v tej »igri« ni imela možnosti za zmago, saj se je komaj prebijala skozi mesec.

Polončin sin se je pred nedavnim odločil, da bo živel pri očetu. O tem sta se dogovorila sama, ne da bi Polonca kar koli vedela. To jo je prizadelo, vendar, kot pravi, ve, da je za sina naredila vse, kar je mogla.

Jasna

Jasno, ki je stara 31 let, je mož prvič udaril na začetku njune zveze. Spominja se, da takrat sploh ni vedela, da je klofuta nasilje. Ni si mislila, da je klofuta pomenila le začetek nasilnih izbruhov, ki jih je pozneje doživljala v njuni partnerski zvezi. Partnerja je imela rada, želela si je ustvariti družino, skrbeti zanjo in živeti v miru. Pravi, da se je po rojstvu drugega otroka pogosteje začelo dogajati psihično, telesno in spolno izživljanje partnerja nad njo.

Partner je Jasni postavljал razne pogoje, jo omejeval in jo poniževal z besedami, da je dobra samo za štedilnik in za v posteljo. Ni ji dovolil, da bi obiskovala svojo mamo, sorodnike in prijateljice. Govoril ji je, da ne potrebuje denarja, saj je kot gospodinja ves čas doma. Če mu je ugovarjala, jo je tepel, boksal in porival po hiši. Včasih jo je s težkimi čevlji brcal v kolke in takrat jo je bilo strah, da ne bo nikoli več stopila na noge. Nekoč jo je porinil s podstrešja in ji poškodoval roko, spet drugič jo je z glavo silovito porinil v podboj vrat, da je izgubila zavest. Nenehno trpinčenje je v njej zbudilo odpor do moža. Ni več želela biti intimna z njim, on pa jo je silil v spolne odnose, za katere je trdil, da so njena dolžnost.

O tem, kaj se dogaja doma, ni govorila nikomur. Pravzaprav za to niti ni imela priložnosti. Ko jo je mož začel pretepati tudi pred sinom, pa je to doživela kot skrajno dejanje, ki se ne sme več ponoviti. Najprej je o pretepanju in drugih zlorabah povedala prijateljici. Ob pripovedovanju se je počutila še bolj umazana kot takrat, ko jo je mož oklofutal. Strah jo je bilo, kako bo sprejeta njena pripoved. Prijateljica je bila zgrožena in presenečena, saj je bil njun zakon videti brezhiben. Podprla jo je pri odhodu od moža. Pozneje je o vsem povedala sestri in včasih tudi prespala pri njej, njena mama pa dolgo ni vedela za nasilje.

Jasna ni vedela, kam se lahko obrne po pomoč, dokler ni na zadnji strani dnevnega časopisa naključno zagledala oglasa s telefonsko številko za pomoč ženskam, žrtvam nasilja. Dobila je podatke o možnih rešitvah in telefonske številke različnih varnih hiš in materinskih domov. Dopoldne, ko moža ni bilo doma, je pobrala najnujnejše stvari in z otrokoma odšla v varno hišo blizu svojega kraja. Zaradi moževega pritiska na center za socialno delo

in pritiska samega centra nanjo se je kmalu odločila, da se vrne domov. Od takrat jo je mož vsak dan spraševal, zakaj se je sploh vrnila nazaj, ker je ni nihče prosil, naj se vrne. Ves čas jo je zmerjal in jo brcal pred otrokoma, ponavljajoč: »Mamica prasica ... mamica kuzla ... mamica kurba ...« Otroka je skušal na različne načine pridobiti na svojo stran, saj je vedel, da je Jasna glede otrok najbolj ranljiva in da bo z njim ostajala zaradi njih.

Zaradi odhoda od moža so jo obsojali tudi nekateri ljudje iz okolice. Možev znanec ji je žugal: »Jaz bi te en dva tri spravil v red!« Vedela je, da je bil tudi on nasilen do svoje žene, ki je po letih zlorab začela iskati uteho v alkoholu, da se je laže prebila skozi dan. Ljudje, za katere je Jasna čutila, da jo razumejo, pa se niso upali izpostaviti in na glas povedati, da se z moževim obnašanjem ne strinjajo. Sklepa, da so se bali, da bi utegnil biti mož nasilen tudi do njih.

Ko se je drugič odločila, da bo odšla od moža, je poklicala na nevladno organizacijo. Po dveh tednih vztrajnega klicanja se je v varni hiši sprostilo mesto. Ker je imel mož oba otroka pod nenehnim nadzorom, saj ju je peljal v in iz šole, nato pa ju zaklepal v hišo, je bila Jasna prisiljena od doma oditi sama. Grozno ji je bilo, ker je morala oditi brez otrok.

Kakšne so bile vaše izkušnje s centrom za socialno delo?

Ko sem prvič odšla od doma, sem na center za socialno delo sporočila, zakaj odhajam, kam peljem otroka in jih prosila za kakršno koli pomoč pri tem. Bila sem povsem izgubljena, nisem vedela, kaj lahko pričakujem in kako mi lahko kdo pomaga. Takoj po odhodu se je na centru večkrat oglasil mož in jokal, da ne ve, zakaj sem odšla, saj mi nikoli ni storil nič hudega. Prosil jih je, naj mu pomagajo, da se bom vrnila domov, saj nas vse zelo pogreša. S centra za socialno delo so me večkrat poklicali po telefonu in mi povedali, da so se pogovorili z možem in da bo zdaj vse v redu. Zdelo se mi je, kot da mi ne verjamejo, da sem res doživljala nasilje in da se bojim vrnitve. Njihove klice sem doživljala kot pritisk in proti svoji volji sem popustila. Vrnila sem se domov in potem doživela še hujše nasilje kot prej.

Ko sem naslednjič odšla od doma, od centra za socialno delo nisem več veliko pričakovala. Toda njihov odnos do mene se je spremenil in izkušnja z njimi je bila nato povsem drugačna. Veliko so naredili za to, da sem imela stike z otrokoma in da sem

v nekaj dneh dobila začasno odločbo o skrbništvu, na osnovi katere sem lahko po dveh mesecih končno vzela otroka k sebi. Zelo so mi pomagali pri samem prevzemu otrok, saj sem jih morala skoraj ugrabiti. Imela sem občutek, da mi zares stojijo ob strani in me podpirajo pri odhodu. Vmes so na centru že dobili bolj jasno sliko o tem, kaj se je resnično dogajalo pri nas. Še zdaj dejavno pomagajo pri urejanju stikov obeh otrok z očetom, saj ti še vedno ne potekajo gladko.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Prvi stik s policijo sem imela ob prvem odhodu od doma. Takrat sem jih obvestila, kam in zakaj odhajam, da nas z otrokoma ne bi iskali kot pogrešane. Naslednjič sem jih poklicala zaradi stiske, saj nisem vedela, kaj naj naredim. Zaradi zdravstvenih težav sem morala na operacijo in po njej sem bila zelo šibka. Vedela sem, da me bo mož spet začel napadati in bilo me je zelo strah, saj se nisem mogla umikati, skrivati ali braniti. Poklicala sem jih, ker sem potrebovala zaščito. Prosila sem jih za pomoč in rekli so mi, da ne morejo storiti ničesar, ker v takšnih primerih nimajo pristojnosti. Predlagali so mi, da se z možem sama pogovoriva oziroma da se obrnem na center za socialno delo. Vprašala sem jih, kdaj mi sploh lahko pomagajo in ali je to še takrat, ko že letijo glave. Policist mi je odgovoril: »Da, žal še takrat!«

Ostala sem sama in nisem vedela, na koga naj se obrnem. Mož je bil nasilen, toda med pretepanjem nisem mogla klicati policije, saj bi me potem zares ubil. Dokler nisem bila prepričana, da bodo policisti res kaj naredili, si nisem upala tvegati in jih klicati. Če bi prišli in ne bi ničesar naredili, bi bilo zame le še huje. Ta strah se je kmalu uresničil.

Nekega dne sta mož in sosed skupaj pila. Bolj ko sta postajala vinjena, bolj sta mi grozila, da me bosta ubila. Takrat sem se ustrašila za otroka in poklicala soseda, če ju lahko pripeljem k njima. Rekla sta mi, da nimata časa in da naj sami uredimo družinske težave. Bila sem v stiski. Otrok nisem imela kam peljati in vedela sem, da bo tisti večer grozen. Iz izkušenj sem slutila, kaj bi utegnilo slediti vinjenosti. Nisem vedela, kako se bom lahko ubranila obeh. Takrat sem poklicala policijo. Dežurnemu policistu sem povedala vso zgodbo in ga prosila za pomoč. Policist, ki je prišel, mi je razložil postopke, me seznanil z mojimi pravicami in s tem, v kakšnih primerih lahko podam prijavo proti možu. Ker sem se obotavljala, me je opogumljal,

rekoč: »Ali se zavedate, da je to grožnja z umorom? To je resna stvar in z njo se ne gre šaliti. Enkrat bo to grožnjo lahko uresničil in takrat bo za vas prepozno. Ukrepati je treba takoj. Vaš mož se žal ne bo spremenil. Z ovadbo vam lahko vsaj malo pomagamo in vam olajšamo stvari.«

Ker se je tako zavzel zame, sem se počutila bolj varno. Z njim sem se potem pogovorila odkrito in odprto. Ni me bilo sram povedati vsega, kar se je dogajalo, saj me je razumel. Rekla sem mu tudi, da se bojim, kaj bo, ko se bo mož vrnil s policijske postaje, na kateri se je moral do določene ure oglasiti in podati izjavo. Policist je rekel, naj ga pokličem, če bo kaj narobe. Ta izkušnja je bila zame zelo pozitivna. Takrat sem si prvič upala podati prijavo zoper moža.

Ko se je mož vrnil domov, je otrokoma rekel, da sem ga prijavila na policijo in da bo zaradi mene moral v zapor. Bil je tako besen, da je razbil kopalnico. V tistem trenutku policista nisem mogla poklicati. Ko je mož odvihral iz hiše, si vso noč nisem upala zaspiti, ker me je bilo strah njegovega prihoda. Proti jutru sem zmedena poklicala na brezplačno interventno številko. Tam so mi rekli, naj pokličem na lokalno policijsko postajo, a ker sem imela prazen telefon, tega nisem mogla storiti. Naslednjega dne sem morala tudi sama oditi na policijsko postajo, da sem podala izjavo. Tam je bil policist, ki je bil dan prej pri nas. Povedal mi je, da je prejšnji večer naredil še en obhod mimo naše hiše in da je bilo vse videti mirno.

Kmalu po tej izkušnji sem še enkrat poklicala policijo, ker je bil mož spet nasilen. Takrat sta prišla dva mlada policista in mož ju je počakal zunaj. Bil je miren. Z njima se je dolgo in lepo pogovarjal. Potem so prišli vsi trije v hišo. Z mano sta policista opravila razgovor v prisotnosti otrok in moža. Mož se je smejal vsemu, kar sem povedala, policista pa je povabil na kozarček vina. Policista sta z njim sedela za mizo, kot da so najboljši prijatelji, vsi trije so me gledali in me zasliševali. Policista sta na vse povedano dejala, da bosta spet prišla, če se ne bova sama zmenila, in enega od naju odpeljala. Rekla sem jima, da bi bilo najbolje, če bi odpeljala kar mene.

Zaradi odnosa policistov sem ostala v šoku, nemočna in prizadeta. Nisem vedela, ali je prav, da sem poklicala policijo ali ne. Spraševala sem se, kaj sem naredila narobe. Čeprav mi je prejšnjikrat policist jasno razložil, da imam pravico biti zaslišana ločeno, pa tudi pravico do tega, da naredijo zapisnik, se mi je

zdelo, da glede na razvoj dogodkov nisem mogla storiti ničesar. Ko sta policista odšla, se mi je partner posmehoval, saj je s tem obiskom doživel pravi užitek v poniževanju.

Kakšne so bile vaše izkušnje z državnim tožilstvom?

Z državnim tožilcem sem prišla v stik, ko sem bila že v varni hiši. Raziskoval je partnerjevo nasilje, zbiral dokaze in na osnovi tega napisal ovadbe zoper njega. Z njim sem imela zelo dobro izkušnjo. Prvi stik sva imela prek telefona. Bil je razumevajoč, znal je prisluhniti in postaviti prava vprašanja. Njegov pristop ni bil obtožujoč, ampak človeški. Dobila sem občutek, da mi verjame in me razume. Ko sva se prvič osebno srečala na obravnavi, mi je rekel: »Pripravite se, da vas bodo na sodišču obravnavali tudi v najgrši luči in da bo to naporno.« Potem je bil med obravnavo do mene in moje zgodbe zelo obziren tudi pred drugimi. Glede na vse, kar sem takrat preživljala, sem bila res hvaležna, ker tožilec ni bil osoren in mi je dajal občutek, da dela zame.

Na zadnjih dveh obravnavah pa je bil prisoten drug tožilec, ki se je zaradi negativnega izvedeniškega mnenja do mene obnašal, kot da sem jaz na zatožni klopi. Na začetku se mi je zdelo prav, da sem moža prijavila zaradi nasilja. Na koncu pa sem bila na sodišču čisto potlačena in bilo mi je žal, da sem se sploh spustila v vse skupaj. Kazenska obravnava na sodišču se je vlekla pol leta. Vsak mesec je potekala približno ena obravnava.

Na koncu zaključne obravnave je sodnica vprašala, ali ima še kdo kaj za dodati. Vstala sem in rekla: »Vprašala bi, komu se danes tukaj sodi?« Potem je vstal tožilec in napadalno rekel: »Saj vem, na koga to vprašanje leti!« Sodnica pa je pripomnila, da razume, da mi je težko in da je celotna situacija boleča in težavna.

Možu je bila izrečena pogojna obsodba. Določena mu je bila kazen zaporu osem mesecev s preizkusno dobo treh let. Plačati je moral tudi denarno kazen. Nikoli si nisem predstavljala, da bo pristal v zaporu, zato nisem bila presenečena, da je v resnici dobil precej milo kazen. Ves čas sem si želela le to, da bi se vse skupaj čim prej končalo.

Kakšne so še bile vaše izkušnje s sodiščem?

S sodiščem sem imela stik v kazenskem postopku in pri postopku dodelitve skrbništva. Sodnica, ki je vodila kazenski postopek, je bila do mene obzirna. Zaradi težavnosti primera je izključila javnost, in to mi je bilo všeč.

Kljub vsemu me je bilo tako zelo strah partnerja, da sem jokala in se tresla, ko sem morala pričati. Sedel je za mano, zato sem se ves čas ozirala nazaj. Strah me je bilo, da me bo od zadaj udaril po glavi. Sodnica je to opazila in ga je med mojim pričanjem napotila iz dvorane. Vse do zadnje obravnave sem se počutila ogroženo, saj je bilo med nama vedno manj kot pet metrov prostora. Zelo me je izčrpalo, ko sem morala prek pripovedovanja spet podoživljati vse boleče zgodbe in trpljenje.

Postopek za dodelitev skrbništva za otroka traja že štiri leta. Odnos sodnice, ki vodi ta postopek, doživljam drugače. Zdi se mi, da mi že od vsega začetka ni naklonjena in da moram zaradi tega še bolj dokazovati, da sem primerna za dodelitev skrbništva.

Imeli ste tudi izkušnje s sodno izvedenko in izvedencem.

Prvi sodni izvedenec je bil določen v kazenskem postopku. Z mano se je pogovarjal pet minut, nato sem izpolnjevala teste. Z otrokoma se je pogovarjal posebej. Njegovo mnenje je bilo, da mož ni povzročal nasilja. Predlagal je dodelitev skrbništva njemu, čeprav ni bil določen za to, da poda mnenje o skrbništvu, ampak da oceni posledice nasilja. Ko sem prebrala njegovo mnenje, sem se počutila kot storilka in kot tista, ki je kriva za vse. Povsem me je potrla, imelo pa je tudi negativne posledice pri dodeljevanju otrok.

Na sodišče je bilo proti možu vloženih sedem ovadb, od tega dve za nasilništvo nad mladoletnima otrokoma. Obe sta bili na osnovi izvedeniškega mnenja ovrženi in tožilstvo ni moglo nič zoper to.

Tožilec je zaprosil za drugo izvedeniško mnenje. Tokrat je bila to izvedenka, ki mi je povedala, da je mož že bil pri njej in da je seznanjena s prejšnjim mnenjem. Z njo sem se pogovarjala še manj časa kot s prvim izvedencem. Pogovarjali sva se o nasilju in o počutju v varni hiši. Pri obeh izvedencih sem odgovarjala na vprašanja, kot je na primer, ali mi je všeč, če sem moškim spolno privlačna. Spraševala sem se, kaj naj napišem. Če bi rekla ne, bi si lahko razlagali, da me je mož tepel zaradi tega, če bi rekla ja, bi lahko rekli, da sem kurba. Jaz pa sem se borila za otroke. Bilo je grozno.

Izvedenka je napisala mnenje, ki je bilo zelo podobno prvemu. Ko je bila zaslišana na sodišču, jo je sodnica soočila s tem, da poročila policije, centra za socialno delo, nove šole, v kateri so otroci zelo uspešni, in varne hiše, v kateri smo živeli,

govorijo nasprotno. Izvedenka je odgovorila, da je opravila svoje delo in da poročila, ki jih nosim na sodišče iz raznih organizacij, niso veliko vredna, saj lahko na listek vsakdo napiše, kar želi. Poročila, ki jih je dostavil mož, so bila zanj bolj verodostojna, saj so se nanašala na obdobje pred mojim odhodom. Še enkrat je poudarila svoje mnenje, da bodo otroci lažje nadaljevali življenje v starem okolju in sodnica je oba otroka dodelila možu.

Na sodbo smo se pritožili in višje sodišče je zadevo vrnilo v ponovno obravnavo. Sedaj je naročeno še eno izvedeniško mnenje.

Pritožbo sem vložila po temeljitem pogovoru z otrokoma, ki sta v tem času že imela nekaj stikov z očetom. Njun oče pa kaže čedalje večja nagnjenja k temu, da bo z njima ravnal enako, kot je z mano. Otroka omejuje in nanju kriči zaradi malenkosti. Očita jima, da nočeta živeti z njim, in me črni pred njima. Vedno bolj ju je tudi strah stikov z njim.

Kakšne so vaše izkušnje z odvetnicami in odvetniki?

Z odvetnikom imam izkušnjo v postopku za dodelitev skrbništva. Doslej je vse pritožbe in ostale zadeve speljal korektno. V določenih trenutkih se bori zame, še posebej v sodni dvorani.

Kakšne so vaše izkušnje z vzgojno-varstvenimi institucijami?

S šolo in vrtcem v domačem kraju sem imela grozne izkušnje. Ko sem odšla od doma brez otrok, sem zaprosila za stike. Mož jih je dovolil v šoli in v vrtcu. Ko sem prišla v vrtec, so se vzgojiteljice postavile okrog mene in me gledale kot kakšno žival. Bilo me je strah. Niso me doživljale kot mamo, ki je zaradi nasilja morala zapustiti otroke.

Čisto drugačen odnos sem doživela v novi šoli, na katero se je sin vpisal, ko smo živeli v varni hiši. Že ob samem vpisu nas je sprejela psihologinja, ki je znala prisluhniti. Sina so zelo dobro sprejeli in mu veliko pomagali. Kmalu je začel napredovati v šoli.

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi ustanovami?

Potem ko sem se vrnila k partnerju in se soočala s še hujšim nasiljem, sem šla k zdravniku, saj nisem bila več zmožna delovati. Napotil me je k psihiatru, ki mi je predpisal pomirjevalne tablete. Zdelo se mi je, da je precej dobro poznal našo družinsko situacijo in da mi je dal pomirjevala zato, da bi vse skupaj lažje prenesla. Enkrat sem ga vprašala: »Povejte mi, ali sem še pri normalnih ali

že pri duševno bolnih?» Odgovoril mi je: »Niste se še odločili.« Svetoval mi je, naj skušam količino tablet čim bolj omejiti, da ne bom postala odvisna od njih, saj bi me imel potem mož še lažje v oblasti. Opozoril me je tudi, da bi utegnil mož moje jemanje pomirjeval obrniti sebi v prid s stavki, kot so: »Saj vidiš, da je s tabo nekaj narobe. Za na psihiatrijo si.«

Nasilje te tako zlomi, da ni nič nenavadnega, če se znajdeš v psihiatrični ustanovi. Po vseh ponižanjih, ki jih doživljaš, dobiš potem še pečat »zdravljena na psihiatriji«, medtem ko povzročitelj zaradi nasilja, ki ga povzroča, ni nikjer obravnavan.

Kako ste rešili stanovanjsko vprašanje?

Do neprofitnega stanovanja nisem bila upravičena, ker sem se preselila iz druge občine, v novi občini pa nisem imela ne začasnega ne stalnega prebivališča. Tudi v varni hiši ga nisem mogla prijaviti. Menim, da bi država morala poskrbeti za to, da bi žrtve nasilja lažje pridobile neprofitno stanovanje v novem okolju, še posebej če imajo otroke. Ženske z otroki namreč še težje dobijo podnajemniško stanovanje in so zato ranljivejše. Pomembno bi bilo, da bi imela ženska možnost iti čim dlje stran, saj je v domačem okolju pogosto ožigosana, ima manj podpore in možnosti za mirno življenje. To tudi pomeni, da so ji v novem okolju omogočene možnosti za zaposlitev. Številne ženske, ki jih poznam, so se vrnile k povzročitelju nasilja prav zato, ker niso vedele, ali bodo same z otroki lahko preživele.

Jaz sem s pomočjo znank in znancev našla podnajemniško stanovanje, v katerem smo že tretje leto. Finančno je to težak zalogaj, vendar smo se z otrokoma naučili živeti skromno.

Kakšne so bile vaše izkušnje z nevladnimi organizacijami?

Imela sem stik z dvema nevladnima organizacijama in stanovala v njunih varnih hišah. Ko sem prvič poklicala na nevladno organizacijo, sem se počutila grozno. Nisem vedela, kako bi začela govoriti o tem, kar se dogaja doma. Počutila sem se še bolj ponižano kot takrat, ko je bil mož do mene nasilen. Bilo me je sram, bila sem polna dvomov in nisem vedela, kakšen bo odziv na drugi strani slušalke. Strah me je bilo, da bodo pritrdilno odgovorili na moje spraševanje o tem, ali sem res jaz kriva za moževo nasilje. Pa niso. Svetovalka me je razumela, dobila sem veliko potrebnih informacij in občutek, da obstaja nekdo, ki mi lahko pomaga.

Prvič sem v varni hiši ostala tri tedne. Svetovalke so mi pomagale premagati potrto zaradi pritiskov s centra za socialno delo. Prav so imele, ko so me opozarjale na to, da naj ne verjamem moževim obljubam, kako se bo spremenil. Odločila sem se za vrnitev domov.

Ko sem se naslednjič želela umakniti v varno hišo, je svetovalka na telefonu iz mojega pripovedovanja napačno razbrala, da imam zgolj stanovanjske težave. V tem primeru se ne bi mogla umakniti v varno hišo. Ko sem ji vse pojasnila, mi je povedala, da v varni hiši ni prostora, in mi predlagala, da pokličem naslednji teden. Po dveh tednih vztrajanja se je v varni hiši sprostilo mesto in dogovorila sem se za sprejem. Seznanili so me tudi z drugimi nevladnimi organizacijami, vendar se nisem nikoli odločila, da bi jih poklicala.

Od svetovalke v varni hiši sem dobila veliko informacij, pomagala mi je urejati različne zadeve, spremljala me je na sodišče in sodelovala z drugimi institucijami. Občutek imam, da je lažje urejati postopke in biti v stiku z institucijami, če si v varni hiši. Na institucijah te drugače obravnavajo, postopki so manj boleči in se hitreje rešujejo. Čeprav so bili postopki težki in zapleteni, sem večino uredila v času bivanja v varni hiši. To je bilo zelo pomembno. Tudi pozneje me je pri vseh postopkih za pridobitev skrbništva in pri kazenskih postopkih na mojo željo spremljala svetovalka iz varne hiše. Zaradi njene prisotnosti sem se počutila bolj varna. Poznala je mojo zgodbo in me je opogumljala ob vseh ne ravno lepih zadevah, ki so se dogajale na sodišču. To mi je veliko pomenilo. Če kdaj obupaš, se v varni hiši hitreje postaviš na noge. Ves čas mojega bivanja v varni hiši in tudi pozneje pa so me opogumljali sestra, drugi sorodniki ter prijateljice in prijatelji.

V varni hiši veljajo pravila, ki jih je bilo treba zelo hitro sprejeti. Včasih je bil zato odnos med uporabnicami in svetovalkami kar malce napet. Dobro bi bilo, če bi imele uporabnice možnost zamenjati svetovalko, kadar se z njo ne ujamejo, ali celo iti v drugo varno hišo, če se v svoji ne počutijo dobro. Včasih so bili dnevi, ko mi je bilo res grozno zaradi sporov med stanovalkami. Po drugi strani pa smo si nudile veliko medsebojne podpore in med pogovori izmenjevale izkušnje. Druženja so nas spodbujala, da smo lažje zdržale.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki doživljajo nasilje?

Zberite pogum in se odločite za odhod od povzročitelja nasilja. Ko se s partnerjem ne morete več pogovarjati, je to čas za spremembo. Ni vam treba trpeti, res ne. Zberite pogum in čimprej pokličite na pomoč. Zaščitite se, kot se najbolj znate. Ko imate namen oditi, tega nikomur ne povejte. Bodite zelo pozorne na vsako svoje dejanje in skušajte prikriti svoj namen. Ko enkrat odidete, se nikar ne vračajte, saj bo vse še stokrat huje kot pred odhodom. Povzročitelj nasilja bo naredil vse, da vas bo kaznoval za odhod.

Ko boste odšle, vam bo včasih zelo težko. Borile se boste zase in za svoj obstoj. Odhod boste občutile kot še en udarec. Toda po tem udarcu boste dobile večjo moč. S časom postaneš kot buldožer, samo greš in rineš in veš, da moraš zadevo urediti, drugače bo treba spet nazaj, in to je hujše kot smrt. Z vsako izkušnjo na institucijah, po vsakem srečanju s povzročiteljem nasilja na sodišču boste močnejše, več boste vedele in lažje vam bo. Šele po dolgem času se boste v celoti zavedle, kaj vse ste morale preživljati in kako to ni bilo ne potrebno ne pošteno.

Novi začetki

Jasna pravi, da še vedno občasno čuti bolečine v telesu. Pogosto jo boli roka, poškodovana takrat, ko jo je bivši mož porinil s podstrešja. Zaradi brc v kolke ima včasih občutek, kot da se ji bodo izpahnili. Ob žvečenju hrane občasno čuti bolečine v čeljusti, ki je poškodovana zaradi udarcev.

Pravi pa, da so največje poškodbe vseeno notranje. Zaradi doživetih zlorab je manj zaupljiva do ljudi. Iz strahu, da bi se nasilje ponovilo, je bolj pozorna in občutljiva na njihova dejanja. Včasih postane zelo negotova. Skrbi jo, kako bo plačala naslednji obrok najemnine, kako naj vzgaja otroka, kaj bo prinesla prihodnost. Ne glede na preteklost si želi, da bi oče sodeloval pri vzgoji otrok. Pred kratkim je tretji sodni izvedenec podal mnenje, naj otroka, ki izjavljata, da želita ostati pri mami, ostaneta pri njej, glede na to, da že četrto leto pri materi dobro napredujeta. Sodišče je skrbništvo za otroka tako dodelilo Jasni.

Ne glede na vse se Jasna zdaj, ko živi sama z otrokoma, počuti bolje in varneje. Je odločnejša, bolj neposredna in notranje trdnjša. Ne dovoli, da bi ji kdor koli postavljaj pogoje in določal, kaj sme in česa ne. Postavlja si svoja pravila. Odločena je, da bo svobodno živela svoje življenje.

Nataša

Do Nataše, ki je stara 30 let, je bil mož psihično in telesno nasilen že pred poroko. Po poroki in v času Natašine nosečnosti pa je nasilje še stopnjeval. Govoril ji je, da je kot žival in da bi še žival hitreje naučil ubogati. Pogosto je dodal, da bo umrla, če se ne bo hitreje naučila discipline. Natašo je mož klofufal, davil, stopal ji je na prste na nogah in po nartu, vlekel jo je za ušesa in lase, pritiskal ob garažna vrata. Zaradi posledic nasilja je Nataša tudi poleti nosila dolge rokave in sončna očala. Njen mož je svoje nasilje sprva razlagal kot šalo, njeno prizadetost pa kot nerazumevanje te šale. Pozneje je klofute utemeljeval s tem, da se z njo ni mogoče pogovarjati in da razume samo še tovrsten jezik.

Če je padla in jo je bolela noga, je čutila drugačno bolečino kot takrat, ko ji je mož namerno stopil nanjo. Pozneje ga tudi vidne posledice udarcev niso več skrbele. Ko jo je močno prijel za nadlaht, ji je včasih ostala modrica. Prosila ga je, naj jo spusti, ker mora v službo in se ji bo poznala modrica. On je na to odgovoril z vprašanjem: »Ali hočeš še eno za v službo?« Ko se je želela ločiti, ji je začel groziti s smrtjo. Ker je Nataša poznala njegovo maščevalno plat, je grožnje vzela resno.

Nataša in njen mož sta v času skupnega življenja živela v hiši moževih staršev. Moževa starša sta podpirala sinovo nasilje nad Natašo, čez čas pa sta se mu tudi pridružila. Očitala sta ji, da ni dovolj dobra žena in mama ter da bi bilo z otrokom konec, če ne bi bilo njih. Ko jo je nekega dne mož v garaži vrgel po tleh, jo stiskal za vrat in z njeno glavo udarjal ob tla, je hčerka ves čas kričala in se pri tem pobruhala. Tašča je k temu dogodku pripomnila, da naj nehata, ker se sliši tudi ven in ker je treba poskrbeti za hčerko. Nato je snaho nadrla, češ da naj se spremeni in se začne obnašati kot žena.

Psihično nasilje, ki ga je povzročal Natašin mož, je vključevalo pogoste destruktivne prepire, poniževanja in obtoževanja, da je Nataša kriva za težave doma. Nadzoroval jo je in ji prepovedoval stike z drugimi ljudmi. Če je kam šla, je šla samo z njim. Le enkrat je odšla ven sama, in takrat ji je rekel, da se je to zgodilo prvič in zadnjič, sicer bo občutila, kako težka je

njegova roka. Ko je začela hoditi v službo, je temu nasprotoval, saj ni hotel, da bi se pogovarjala z drugimi.

Hčerka ni smela v vrtec, ker naj bi se tam naučila samo slabih stvari. Natašin mož je našel tisoč in en razlog za svoje nasilje. Ko se je na primer hčerka učila hoditi in se je spotaknila, je za to krivil Natašo, čeprav sta bila ob njej oba.

Zaradi nasilja si Nataša ni želela spolnih odnosov z možem. V spolnost je ni silil, bil pa je zelo jezen, če ga je zavrnila. Govoril ji je, da še za to ni več dobra. Šel je od doma in pil alkohol, ali pa je bil celo noč pred računalnikom. Ob tem ji je bilo težko.

Mož je bil do Nataše tudi ekonomsko nasilen, saj ji ni dovolil, da bi samostojno ravnala s svojim denarjem. Skupaj s starši ji je očital, da je zapravljiva, čeprav je ves zaslužen denar porabila za gospodinjstvo in za otroka, sama pa si ni privoščila ničesar.

Nataša je imela vse več težav z žolčnimi kamni. Hrano, ki jo je zaužila, je pogosto izbruhala. O nasilju je povedala le mami, prijateljicam pa raje ne, ker bi ji zagotovo svetovale, naj čim prej zapusti moža. Ko je potožila o moževem nasilju mami, ji je rekla, da se lahko vedno vrne k njej domov. Nekoč je poklicala moža in njegove starše ter jim rekla, da ne dovoli, da so do Nataše kakor koli nasilni. Po vrnitvi domov pa so jo mož, tast in tašča čakali v kuhinji. Dopovedovali so ji, da se takšne zadeve rešujejo med štirimi stenami. Mama jo je pozneje večkrat vprašala, ali jo je mož še kdaj udaril. Ker se je bala, da bo spet posredovala zanjo in bo potem doma še huje, ji je rekla, da o tem ne želi govoriti.

Nataša se je pogosto spraševala, zakaj mora živeti kot žival, saj še živali tako ne pretepajo. Ko je bila hčerka stara dve leti, je mož začel izvajati nasilje tudi nad njo. Tako ji je nekoč, ko ni hotela jesti, zagrozil, da jo bo odnesel k pujsom. Vedel je, da se boji prašičev. Kljub njenemu krčevitemu joku jo je zagrabil in jo nesel k svinjaku. S tem jo je tako prestrašil, da je obnemela. Ta dogodek je bil za Natašo kaplja čez rob. Vedela je, da mora stran, če ne zaradi sebe, pa zaradi otroka. Poiskala je številko nevladne organizacije, ki jo je hranila že dalj časa, a si je do takrat ni upala uporabiti. Tedaj je zbrala pogum in poklicala. Ko je enkrat začela govoriti, se ni mogla več ustaviti. Bila je presenečena, ker je svetovalka na svetovalnem telefonu ni obtoževala, ampak ji je verjela in jo podprla. Povedala ji je tudi, da je v varni hiši prosto mesto in da lahko pride. Kljub taščinemu nenehnemu nadzoru ji je s hčerko uspelo oditi od doma. Na poti proti varni hiši sta bili obe zelo nemirni.

V varni hiši sta Nataša in njena hči stanovali enajst mesecev. V tem času se je s podporo sostanovalk in svetovalk začela postavljati zase in si urejati življenje po svojih merilih. Vložila je tožbo za razvezo zakonske zveze, zahtevala skrbništvo za otroka ter moža ovadila zaradi nasilništva. Mož in njegovi starši so poskusili vse, da bi Natašo povsod očrnili kot slabo mamo in dobili skrbništvo za otroka. Pri tem so uporabljali čustveno izsiljevanje, manipulacije in grožnje. Nataša jih je ovadila zaradi nadlegovanja in psihičnega nasilja.

Kakšne so bile vaše izkušnje s centrom za socialno delo?

Na uvodnem razgovoru za sprejem v varno hišo so mi strokovne delavke svetovale, naj grem na center za socialno delo v domačem kraju, jim povem za nasilje doma in razložim razloge za svoj umik. Prej si tja sploh nisem upala iti, ker sem se bala, da bi zaradi majhnosti kraja mož izvedel za to. Ko pa sem se odločila, da ga bom zapustila, mi je postalo vseeno. Socialni delavki sem povedala o domačih razmerah in jo obvestila o tem, da odhajam v varno hišo. Takoj mi je bila pripravljena pomagati. Uredila je, da so otroški dodatek, ki je prihajal na možev račun, preusmerili na mojega. Za to sem ji bila zelo hvaležna, saj mi je vsak denar v takratni situaciji prišel zelo prav. Socialna delavka mi je dala tudi zloženko varne hiše v regiji, ker ni vedela, da že vem, kam bom šla.

Pozneje so naju oba z možem poklicali na center za socialno delo na razgovor zaradi razveze in določitve stikov s hčerko. To srečanje je bilo zame zelo neprijetno, saj je bila poleg socialne delavke prisotna tudi direktorica centra, ki je z izvajanjem psihičnega pritiska skušala vplivati na mojo odločitev. Srečanje je trajalo devet ur. Direktorica naju je z možem prepričevala, da naj še enkrat poskusiva zaživeti skupaj. Na koncu pogovora sem bila povsem izmučena, saj sem jih morala ves čas prepričevati, da ne želim nikoli več živeti z njim. Zdelo se mi je nenavadno, da je bilo direktorici centra toliko do tega, da bi se z možem spravila. Pozneje sem izvedela, da naj bi bila sošolka mojega tasta, ki je v našem kraju užival ugled. Očitno je pritisk name izvajala na njegovo pobudo.

Moja socialna delavka je tudi povedala, da je mož prišel na razgovor že prej in zatrjeval, da sem si o nasilnem dogajanju doma vse izmislila. Obenem se je čudil, kako so mi lahko kaj

takega sploh verjeli. Najprej je priznal, da me je enkrat udaril, potem pa je to zanikal in dejal, da me je le pobožal. Ko ga je socialna delavka vprašala, ali me je torej pobožal ali udaril, je vstal in jo vprašal, ali naj ji pokaže.

Ker ni dosegel svojega namena, je pozneje pisal varuhu človekovih pravic. Zahteval je tudi nadzor nad delom centra za socialno delo. To jih je prestrašilo in niso bili več pripravljeni zame narediti vsega, kar je bilo potrebno. Začeli so me usmerjati na center v kraju, kjer je bila varna hiša. Čutila sem, da so se me skušali otresti. Tudi socialna delavka je spremenila odnos do mene. Na začetku je bila zelo v redu, potem pa se je videlo, da se boji. Preusmerila sem se na drug center, kjer so potekali tudi stiki hčerke z očetom.

Bivši mož je želel, da hčerka preživlja konce tedna v njihovi družini. S tem se nisem strinjala, saj me je bilo strah, da bi še naprej doživljala nasilne situacije, kot jih je, ko smo bili še skupaj. Ker so na centru vztrajali, da so stiki med otrokom in očetom pomembni, smo se dogovorili, da bodo prvi stiki potekali pod nadzorom socialne delavke. Pozneje so se stiki razširili na cel vikend, vsakih štirinajst dni. Ko sem hčerko pripeljala k njim, sem s strani bivšega moža doživljala psihično nasilje. Tako mi je na primer očital, da se hočem hčerke čim prej znebiti; s svetovalko iz varne hiše sva namreč hoteli biti točni in sva prišli dvajset minut pred dogovorjenim časom. Večkrat mi je tudi pridigal ali pa mi iz avta kazal iztegnjen prst, s katerim je izražal grožnjo: »Pazi se!« Ustrahoval me je, da me bo psihično, telesno in finančno uničil in mi na koncu vzel še otroka. Hčerka je vse to poslušala. Enkrat je po prihodu od očeta začela jokati. On je rekel, da joka, ker se ni hotela vrniti k meni. Jaz pa sem jo slišala hlipati, da hoče levčka in žirafo. Ko ju je dobila, ju je stisnila k sebi in nehala jokati. Nisem mogla verjeti, da je hčerko uporabil za igre proti meni.

Na začetku je imela hči vsakič, nekaj dni po stiku z očetom, nočne more, v katerih me je klicala. Zdaj se to več ne dogaja, še vedno pa po prihodu od očeta bolj išče mojo bližino kot sicer. Svojo potrebo po varnosti na primer izraža tako, da hoče zvečer zaspati v tesnem objemu.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Dokler sem živela z možem, nisem nikoli poklicala policije, ko je bil nasilen. Njegov stric, ribiški in lovski kolega so bili vsi policisti. Strah me je bilo, da bi se postavili na njegovo stran in

da ne bi storili kaj dosti. V najboljšem primeru bi ga pridržali, potem pa bi prišel domov in bi bilo še huje. Skupaj z njegovimi starši bi me kaznovali za to, ker sem si upala klicati policijo. Poleg tega bi se v majhnem kraju, kjer smo živeli, vse takoj razvedelo.

Ko sem odšla od doma, so me domači začeli iskati. Na policijo so me prijavili kot pogrešano osebo. Policija je na centru za socialno delo preverila, ali vedo, kje sem. Povedali so jim, da sem se zaradi nasilja umaknila v varno hišo. Ko so zaslíševali moža, si je izmislil, da sem odšla z nekim trgovskim potnikom in da živim pri njem.

Povod za to, da sem se odločila prijaviti moža zaradi nasilja, je bil telefonski klic kriminalista, ki se je ukvarjal s problematiko nasilja v družini. Povedal mi je, da je v mojem domačem kraju ogromno nasilja v družini, vendar vse ostane za zidovi, saj si nihče ne upa ničesar povedati. Vprašal me je, ali si moža upam prijaviti in povedati svojo zgodbo.

Podala sem prijavo zaradi nasilništva. Svojo zgodbo sem povedala dvema kriminalistoma. Eden od njiju je bil zelo prijazen in razumevajoč, drugi pa mi je že na začetku dal vedeti, da to počne samo zato, ker so mu tako naročili in ker je to pač njegova služba. Ni me sprejemal kot nekoga, ki je preživel nasilje, ampak je bil zelo odmaknjen. Kot da bi šel v pekarno kupit kilo kruha. Nisem se počutila varno in sprejeto. Zame je bilo vendarle pomembno, da je vsaj en kriminalist verjel moji zgodbi in mi povedal, da je nasilje kaznivo dejanje, prav tako kot tatvina, in da se tovrstne težave ne rešujejo zgolj za štirimi stenami.

Ko sem kriminalistoma povedala, zakaj sem odšla od doma, sta mi razložila, da v mojem primeru ne moreta storiti nič drugega, kot da podata predlog za kazenski pregon. Zaradi strahu pred moževim maščevanjem sem zahtevala tudi prepoved približevanja. Nisem je uspela dobiti, saj nisem imela nobenega dokaza o ogroženosti. Ovdbo za nasilje pa so posredovali na tožilstvo in na njeni osnovi je bil mož pozneje dejansko obsojen.

Že enkrat prej pa sem s svetovalno delavko iz varne hiše odšla na policijo, da bi prijavila moževe grožnje. Dežurni policist se je takrat otepal prijave, češ da naj grem na policijsko postajo v tistem okrožju, v katerem mi je mož grozil. Drugače bo moral on prijavo pošiljati na tisto policijsko postajo. Ker sem imela podporo svetovalne delavke in sva bili obe zelo vztrajni, je na koncu popustil in sprejel prijavo.

Ali ste imeli kakšne izkušnje s tožilstvom?

S potekom postopka na tožilstvu in na sodišču nisem bila natančno seznanjena. Tožilec mi je povedal le, da bo tožilstvo odločilo, ali bo moj primer prišel do glavne obravnave na sodišču. Jaz sploh nisem pričakovala, da bo mož obsojen, saj nisem imela zdravniških potrdil, priče pa so bile večinoma njegovi sorodniki, ki seveda niso pričali proti njemu. Mož me je kar najprej spraševal, ali imam kakšne dokaze, vztrajal je pri tem, da sem si vse izmislila, in trdil, da mi je bilo pri njem zelo lepo. Še svetovalki iz varne hiše je govoril, da sem bila pri njem zelo srečna. Odvrnila mu je, da ne delujem kot srečna ženska. Zakaj pa bi šla od njega, če mi je bilo tako lepo.

Ko sem zagledala tožilca, mi je bilo najprej žal, da je bil moški in ne ženska. Toda ko me je na obravnavi mož izzival s svojimi vprašanji, mu je tožilec odvrnil, da mu tega ne bo dovolil. Počutila sem se zaščitena in tako sem si res upala povedati, kaj se je dogajalo pri nas doma. Če tožilec ne bi tako odločno nastopil, ne vem, koliko bi zmogla povedati v moževi prisotnosti.

Pri tožilcu sem na svojo prošnjo dobila na vpogled izjave drugih prič. Do takrat nisem vedela, kaj so si drugi mislili o meni in moji situaciji, saj nisem imela stikov z njimi. Bila sem prijetno presenečena, ko sem videla, da so vsi rekli dobro besedo zame. To me je navdalo s pogumom. Mislila sem, da ne bodo ničesar povedali, saj se o nasilju pri nas nikoli ni govorilo. Potem pa sem videla, da so vseeno nekaj opazili. Sodelavka je povedala, da se ji je zdelo nenavadno, ko sem poleti v službi nosila majice z dolgimi rokavi in sončna očala. Zdelo se mi je lepo, da me je podprla.

Kaj pa izkušnje s sodiščem?

Na sodišču sem bila udeležena v dveh procesih. V kazenskem procesu zaradi nasilja in v procesu za razvezo zakonske zveze in za dodelitev otroka. Prvi je bil težaven, saj so hoteli podrobno vedeti vse o poškodbah, kdaj so se zgodile in v kakšnih okoliščinah. Od takrat pa sta minili že dve leti. Dogodkov sem se spominjala, kot da bi se zgodili včeraj, nisem pa mogla natančno določiti, kdaj so se zgodili. Ko sem se pozneje pogovarjala o tem še z drugimi ženskami z izkušnjo nasilja, so mi povedale, da so imele vse enako težavo. Če bi načrtovala, da bom moža zapustila, bi skrbno zbirala dokaze. Takrat pa sem mislila samo na to, česa ne smem storiti, da ne bo še huje. Groženj,

nasilnih dejanj in datumov nisem upala zapisovati tudi zato, ker me je bilo strah, da bi mož zapiske našel.

Na sodišču sem se počutila zelo slabo, saj sem hotela nekaj dokazati, pa sem imela občutek, da nimam oprijemljivih dokazov. Na primer zdravniških potrdil. Skakali so mi v besedo, sodnik je vrtal vame, možev odvetnik mi je metal polena pod noge. Spraševal me je na primer, kakšne barve so bile modrice prvi dan, kakšne pa drugi in tretji dan. V njegovih vprašanjih je bilo čutiti prizvok posmeha. Hotel me je zмести, jaz pa sem to doživljala zelo čustveno. Bilo je zelo naporno. To, da sem se morala spet podrobno spominjati nasilja, pa je bilo najhujše. Pozneje so moža sicer obsodili, ampak na sodišču sem imela ves čas občutek, da ne bo dobil niti ustrežnega opomina. Ni se mi zdelo, da razumejo, kaj sem doživljala. In to ni bilo prijetno.

Kakšne so bile vaše izkušnje z odvetnicami in odvetniki?

V kazenskem postopku nisem imela svojega odvetnika, imel ga je samo mož. Pri dodelitvi hčerke pa sva imela vsak svojega. Prijateljica mi je predlagala odvetnico, ki se mi na začetku ni zdela preveč zavzeta. Na drugi ali tretji obravnavi pa sem dobila dober občutek glede njenega dela. Ni me tolažila, ampak mi je razložila stvari in mi povedala, kaj moram urediti. Dobro je imeti odvetnika ali odvetnico, ki si jo sama izbereš. Pomembno je, da odvetnici zaupaš, da bo naredila vse, kar je v njeni moči.

Ali ste si v stiku z institucijami želeli, da bi imeli ob sebi spremstvo?

Da, želela sem si zagovornico in jo tudi dobila. Svetovalka iz varne hiše me je na mojo željo spremljala pri postopkih in me podpirala. Počutila sem se veliko bolj varno. Že njena prisotnost je bila zame dovolj. Tudi če je bila tiho.

Najtežji so bili zame prvi postopki na institucijah. Na že omenjenem deveturnem srečanju na centru za socialno delo je morala moja zagovornica ostati zunaj. Ko se je sestanek zaključil, je ni bilo več na hodniku. Hotela sem vstopiti v dvigalo, a je k meni pristopil mož. Skušala sem se mu izogniti in šla proti izhodu po stopnicah. Prišel je za menoj, me prijel za ramena in me poskušal poriniti po stopnicah. Rekel je: »Joj, pazi, da ne boš padla,« se smejal in šel mimo. Zagovornica me je čakala zunaj.

Ne zdi se mi prav, da ji niso pustili biti zraven. Zdi se mi pomembno, da bi lahko imele ženske, ki so preživele nasilje, pri vseh postopkih ob sebi zagovornico. Tudi povzročitelj nasilja se

drugače obnaša, če vidi, da ima žrtev nekoga ob sebi. Ne počuti se več tako močnega.

Kako ste rešili stanovanjsko stisko?

Neprofitnega stanovanja ni lahko dobiti. Mogoče bi mi lažje uspelo v mojem kraju, glede na to, da v novem kraju ne živim dolgo in tako ne izpolnjujem osnovnih pogojev za prijavo na razpis za dodelitev neprofitnega stanovanja. Prijavo sem sicer oddala, a so imeli prednost domačini in tisti z več otroki, ki živijo v nevzdržnih stanovanjskih razmerah.

S pomočjo boljše zaposlitve in z zvezami sem najela garsonjero, za katero plačujem precejšnjo najemnino. Zato morava s hčerko živeti skromno. Ko sem se javljala na oglase, so me večinoma že po telefonu odslovili, češ da je za mamu z otrokom stanovanje premajhno. Če si mama z otrokom, se te kar otepajo.

Kakšne izkušnje ste imeli z nevladnimi organizacijami?

Poleg varne hiše sem imela stik tudi s svetovalnico za otroke, mladostnike in starše. Mož je sam predlagal, da greva tja na svetovanje. Tam se je trudil ustvariti vtis dobrega moža, kar pa ni prepričalo svetovalke. Ker ni rekla, da sem jaz kriva za nastalo situacijo, kot je želel, je prenehal hoditi na svetovanja.

Ko sem prišla v varno hišo, sem bila precej ranljiva. Pričakovala sem, da mi bodo ženske s podobno izkušnjo priskočile na pomoč, me bodrile in da bomo držale skupaj. A je žal pogosto prihajalo do nesoglasij. Pozneje sem se z nekaterimi od sostanovalk spoprijateljila. Veliko smo se pogovarjale in delile izkušnje. Dragocena je bila izmenjava izkušenj z institucijami, druga drugo smo opozarjale, na kaj moramo biti pozorne med postopki, ki so nas čakali.

Imam pa tudi nekaj neprijetnih spominov, kot so na primer kraja hrane iz hladilnikov in oblek, ki so se sušile. Motilo me je, da so nekatere ženske kljub prepovedi kadile v dnevni sobi, kjer so bili tudi otroci. Težko sem se privadila na obvezno dežurstvo pri odpiranju vrat. V hiši sem pogrešala več skupnih delavnic z ženskami. Morda bi se tako lažje povezale med seboj.

Svetovalke v varni hiši so mi nudile strokovno podporo in pomoč. Na začetku mi je bilo težko govoriti o tem, kar sem preživljala, potem pa mi je bilo vedno lažje. Svetovalke so spoštovale zaupnost in drugim niso govorile o meni. Poleg tega sem zaznavala, da me ne poslušajo zgolj zato, ker me morajo,

ampak da jim je resnično mar zame. Bile so mi v oporo, ko me je mož izsiljeval in mi skupaj s svojimi starši grozil, da mi bodo vzeli otroka.

Varno hišo doživljam kot zadnjo rešilno bilko, ki sem jo zgrabila z obema rokama. Če bi ostala v istem kraju, se ne bi mogla osamosvojiti. Če bi se umaknila k sorodnikom, vem, da bi se vrnila nazaj k možu.

Pozneje, v času življenja v varni hiši, pa mi je mamina podpora ter podpora sestre in dveh prijateljic ogromno pomenila. Brez nje bi mi bilo precej težje.

Kaj bi sporočili ženskam, ki doživljajo nasilje?

Rada bi jim sporočila, naj čim prej odidejo iz nasilnega razmerja. Jaz sem predolgo čakala. Zdaj pa mi ni niti za trenutek žal, da sem odšla. Naj ne čakajo, da bo bolje, ker ne bo. Naj se ne bojijo oditi od povzročitelja nasilja. Ko bodo enkrat premagale strah in odšle, se bodo tudi skozi začetno težko obdobje nekako prebile. Na odhod naj se čim bolje pripravijo, kolikor je v dani situaciji pač mogoče. Same se morajo potruditi in se boriti za svojo srečo.

Novi začetki

Nataša se zaradi preživetega nasilja še vedno pogosto počuti ogrožena in ne zaupa ljudem, saj se boji, da se bo navezala na napačnega človeka, ki bi lahko postal nasilen. Ne prenese, če kdo dviguje glas. Takrat začne drhteti, prevzameta jo panika in občutek nemoči.

Ko je odhajala iz varne hiše, jo je zelo skrbelo, ali si bo zmogla sama urediti življenje. Zdaj ve, da zna dobro poskrbeti zase in za hčerko. Končno lahko živi svobodno življenje, ne da bi jo pri tem kdor koli omejeval.

Marija

Marija (46 let) je nasilje doživljala s strani moža. Prvič jo je udaril zjutraj po poročni noči, ker ni vstala takoj, ko ji je ukazal. Ves čas trajanja zakonske zveze je doživljala psihično, telesno in spolno nasilje. Pravi, da je bila za moža vse, samo človek ne. Najpogosteje jo je zmerjal s prasico in kuzlo. Govoril ji je, da je zanj že zdavnaj mrtva. S svojimi sorodniki ni imela stikov, saj ji mož tega ni dovolil. Svoje mame, sester in brata ni videla več let. Prijateljic ni imela.

Mož jo je prvič hudo pretepel, ko je bila sedem mesecev noseča. Najprej jo je udarjal in besnel, ko pa je počepnila, da bi zaščitila svoj trebuh, jo je začel še brcati po vsem telesu. Pri tem ni bil pozoren na to, kam jo je udaril ali brcnil. Bala se je, da bo poškodoval še nerojenega otroka. Zraven jo je zmerjal z raznimi žaljivkami. Po tem nasilju je imela modrice po vsem telesu. Zdravnici je rekla, da je padla, saj ni upala povedati resnice. Dobila je dva tedna bolniške.

Po rojstvu hčerke se je moževo telesno nasilje stopnjevalo. Ko je bila hči stara eno leto, je želela Marija zapustiti moža. Tašča ji je takrat zagrozila, da ji bo vzela hčerko in poskrbela za to, da je ne bo nikoli več videla. Marija se je bala, da bo grožnjo uresničila, zato je ostala.

Nekega dne je mož po prihodu iz službe Marijo tako pretepel, da ji je z obraza špricala kri. Metal jo je ob steno, jo brcal in vlekel za lase. Vse to je opazovala hči in ob tem prestrašeno jokala, dokler je ni odpeljala moževa sestra in za seboj tiho zaprla vrata. Zaradi udarcev je imela Marija obraz in telo prekrita z ranami in udarninami. K zdravniku je niso pustili, tašča pa ji je na rane dajala obkladke. Nihče od domačih ni omenjal ničesar v zvezi s tem dogodkom in pretvarjali so se, da se ni nič zgodilo. Poklicala je v službo in dejala, da zaradi vročine ne more na delo. Dalj časa je ostala doma.

Ko je Marija rodila sina, je upala, da bo to moža pomirilo, a se je nasilje še naprej stopnjevalo. K pretepanju in poniževanju so moža spodbujali tudi njegovi bratje, sestra in mama, pri kateri sta z možem živela. Govorili so mu, da mož ne sme biti copata in da

mora ženski vedno znova pokazati, kdo je glavni. Z nasiljem nad njo se je hvalil in postavljaj tudi pred drugimi v vasi. Marija pravi, da je mož z njo ravnal kot s sužnjo. Da bi zmanjšala nasilje, mu je morala biti na razpolago podnevi in ponoči. Z njo je počel, kar je hotel.

Marijin mož je domov pogosto prihajal vinjen. Takrat je bil še posebej nasilen. Z mize je po tleh metal hrano, ki jo je skuhala, čeprav je zanj pripravila natanko tisto, kar si je zaželel. Ves čas je morala paziti na to, kaj je rekla, saj je bilo zanj vse povod za nasilje. Zato je bila največkrat tiho.

Iz službe je morala Marija prihajati do minute točno. Če ji to ni uspelo, jo je mož zasliševal. Vsak mesec je pregledal njeno plačilno listo. Od nje je tudi zahteval, da zagovarja porabljeni denar. Če si je želela kupiti čevlje, ga je morala prositi za dovoljenje. Sam je svoj denar v večini zapravil za cigarete in pijačo in je le malo prispeval za gospodinjstvo. Veliko denarja je porabil za plačevanje kazni za prekrške, ki jih je storil v pijanosti, razbijanja avtomobilov in povzročanja druge škode.

Ko je Marija doživela hudo nesrečo v tovarni, je dobila večjo odškodnino za poškodbo, zaradi katere ima trajne posledice. Polovico denarja je morala dati možu in z njim si je kupil avto. Drugo polovico denarja je želela privarčevati, zato ga je položila na banko. Da bi zvedel, kje je preostanek denarja, je mož Marijo pretepal z električnim kablom. Tepel jo je, dokler se ni vdala in mu pokazala bančne knjižice. Takoj naslednji dan je morala na banko in mu dati ves denar, da je z njim odplačal dolgove po gostilnah in za prometne prekrške.

Ko je bila hčerka starejša, je mož večkrat telesno napadel tudi njo. Sina je pretepel enkrat. Ko se je hči poročila in se odselila od doma, se je Marija za dva meseca umaknila k njej. Mož ji je takrat obljubljal, da se bo spremenil, če se vrne domov. Po dveh tednih je nadaljeval z nasiljem.

Po več letih takšnega življenja se je Marija ves čas tresla od strahu. Nikakor ni mogla najti izhoda iz nasilja, ki ga je mož povzročal vsak dan. Policije si ni upala poklicati, saj ji je grozil, da bo potem še huje. Ločitev je bila v vasi nekaj nedopustnega in groznega. Ženska, ki se je želela ločiti, je bila označena za kurbo. Sosedje so sicer videli, kaj se dogaja, vendar so menili, da se nimajo pravice vmešavati. Nekoč se je zaupala znancu, a je za to izvedel mož in potem je bilo še huje. Od takrat je o nasilju molčala in o njem ni povedala niti najbližjim. Edini izhod je

zadnja leta videla v samomoru, o katerem je pogosto razmišljala. Čutila je, da postaja čedalje bolj uničena in da je na koncu z živci. Osebna zdravnica ji je dala napotnico za obisk psihiatrinje. Tam je ponovno spregovorila o moževem nasilju.

Kakšne so bile vaše izkušnje z zdravstvenimi ustanovami?

Ko sem se z zdravnico pogovarjala o nasilju, ki ga je povzročal moj mož, sem bila že popolnoma izčrpana in živčna. V prsih me je stiskalo in od strahu sem se neprestano tresla. Zdravnici sem povedala, da vidim edino rešitev v samomoru. Napisala mi je napotnico za zdravljenje na Centru za mentalno zdravje, kjer sem obiskovala individualne in skupinske terapije. Težko mi je bilo govoriti o nasilju, ki sem ga doživljala. Počutila sem se zelo osamljeno.

Ko me je tam nekoč obiskal mož, mi je rekel, da je zdaj še potrjeno, da sem nora. Branila sem se, da je to bolnišnica kot vse ostale, pa ni pomagalo. O tem, da sem nora, je govoril tudi sovaščanom.

Zdravnice in zdravniki na Centru za mentalno zdravje so mi povedali, da se moje stanje ne bo izboljšalo, dokler razmere doma ne bodo drugačne. Povedali so mi za varno hišo, mi predlagali umik vanjo in ločitev. Vseh teh korakov takrat nisem zmogla, zato sem se vrnila domov.

Ko sem šla čez čas na pregled k svoji zdravnici, je šel z menoj sin. Zdravnica je tudi njega vprašala o nasilju, ki ga povzroča mož, in sin ji je o tem povedal. Omenila mu je, da imam možnost umika v varno hišo. Sin je predlog podprl. Opogumljena z njegovo podporo sem poklicala hčerko, ki se je prav tako strinjala s tem korakom. Za odhod od moža se ne bi nikoli odločila, če me ne bi vsi skupaj tako močno podprli. Hvaležna sem jim za njihovo spodbudo in vztrajanje.

Na zdravljenju na Centru za mentalno zdravje sem bila tudi v času bivanja v varni hiši. Bil je obdobje, predvsem na začetku, ko nisem zmogla zdržati pritiskov. Pojedla sem precejšnjo količino pomirjevalnih tablet, da bi zaspala in se zbudila brez bolečin.

Takrat je bilo zdravljenje na Centru za mentalno zdravje manj naporno. Ves čas sta me obiskovali svetovalka in oskrbnica iz varne hiše. Nisem bila več tako osamljena in počutila sem se

veliko bolje. Ni se mi več zdelo grozno, da sem bila tam, čeprav so me doma imeli za noro. Zdelo se mi je celo logično in naravno, da sem bila tam po vsem, kar sem doživela. To me je osvobodilo.

Kakšne pa so bile vaše izkušnje s centrom za socialno delo?

S centrom za socialno delo sem se srečala prek zdravnice, ki me je tja napotila po telefonsko številko varne hiše. Še prej je sama poklicala na center in socialni delavki predstavila moj primer.

Ko sem prišla tja, sem socialni delavki le s težavo povedala o situaciji doma. Posebej zato, ker še vedno nisem natančno vedela, kaj naj storim. Pomagala mi je iskati rešitve. Najprej sva razmišljali, ali bi se lahko umaknila h komu, ki ga poznam. Nisva našli nikogar, saj sem se zelo bala za varnost vsakogar od bližnjih. Potem je poklicala v varno hišo. Ker so ji rekli, da moram poklicati jaz, mi je dala telefonsko številko in mi rekla, da se moram sama odločiti, ali bom poklicala ali ne. Čakala sem dva dni, potem pa sem se opogumila in poklicala.

Socialni delavki nisem sporočila, kako sem se odločila. Ko sem že bila v varni hiši, je na razgovor povabila moža in sina. Povedala sta ji, da sem v Ljubljani pri nekem moškem, ki me pretepa. Socialna delavka me je po tem razgovoru poklicala in me vprašala, kako sem in kje se nahajam. Zdelo se mi je, da sta bila mož in sin tako prepričljiva, da jima je sprva res verjela. Moj mož je mojster v prepričevanju in prirejanju resnice.

Povedala mi je tudi, da se je pogovorila z možem, ki ji je obljubil, da me ne bo več pretepal. Imela sem občutek, da me je želela prepričati k vrnitvi. Rekla sem ji, da se ne bom več vračala.

Ko je mož zbolel za rakom, me je socialna delavka še enkrat poklicala in me vprašala, ali bi se vrnila domov. Vztrajala sem in mislila predvsem na svoje dobro. Vedela sem, da bi bilo še huje, če bi se vrnila nazaj, obenem pa sem v varni hiši dobila dovolj poguma, da se nisem vrnila.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

S policijo nisem imela nikoli opravka, saj si moža nisem upala prijaviti zaradi nasilja. Mož mi je jasno rekel, da bom letela skozi zaprto okno, če bom kdaj poklicala policijo. Strah pred njegovim maščevanjem se ni polegel niti potem, ko sem že bila v varni hiši. V tistem času me je mož tudi iskal v službi in sodelavko

zasliševal, kje sem. Čeprav je bila prestrašena, mu o meni ni povedala ničesar. Dejstvo, da je bil tako blizu mene, me je prestrašilo. Po tistem sem ob koncu službe vedno prosila sodelavko, naj preveri, ali se skriva kje na ulici in me čaka. Nisem ga prijavila, ker vem, da bi bilo potem še huje in bi se še bolj potrudil, da bi me našel.

Kakšne so bile vaše izkušnje s sodiščem?

Na sodišče sem morala zaradi postopka razveze zakonske zveze. V varni hiši sem se ves teden pripravljala na obravnavo. Pozneje so mi sostanovalke povedale, da niso bile povsem prepričane, da bom zmogla zadevo pripeljati do konca, saj sem v tistem času doživljala veliko pritiskov s strani moža in sina. V sodni dvorani sem o razlogih za ločitev govorila prva. Mož mi je pri tem segal v besedo. Sodnica ga je opozorila, da ga bo odstranila iz dvorane, če se bo tako vedel. Ko je bil na vrsti on, ni sledil njenim vprašanjem, ampak je govoril čisto po svoje. Na koncu naju je sodnica vprašala, ali vztrajava vsak pri svojem. Potrdila sem. Bila sem ponosna nase, ker sem bila tako močna, da sem se mu uprla in končno rekla nekaj po svoje. V podpis nama je dala zahtevek za razvezo in v tistem trenutku me je mož začel žaliti. Govoril je, da zakoni zagotovo podpirajo njega in da zato ne bom ničesar dobila od hiše. Odvrnila sem mu, da ničesar ne zahtevam od njega, samo to, da me pusti na miru. Ko je sodnica videla, da se je mož začel vedno bolj razburjati, mu je rekla, naj podpiše in odide. Pozneje so ga zadržali še za nekaj minut, tako da sem lahko varno odšla iz stavbe sodišča. Spremljale so me tudi svetovalke iz varne hiše. Strah me je bilo, da me bo napadel na hodniku. To je bil moj najtežji korak v življenju.

Kako ste rešili stanovanjsko vprašanje?

Ko je moj stric izvedel, da sem odšla od doma, mi je ponudil bivanje v svoji hiši v zameno za kuhanje in čiščenje. Šla sem k njemu, da bi videla, ali lahko sprejemem njegovo ponudbo. Videla sem, da je do mene prijazen, da je umirjen človek, ki se ne prepira in ne pije. Dogovorila sva se, da se drug drugemu ne bova vtikala v življenje in da se bova držala dogovorov. Imela sem svojo spalnico in kopalnico. Skupaj sva zajtrkovala in kosila, kadar sem bila doma. Pomagala sem mu tudi pri njegovi obrti. Veliko sva se pogovarjala. Sklenila sem, da bom sprejela ponudbo in se iz varne hiše preselila k njemu.

Ko je pozneje mož zbolel in umrl za rakom, sem se preselila nazaj v domačo hišo. Zaradi številnih sporov s sinom in njegovega vztrajanja, da hišo prepišemo nanj, sva s hčerko popustili pod pogojem, da bo on prevzel očetove kredite. Sama sem tak dogovor lahko sklenila tudi zato, ker mi je stric ponudil dedovanje svoje hiše, če bom skrbela zanj do njegove smrti. Tako se počasi selim nazaj k njemu, ker imam tam več miru in varnosti.

Kakšne so bile vaše izkušnje z nevladnimi organizacijami?

Socialna delavka mi je dejala, da moram sama poklicati na svetovalni telefon. Imela sem tremo in sem dolgo omahovala. Ko je nekega dne mož zaspal, sem se opogumila in poklicala. Pogovor je bil vzpodbuden in prijazen. Imela sem občutek, da mi verjamejo. Veliko so mi pomenile prijazne besede svetovalke. Dogovorili sva se za uvodni razgovor zaradi umika v varno hišo. Po pogovoru sem se dobro počutila, saj sem dobila občutek varnosti in podpore.

Hčerka me je takrat vsak dan klicala in me spraševala, kako se bom odločila. Spodbujala me je, naj odidem. Podpirala me je tudi hčerkina tašča, ki mi je dala celo denar za hrano za prvi mesec bivanja v varni hiši.

Zame je bila odločitev, da odidem v varno hišo, težka. Bala sem se koraka v neznano in sem bila zato zelo neodločna. Nisem si znala dobro predstavljati, kakšna je videti varna hiša in kako je organizirano življenje v njej. Zavedala sem se, da bom odšla v popolnoma novo okolje in da si bom morala ustvariti povsem nov krog ljudi. Druga težka stvar zame je bilo zavedanje, da bom za seboj pustila vse, za kar sem se toliko let trudila. Pri tem mislim predvsem na hišo, za katero sem se zelo namučila, vanjo vložila veliko časa in svoje energije ter zanj še vedno plačevala visoke kredite.

Hudo mi je bilo tudi zaradi sina, ki je imel takrat šele osemnajst let. V času bivanja v varni hiši sem izgubila njegovo podporo. Večkrat me je poklical in mi govoril, da mu je oče obljubil prepis polovice hiše, če bo pričal proti meni na sodišču. Tja ga sicer ni bilo, mi je pa ves čas zbujal občutke krivde, ker sem ga kot osemnajstletnega zapustila. Prosil me je, naj se vrnem, čez čas pa je do mene postajal vedno bolj nesramen. Zaradi njegovega pritiska sem doživljala hude stiske.

Prve dni v varni hiši mi je bilo zelo težko, saj nisem bila navajena na ljudi. Zame je bila to velika sprememba. Najprej mi je bilo najpomembnejše, da sem lahko v miru počivala, ne da bi kdor koli norel po hiši in razbijal. Tudi jedla sem lahko v miru, lahko sem se pogovarjala, če sem to želela, ali pa bila bolj zase. Svetovalke so imele posluh in razumevanje za moje težave, česar prej nisem poznala. Spodbujale so me, naj poskrbim zase, vedno so mi bile na razpolago. To mi je veliko pomenilo.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki še vedno doživljajo nasilje?

Ženskam bi rada sporočila, naj se čim prej odločijo za prvi korak in odidejo od človeka, ki je do njih nasilen. Dlje ko čakaš, težje se je odločiti. Po mojih izkušnjah se je lažje odločiti takoj na začetku. Pozneje si uničena, izčrpana. V resnici je toliko ljudi, ki ti lahko pomagajo, da ni treba čakati. Ko si enkrat na varnem, vidiš, da ti ne more nihče storiti ničesar. Čeprav sem ta svoj korak naredila v poznih letih, je bilo vredno. Zdaj sem zaživela drugače.

Novi začetki

Marija je zaradi nasilja, ki ga je preživljala, pogosto potrta, obenem pa včasih občuti tudi tesnobo. Velikokrat se spomni, kako jo je mož poniževal. Takrat jo stisne pri srcu in ji gre na jok. Bolečina nekaj časa traja, potem pa začuti ponos, da se ji je uspelo rešiti moževega nasilja in vseh pritiskov.

Zaradi moževih brc in udarcev ima težave s hrbtenico. Poškodovana ima vratna vretenca in zdravnik ji je dejal, da gre za stare poškodbe. Marija se za vsako od njih spomni, kdaj je nastala.

Marija danes bolj zaupa ljudem in se ima z njimi pogosto lepo. Čuti, da ima vedno izbiro in kdaj tudi kaj odkloni. Enostavno pove, da nečesa ne bo naredila. Tudi v službi si upa reči sodelavkam kakšno besedo nazaj, če se do nje nesramno vedejo. Povedala jim je, da ve, da so v najhujših časih za njenim hrbtom govorile, da je nora. Ko so izvedele, da se je umaknila v varno hišo, so jo napadale in jo očitajoče spraševale, zakaj je odšla po toliko letih zakona. Zanje je bilo to sramotno dejanje. Marija je ponosna nase, ker se zdaj lahko celo smeje njihovim očitkom.

Ponosna je, da ne jemlje več tablet za pomiritev. Ko jo napade tesnoba, razmišlja o dobrih straneh življenja. Večino časa se ukvarja s stvarmi, ki jo veselijo.

Majda

Majda (63 let) je nasilje doživljala s strani moža. Ko je mož še hodil v službo, se je nad Majdo in otroki znašal predvsem psihično. Ko se je upokojil, pa je začel povzročati tudi telesno nasilje. Majda je nasilje prikrivala. Bilo jo je sram, še posebej pred vnuki. Njegovi nasilni izbruhi pa so postajali vse hujši in pogostejši. Večkrat je moža prosila, da bi se ločila in živela vsak na svojem. To je vztrajno zavračal.

Majdo je mož zapostavljal, jo zaničeval, nanjo je nenehno vpil, jo nadzoroval in ji škodoval, kjer koli je mogel. Ko je želel kaj doseči, je kričal toliko časa, da je popustila. To je storila tudi zato, da bi sebe in otroke zavarovala pred stopnjevanjem nasilja. Otroci so se očeta zelo bali. Ko so kaj potrebovali, je vedno kričal in preklinjal. Če je bilo na primer treba v šolo prinesiti denar, je vpil in preklinjal učitelje. Za otroke se ni zanimal. Ni vedel, kdaj se jim začne šola, kdaj so končali osemletko in katero poklicno pot so si izbrali. Za vse je morala skrbeti Majda.

Telesni napadi so se ponavadi začeli brez opozorila. Udarci so padali po njej, kadar koli in kakor koli se mu je zazdelo. Udarjal jo je s pestmi, s predmeti, vanjo je metal vaze, stole in ostalo, kar mu je prišlo pod roke. Velikokrat jo je vrgel po tleh, se usedel na njen prsni koš in jo tolkel po obrazu. Enkrat je zagrabil čevljev z visoko peto in kričal, da ji bo naredil v glavo takšno luknjo, kot je velika peta na čevlju, da bodo njeni neumni možgani špricali naokoli. Nekoč jo je pritisnil na rob ograje balkona, da je visela prek nje, in ji grozil, da jo bo porinil z balkona. Večkrat ji je grozil tudi z nožem, ki ji ga je nastavil na vrat. Pri tem je ročaj noža porival v pest njene roke, da bi na nožu ostali njeni prstni odtisi.

Majdo je bilo strah moževih groženj in udarcev. Hči, ki ji je želela pomagati in ji je Majda zaupala, je navezala stik z varno hišo in se pozanimala o sprejemu vanjo. Materi je večkrat omenila to možnost in jo podpirala pri odhodu od nasilnega očeta. Njeno vztrajanje in opogumljanje je bilo ključnega pomena pri odločitvi, da se je Majda po enem od napadov umaknila v varno hišo.

Med bivanjem v varni hiši jo je zelo skrbelo za preživetje in za prihodnost. Majda kljub solastništvu dveh nepremičnin in kljub prihrankom ni imela v rokah ničesar razen svoje nizke pokojnine.

Po odhodu od doma je mož Majdo večkrat poklical in jo prosil, naj se vrne. Obljubljal ji je drugačen odnos. Odločila se je, da se bo vrnila pod pogojem, da uredita dokumentacijo o njenem solastništvu stanovanja, da polovico prihrankov mož nakaže na njen račun ter da v skupni hiši živita v ločenih gospodinjstvih. Mož je pristal na pogoje. Skupaj sta uredila potrebno dokumentacijo.

Ko se je Majda vrnila, si je mož kmalu premislil in začel nad njo izvajati psihično in telesno nasilje ter jo siliti, da bi spet pristala na staro ureditev. Ker je vztrajala pri novih pogojih, jo je začel še bolj brutalno pretepati. Nekoč jo je vrgel po tleh in ji grozil, da ji bo razbil glavo s keramičnim labodom, če ne bo denarja prepisala nanj. Potem je zgrabil blazino in jo začel dušiti.

S pomočjo hčerke je ponovno odšla od doma in si najela garsonjero. Ker podnajemniškega stanovanja ni mogla plačevati, se je odločila, da bo našla način za preselitev v stanovanje, katerega solastnica je bila. S pomočjo policije in odvetnika je dosegla, da so se najemnice izselile. Zdaj živi v tem stanovanju. Bivši mož ji še vedno povzroča težave.

Kakšne so bile vaše izkušnje s policijo?

Policijo sem večkrat poklicala zaradi nasilja, ki ga je povzročal mož. Z njimi sem imela različne izkušnje. Po enem od napadov se je policist, ki je prišel, do mene vedel spoštljivo. Razložil mi je postopek in me vprašal, ali bom moža prijavila. Počutila sem se zlomljeno in strah me je bilo, kaj bi prijava utegnila pomeniti zame. Z možem se nisem hotela soočiti na sodišču in vedela sem, da bi potem nasilje le še stopnjeval. Zato se za prijavo nisem odločila.

Drugič me je eden od policistov vprašal, ali sem poročena. Ko sem odgovorila pritrdilno, je dejal, da ne morejo storiti ničesar, ker se to, kar se dogaja med nama z možem, dogaja v sklopu zakonske zveze. Čeprav sem opisala, kaj je mož počel, in pokazala, s čim me je davil, in čeprav mož ni zanikal svojega dejanja, policista nista reagirala.

Najbolj grozno izkušnjo s policijo sem imela takrat, ko so na policijsko postajo odpeljali mene in ne moža. To se je zgodilo en mesec po tistem, ko sem zbežala od doma brez vsega, tudi brez osebnih dokumentov. Ker sem potrebovala dokumente in druge najnujnejše osebne stvari, sem v spremstvu hčerke odšla domov. Najprej nisva mogli vstopiti v hišo. Ko pa nama je to vendarle uspelo, sem doživela šok. V hišo je bil vseljen podnajemnik, mojih oblačil in drugih stvari ni bilo nikjer. Poklicala sem policijo in prišla sta dva policista. Razložila sem jima, kaj se je zgodilo, pa ju ni zanimal niti podnajemnik niti moje stvari. Rekla sta mi samo, naj vzamem, kar mislim vzeti. Od šoka se mi je začelo vrteti v glavi in zamajala so se mi tla pod nogami. Na hitro sem začela zbirati svoje stvari. V garsonjeri sem potrebovala zavese, zato sem jih hotela odrezati. Ker škarij nisem našla, sem uporabila nož. Ko je mož videl nož v mojih rokah, je začel kričati, da ga hočem ubiti; zelo dobro je odigral svoj strah. Policist je stal zraven moža, oba pa sta bila od mene oddaljena približno tri metre. Sama z nožem nisem grozila, prav nasprotno, bila sem popolnoma zlomljena. Sploh nisem dojemala, kaj se dogaja, ko je policist svojemu kolegu, ki je prišel od zunaj, ukazal, naj me vklene, ter poklical policijsko vozilo. Policisti so me držali vklenjeno tako, kot da bi hotela pobegniti. Rekla sem jim, da ne bom pobegnila, saj sem invalidka in težko hodim, predvsem pa nimam namena bežati. Zaradi lisic in policistovega prijema sem imela na rokah modrice. Tako so me odpeljali na policijsko postajo. Hčerka je slišala, kako je mož pohvalil policista, da sta dobro opravila svoje delo. Poklicala je mojega odvetnika in ta je dosegel, da so me izpustili. Edina priča dogajanja je bila hči. Ampak nje ni nihče zaslišal. Policist je v sodelovanju z možem napisal ovadbo zoper mene. Seveda sta opisala zadevo tako, kot je ustrezalo njima. Več kot očitno je bilo, da je v tem primeru policist ščitil mojega moža.

Ko zdaj gledam na vse skupaj, še vedno ne razumem, kaj se je takrat zgodilo. Ni jih zanimalo, zakaj sem morala priti v svoj bivši dom, kje so bile moje stvari in zakaj sem bila tako zmedena. Mož me je po tem dogodku večkrat nadlegoval po telefonu, se mi posmehoval in govoril: »Treba je znati, tudi policista sem preliščil!« Zelo je bil ponosen na svojo zvijačo.

Vedno sem upala, da bodo policisti moža odpeljali in mu izrekli prepoved približevanja. V situaciji, v kakršni sem bila, si sama nisem upala začeti postopkov.

Nekateri policisti pa so svoje delo opravili drugače. Ko me je hčerka nekega dne našla ležati na tleh pretepeno, v mrzlem stanovanju, ki ga mož ni pustil ogrevati že pet let, je policist zavpil nanj, da mu sicer ne more govoriti, kaj naj stori v hiši, ampak da naj mi vendar zakuri, saj nisem žival. Rekel mu je še, da se tudi do živali tako ne vede.

Omenila bi še, da se s prijavo nasilja, ki sem jo vložila na policijo, še vedno ni nič zgodilo. Moj zet je kriminalista, ki je zapisal naše izjave, povprašal, kako je s primerom. Ta je dejal, da je tožilka naročila širšo preiskavo, saj je bila prvotna preozko zastavljena. Od tega je preteklo že skoraj eno leto. Ko se je odvetnik pozanimal, kako tečejo stvari, je ugotovil, da prijava še vedno ni prišla nazaj na tožilstvo. Stvari se premikajo počasi.

Kakšne izkušnje ste imeli s centrom za socialno delo?

Na center za socialno delo sem odšla, ko sem se vrnila iz varne hiše in sem živela pri hčerki. Tja sem odšla zato, ker mi je mož govoril, da hodi na center za socialno delo in socialnim delavkam govori, da sem nasilna in nora. Mislil je, da se bo na ta način izognil odgovornosti, če bi se mi kaj zgodilo. Govoril jim je tudi, da bom kaznovana, ker sem izkoristila in ogoljufala varno hišo. Nekajkrat je to laž navrgel tudi policistom.

Odločila sem se, da bom tudi sama navezala stik s centrom za socialno delo. Pomembno mi je bilo, da izvejo resnico. Socialna delavka me je poslušala in nekaj časa sva se pogovarjali. Ponudila mi je podporo v obliki skupine za samopomoč, ki pa se ji zaradi drugih obveznosti nisem priključila.

Kakšne so bile vaše izkušnje z državnim tožilstvom?

Osebnega stika z njimi nisem imela. Je pa državna tožilka od policije zahtevala obširnejšo preiskavo, ker je predvidevala, da se nisem umaknila samo zaradi enega dogodka nasilja. Želela je zaslišanje večjega števila prič, pa tudi to, da v ovadbo vključijo še druge dogodke iz preteklosti.

Kakšne so bile vaše izkušnje z odvetnicami in odvetniki?

Z odvetnikom sem bila zelo zadovoljna. Razumel je, v kakšnem položaju sem bila, zame se je zelo zavzel in mi vedno dobro svetoval. Ob zapletih sem bila z njim ves čas v stiku. V kriznih trenutkih pa me je tudi sam poklical, da je preveril, kako se stvari odvijajo. Nekatere zadeve smo tako zelo hitro rešili, še posebej postopke, povezane s stanovanjem.

Izkušnje z odvetnikom, ki je zastopal moža, pa so bile grozne. Bil je iz znane odvetniške pisarne. Njegove pritožbe ali vloge so bile napisane prostaško in ponižujoče. Vem, da je bil plačan za to in najbrž ni imel izbire. Vseeno sem pričakovala, da odvetniki ne bodo podpirali poniževanja.

Kakšne izkušnje ste imeli z zdravstvenimi ustanovami?

Zdravnici sem prikrivala vzroke svojih poškodb. Ko mi je mož nekoč pretrgal križne vezi na desni nogi, sem na urgenci prvič povedala, kdo in kako me je poškodoval. Brez kakšne posebne reakcije ali dodatnih besed so k izvidu zapisali, da je bila poškodba povzročena s strani znane osebe. Moja osebna zdravnica je iz teh izvidov izvedela, kaj doživljam doma.

Ko sem naslednjič prišla pretepena k zdravnici, sem želela potrdilo o poškodbah. Zanj je bilo potrebno plačati štiri tisoč tolarjev. Denarja nisem imela s seboj, zato potrdila nisem dobila. Ko sem zaradi poškodb ponovno prišla v ordinacijo, sem denar za potrdilo imela. Zdravnica mi ga je napisala in mi hkrati dejala, da ne verjame, da ga bom kdaj zares uporabila, saj opaža, da ničesar ne storim z izvidi, ki jih imam. Ta izjava mi je dala misliti. Takrat res nisem ničesar storila, pozneje pa sem.

Kako ste rešili svojo stanovanjsko stisko?

Z možem sva bila lastnika stanovanja in zgradila sva hišo, v kateri sva pozneje živela. Hiša je bila napisana na oba, stanovanje pa samo na njega. Prisvajal si je ves denar, ki ga je dobil za najemnino, in ga vlagal na banko. Imel je tudi nadzor nad vsemi prihranki.

Ko sem odšla v varno hišo, me je ves čas skrbelo, kaj bo z mano, ko bom šla ven. Misel na to, da sem morala v svojih letih pustiti vse za sabo, me je hromila. Njemu so ostali hiša, stanovanje, avto, skupni denar in druge stvari, ki sva jih vse življenje zbirala. Moja pokojnina je bila premajhna za najem garsonjere in plačilo stroškov, kaj šele za odvetnike. Hkrati pa je bila previsoka, da bi lahko zaprosila za brezplačno pravno pomoč, ki bi jo potrebovala v postopku delitve premoženja.

Po napornem boju sem s pomočjo odvetnika dobila sklep sodišča, v katerem je pisalo, da se mora mož iz stanovanja izseliti v roku treh dni in mi pustiti ključe.

Kakšna je bila vaša izkušnja z nevladnimi organizacijami?

V varni hiši sem stanovala samo dva meseca. Zame je bilo tam vse popolnoma novo. Spoznala sem, da sem z odhodom od moža predolgo odlašala.

Kaj bi želeli sporočiti ženskam, ki še vedno doživljajo nasilje?

Čim prej naj odidejo stran od povzročitelja nasilja. Uredijo naj si življenje, še preden se bodo postarale tako kot jaz. Naj ne pričakujejo, da bo kdaj bolje, če bodo ostale, ker ne bo.

Novi začetki

Majdi sta psihično in telesno nasilje, ki ju je doživljala, pustila veliko posledic. Po prvih desetih letih zakona je dobila hude migrene, ki jo spremljajo še danes. Težave ima s krvnim tlakom, srcem in želodcem. Zdravnica ji je potrdila, da so njene telesne težave posledica dolgoletnega doživljanja stresa, terorja in šokov. Poškodba noge, ki ji jo je povzročil mož, je trajna. Zaradi nje težko hodi, kar ji povzroča dodatne težave.

Čeprav je bivšemu možu pustila tako rekoč vse, jo še vedno nadleguje. Kadar jo pokliče, jo je še vedno zelo strah. Po pogovoru z njim se še dolgo ne more pomiriti.

Kljub vsemu je zadovoljna, ker ima vsaj večino časa mir. Sama si lahko določa, kako bo preživela dan, kdaj bo ustala in šla spat, ali si bo kaj skuhala ali ne.

B

*Prakse dela nevladnih
in vladnih organizacij*

Dobre prakse nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami

Lili Vučenović⁵

1. Namen prispevka

Namen prispevka je prikazati, na kakšen način delujejo nevladne organizacije na področju nasilja nad ženskami, kakšna so njihova načela dela in katere so tiste prakse, ki bi jih bilo potrebno izvajati in upoštevati pri delu z ženskami z izkušnjo nasilja.

Delo nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami se je v Sloveniji oblikovalo od začetka osemdesetih let do danes in prinašalo nove rešitve v praznem prostoru javnega sektorja. Izhajajoč iz feminističnega gibanja, feministične teorije in feminističnega socialnega dela, katerih najradikalnejša zahteva je prekinitev nasilja nad ženskami, so prve nevladne ženske organizacije na tem področju (Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Društvo Ženska svetovalnica, Društvo za nenasilno komunikacijo) izoblikovale načela za delovanje in ukrepanje proti nasilju nad ženskami.

2. Temeljna načela za delovanje proti nasilju nad ženskami

Delovanje in ukrepanje nevladnih ženskih organizacij proti nasilju nad ženskami temelji na prepričanjih in dejstvih:

⁵ Lili Vučenović je podpredsednica Društva za nenasilno komunikacijo, kjer je tudi zaposlena kot strokovna sodelavka. Od leta 1993 sodeluje pri izvajanju projektov in programov za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki.

- da je nasilje nad ženskami družbeni problem in ne problem posameznice ali posameznika, zato je za pomoč preživelim odgovorna družba s svojimi institucijami in organizacijami,
- da je nasilje zloraba moči, ki jo največkrat povzročajo tisti, ki pripadajo družbenim skupinam z več moči,
- da je potrebno verjeti žrtvam nasilja, da ne smemo nasilja nikoli opravičevati in da nasilje vedno poimenujemo,
- da je za nasilje odgovoren izključno povzročitelj ali povzročiteljica nasilja.

3. Delo nevladnih organizacij proti nasilju nad ženskami

V feminističnih nevladnih organizacijah so se oblikovali prvi projekti in programi za pomoč ženskam z izkušnjo nasilja v Sloveniji. Nastali so po vzorih iz tujine in se nadgradili z znanji in izkušnjami iz našega prostora. Nevladne organizacije so oblikovale modele pomoči, ki se realizirajo v obliki programov individualnega psihosocialnega svetovanja, telefonskega psihosocialnega informativnega svetovanja, skupin za samopomoč in podpornih skupin, zagovorništva in spremstva, varnih hiš in kriznih centrov, drugih specializiranih oblik pomoči.

Kot pravi dr. Darja Zaviršek (2004: 1),⁶ »lahko tudi pri nas do določene mere trdimo, da je radikalna feministična zahteva po nujni in učinkoviti pomoči žrtvam nasilja postala del »mainstreama« in je vsaj do določene mere prodrla v tradicionalnejše državne institucije«. Ponekod so centri za socialno delo po vzoru nevladnih organizacij za pomoč ženskam z izkušnjo nasilja začeli ustanavljati varne hiše in namenjati več pozornosti svetovanju žrtvam nasilja (prav tam). Nastajati pa so začele tudi nove nevladne organizacije, ki so se pri konkretnem delu z ženskami z izkušnjo nasilja soočale in se še vedno pogosto soočajo s težavami. Naj navedem nekaj razlogov, za katere menim, da so prispevali k nastanku teh težav. Ti so: odsotnost zgodovine dela na področju nasilja nad ženskami, odsotnost kakovostnega strokovnega ozadja oziroma korenin, ki bi jim bile v pomoč pri razumevanju načel dobre prakse dela v nevladnih

⁶ Zaviršek, Darja (2004) Od aktivizma do profesionalizacije: refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, 1–13. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

organizacijah na področju nasilja nad ženskami, odsotnost kakovostnega usposabljanja, odsotnost zgodovine prostovoljnega dela, kar neizbežno pomeni tudi odsotnost nabora svežih idej in aktivističnega pristopa. S temi nevladnimi organizacijami so se pojavili različni pristopi, ki nimajo feminističnih izhodišč, ampak izhajajo predvsem iz tradicionalističnega socialnega dela, ki nasilje nad ženskami obravnava znotraj družinske problematike. To pa implicira prepričanje, da so problemi žensk vezani le na področje družine in da je izhodiščni položaj moškega in ženske v družini enak. (Zaviršek, 2001: 16)⁷

Pri načrtovanju, predstavitvah in izvajanju programov pomoči ženskam z izkušnjo nasilja je potrebno posebno pozornost namenjati preprečevanju krepitve podrejenega položaja žensk in njihovega nadaljnjega postavljanja v tradicionalne družbene vloge ter preprečevanju dodatnega odvzemanja moči ženskam. Prav tako pa je pomembno spodbujati samoorganiziranost in solidarnost, ki bo ženskam omogočala, da znotraj programov same organizirajo dejavnosti, ki jih zanimajo.

Pri načrtovanju programov in neupoštevanju feminističnih načel se lahko kaj hitro znajdemo v situaciji, ko si moramo zastaviti vprašanje o tem, ali smo del težave ali del rešitve, kot nas opozarjata Dora Meden in Lorena Božac Deležan (2004, predavanje),⁸ ko predstavljata temeljna načela dobre prakse pri delu z žrtvami nasilja. Pri tem prakse dela razdelita v tiste, katerih uporaba povečuje nevarnost za žrtve nasilja, in v tiste, z uporabo katerih žrtvi pomagamo pridobivati večjo moč za izhod iz nasilne situacije.

Prakse dela, ki povečujejo nevarnost za žrtev nasilja:

- normalizacija viktimizacije: ne reagiramo na izjavo žrtve, da je zlorabljen, zastraševanje pa sprejemamo kot normalni del partnerskih odnosov,
- nespoštovanje zaupnosti: opravimo razgovor z žrtvijo pred ostalimi družinskimi članicami in člani ter brez njene privolitve razpravljamo o tem, kar nam je zaupala,

⁷ Zaviršek, Darja (2001) Doktrinarna vprašanja socialnega dela na področju nasilja nad ženskami (iz prvih tekstov o socialnem delu z ženskami z izkušnjo nasilja v družini). *Socialni izziv, Mreža organizacij za pomoč ženskam in otrokom v socialnih stiskah in težavah* 7(14), 16–7.

⁸ Meden, Dora in Lorena Božac Deležan (2004) *Gradiva za usposabljanje na centrih za socialno delo*. Radovljica: Center za socialno delo.

- minimaliziranje zlorabe in poudarjanje njene nepomembnosti: ne jemljemo resno občutka ogroženosti, ki ga izraža ženska, in od nje pričakujemo večjo strpnost zaradi npr. dolgotrajnosti partnerskega odnosa, partnerjeve bolezni in/ali dejstva, da imata skupne otroke,
- obsojanje: žensko sprašujemo o tem, kaj je storila, da je izzvala nasilje, in se nanjo usmerjamo, kot da je glavni vzrok za vse težave. To počnemo z vprašanji, kot so: »Zakaj ga ne zapustite?«, »Zakaj dopuščate, da vam to počne?«, »Zakaj ga jezite?« ipd.,
- nespoštovanje samostojnosti: od ženske zahtevamo, da se razveže, odide v varno hišo, se udeleži zakonskega svetovanja, vloži prijavo za začetek kazenskega postopka, s svojim vedenjem pa dajemo vtis, da jo kaznujemo, ko ne upošteva naših nasvetov,
- ignoriranje potrebe ženske po varnosti: zanemarjamo njen občutek ogroženosti in se izmikamo vprašanjem, kot so: »Ali je varno, da se vrnete domov?«, »Se lahko kam umaknete, če se bodo razmere poslabšale?« ipd.

Prakse dela, ki krepijo žrtve nasilja:

- spoštovanje zaupnosti: pomeni, da se z žensko z izkušnjo nasilja pogovarjamo brez prisotnih, kar je ključnega pomena za ustvarjanje zaupanja in občutka varnosti pri ženski,
- verjeti in sprejemati izkušnje ženske: žensko poslušamo in ji verjamemo, prepoznavamo njene občutke in ji damo vedeti, da ni sama,
- priznati in jasno usmeriti krivdo: vedno znova poudarjamo, da nasilje, ki ga doživlja, ni njena krivda, in da si nihče ne zasluži biti zlorabljen,
- spoštovati samostojnost ženske: spoštujemo njeno pravico, da se o svojem življenju odloča sama in takrat, ko je za to pripravljena, saj je le ona prava strokovnjakinja za svoje življenje,
- pomagati ženski pri ponovnem vzpostavljanju zaupanja: pomeni, da skupaj z njo izdelamo načrt varnosti in oceno njene ogroženosti, obenem pa jo krepimo z vprašanji, kot so: »Kaj ste počeli prej, da ste bili varni?«, »Je bilo to učinkovito?«, »Bi lahko kam odšli, če bi morali zbežati?« ipd.,

- olajšati dostop do služb v skupnosti: predpostavlja analizo stanja v posamezni lokalni skupnosti in poznavanje zmožnosti in kapacitet lokalne skupnosti (dežurni telefoni, svetovalnice, varne hiše za žrtve nasilja, finančna sredstva, ki jih lokalna skupnost namenja za tovrstne programe ipd.).

4. Nediskriminatorne in antidiskriminatorne prakse

Klavdija Aničić (2006, predavanje)⁹ opozarja, da je za dobro prakso nujno potrebno poznavanje in izvajanje nediskriminatornih in antidiskriminatornih praks na področju nasilja. Pri tem nediskriminatorne prakse pomenijo delovanje po načelih spoštovanja, vključevanja, enakosti in upoštevanja individualnosti, antidiskriminatorne prakse pa se uporablja pri delovanju za popraviljanje škode, storjene z diskriminatornimi praksami.

Ko govorimo o nediskriminatornih praksah, mislimo na:

- spoštovati (ne tolerirati, ne prezirati),
- opaziti, sprejemati, vključiti (ne ignorirati),
- točne informacije in priznavanje individualnosti (izogibanje stereotipom),
- izenačevati moč, biti na enaki ravni,
- zavedati se, da ima vsak človek moč in pomembne življenjske izkušnje (ne pokroviteljstvo),
- smejati se skupaj (ne zasmehovati),
- razumeti in biti empatični (ne pomilovati),
- spoštovati in ceniti (ne zaničevati) in
- nenasilno komunikacijo ter reševanje konfliktov.

Antidiskriminatorne prakse dela na področju nasilja nad ženskami pa pomenijo predvsem:

- spoštljiv, korekten in aktiven odnos ter način dela,
- spremstvo ob postopkih na institucijah,
- zagovorništvo v primerih sekundarne viktimizacije in diskriminacije,
- prepoznavanje diskriminacije v institucijah in zahteva po njihovi odpravi,

⁹ Aničić, Klavdija (2006) Gradiva za predavanje z naslovom Strategije dela na področju nasilja nad ženskami. Ljubljana: Cankarjev dom.

- vzpostavljanje sistema koordiniranega sodelovanja med institucijami in organizacijami.

5. Zaključek

Delo nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami je vsekakor neprestano opozarjanje na kršitve človekovih pravic žensk in senzibiliziranje javnosti o pravici do življenja brez nasilja.

Nevladne organizacije se vključujejo v oblikovanje terminologije in definicij, v usposabljanje služb, ki delujejo na področju nasilja (policija, zdravstvo, centri za socialno delo, tožilstvo, šole) ter v sodelovanje z njimi. Obenem pa je pomemben del njihovega delovanja sodelovanje pri oblikovanju politik ter opozarjanje in zahtevanje, da je potrebno izdelati sistemske strategije dela oz. vzpostaviti koordiniran (usklajen) pristop skupnosti k reševanju problema nasilja nad ženskami. V Sloveniji je tako nujno:

- pripraviti in sprejeti sistemski zakon proti nasilju v družini,
- pripraviti raziskavo o vseh oblikah nasilja nad ženskami v Sloveniji,
- redno spremljati in ocenjevati izvajanje ukrepov na področju dela proti nasilju nad ženskami,
- učinkovito preprečevati spolno nadlegovanje na delovnem mestu,
- učinkovito preganjati storilce,
- zagotoviti odškodnine in dostop do trga dela za žrtve trgovine z ljudmi. (povzeto po zahtevah, postavljenih slovenski vladi in ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, v okviru kampanje skupine nevladnih organizacij iz leta 2006, z naslovom »Nasilje nad ženskami je naša skupna odgovornost! Kaj boš naredil/a ti?«)

Vpliv socialnih mrež na procese nelreševanja nasilja

Klavdija Aniĉić¹⁰

1. Namen prispevka

Namen prispevka je postaviti kritiĉno ogledalo vsem, ki razširjajo mit, da bi Źenska, ki doŹivlja nasilje, lahko zapustila moškega, ki je do nje nasilen, ĉe bi to zares hotela in ĉe bi se dovolj potrudila. Temu mitu je potrebno postaviti nasproti dejstvo, da Źenske z izkušnjo nasilja, potem ko so najprej prevzemale odgovornost za nasilje in ga skušale prepreĉevati, ustavljati in zmanjševati, pozneje praviloma Źelijo prekiniti odnos, a jim to s poveĉano stopnjo nadzora in nasilja prepreĉuje povzroĉitelj nasilja. Pri tem pogosto igrata odloĉilno vlogo tudi njena in njegova socialna mreŹa. Izpostaviti Źelim, da imajo socialne mreŹe znaten neformalni vpliv na potek reševanja nasilja.

2. Socialne mreŹe

Socialno mreŹo posameznice ali posameznika sestavljajo njej ali njemu pomembne osebe: prijateljice in prijatelji, starši, otroci, ĉlanice in ĉlani druŹine, sode in sosedi, sodelavke in sodelavci, znanke in znanci ter drugi ljudje, s katerimi se dokaj redno sreĉuje.

Źenske najpogosteje doŹivljajo nasilje znotraj svoje osebne socialne mreŹe. Najpogosteje je povzroĉitelj nasilja moški, ki sestavlja središĉni, najoŹji del socialne mreŹe Źenske. To je lahko

¹⁰ Klavdija Aniĉić je univerzitetna diplomirana sociologinja kulture in literarna komparativistka. Pri Društvu za nenasilno komunikacijo je zaposlena kot svetovalka na podroĉju nasilja. Trenutno je vkljuĉena v usposabljanje transakcijske analize in analitiĉne psihologije.

(bivši) mož, mož v času ločitvenega postopka, (bivši) partner, (bivši) ljubimec ali drugi moški.

Bolje bomo razumeli, zakaj je problem nasilja težko rešljiv, če bomo upoštevali dejstvo, da mora ženska z izkušnjo nasilja, ob povečanem nadzoru in ogrožanju s strani povzročitelja, narediti korake, ki bodo bistveno spremenili tako njen položaj v odnosu do povzročitelja kot tudi odnose znotraj njene socialne mreže.

Zaposlene in zaposleni ter prostovoljke in prostovoljci v organizacijah, ki se strokovno ukvarjajo s problematiko nasilja nad ženskami, potrebujejo specifična znanja o vplivanju socialnih mrež na odločitve žensk z izkušnjo nasilja, ki jih bodo lahko posredovali tako ženskam z izkušnjo nasilja kot ljudem iz njihove socialne mreže. Če upoštevamo velik pomen, ki ga imajo bližnji odnosi za posameznice in posameznike, lahko bolje razumemo okoliščine in ovire ter obenem dileme, s katerimi se soočajo ženske, ko skušajo na različne načine povečevati svojo varnost in ko skrbijo za svoje preživetje. Enako velja za osebe, ki živijo v istospolnem partnerskem odnosu, v katerem nasilje povzroča ena od partnerk ali eden od partnerjev.

3. Povečevanje varnosti žensk z izkušnjo nasilja

Ženske, ki doživljajo nasilje, skušajo svojo varnost povečevati na dva načina. Vse najprej spreminjajo svoja ravnanja in svoje vedenje glede na zahteve, ki jih postavlja povzročitelj nasilja, pozneje pa se mnoge ženske postavljajo zase nasproti človeku, ki je do njih nasilen. Ko začne ženska povečevati svojo varnost tako, da sledi svojim lastnim odločitvam, ki so največkrat v nasprotju s pričakovanji in zahtevami povzročitelja nasilja, v resnici ne ve, s čim se bo zaradi tega morala soočiti in ali bo zato v prihodnosti varnejša. Nekatere ženske se še po petih, celo desetih letih po odhodu soočajo z nadzorovanjem in vpletanjem povzročiteljev nasilja v njihovo življenje. Povzročitelji za nadzorovanje najpogosteje uporabljajo otroke.

Ena od izgub, ki se je bojijo ženske z izkušnjo nasilja, v primeru da bi prekinile odnos s povzročiteljem, je izguba podpore in stika z ljudmi iz svoje socialne mreže. Žal se ta bojazen pogosto uresniči. Morda si lahko pomagamo z vizualno metaforo. Predstavljajmo si, da smo padli v živo blato. Zelo dobro vemo, da sami sebe ne moremo povleči iz blata na trdna tla. Potrebujemo roko, ki nam bo dala oporo in nam pomagala,

da se bomo dvignili na varno. Prav tako rabimo roko, ki nas bo zaščitila in obvarovala pred tisto drugo roko, ki nas potiska še globlje v blato, trpljenje in smrt.

4. Iskanje pomoči znotraj socialne mreže

Člani in članice socialne mreže imajo pri ne/reševanju nasilja dejavno vlogo, če se tega jasno zavedajo ali ne. Socialne mreže so bogat vir tako varnosti in pomoči kot tudi sekundarne viktimizacije in nasilja. Ljudje, ki sestavljajo socialno mrežo, se postavijo v različne vloge: lahko so sekundarni povzročitelji nasilja, zaveznice in zavezniki primarnih povzročiteljev nasilja, zaveznice in zavezniki žensk, ki doživljajo nasilje, lahko pa tudi sami postanejo žrtve nasilja, ko delujejo za povečanje varnosti primarne žrtve nasilja. Na njihovo vlogo tretje strani, v okviru katere lahko nasilje nad ženskami namenoma prezrejo, ga dopuščajo ali pa delujejo proti njemu, vplivajo njihova osebna prepričanja in ravnanja, nazorska prepričanja o družbeni vlogi enega ali drugega spola, nasilju in odnosih, strah zaradi lastne ogroženosti, njihova pripadnost in deljena pripadnost ter pritiski, ki jih čutijo s strani svojih socialnih mrež.

Večina žensk se na svojo socialno mrežo obrne:

- v času trajanja odnosa s partnerjem, ko začenja prihajati do merjenja in uveljavljanja moči, do zlorabe moči pa še ne pride. Zato tudi ena oseba ni nadrejena, druga pa ji ni podrejena;
- v času povzročanja nasilja, ko odnos še vedno traja, osebi pa ga doživljata kdaj kot zadovoljujočega, kdaj kot nezadovoljujočega. V tem času začenjajo povzročitelji nasilja uporabljati strategije nadzorovanja, ženske, ki doživljajo nasilje, pa izoblikujejo strategije preživetja. Pride tudi do t. i. normalizacije nasilja;
- v času po končanju odnosa, ki ne pomeni nujno tudi končanja nasilja. Praviloma se stopnja nasilja poveča, le da nekateri povzročitelji začnejo uporabljati bolj prefinjene oblike nasilja.

V vseh medčloveških odnosih prihaja do ravnanj, ki so neprijetna in nezaželena, a so povsem realna (razni komentarji in kritike, izražanja pričakovanj in zahtev do druge ali drugega, nestrinjanja, različni pogledi itd.). Tovrstna ravnanja niso dejanja

nasilja. Ko v odnosih ne pride do povzročanja nasilja, to je do zlorabe moči ene osebe nad drugo, osebi nadaljujeta odnos, ker se pogovarjata, poslušata, konstruktivno prepirata, prenašata napetosti in nestrinjanja, ali pa se odločita, da bosta odnos prekinili in/ali zaključili.

Tako kot poznamo splošen model dinamike nasilja, lahko tudi pri odnosih znotraj socialne mreže, ki jih vzpostavlja ženska z izkušnjo nasilja, govorimo o nekaterih splošnih fazah. Na kratko jih bom razčlenila.

Nekateri moški ne delijo moči z žensko, s katero so v odnosu, pač pa svojo moč na različne načine uporabljajo in zlorablajo, da zmanjšajo moč ženske ali da ji moč postopoma v veliki meri odvzamejo. Moški, ki povzročajo nasilje, pogosto neupravičeno doživljajo ljudi in odnose, ki jih ženska vzpostavlja, kot ogrožajoče zanje in/ali za njihove partnerske zveze, pogosteje razvijajo fantazije neutemeljenega in pretiranega ljubosumja in se vtikajo v osebne odločitve ženske. Ker se ves čas borijo za prevlado in nadzor v odnosu, so prepričani z njimi neprijetni, utrudljivi in destruktivni, zato je komunikacija otežena ali celo nemogoča. O dogodkih nadzorovanja in zmanjševanja moči se mnoge ženske pogovarjajo, ali se vsaj poskušajo pogovarjati, z zaupnimi osebami. Takrat razmišljajo o tem, kaj se je zgodilo, kako si razlagajo dogajanje, kakšen pomen pripisujejo neprijetnim in nasilnim odzivom s strani moškega, kako bi dogodke vrednotile in se na njih odzvale. Na ljudi iz socialne mreže se obrnejo z željo, da bi povedale, kaj se jim dogaja, da bi bile slišane, da bi bolje razmislile o dogajanju in slišale njihovo mnenje. Slabo je, če jih pri tem prekinemo v smislu, da se jim ni zgodilo nič posebnega in da pretiravajo. Ravno tako ne moremo govoriti o kakovostni pomoči s strani najbližjih, če ženske z izkušnjo nasilja ne morejo povedati, kar so želele, če doživijo, da jih oseba ni slišala in/ali razumela, če nimajo priložnosti, da bi povedale, kako so same razumele nek dogodek in kako so se ob tem počutile. Ženske, ki doživijo takšne odzive, bodo pozneje težje spregovorile. Tiho bodo ostale tudi potem, ko bo moški uporabil psihično, telesno, spolno in/ali ekonomsko nasilje, da bi nad njimi uveljavil svojo moč.

Ko moški zagrozi ženski z nasiljem in/ali nasilje dejansko uporabi, je obema jasno, da je s temi dejanji nedvomno prestopil mejo spoštovanja, uvidevnosti, enakosti in varnosti. Če moški takrat svoje nasilno vedenje obžaluje, prevzame zanj odgovornost in pove, da namerava svoje obnašanje v prihodnje spremeniti,

partnerka pogosto za/upa, da nasilja ne bo več uporabil in da bosta težave uspešno reševala. V razmerju ženske do njene socialne mreže se zgodi dvoje. Prvič, ženska se osredotoči na moškega, ki je del njene najožje socialne mreže in je obenem do nje nasilen. Če se o dogodku nasilja in/ali drugih težavah pogovarjata, je to pogosto edini pogovor, ki ga ženska ima z nekom iz svoje socialne mreže. Drugič, možnosti, da bi ženska takrat govorila še s katero osebo iz socialne mreže, so majhne, zaradi lojalnosti do partnerja in njunega odnosa ter zaradi njenih občutkov odgovornosti in sramu, ki sta posledica psihološkega procesa internaliziranja vzrokov za nasilje. Tudi v primerih, ko moški po prvem očitnem dogodku nasilja ne obžaluje svojih dejanj, ampak za svoje nasilno vedenje krivi žensko, je zaradi šoka in ogroženosti, ki še vedno traja, najverjetneje, da bo ženska skušala situacijo preživeti sama in jo urediti brez pomoči drugih. Mnoge ženske takrat želijo narediti pomembne spremembe, zato partnerjem povejo, da želijo zvezo prekiniti. Moški, ki povzročajo nasilje, največkrat tega ne želijo, zato ženski ne dovolijo, da bi uresničila svojo željo; razvezo ali odselitev pa preprečujejo s povečanim nasiljem.

Ko moški s povzročanjem nasilja nadaljuje, skuša večina žensk o tem spregovoriti z nekom znanim, z nekom, ki jim je blizu in za katerega menijo, da jim bo morda želel in zmoget pomagati. V večini primerov ljudje iz socialne mreže že prej opazijo nasilje ali vsaj njegove znake (sledi udarcev in poškodb, izrazite spremembe v načinu življenja, ki kažejo, da je oseba zastraševana, nadzorovana, omejevana, da se manj samostojno odloča in da manj kakovostno živi). Ženske o nasilju težje spregovorijo na lastno pobudo. Večinoma to lažje naredijo, ko jih o nasilju kdo na primeren način vpraša. Predvsem je pomembno, da se ne bojijo, da bodo sebe z govorjenjem še bolj ogrozile. Nekatere ženske so pozitivno presenečene, ko jim ljudje sami ponudijo svojo pozornost, razumevanje in podporo. Ko dobijo ženske takojšnjo zaščito (klicanje policije, pričanje na sodišču, postavljanje meje povzročitelju nasilja ...) in konkretno pomoč (namestitev, denar, prevoz, varstvo za otroka, tolažbo, pomoč pri iskanju stanovanja ali službe ...), je znatno povečana njihova varnost.

Ženske, ki si uspejo ustvariti varno življenje s pomočjo svojih socialnih mrež, se redko obračajo na strokovne službe. Nanje se obrnejo samo z namenom, da bi pridobile kakšno dodatno informacijo, s katero bi lahko same in s pomočjo ljudi iz socialne

mreže nadaljevale pot iz nasilja. Ko so v stiku s službami, na primer zaradi razveze na sodišču, ponavadi o nasilju ne govorijo ali ga samo na kratko omenijo.

Nekatere ženske z izkušnjo nasilja že vnaprej vedo, da jim ljudje iz socialne mreže ne bodo v podporo in v pomoč, pač pa je verjetneje, da jim bodo hote ali nehotе dodatno oteževali že tako težko situacijo. Pogosto se tudi zgodi, da so nekatere socialne mreže šibke in premalo funkcionalne, da bi navkljub dobrim željam ženskam dejansko pomagale iz nasilja.

5. Delo strokovnih mrež mora upoštevati tudi delovanje socialnih mrež

Pomembna vloga, ki jo morajo opravljati strokovnjakinje in strokovnjaki, je tudi pomoč pri vzpostavljanju socialne mreže ženske z izkušnjo nasilja in/ali preprečevanje in popraviljanje škode, ki jo te lahko povzročajo. Strokovne službe morajo še posebej usklajeno in hitro delovati:

- za pomoč ženskam, ki jim tako povzročitelj nasilja kot socialna mreža onemogočata povečevanje osebne varnosti;
- za pomoč ženskam z izkušnjo nasilja, ki so kljub podpori socialne mreže še vedno ogrožene s strani povzročitelja nasilja, pogosto pa povzročitelj nasilja ogroža tudi varnost te socialne mreže;
- za pomoč ženskam, ki se v svoji socialni mreži srečujejo s prepričanji in ravnanji, ki nasilje minimalizirajo, opravičujejo, zanikajo, banalizirajo, spregledajo, racionalizirajo, opravičujejo in/ali odgovornost prenašajo na žensko in
- za pomoč ženskam, ki nimajo socialne mreže ali pa je bila ta uničena v procesu povzročanja nasilja nad njimi.

Dejstvo, da imajo socialne mreže pomembno vlogo pri reševanju, zmanjševanju in preprečevanju nasilja, ne pomeni razbremenitve za strokovne mreže, to je za posameznice, posameznike in službe, ki se srečujejo z ljudmi, ki nasilje doživljajo, opazujejo ali povzročajo in katerih profesionalna vloga in naloga je, da s problemom nasilja delajo. Strokovne mreže morajo nameniti potrebno pozornost vplivanju socialnih mrež na ne/reševanje problema nasilja. Pridobiti morajo podatke o ugodnem in neugodnem odzivanju posamezne socialne mreže in te ugotovitve vključiti v razumevanje situacije nasilja in načrtovanje dela z žensko z izkušnjo nasilja – izdelava ocene

stopnje ogroženosti in izdelava načrta za povečanje varnosti (pri ostajanju, umiku in/ali pobegu).

Ko je socialna mreža pomemben vir pomoči, zaščite, priznanja in čustvene podpore za žensko z izkušnjo nasilja, je delo strokovnih mrež lažje, hitrejše in bolj učinkovito kot v primerih, ko žrtve s strani socialnih mrež doživljajo sekundarno viktimizacijo, ki se lahko kaže v ogrožanju, kritiki, nasprotovanju, zavračanju pomoči in drugače.

6. Zaključek

Vsi ustvarjamo socialne mreže in smo obenem del njih. Ko opazujemo nasilje znotraj svoje socialne mreže, težko rečemo, da lahko ostanemo nevtralni. Ko ne naredimo nič, damo (tiho) podporo moškim, ki povzročajo nasilje nad ženskami. Ko naredimo nekaj, prispevamo svoj del k reševanju problema skupnosti. Tako odpravljamo nasilje nad ženskami.

Strokovno delo centrov za socialno delo pri reševanju problema nasilja nad ženskami – problem zakonodaje ali/in stroke?

*Olga Bezenšek Lalić*¹¹

1. Namen prispevka

Nasilje nad ženskami je problem, s katerega obravnavo se srečujejo tako nevladne kot vladne organizacije. Kljub organizacijskim in statusnim razlikam imajo podobna pričakovanja, ko govorimo o delovanju, odzivnosti in učinkovitosti pri preprečevanju nasilja nad ženskami. Namen pričujočega prispevka je osvetliti del težav, s katerimi se srečujemo pri oblikovanju celote pomoči žrtvam nasilja ter pri prizadevanju za dostopnost obstoječih oblik pomoči.

2. Zakonske podlage za delo centrov za socialno delo

Centri za socialno delo so javni zavodi, ustanovljeni s strani države. V okviru pooblastil, ki jih imajo, nudijo pomoč posameznicam, posameznikom, družinam in posebnim skupinam prebivalstva pri iskanju poti iz stisk in težav. Strokovne naloge centrov za socialno delo so določene z Zakonom o socialnem varstvu¹² in obsegajo varstvo otrok in družine, varstvo

¹¹ Olga Bezenšek Lalić je univerzitetna diplomirana socialna delavka, zaposlena kot regijska koordinatorica za nasilje v celjski regiji. Na področju socialnega varstva deluje triindvajset let. Trenutno vodi skupino za pomoč in samopomoč ženskam v stiski in zaključuje podiplomski študij teorije in metodologije socialnega dela na Pravni fakulteti v Zagrebu.

¹² Zakon o socialnem varstvu, uradno prečiščeno besedilo (ZSV-UPB2). Ur. l. RS, št. 3/2007.

odraslih, oprostitev pri plačilu storitev, denarne socialne pomoči, starševsko varstvo in družinske prejemke. Na podlagi z zakonom določenih javnih pooblastil, strokovne delavke in delavci odločajo v upravnem postopku.¹³

2. 1. Socialnovarstvene storitve

Centri za socialno delo izvajajo socialno varstvene storitve, ki so: socialna preventiva, prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini za dom in pomoč družini na domu. Na centrih za socialno delo so zaposleni strokovni delavci in delavke različnih profilov, ki jih zavezuje kodeks etičnih načel v socialnem varstvu.¹⁴

2. 1. 1. Prva socialna pomoč

Centri za socialno delo nudijo prvo socialno pomoč upravičenki ali upravičencu, kadar ji ali mu pomagajo pri prepoznavanju socialne stiske ali težave ter pri oceni možne rešitve. Upravičenko ali upravičenca seznani z možnostmi socialno varstvenih storitev ter dajatev, z obveznostmi, ki izhajajo iz izbire storitev ali dajatev, ter ji ali mu predstavijo celotno mrežo izvajalk in izvajalcev, ki ji ali mu lahko nudijo pomoč. Do prve socialne pomoči je upravičen vsakdo, ki se znajde v socialni stiski in se za to storitev odloči prostovoljno. Prvo socialno pomoč center za socialno delo opravi kot samostojno storitev, kadar upravičenka ali upravičenec išče pomoč prvič ali zaradi nove zadeve. Izvaja se v obliki usmerjenega razgovora.¹⁵

2. 1. 2. Delo z družino

Koncept dela z družino pomeni aktivno vključevanje družine v reševanje njenih stisk, pri čemer je treba družino usposabljanje za premagovanje težav, skupno iskanje novih rešitev in jo podpirati pri sprejemanju drugačnih vzorcev vedenja. Ta koncept je delno realiziran tudi v okviru socialnovarstvene storitve pomoč družini za dom, ki obsega strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi članicami in člani, pri skrbi za otroke ter usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakda-

¹³ Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (1998) *Strokovne podlage in smernice za obravnavo ogroženih otrok*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

¹⁴ Zakon o socialnem varstvu. Glejte opombo št. 12.

¹⁵ Prav tam.

njem življenju. Upravičenke in upravičenci storitve so posameznice in posamezniki ter družine v primerih, ko socialne stiske in težave izhajajo iz neurejenih odnosov v družini, za rešitev težav pa je potrebna sprememba v celotni družini.

Družini je nudena strokovna pomoč pri skrbi za otroke, ko znani vzorci vedenja ne zadoščajo za odpravljanje težav, ter v primerih, ko potrebuje družina zaradi stisk in težav dveh ali več družinskih članov za svoj obstanek in razvoj trajnejšo podporo in vodenje.¹⁶ Ukrepi centra za socialno delo temeljijo na zaščiti otroka in ne na kaznovanju staršev za njihova neprimerna ali neustrezna ravnanja ali za opustitve ravnanj, ki izhajajo iz pravic in dolžnosti pri skrbi za otroka. Zato je splošno priporočeno in uveljavljeno načelo partnerskega sodelovanja in iskanja vseh možnih načinov sodelovanja s starši, ki zmorejo spremeniti svoje vedenje in se želijo naučiti novih, sprejemljivejših vzorcev vzgoje in skrbi za otroka.¹⁷ V skladu s 119. in 120. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih,¹⁸ lahko v primerih neustreznega ravnanja staršev ali opuščanja njihovih dolžnosti ter nezagotavljanja otrokove koristi center za socialno delo poseže v izvrševanje roditeljske pravice.

Iz zgoraj navedene zakonodaje izhaja, da je varstvo mladoletnih otrok, kadar je ogrožen njihov razvoj oziroma njihove druge koristi, opredeljeno kot javna korist, zato center za socialno delo postopke vodi po uradni dolžnosti. Obravnava nasilja nad odraslimi žrtvami nasilja, pa je opredeljena kot storitev, ki jo žrtev sprejme prostovoljno in ne spada k javnim pooblastilom centra za socialno delo.

3. Delo centrov za socialno delo na področju nasilja nad ženskami

Praksa je pokazala, da lahko problem obravnavanja nasilja nad ženskami v družini pri centrih za socialno delo predstavlja-

- problem neustrezne in pomanjkljive zakonodaje, pri čemer je nasilje nad odraslimi žrtvami v družini definirano le v kazenski zakonodaji in

¹⁶ Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev. *Ur. l. RS*, št. 52/1995, 2/1998, 61/1998, 19/1999 (28/1999 – popr.), 127/2003, 125/2004, 120/2005 Odl. US: U-I-192/05-29.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Ur. l. SRS*, št. 15/1976, 30/1986-ZNP (20/1988 – popr.), 1/1989, 14/1989, *Ur. l. RS*, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDE, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl. US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl. US: U-I-312/00-40, 16/2004.

- problem uporabe različnih modelov in pristopov v socialnem delu pri obravnavi tako odraslih kot otrok, žrtev nasilja v družini.

3. 1. Neustrezna in pomanjkljiva zakonodaja

Urejanje odnosov med družinskimi članicami in člani predstavlja strokovno delo centra za socialno delo z družino in se po sedanji zakonodaji nanaša tudi na obravnavanje nasilja v družini. Pri tem obravnava žensk kot žrtev nasilja nedvomno sodi k storitvi pomoč družini za dom, v okviru katere se izvaja strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi članicami in člani.

Razlika med oblikami pomoči otrokom, žrtvam nasilja, in ženskam, žrtvam nasilja, je očitna. Delo s polnoletnimi žrtvami nasilja ne sodi v okvir izvrševanja javnih pooblastil centrov za socialno delo, zato pripisujejo obravnavam žensk, ki so žrtve nasilja, na različnih centrih za socialno delo različen pomen, (ne)prednost ali (ne)prioriteto. Pomoč ženskam, žrtvam nasilja, je omejena na prvo socialno pomoč in posredovanje informacij o možnih oblikah pomoči in namestitve, na upravni postopek pri dodeljevanju denarne pomoči za premostitev trenutne stiske ter na nudenje osebne pomoči. Pri tem se nasilje nad žensko, uporabnico osebne pomoči, obravnava kot njena lastna težava, ki jo bo morala rešiti sama. Delo z ženskami, žrtvami nasilja, je v centrih za socialno delo bolj poudarjeno, ko so pri povzročanju nasilja prisotni tudi otroci.

Neobstoj sistemskega zakona proti nasilju v družini in drugih predpisov, ki bi omogočali, da bi tudi centri za socialno delo nasilje nad ženskami obravnavali po uradni dolžnosti, posredno omogoča storilcem, da kljub kazenski zakonodaji nadaljujejo z zastraševanjem in pritiskom na žrtev, ki se zaradi tega pogosto ne odloči za prijavo ali pa že podano prijavo umakne.

Pomanjkljivosti v zakonodaji in trenutno obstoječ sistem, znotraj katerega naj bi žrtev nasilja prejela (kakovostno) pomoč za izhod iz nasilne situacije in za preprečevanje nasilja, kažejo na široko nepoznavanje specifične funkcioniranja žrtve in povzročitelja nasilja in na nerazumevanje specifične sistema tankočutne medsebojne povezanosti in odnosov (pre)moči in nadzora, ki posegajo globoko v človeško intimo.

3. 2. Uporaba različnih modelov in pristopov v socialnem delu

Pri premagovanju konfliktnih situacij v družini je v socialnem varstvu uveljavljen sistemski pristop, po katerem velja, da je za rešitev težav v družini potrebna sprememba v funkcioniranju družine kot celote. Pri tem je pričakovana pripravljenost vseh članic in članov družine, da bodo svoje vedenjske vzorce spremenili na način, ki jim bo olajšal skupno življenje. Predpogoj za spreminjanje pa je ugotavljanje osebne (lastne) odgovornosti in osebnega (lastnega) prispevka h konfliktnemu odnosu.

Zaradi neopredeljenosti nasilja v družini v obstoječi zakonodaji in neobstoja socialnovarstvene doktrine na področju obravnave nasilja nad ženskami, je to v praksi dela centrov za socialno delo dejansko obravnavano kot proizvod konflikta in nerazumevanja v družini. Posledično je v primerih nasilja ponujena pomoč v okviru storitve urejanja odnosov v družini. Če torej družino razumemo kot nek sistem, ki deluje po načelu »akcija–reakcija«, disfunkcijo v tem sistemu odpravljamo tako, da ponudimo pomoč celotnemu sistemu. Glede na to, da je nasilje v družini posledica zlorabe moči, je takšna pomoč in razumevanje nasilja v družini sporno, neučinkovito in celo ogrožajoče za šibkejše družinske članice in člane.

Če namreč nasilje v družini razumemo kot disfunkcijo posameznih delov sistema, je potrebno uporabiti pristop, ki bo celoten sistem uravnovesil, odpravil posamezne okvare in težil k (ponovni) integraciji družinskih članic in članov v družino kot celoto. Vztrajanje pri skupnem dogovarjanju žrtve in povzročitelja nasilja in poskus reintegracije družine, v kateri je eden od članov zlorabil svojo (pre)moč, pa pomeni dodatno ogrožanje žrtev nasilja in njihovo nadaljnjo izpostavljenost nasilju. Obenem kaže na nerazumevanje dinamike nasilja v družini ter na nerazumevanje nasilja v družini kot procesov obvladovanja druge osebe in demonstracije moči, ki sta pripeljala do zmanjšanih možnosti ženske prispevati k skupnem dogovoru. V primerih nasilja v družini ni za pričakovati, da bodo žrtve nasilja zmogle poskrbeti za enakovreden položaj v svoji družini, saj za to zaradi preživetega nasilja največkrat niso dovolj močne in se na tej ravni obenem ne zmorejo soočiti z zlorablajočim članom družine.

Nerazumevanje in neprepoznavanje nasilja se kaže tudi v tolmačenju nasilja kot posledice alkoholizma, duševnih motenj

in finančnih ali drugih stisk. Pri tem se pozablja na dejstvo, da so omenjeni pojavi samo dejavniki tveganja, ne pa vzroki za nasilje.

Drugi pristop centrov za socialno delo pri reševanju problema nasilja nad ženskami in reševanju krizne situacije je uporaba tradicionalnega socialnega dela, pri katerem je ženskam v stiski ponujena pomoč v okviru svetovalnega dela oz. nudenja osebne pomoči. Na ta pristop pogosto vplivajo različna psihodinamična spoznanja, kot sta npr. prepoznavanje določene osebnostne značilnosti vpletenega v socialno problemsko situacijo kot dejavnika, ki vpliva na ravnanje prizadetega, in uvid v pozabljene, potlačene čustvene splete iz otroštva ter njihovo ozaveščenje. Ta pristop je usmerjen v spreminjanje posameznice ali posameznika in ne v spreminjanje situacije. V okviru tega pristopa je nasilje nad ženskami razumljeno kot problem ženske, ki je nasilje sama (lahko nevede) izzvala. Pogosto je obravnavana kot odgovorna za njeno lastno viktimizacijo in posledično za ustavitev nasilja ter kot odgovorna za ogroženost otroka, ki je prisoten pri povzročanju nasilja nad njo.

V okviru tradicionalnih pristopov ženske pogosto učijo o različnih manevrih in manipulacijah, s pomočjo katerih bodo lažje prepoznale razpoloženje nasilnega partnerja, se izognile situacijam, ki bi lahko pripeljale do izbruha partnerjevega nasilja, partnerju ugajale, bile ustrežljive in zadovoljevale njegove potrebe. Zelo pogosto so tovrstni, za žrtve nasilja škodljivi manevri napačno tolmačeni kot strategije preživetja.

Uporaba psihodinamičnih teorij in spoznanj v socialnem delu je pomembna pri delu z družinami v primerih reševanja konfliktov v družini, ki so vezani na interakcije med članicami in člani družine ter okoljem ali med samimi članicami in člani družine. Takšne konflikte je moč reševati s postopki korigiranja (uvida, refleksije ipd.).

Pri reševanju nasilja v družini pa lahko poudarjanje razumevanja notranjosti duševnega dogajanja posameznice ali posameznika privede do relativizacije odgovornosti. Razumevanje vzrokov, ki so pripomogli k vzdrževanju odnosov v družini, ki so bili v škodo šibkejše(ga), je lahko učinkovito le takrat, ko se tako žrtev kot povzročitelj nasilja zmoreta sama in vsak zase soočiti s svojo resnico.

Problem uporabe različnih pristopov pri reševanju problematike nasilja nad ženskami v socialnem delu lahko izhaja tudi iz različnih profesionalno strokovnih perspektiv. Centri za

socialno delo zaposlujejo različne profile strokovnjakinj in strokovnjakov, ki jih Zakon o socialnem varstvu imenuje strokovni delavci v socialnem varstvu.¹⁹ Strokovni delavci in delavke naj bi vsak s svojega strokovnega vidika pripomogli k reševanju vse bolj kompleksnih zahtev uporabnic in uporabnikov. Prav zaradi tega se v praksi dela centrov za socialno delo vedno bolj uveljavljata interdisciplinarni pristop in timsko delo, ki sta pomembni metodi dela z družino. V okviru interdisciplinarnega timskega pristopa lahko različne stroke zagotavljajo večplastno pomoč posameznici, posamezniku in/ali družini, pri čemer vsaka stroka avtonomno in suvereno zagovarja svoje videnje prepoznavanja in reševanja problema.

Takšna praksa dela pa je pogosto omejena z organizacijo dela v centrih za socialno delo ali z nerazumevanjem pomena prispevka različnih strok v timskem delu, kar največkrat ne omogoča timskega načina reševanja problema nasilja.

4. Zaključek

Velikega pomena za socialno delo v centrih za socialno delo bi bila odprava bremena socialnega nadzora in izstop iz pozicije izvajanja javnih pooblastil za intervencijo v življenja ljudi. Vprašanje akcijsko usmerjenega socialnega dela z upoštevanjem feminističnih načel dela z uporabnicami ni samo vprašanje stroke v socialnem delu, temveč tudi pokazatelj družbene razsežnosti problema nasilja nad ženskami. Različnost v načinih obravnave žrtev nasilja pa je pokazatelj, da si tudi stroka ni uspela izboriti svoje avtentičnosti, ki bi ji upravičeno dodelila kompetentnost pri reševanju problematike nasilja.

Izjemnega pomena je, da stroka v socialnem varstvu jasno in enotno opredeli svojo doktrino na področju obravnave nasilja nad ženskami, ki bo akcijsko usmerjena in bo upoštevala feministična načela socialnega dela z uporabnicami. To bo omogočilo, da se bodo v centrih za socialno delo s problematiko nasilja nad ženskami ukvarjale strokovne delavke in delavci, ki bodo za to posebej usposobljeni in bodo imeli primerna znanja o položaju žensk v družbi ter o enakih možnostih žensk. Brez razumevanja različnih socialnih kategorij bomo ostali brez udejanjanja socialne pravičnosti in nujnega socialnega vključevanja.

¹⁹ Zakon o socialnem varstvu. Glejte opombo št. 12.

Nasilje v družini: podlage za ukrepanje in sodelovanje policije

*Dejan Čulk*²⁰

1. Namen prispevka

Policisti in policistke se zavedamo, da je nasilje v družini zelo velik problem, ki ima lahko izredno negativne posledice za žrtve, ki so mu izpostavljene. Izkušnje iz obravnave posameznih primerov potrjujejo, da žrtve nasilja v družini celo deset in več let doživljajo nasilje, preden se odločijo, da bodo podale prijavo policiji. Še več, žrtve, ki so v družini nemalokrat popolnoma izpostavljene na milost in nemilost nasilnemu partnerju, v svoji okolici o nasilju težko spregovorijo, partnerjeva ravnanja pa pogosto prikrivajo ali opravičujejo. Dejansko so uporabnice v intervjujih, ki so del pričujoče publikacije, opisale zgodbe oziroma dogajanje, s katerim se policistke in policisti srečujemo pri praktično vsaki obravnavi nasilja v družini.

Ravno zaradi zavedanja o tem, da je nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini izjemno pereča problematika, izvajamo zaposleni v policiji številne aktivnosti za njegovo zmanjševanje. Namen tega prispevka je pregledati aktivnosti, ki jih policija izvaja za namen preprečevanja nasilja v družini, in obenem pristojnosti, ki jih imamo v okviru zakonodaje.

²⁰ Dejan Čulk je pomočnik komandirja policijske postaje Ljubljana Bežigrad, kjer je zadolžen je za področje splošnih policijskih nalog.

2. Zakonske podlage za delovanje policije proti nasilju v družini

Ker moramo policistke in policisti v postopkih, ki jih izvajamo, delovati na podlagi zakonskih določil, bom na kratko opisal zakonsko podlago za naše delo.

V kazenski zakonodaji Republike Slovenije so posamezna prepovedana ravnanja opredeljena kot kazniva dejanja ali kot prekrški. Policist ali policistka pri intervenciji v zasebnem prostoru ali na javnem kraju ugotavlja, ali so podani elementi za to, da je posameznik ali posameznica storil/a kaznivo dejanje ali prekršek.

Nasilje v družini obravnavamo kot različna kazniva dejanja, najpogosteje pa kot ogrožanje varnosti, grdo ravnanje, nasilništvo, različne stopnje telesnih poškodb, različna kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, umor oziroma uboj.

Pri obravnavi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, ki so storjena v okviru družine, v dokaznem postopku pogosto ugotavljamo, da velika večina žrtev že dalj časa doživlja partnerjevo nasilje, poniževanje in pretepanje, katerega posledice so vidne poškodbe. S prijavo policiji pa največkrat odlašajo ali je sploh ne podajo. Policisti in policistke se pri obravnavanju nasilja v družini pogosto srečujemo s primeri, ko povzročitelji nasilja žrtvam povzročijo poškodbe s klofutanjem, boksanjem in brcanjem. Pogosto uporabljajo razne predmete, jih porivajo v pohištvo in stene stanovanja.

V primerih, ko žrtve poiščejo zdravniško pomoč, pogosto navajajo različne dogodke, zaradi katerih je prišlo do poškodb. Najpogosteje kot vzroke za nastanek poškodb navedejo padec po stopnicah, zaletavanje v vrata in podobno. Naj na tem mestu poudarim, da zelo redko prejmemo prijavo nasilja s strani zdravnice ali zdravnika, ki oskrbuje pacientko z zlomljeno roko ali nogo (pri tem navaja padec po stopnicah), kljub temu da je iz preteklih zdravljenj razvidno, da se pacientki to zgodi nekajkrat letno.

Nasilje, s katerim se policistke in policisti najpogosteje srečujemo, je psihično nasilje, pri katerem storilec žrtvi grozi, jo ponižuje, jo osami in si jo podreja. Tovrstno nasilje zelo težko dokažemo, saj je materialnih dokazov zelo malo oziroma jih v večini primerov praktično ni. Za nasilje neobčutljivi opazovalci ali opazovalcu pa lahko daje psihično nasilje celo videz pretirane skrbi za partnerko.

V Zakonu o varstvu javnega reda in miru²¹ so prekrški s področja nasilja v družini opredeljeni v šestem členu kot hujša nasilna dejanja: udarci, pretep, nasilno vedenje, žaljivo vedenje, drzno vedenje in ostala dejanja, ki pri drugem povzročijo občutek prestrašenosti ali ogroženosti. Četrty odstavek šestega člena se nanaša na ta dejanja, vendar z razliko, da je storilec zakonec, izvenzakonski partner ali sorodnik v ravni vrsti, žrtve pa so ožji družinski člani, zakonci ali izvenzakonski partnerji in krvni sorodniki v ravni vrsti, ki s kršiteljem živijo v skupnem gospodinjstvu. Za te kršitve je predpisana neprimerno višja globa.²²

2. 1. Ukrep prepovedi približevanja in intervencija v družino

Dobrodošla novost na področju preprečevanja nasilja v družini so bile v letu 2003 sprejete spremembe in dopolnitve Zakona o policiji,²³ s katerimi so policistke in policisti v okviru 39. a člena dobili novo pooblastilo, po katerem lahko izrečejo ukrep prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi. Namen tega pooblastila je z učinkovitejšim odgovorom policije ter drugih vladnih in nevladnih organizacij preprečevati nadaljevanje nasilja v družini nad zakonci, otroki in drugimi osebami, ki živijo v skupnem gospodinjstvu. Zadnja sprememba Zakona o policiji v letu 2006²⁴ pa je razširila možnost izreka ukrepa prepovedi približevanja tudi zaradi storitve kaznivega dejanja z elementi nasilja in pod pogoji, da obstajajo razlogi za sum, da bo povzročitelj ogrozil življenje, osebno varnost ali svobodo svojega partnerja, otrok ali sorodnikov v ravni vrsti, s katerimi živi v skupnem gospodinjstvu.

Praktično delo na področju nasilja v družini s strani policije pomeni, da morajo biti policisti oziroma policistke pozorni na določene znake, ki so pomembni za nadaljnji postopek. Tako morajo biti npr. pozorni na glas prijaviteljice ali prijavitelja, na zvoke v ozadju (jok, vpitje, razbijanje ...) in patroljo, ki jo napotijo v intervencijo, opozoriti na dogajanje, ki so ga slišali v ozadju.

²¹ Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). *Ur. l. RS*, št. 70/2006.

²² Prav tam.

²³ Zakon o policiji (uradno prečiščeno besedilo) (Zpol – UPB6). *Ur. l. RS*, št. 107/2006.

²⁴ Prav tam.

Naloga policistov in policistk, ki so napoteni v intervencijo, je zbrati vse informacije, ki bodo dale čim jasnejšo sliko o dogajanju pred prihodom policistov in policistk. Pri tem je pomembno, da so pozorni na stanje v prostoru (razbito pohištvo, steklovina, poškodbe žrtev). Če so zaznali navedene okoliščine, morajo policisti in policistke potem, ko so zagotovili pomoč morebitnim poškodovanim in zbrali prva obvestila, opraviti tudi ogled kraja dejanja, saj je to pomembno za dokazovanje posameznega kaznivega dejanja. Prav tako morajo opraviti razgovor z neposrednimi sosedi in sosedami. Pri tem se pogosto srečujemo s težavo (ne)sodelovanja sosedov oziroma z njihovo (ne)pripravljenostjo do »vpletanja v družinske zadeve sosedov«. Zadnje sem namenoma postavil v narekovaj, saj sosedje ta izgovor najpogosteje navajajo kot razlog za odklonitev sodelovanja. Če so podani razlogi, lahko policisti in policistke odredijo pridržanje osumljenega do izročitve v postopek preiskovalnemu sodniku ali sodnici.

Če policisti ali policistke na kraju ne ugotovijo elementov za obstoj kaznivega dejanja, pričnejo ugotavljati elemente za prekršek. Če so ti podani, kršitelju na kraju samem izdajo plačilni nalog.

Pri ugotavljanju elementov za obstoj kaznivega dejanja oziroma prekrška je zelo pomembno, kakšne in koliko podatkov poda žrtev dežurnemu policistu ali policistki ob prijavi po telefonu. Dežurni policist ali policistka mora patroljo, ki jo je poslal/a na kraj dogodka, opozoriti, kaj se dogaja, obenem pa preveriti, ali je bil posamezni kršitelj že obravnavan zaradi kaznivih dejanj ali prekrškov z elementi nasilja v družini. Če je že storil kaznivo dejanje ali prekršek z elementi nasilja, ima policist ali policistka izpolnjene pogoje za izrek ukrepa prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi.

Policistov ukrep velja za čas osemindesetih ur. Policist ali policistka od kršitelja zahteva, da izroči ključe stanovanja in se odstrani na razdaljo, ki mu je bila predhodno odrejena (od petdeset do dvesto metrov). Prav tako od njega zahteva, da pove, kje se bo v času trajanja ukrepa nahajal, zaradi vročitve odločbe. V odredbi o ukrepu prepovedi približevanja mora policist ali policistka opisati razloge, zaradi katerih je bila povzročitelju nasilja izrečena prepoved približevanja.

Preiskovalni sodnik ali sodnica lahko po preučitvi odredbe policistovo odredbo o prepovedi približevanja potrdi in jo tudi podaljša na čas do desetih dni.

S tem delo policistov in policistk še ni končano. O ukrepu je namreč potrebno obvestiti center za socialno delo, ki s svojimi ukrepi nudi pomoč žrtvi nasilja. Žrtev s tem dobi priložnost, da uredi nastale razmere.

Pomembno vlogo pri izvajanju ukrepa imajo tudi vodje policijskih okolišev, ki v razgovoru informirajo žrtev o možnosti in pravici predlagati preiskovalnemu sodniku ali sodnici podaljšanje ukrepa prepovedi približevanja na čas do šestdesetih dni. V tem času lahko vladne in nevladne službe nudijo žrtvi vso potrebno pomoč in podporo pri urejanju nastale situacije. To je tudi čas, v katerem imamo vsi sodelujoči možnost žrtvi dokazati, da sistem zaščite deluje in da ima možnost spremeniti svoje življenje. Storilec ima po drugi strani možnost spoznati, da njegova ravnanja niso sprejemljiva, da niso dovoljena in da obstaja način, ki bo njegova nasilna dejanja onemogočil. Od njega samega pa je seveda odvisno, ali bo ukrepe celotnega sistema, ki jih je s svojim nasiljem povzročil, razumel kot odločilen trenutek, da poišče pomoč in spremeni svoja ravnanja.

3. Izobraževanje in usposabljanje policistk in policistov

Za učinkovito ukrepanje in uspešno preprečevanje nasilja v družini je v prvi vrsti potrebno dobro poznavanje problematike. V ta namen v policiji izvajamo številna izobraževanja. Začetek je predstavljalo izobraževanje kriminalistk in kriminalistov oddelka za mladoletniško kriminaliteto ter pomočnikov komandirjev policijskih postaj, sedaj pa izobraževanja potekajo kontinuirano, vsaj dvakrat letno. Namen izobraževanj je predvsem dodatno izpopolnjevanje in pridobivanje novih znanj ter izkušenj. Udeleženke in udeleženci izobraževanj svoje znanje prenašajo naprej na policistke in policiste v svojem kolektivu.

Ob vsaki spremembi zakonov pa v policiji izvedemo vrsto dodatnih izobraževanj in usposabljanj policistk in policistov. Tako smo ob uvedbi ukrepa prepovedi približevanja v letu 2003 in njegovi dopolnitvi v letu 2006 na policijskih postajah posebej za izvajanje tega ukrepa izvedli usposabljanja za posamezne skupine policistk in policistov: za kriminalistke in kriminaliste, dežurne policistke in policiste, vodje policijskih okolišev, vodje patrulj in policiste spremljevalce.

3. 1. Osebni pristop pri izobraževanju in usposabljanju policistk in policistov

Menim, da izobraževanje ne doseže učinka, če predavatelj ali predavateljica sedi pred občinstvom in jim »recitira« pripravljen tematiko, medtem ko slušatelji in slušateljice čakajo, da mine čas. V primerih nasilja v družini je lahko takšno nezanimanje tudi ogrožajoče za žrtve nasilja, če so se soočile z neprimernim ravnanjem policistke ali policista pri posredovanju v družino in zato policije ob naslednjem izbruhu nasilja ne bodo več poklicale. Sam sem zato izbral drugačen pristop podajanja tematike.

Eden izmed načinov, ki jih uporabljam pri svojem delu, je izobraževanje v manjših skupinah, ki štejejo od osem do dvanajst ljudi. Skupine so sestavljene tako, da so policistke in policisti enakomerno porazdeljeni glede na svoja delovna področja (policist – kriminalist, dežurni policist, vodja policijskega okoliša, vodja patrulje in spremljevalec). Iz celotne skupine sestavim dve do tri podskupine. Za izhodišče dobi vsaka skupina informacije o dogajanju v neki namišljeni družini, ki ga predela in se odloči za način ukrepanja. Skupina nato predstavi situacijo in ukrepe, za katere so se odločili. Ko prva skupina predstavi svojo odločitev, jo druga skupina kritično presodi. Postopek ponovimo v obratni smeri.

Za koristno se je pri našem delu pokazalo tudi analiziranje posameznih primerov, ki so se dejansko zgodili. Pri tem skupinam predstavim različne primere, ne da bi jim povedal, kakšne ukrepe so izvedli policisti in policistke na kraju samem. Ko ena skupina izdela možno odločitev za ukrepanje, druga to oceni z utemeljitvijo. V zaključku jim predstavim napake, ki so bile v primerih storjene.

Veliko informacij in znanja je mogoče podati tudi med neformalnimi pogovori. Policisti in policistke so takrat pod neprimerno manjšim pritiskom, zato tudi svoje mnenje lažje izrazijo. Obenem je to dobra priložnost za odgovore na vprašanja, ki jih na izobraževanju ne postavijo. Ko pride do takšnih pogovorov z dvema ali tremi policisti, se nam v zelo kratkem času pridružijo tudi drugi, ki aktivno sodelujejo pri iskanju možnih rešitev. Čas s takšnimi skupinami izkoristim za motiviranje in morebitno razblinjanje dvomov o tem, kaj je prav in kaj ne.

Samo izobraževanje in neformalni pogovori seveda ne zadostujejo za učinkovito reševanje in preprečevanje nasilja v družini. Svojo nalogo morajo opraviti tudi vodje policijskih okolišev, ki morajo redno spremljati problematiko nasilja v družinah v okoliših, za katere so odgovorni. Ko ugotovijo, da je v neki družini prišlo do intervencije, je njihova naloga, da tam opravijo razgovor z oškodovanko ali oškodovancem in tudi s kršiteljem ali kršiteljico. V nadaljevanju pa zberejo podatke, ki jih uporabljajo policistke in policisti ob morebitni naslednji intervenciji in pripomorejo k nadaljnjim ukrepom za ustavitev nasilja.

Prav tako so na internem portalu policistkam in policistom dostopni primeri dobre prakse, ki jim lahko služijo kot opora za reševanje težav, s katerimi se srečujejo pri svojem delu.

V zadnjem času policisti tudi zelo uspešno sodelujemo s predstavnicami nevladnih organizacij (npr. z Društvom SOS telefon). Medsebojna podpora in pomoč lahko namreč pomembno prispevata h kakovostnejši obravnavi nasilja in žrtev nasilja, obenem pa povečujeta možnost, da bo oškodovanka zmogla podati prijavo zoper storilca in zaživeti življenje brez nasilja.

4. Zaključek

Naj zaključim s svojo osebno izkušnjo, saj sem se pri organiziranju izobraževanj za policistke in policiste in pri delu na področju nasilja v družini tudi sam srečeval s prepričanju in pogledi, ki izvirajo iz stereotipnega gledanja na nasilje v družini, ki je v naši družbi še vedno nezanemarljivo. Vendarle lahko trdim, da je v zadnjih desetih letih na področju preprečevanja nasilja v družini prišlo do napredka, ki je posledica pozitivnih sprememb na tem področju v naši družbi. Tudi policija v tem pogledu ni izjema, saj sta se miselnost in pristop do problematike v teh letih zelo izboljšala. Razlogov za spremembe je več, vsekakor pa je eden izmed njih delo nevladnih organizacij. S svojim delom so opozorile na to, da stvari, ki se dogajajo v zasebnem prostoru, niso zgolj osebna stvar ljudi, ki tam živijo. Še posebej, če je zaradi pretepanja in drugih oblik nasilja ogrožena njihova varnost.

Našega dela še nismo dokončali. Še vedno je neizkoriščenih veliko možnosti za sodelovanje vladnih in nevladnih organizacij ter za iskanje boljših rešitev. Ena izmed njih je tudi izdaja tega zbornika.

Ženska z izkušnjo nasilja v sodnih postopkih

*Teodora Glušič Terbovc*²⁵

1. Namen prispevka

Prispevek temelji na izkušnjah, ki sem jih pridobila pri svojem delu kot kazenska in kot pravdna sodnica ter obenem kot prostovoljka na področju dela proti nasilju in pomoči žrtvam nasilja. Glede na izkušnje, razvidne iz intervjujev, in nakazana vprašanja žensk z izkušnjo nasilja bom za lažje razumevanje najprej prikazala načela in vodenje postopkov na sodišču, nato pa podala svoje osebno mnenje o tem, ali obstajajo možnosti za boljše prakse dela.

Vem, da žrtve nasilja ne poznajo značilnosti sodnih postopkov. Tega od njih tudi ni mogoče pričakovati, če nimajo pravnega znanja. Ker je prispevek namenjen tudi njim, jim zaradi boljšega razumevanja njihovega položaja na sodišču priporočam, da preberejo še prispevek o osnovnih pojmi in načelih kazenskega postopka, ki ga najdejo v priročniku Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje.²⁶

Ta prispevek bi bil preobsežen, če bi razlagala osnovne pojme postopkov ter povzemala zakonske določbe in jih podrobno razlagala. Ker jih strokovni del ciljne populacije pozna, sem prispevek z manj togim pravniskim izražanjem skušala približati tistim, ki bodo iskali odgovore na vprašanja, kakšna bo njihova vloga v postopku na sodišču, oziroma zakaj s strani sodnice ali

²⁵ Teodora Glušič Terbovc je univerzitetna diplomirana pravnica in okrožna sodnica. Od leta 2003 je prostovoljka Društva SOS telefon.

²⁶ Glušič Terbovc, Teodora (2004) Kazenskopravno varstvo žrtev nasilja. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, 166–74. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

sodnika v postopku niso bili obravnavani, kot so si sami predstavljali. Prispevek bo tako bolj uporaben, kar je tudi namen celotne publikacije.

2. Zakonske podlage

Sodnica ali sodnik se z žrtvami nasilja sreča v kazenskem in pravnem postopku. V kazenskem postopku ima žrtev nasilja položaj oškodovanca oziroma oškodovanke, povzročitelj nasilja pa, kot domnevni storilec, položaj obdolženca (pred okrajnim sodiščem v primeru lažjih kaznivih dejanj) oziroma obtoženca (pred okrožnim sodiščem v primeru kaznivih dejanj) s predpisano kaznijo več kot tri leta zapora). V pravnem postopku ima žrtev položaj tožeče stranke, kadar s tožbo zoper povzročitelja nasilja zahteva plačilo odškodnine za z nasiljem povzročeno škodo. Partnerja oziroma zakonca se na sodišču srečata še v pravnem postopku zaradi ugotovitve obsega skupnega (med trajanjem zakonske ali izvenzakonske zveze ustvarjenega) premoženja in določitve deleža za vsakega od njiju ter v tako imenovani statusni pravdi zaradi razveze zakonske zveze, dodelitve skupnih otrok, plačila preživnine in določitve stikov.

Sodišče v kazenskih postopkih sodi na podlagi Zakona o kazenskem postopku²⁷ (v nadaljevanju ZKP), v pravnih postopkih pa na podlagi Zakona o pravnem postopku²⁸ (v nadaljevanju ZPP). Partnerja lahko zaradi delitve skupnega premoženja, v stanovanjskih in statusnih zadevah, začneta tudi različne nepravdne postopke. V teh postopkih sodišče poleg ZPP uporablja še Zakon o nepravdnem postopku.²⁹ V prispevku se bom omejila na za sodišče v navedenih primerih krovna zakona, to sta ZKP in ZPP.

²⁷ Zakon o kazenskem postopku. *Ur. l. RS*, št. 63/1994 (70/1994 – popr.), 25/1996 Odl. US: U-I-18/93, 39/1996 Odl. US: U-I-33/95-12, 5/1998 Odl. US: U-I-25/95, 49/1998-Zpol (66/1998 – popr.), 72/1998, 6/1999, 42/2000 Odl. US: U I 282/99, 66/2000, 111/2001, 32/2002 Odl. US: U-I-92/96-27, 3/2003 Odl. US: U-I-204/99-22, 21/2003 Odl. US: U-I-190/00-11, 44/2003 Odl. US: U-I-149/99-15, 56/2003, 92/2003 Odl. US: U-I-319/00-21, 114/2003 Odl. US: U-I-426/02, Up-546/01-21, 43/2004, 68/2004 Odl. US: U-I-296/02, 83/2004 Odl. US: Up-729/03, U-I-187/04, 101/2005.

²⁸ Zakon o pravnem postopku. *Ur. l. RS*, št. 26/1999, 83/2002 Skl. US: U-I-21/02-6, 96/2002, 58/2003 Odl. US: U-I-255/99-28, 73/2003 Skl. US: U-I-137/00-21, 2/2004, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 – popr.), 69/2005 Odl. US: U-I-145/03-9, 90/2005 Odl. US: Up-258/03-14, U-I-74/05, 43/2006 Odl. US: U-I-55/04-10, Up-90/04-15, 69/2006 Odl. US: Up-236/04-16, U-I-314/06.

²⁹ Zakon o nepravdnem postopku. *Ur. l. SRS*, št. 30/1986 (20/1988 – popr.), *Ur. l. RS*, št. 87/2002-SPZ, 131/2003 Odl. US: U-I-60/03-20.

3. Vodenje postopkov – pravna pravila

V sodnih postopkih se morajo sodnica ali sodnik ter udeleženke in udeleženci ravnati po z zakonom (npr. ZKP, ZPP) določenih pravilih. Zakon jim nalaga pravice in dolžnosti. Sodnica ali sodnik pri svojem delu ne sme kršiti Ustave Republike Slovenije in mora spoštovati pravice strank. Postopkovni predpisi ji ali mu nalagajo tudi, kako voditi postopek: konkretna procesna opravila mora izvrševati z upoštevanjem temeljnih načel vsakega postopka.

Nad vsa ta pravila je postavljena temeljna dolžnost sodnice ali sodnika ter obenem pravica stranke, da sodnica ali sodnik ravna nepristransko in daje videz nepristranskosti. 22. člen Ustave Republike Slovenije³⁰ udeleženkam in udeležencem pred sodiščem zagotavlja, sodnicam in sodnikom pa nalaga, enako obravnavanje strank.

V kazenskem postopku je bistvena domneva nedolžnosti in raziskovanje dejanskega stanja, torej tega, kaj se je zgodilo, po uradni dolžnosti. Za pravični postopek pa sta bistvena tako imenovano razpravno načelo in dokazno breme.

Sodnica ali sodnik se z žrtvijo nasilja praviloma sreča le na glavni obravnavi, na kateri jo zasliši kot oškodovanko in jo poduči o pravicah, ki jih ima v postopku. Takšna je tudi naloga preiskovalne sodnice ali sodnika. Sodnica ali sodnik le izjemoma sprejema stranke ali opravi razgovor izven glavne obravnave. V nobenem postopku tudi ne sme pokazati naklonjenosti oz. biti naklonjen ali naklonjena kateri od udeleženk ali udeležencev. Ne sme se odzivati čustveno in ne sme dopustiti žalitev in zavlačevanja postopka. V primerih žalitev in zavlačevanja postopka sme izreči denarno kazen, vendar v kazenskem postopku ne sme kaznovati obdolženca oziroma obtoženca. Prav tako ga ne sme kaznovati v primeru, ko moti preiskovalno dejanje. Sme pa ga poleg ostalih udeleženk in udeležencev v postopku kaznovati, če moti red na glavni obravnavi. V pravičnem postopku sta s tega vidika obe stranki – tožeča in tožena – obravnavani enako in imata enake pravice in dolžnosti.

Stranki, ki ne pozna prava in ki ima položaj oškodovanke ali oškodovanca, se zdi takšen položaj v kazenskem postopku krivičen. Vendar se je treba zavedati dejstva, da velja v kazenskem postopku vsak obdolženec oziroma obtoženec za nedolžnega,

³⁰ Ustava Republike Slovenije. *Ur. l. RS*, št. 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006.

dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo (domneva nedolžnosti iz 3. člena ZKP). To pomeni, da mora biti kaznivo dejanje dokazano, sodišče pa mora z gotovostjo zaključiti, da je storilec ali storilka storil ali storila očitano kaznivo dejanje. O tem ne sme biti nobenega dvoma, sodišče pa izvaja dokaze (npr. zasliši priče, pridobi in prebere listine) tudi, če jih obramba, tožilka ali tožilec, oškodovanka ali oškodovanec ne predlagajo.

V pravnem postopku je nekoliko drugače. Tožeča stranka (ko na primer vloži tožbo v zvezi s skupnim premoženjem) mora vedno navesti vse okoliščine, pomembne za dokazovanje nasilnega – škodnega ravnanja, in o tem ponuditi dokaze (gre za tako imenovano razpravno načelo). Dokazov, ki jih tožeča stranka ne predlaga, sodišče praviloma ne bo izvajalo, izvajalo pa bo dokaze, ki jih bo predlagala tožena stranka. V pravnem postopku prav tako velja, da mora tožeča stranka z gotovostjo dokazati tisto, kar uveljavlja s tožbo. Zaradi dokazovanja sodišče tožečo in toženo stranko tudi zasliši. Za vse zaslišane v katerem koli postopku velja, da so dolžni govoriti resnico. Obdolženec oziroma obtoženec se ni dolžan zagovarjati. Če se zagovarja, pa ni dolžan izpovedati zoper sebe ali priznati krivde.

Morebitno pričakovanje žrtve nasilja, da bo s strani sodnice ali sodnika obravnavana ugodneje in prijazneje kot povzročitelj nasilja, je torej neutemeljeno. Čeprav bo sodnica ali sodnik delala ali delal v skladu s pravili, bo žrtev to morda še vedno doživljala kot ponižanje. V izogib temu je pomembno, da so žrtve nasilja vnaprej seznanjene s pravili postopka, torej s tem, kako bo potekal. Na ta način bodo morda manj razočarane, na sodišču bodo močnejše, njihovo pričanje pa bo lahko prepričljivejše.

4. Vodenje postopkov – osebne okoliščine

Sodnica ali sodnik mora torej tako storilca kot žrtev obravnavati enakopravno. Seveda si skozi dokazni postopek ustvarja sliko o tem, kaj se je dogajalo, kaj je res in kaj ni, komu verjeti in komu ne. Njeno ali njegovo razmišljanje, pravno in dejansko sklepanje, se lahko odraža skozi tako imenovane dokazne sklepe. Ko odloči, da se noben dokaz ne izvede več, to pomeni, da ocenjuje, da je zbranih dovolj dokazov za razsodbo. Zavrnitev določenih dokazov lahko kaže na to, v kakšni smeri bo sodnica ali sodnik razsodila oziroma razsodil. Vprašanje pa je, ali

na njeno oziroma njegovo delo, bodisi med sojenjem na glavni obravnavi bodisi ob izreku in izdaji sodbe, vplivajo morebitne življenjske ali osebne izkušnje z nasiljem, nezadostno poznavanje problematike nasilja, spol, nazori, ki so ji ali mu bili privzgojeni in pridobljeni v določenem okolju, morda celo predsodki in stereotipi do neke manjšine, ki ji žrtev pripada. Vprašanje torej je, ali so tovrstne osebne okoliščine vzrok za občutke žrtev nasilja, da jim sodnice ali sodniki niso verjeli, pa bi jim morali, da so bili naklonjeni obtožencem in za podobne občutke.

Če obstaja dvom o nepristranskosti sodišča, lahko stranka zahteva izločitev sodnice ali sodnika. V kazenskem postopku pa imata položaj stranke le obdolženec ali obdolženka oziroma obtoženec ali obtoženka in tožilka ali tožilec. Žrtev nasilja kot oškodovanka ali oškodovanec bo torej lahko zahtevala izločitev sodnice ali sodnika le v izjemnih in v praksi redkih primerih. To je takrat, ko državni tožilec ali tožilka odstopi od kazenskega pregona in ga kot tožilka ali tožilec nadaljuje oškodovanka ali oškodovanec.

Seveda se pravica do izločitve sodnice ali sodnika in posledično njena ali njegova izločitev (in določitev novega sodnika ali sodnice za sojenje) nanašata le na konkretno zadevo. Morda bosta celo pripomogli k temu, da se bo sodnica ali sodnik vprašala ali vprašal o vzrokih, ki so privedli do pristranskega ravnanja. Še več, morda bo celo poiskala ali poiskal odgovore na ta vprašanja.

Menim, da ni le dolžnost vsakega posameznega sodnika ali sodnice, da razmišlja o sebi, o svojih osebnih nazorih in vedenju, ampak je naloga pravosodja kot takega, da prav zaradi zagotavljanja poštenega sojenja, enakega obravnavanja vseh in spoštovanja človekovih pravic, omogoči ustrezno izobraževanje tudi o problematiki nasilja. Na sodišču ne sme biti prostora za širjenje mitov, kot sta na primer »nekaj je že naredila, da je bila tepena« ali »si je že zaslužila« in podobno. S poznavanjem vrst in dinamike nasilja je tudi lažje razumeti, zakaj je žrtev odlašala s prijavo, koliko poguma je morala zbrati ter koliko sramu in strahu prestat, da se je zavrtilo kolesje organov pregona. Sodnik ali sodnica pa bi morda olajševalni okoliščini, kot sta, da se je nasilje zgodilo prvič in da ga je povzročil morda predhodno povsem nekaznovani storilec, tehtal ali tehtala drugače. Prav tako bi drugače tehtal ali tehtala vlogo oz. soprispevek žrtve k nasilju, ki je lahko olajševalna okoliščina pri odmeri kazni.

5. Komentar posameznih primerov iz intervjujev

Na nekatere pomisleke uporabnic sem že odgovorila. Glede odmere kazni pa se včasih, ko spremljam poročila iz medijev, ki jih je seveda treba jemati z določenim zadržkom, sprašujem, ali niso morda prenizke v primerih ponavljajočega se in dolgotrajnega nasilja in ali je izrek pogojne obsodbe v takšnih primerih ustrezen. Stanje je morda drugačno, ko je žrtev nasilja otrok, saj je v teh primerih strpnost družbe manjša, kot je bila v preteklosti. Menim, da bi nam kakovostna analiza pravnomočnih obsodilnih sodb za kazniva dejanja z elementi nasilja z vidika izrečenih kazenskih sankcij in višine kazni lahko prinesla tudi delni odgovor na vprašanje o tem, ali je družba, ko gre za nasilje nad ženskami, iz stopnje ignorance prešla vsaj že na stopnjo strpnosti in ali ji morda ni več vseeno.

V svojem prispevku sem želela pojasniti formalnost postopkov pred sodiščem in njihovo zakonitost ter s tem pomagati, da bodo ženske z izkušnjo nasilja bolje informirane in bodo tako manj subjektivno in čustveno doživljale procesno vodenje. To je potrebno poudariti tudi v zvezi z občutkom, da je sodišče verjelo povzročitelju nasilja, saj ga je zasliševalo drugače kot žrtev. Poudariti velja, da je sodišče dolžno pretehtati vse izpovedbe, tudi zagovor obdolženca oziroma obtoženca.

Glede nezadovoljstva žensk z izkušnjo nasilja zaradi dolgotrajnosti postopkov na sodiščih naj omenim, da so ti gotovo posledica neustrezne postopkovne zakonodaje, na nekaterih sodiščih tudi sodnih zaostankov. Po drugi strani pa je treba opozoriti na to, da moramo ločevati med različnimi postopki na policiji, na tožilstvu in na sodišču. Sodni postopek je samostojen postopek, ki začne teči z vložitvijo ustreznega procesnega akta tožilke ali tožilca. Primeri so nato obravnavani po vrsti, tako kot so prispeli na sodišče. Verjamem, da ta delitev postopkov žrtvi ne pomeni ničesar, saj se zanjo postopek začne s prijavo na policiji in konča z razsodbo na sodišču kot zadnji instituciji, ki se ukvarja z njenim primerom. Ta postopek pa pogosto traja predolgo.

Vloga tožilca ali tožilke pri obravnavi kaznivih dejanj z elementi nasilja

*Blanka Žgajnar*³¹

1. Namen prispevka

Da bi tako žrtve nasilja kot tudi ostali, ki se pri svojem delu srečujejo z delom tožilstva, vedeli, kaj lahko od tožilstva kot organizacije in od tožilke ali tožilca kot strokovnjakinje ali strokovnjaka pričakujejo, morajo poznati pristojnosti tožilstva in tožilke ali tožilca. Tako je temeljni namen tega prispevka podati osnovne informacije o tem, kako tožilstvo deluje v primerih nasilja v družini, kakšne so njegove pristojnosti in dolžnosti ter kaj lahko od tožilstva pričakujejo posameznice in posamezniki.

2. Organizacija dela na tožilstvih

Delo na večjih tožilstvih, med katera spada tudi Okrožno državno tožilstvo v Ljubljani, je organizirano po oddelkih. Oddelek za mladoletniško, spolno in družinsko nasilje na Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani obravnava vsa kazniva dejanja, ki jih povzročijo mladoletnice in mladoletniki, kazniva dejanja spolnega nasilja in kazniva dejanja, ki jih uvrščamo k nasilju v družini.

Tožilke in tožilci se o problematikah, ki jih obravnavajo na oddelku, dodatno izobražujejo. Cilj izobraževanj je čim boljše poznavanje problematik ter pridobivanje in poglobljanje znanj. Temeljni cilj pri našem delu pa je ustrezna obravnava kaznivih

³¹ Blanka Žgajnar je okrožna državna tožilka na Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani.

dejanj in žrtev kaznivih dejanj oziroma oškodovank in oškodovancev, ki so, poleg tega da so prizadeti s samimi kaznivimi dejanji, pogosto viktimizirani še med postopki za pregon storilcev kaznivih dejanj.

3. Zakonske podlage za delo tožilstva

Podlaga za delo okrožnih državnih tožilk in tožilcev so Ustava Republike Slovenije, Kazenski zakonik (v nadaljevanju KZ), Zakon o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP), Zakon o državnem tožilstvu in Državnotožilski red.

45. člen ZKP³² določa, da je glavna pravica in glavna dolžnost državnega tožilca ali tožilke preganjanje storilcev ali storilk kaznivih dejanj. Glede kaznivih dejanj, za katera se storilka ali storilec preganja po uradni dolžnosti, pa je državna tožilka ali tožilec pristojna oziroma pristojen:

- da ukrene, kar je potrebno v zvezi z odkrivanjem kaznivih dejanj in izsleditvijo storilcev ali storilk ter za usmerjanje predkazenskega postopka;
- da zahteva preiskavo;
- da vloži in zastopa obtožnico oziroma obtožni predlog pred pristojnim sodiščem;
- da vloga pritožbe zoper pravnomočne sodne odločbe.

Zakon loči med kaznivimi dejanji, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, in kaznivimi dejanji, ki se preganjajo na podlagi predloga oškodovanca ali oškodovanke (predlagalni delikti).

4. Kazniva dejanja z elementi nasilja in njihova prijava

V zvezi z obravnavano problematiko nasilja nad ženskami je potrebno izpostaviti predvsem kazniva dejanja z elementi nasilja, katerih žrtve so bile vse oškodovanke v intervjujih.

Lahka telesna poškodba (133. člen KZ),³³ huda telesna poškodba (134. člen KZ), ogrožanje varnosti (145. člen KZ),

³² Zakon o kazenskem postopku. *Ur. l. RS*, št. 63/1994 (70/1994 – popr.), 25/1996 Odl. US: U-I-18/93, 39/1996 Odl. US: U-I-33/95-12, 5/1998 Odl. US: U-I-25/95, 49/1998-Zpol (66/1998 – popr.), 72/1998, 6/1999, 42/2000 Odl. US: U I 282/99, 66/2000, 111/2001, 32/2002 Odl. US: U-I-92/96-27, 3/2003 Odl. US: U-I-204/99-22, 21/2003 Odl. US: U-I-190/00-11, 44/2003 Odl. US: U-I-149/99-15, 56/2003, 92/2003 Odl. US: U-I-319/00-21, 114/2003 Odl. US: U-I-426/02, Up-546/01-21, 43/2004, 68/2004 Odl. US: U-I-296/02, 83/2004 Odl. US: Up-729/03, U-I-187/04, 101/2005.

³³ Kazenski zakonik Republike Slovenije. *Ur. l. RS*, št. 63/1994 (70/1994 – popr.), 23/1999, 60/1999 Odl. US: U-I-226/95, 40/2004, 37/2005 Odl. US: U-I-335/02-20, 17/2006 Odl. US: U-I-192/04-16.

grdo ravnanje (146. člen KZ) in nasilništvo (299. člen KZ) so kazniva dejanja, katerih elementi so najpogostejše podani ravno v primerih nasilja v družini.

Kazniva dejanja grdega ravnanja, ogrožanja varnosti in povzročitve lahke telesne poškodbe (po prvem odstavku 133. člena KZ) so kazniva dejanja, ki se preganjajo na predlog oškodovanke ali oškodovanca. To pomeni, da mora oškodovanka ali oškodovanec na policiji ali na tožilstvu³⁴ podati predlog za pregon. Lahko ga poda pisno ali ustno, pri čemer se naredi zapisnik.

Kazniva dejanja nasilništva, povzročitve hude telesne poškodbe s predmetom ali na način, s katerim se lahko telo hudo poškoduje, in kaznivo dejanje povzročitve lahke telesne poškodbe (po drugem odstavku 133. člena KZ) so kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti. Za njihov pregon ni potreben predlog oškodovanke ali oškodovanca. Prijavo na policiji ali tožilstvu lahko poda vsakdo; npr. sosed ali sosed, ki vidi ali sliši, da nekdo povzroča nasilje, center za socialno delo, šola, nevladne organizacije. Tudi to prijavo, ki bo obravnavana kot kazenska ovadba, je mogoče podati tako na policiji kot na tožilstvu.

Ko oškodovanka ali oškodovanec dejanje prijavi na policiji, ta zbira dokaze, opravlja razgovore s pričami, z osumljenko ali osumljencem in oškodovanko ali oškodovancem. Na podlagi zbranih dokazov in v primeru ocene, da so podani elementi katerega od kaznivih dejanj, poda policija kazensko ovadbo zoper osumljeno ali osumljenega na pristojno tožilstvo. Če policija oceni, da niso podani elementi za nobeno kaznivo dejanje, pošlje na tožilstvo le poročilo o dejanju, ki po njihovem mnenju nima elementov kaznivega dejanja. Tožilstvo ni zavezano k upoštevanju ocene policije o tem, ali je podano kaznivo dejanje ali ne, prav tako ni zavezano k upoštevanju kvalifikacije kaznivega dejanja s strani policije.

Ko oškodovanka ali oškodovanec dejanje prijavi na tožilstvu, bo tožilka ali tožilec zaradi zbiranja dokazov predlog za pregon oz. kazensko ovadbo v vsakem primeru poslala ali poslal v dopolnitev na policijo (na podlagi drugega odstavka 162. člena ZKP). Policija bo na podlagi tega opravila razgovore z osumljencem ali osumljenko, oškodovancem ali oškodovanko,

³⁴ Na Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani so uradne ure za stranke vsako sredo od 9. do 12. in od 13. do 15. ure.

pričami, zbiral dokaze (npr. zdravniško potrdilo o poškodbah, poročilo centra za socialno delo, šole ipd.) ter dopolnjeno ovadbo vrnila tožilki ali tožilcu. Ta se bo na podlagi zbranega gradiva odločil/a, ali bo sodišču predlagal/a izvedbo posameznih preiskovalnih dejanj oz. preiskave, vložil/a obtožni predlog oziroma obtožbo ali pa bo kazensko ovadbo zavrgla oziroma zavrgel.

V primeru, da bo kazenska ovadba zavržena, bo o tem obveščena tudi oškodovanka ali oškodovanec, ki lahko, če se ne strinja z odločitvijo tožilke ali tožilca, pregon nadaljuje sam/a. Kako lahko to naredi, je zapisano v pravnem pouku sklepa o zavrženju kazenske ovadbe, ki jo oškodovanka ali oškodovanec prejme s priporočeno pošto. O zavrženju kazenske ovadbe je obveščen tudi osumljenec ali osumljenka.

Tožilec ali tožilka se lahko odloči tudi za odstop ovadbe v postopek poravnavanja (161. a. člen ZKP) oziroma za odloženi pregon in opustitev kazenskega pregona z naložitvijo določenih nalog osumljencu ali osumljenki (162. člen ZKP).

Postopek poravnavanja se vodi izven tožilstva. Vodi ga poravnalec, ki ga določi tožilstvo s svojega seznama poravnalcev. S soglasjem oškodovanke ali oškodovanca se ovadba lahko odstopi v postopek poravnavanja tudi na glavni obravnavi na sodišču.

Narok za odloženi pregon vodi tožilka ali tožilec oziroma po njenem pooblastilu strokovna sodelavka ali sodelavec. V obeh postopkih je za začetek postopka potrebno soglasje oškodovanke ali oškodovanca in osumljenke ali osumljenca.

5. Odvzem prostosti

V zvezi z obravnavano problematiko nasilja nad ženskami je potrebno omeniti tudi možnost odvzema prostosti osumljenemu storilcu kaznivega dejanja.

Sodišče lahko na predlog tožilke ali tožilca odredi pripor, ko je le z odvzemom prostosti (200. člen ZKP) ali s prepovedjo približanja določenemu kraju ali osebi (195. a. člen ZKP) mogoče odvrniti ponavljanje kaznivega dejanja, torej ponavljanje nasilja. Vendar pa je ta ukrep mogoče predlagati oziroma odrediti le pri kaznivih dejanjih, za katera je predpisana kazen zavora dve leti in več. Tako ni mogoče predlagati oziroma odrediti pripora npr. pri kaznivem dejanju grdega ravnanja in ogrožanja varnosti. Hišni pripor (199. a. člen ZKP) kot ukrep za odvrčanje nasilja

pa v večini primerov seveda ni primeren, saj gre ponavadi za nasilje, ki ga partner izvaja nad partnerko, s katero živi v skupnem stanovanju.

Odreditev pripora lahko tožilka ali tožilec predlaga po pridržanju (157. člen ZKP), torej takoj po privedbi (s strani policije) in zaslišanju osumljenca pred preiskovalnim sodnikom ali sodnico, lahko pa tudi v teku celotnega kazenskega postopka, če je potrebno osumljencu preprečiti ponavljanje kaznivega dejanja.

6. Stik oškodovanke ali oškodovanca s tožilko ali tožilcem

Iz vsega navedenega izhaja, da v času predkazenskega postopka oškodovanka ali oškodovanec s tožilko ali tožilcem praviloma nima stikov. Prvič se največkrat srečata šele na glavni obravnavi, kjer tožilka ali tožilec zastopa obtožni akt.

Pred tem ima oškodovanka ali oškodovanec na podlagi pisne odobritve možnost vpogleda v spis, ki se vodi na Okrožnem državnem tožilstvu. O pisni prošnji za vpogled v spis odloča tožilka ali tožilec. Oškodovanka ali oškodovanec se lahko po informacije o postopku oziroma po pojasnila o okoliščinah v postopku ter v primerih, ko želi predlagati zaslišanje priče ali predložiti listinski dokaz, obrne na tožilko ali tožilca, ki obravnava njen ali njegov primer.

7. Zaključne besede

Zelo pomembno je, da je predkazenski postopek v primerih prijave nasilja v družini izveden čim bolj temeljito. To pomeni, da je zbranih čim več dokazov, da so zaslišani vsi, ki so bili ob obravnavanih dogodkih navzoči ali pa so za dogodke izvedeli kako drugače. Potrebno je zbrati tudi vse podatke, ki jih o zadevi morebiti imajo centri za socialno delo, nevladne organizacije, varne hiše in druge organizacije, pri katerih so žrtve iskale pomoč.

Le vsi skupaj bomo s tem, ko bomo vsak svoje delo opravili strokovno, temeljito in hitro, zavedajoč se življenjskih stisk oškodovank in oškodovancev, žrtvam kaznivih dejanj olajšali nedvomno težko pot in preprečili njihovo ponovno viktimizacijo v predkazenskem in kazenskem postopku.

Vloga zdravnic in zdravnikov pri pomoči pacientkam z izkušnjo nasilja

Maja Rus Makovec ³⁵

1. Namen prispevka

Dolgotrajno nasilje v partnerskem odnosu, ki ga doživljajo mnogi ljudje, je praviloma preveč kompleksno, da bi zadostovala pomoč ene same osebe ali institucije. Osnova ustrezne pomoči je v dobrem interdisciplinarnem oziroma medinstitucionalnem sodelovanju, pri katerem je jasno opredeljeno, kdo deluje na kakšen način. V tem prispevku se lotevam vloge, ki jo v mozaiku pomoči lahko prevzame zdravnica ali zdravnik ob srečanju z žensko, ki doživlja nasilje.

Čeprav je res, da so tudi ženske lahko nasilne do moških, strokovnjaki in strokovnjakinje ocenjujejo, da je verjetno razmerje žrtev nasilja v partnerskem odnosu ena proti deset na škodo žensk (Henderson, 2000).³⁶ Ženske potrebujejo posebno zaščito, ko govorimo o nasilju, ker:

- so moški fizično močnejši in ima njihovo agresivno vedenje neprimerno nevarnejše posledice in
- ker je nasilje moških do žensk podprto z na zunaj slabo razvidnim, a nadvse vplivnim sistemom patriarhalnih vrednot.³⁷

³⁵ Maja Rus Makovec je psihiatrinja in družinska terapevtka, zaposlena na Kliničnem oddelku za mentalno zdravje Psihiatrične klinike Ljubljana.

³⁶ Henderson, Helene (2000) *Domestic Violence and Child Abuse Sourcebook: Basic Consumer Health Information About Spousal/Partner, Child, Sibling, Parent and Elder Abuse*. Detroit: Omnigraphics Inc.

³⁷ Straus, Murray A. in Richard James Gelles (1990) *Physical violence in American families: Risk factors and adaptation to violence in 8145 families*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Ob obravnavanju nasilja nad ženskami ne smemo pozabiti na otroke, ki jih nasilje nad mamo usodno zaznamuje, tudi če niso neposredne žrtve telesnega nasilja. Če moški ni nasilen do otrok, ampak tepe »samo« ženo/partnerko, je to na prvi pogled pogosto obravnavano kot neka moralna olajševalna okoliščina zanj. Zato je potrebno jasno poudariti dejstvo, da je nasilje, ki ga otrokov oče izvaja nad njegovo mamo, psihično nasilje nad otrokom, ki pri njem povzroča čustvene travme.³⁸ Prav tako povečuje tveganje, da bo mama, ki doživlja nasilje, postala telesno nasilna do otroka (Henderson, 2000). In ne nazadnje, izkušnja, da mama doživlja nasilje s strani partnerja, poveča tveganje, da se bo nasilje transgeneracijsko prenašalo v nove rodove: bodisi z oblikovanjem novih povzročiteljev nasilja, bodisi novih žrtev.³⁹

2. Izobraževanje zdravnic in zdravnikov na področju nasilja v družini

Takoj na začetku je treba zavrnilo fantazijo, da znamo zdravnice in zdravniki že zaradi našega poklica pomagati ljudem, ki so žrtve nasilja v medosebnih odnosih. Glede na svojo izobrazbo smo usposobljeni pomagati v določenih epizodah ali posledicah nasilnega dogajanja: nekateri zdravniki in zdravnice so usposobljeni za oskrbo telesnih poškodb, drugi lahko diagnosticirajo akutno krizno situacijo, posttravmatsko stresno motnjo, anksioznost, depresijo, napišejo bolniški stalež ipd.

Zdravniki in zdravnice imamo za seboj naporen dolgoletni študij, pri katerem se zelo veliko naučimo o delovanju človeškega telesa, relativno zelo malo o človekovi duševnosti, še manj pa o tako imenovanih »posebnih« življenjskih okoliščinah, med katere sodi izkušnja nasilja v družini oziroma v partnerskem odnosu. Podobno slabo informirani o ukrepanju na področju nasilja smo tudi psihiatrinje in psihiatri.

Psihiatrija je zelo raznolika veda, v okviru katere se lahko v večji meri ukvarjamo z biološkimi platmi duševnih motenj, ali pa smo bolj usmerjeni v motnje zaradi psihosocialnih težav. Tudi pri slednji specializaciji pa lahko ostanemo brez ustrezne usposobljenosti za reševanje odnosov, v katerih prihaja do nasilja.

³⁸ Straus, Murray A. (1992) Children as witnesses to marital violence: A risk factor for lifelong problems among a nationally representative sample of American men and women. V Donald F. Schwarz (ur.) *Children and violence: Report of the Twenty-third Ross Roundtable on Critical Approaches to Common Pediatric Problems*, 98–109. Columbus: Ross Laboratories.

³⁹ Straus, Murray A. in Carrie L. Yodanis (1996) Corporal punishment in adolescence and physical assaults on spouses in later life: What accounts for the link? *Journal of Marriage and the Family* 58(4), 825–41.

Spomnim se, da tudi sama, kljub specializaciji iz psihiatrije, nisem vedela, kako pristopiti k reševanju problema nasilja nad ženskami drugače kot z izrazi sočutja, ponujene hospitalizacije in dobronamernega, a pogosto brezplodnega prigovarjanja, naj ženska zapusti moža, dokler se nisem začela izobraževati na področju družinske terapije. Še bolj zapleteno je bilo, če je žrtev tajila ali zmanjševala zlorabo, ki se ji je dogajala. Kar nekaj korakov pred drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki pri razkrivanju tabujev nasilja v družini in določenih vidikov zlorabe so bili na področju medicine na primer pediatri in pediattrinje ter pedopsihiatri in pedopsihiattrinje.

Nekateri zdravniki in zdravnice so sami po sebi tako zreli in empatični ljudje, da utegnejo ženski z izkušnjo nasilja ponuditi rešitev, ki jo bo lahko sprejela pri reševanju svoje težave. Lahko so se samoiniciativno poučili, kako ukrepati. Največkrat pa zdravnice in zdravniki, ko se soočijo z nasiljem nad ženskami, odreagirajo v skladu s svojimi osebnimi prepričanji, ki jih morda niso niti ozavestili. Tako lahko na primer krivijo žrtve za njihovo trpljenje in jih dodatno viktimizirajo. Zato potrebujejo znanje in informacije, s pomočjo katerih bodo ozavestili svoj lasten odnos do nasilja ter se poučili o značilnostih nasilja v partnerskem odnosu, o ravnanju žrtev in povzročiteljev nasilja, o konkretnih navodilih za vodenje intervjuja, motivaciji za spremembe tako pri žrtvi kot pri povzročitelju nasilja in usmerjanju v ustrezne strukture pomoči. Upanje vzbuja vedno večje število kolegov in kolegic, ki se želijo vključiti v podiplomsko izobraževanje iz družinske dinamike na Medicinski fakulteti, pri katerem med drugim pridobijo ustrezno znanje in informacije o prepoznavanju nasilja v družini in o ukrepih za njegovo preprečevanje. Študentke in študentje četrtega letnika Medicinske fakultete pa pri izbirnem predmetu iz psihiatrije dobijo tudi informacije o vlogi zdravnice ali zdravnika pri pomoči žrtvam nasilja.

3. Nekatera dejstva, ki jih je potrebno upoštevati pri obravnavi žrtev nasilja

Natančno poznavanje določene problematike zagotovo pomaga pri izoblikovanju in konsistentnejši uporabi posameznih postopkov obravnave ali zdravljenja. Da lahko razumemo velike težave pri reševanju problema nasilja in težav, s katerimi se soočajo žrtve nasilja, je potrebno poznati nekaj temeljnih dejstev.

Zaradi njihove kompleksnosti in širine, bom na tem mestu obravnavala samo nekatere.

Potreba po pripadnosti majhni skupini bližnjih ljudi je univerzalna in je tudi eden od razlogov, da institucija družine obstaja, ne glede na kulturološke spremembe in celo ne glede na nasilje.⁴⁰ Ljudje družinsko okolje doživljamo kot temeljni varnostni sistem, zato ogrožanje varnosti v tem sistemu doživljamo kot izdajo, obenem pa nam zloraba v tem sistemu tudi najbolj škoduje.

Tisti, ki so prepričani v idealizirano podobo družine, zaradi zanikanja družinske realnosti hkrati zanikajo trpljenje žrtev v družinah, v katerih je prisotno nasilje, in jim tako obenem otežujejo iskanje in nudenje pomoči. Tisti, ki idealizirajo podobe družine, ponavadi tudi pridigajo, da je izdajalsko oziroma nelojalno pred ljudmi, ki niso člani in članice družine, prati umazano družinsko perilo. Zapoved molka oziroma pretirane lojalnosti je izjemno škodljiva in neetična, ko se znotraj družine dogajajo zlorabe oziroma nasilje nad šibkejšimi članicami in člani. Sprevrženost te logike je posebej v tem, da lojalnost zahteva od žrtev, ne pa od povzročiteljev nasilja, ki bi prav zaradi lojalnosti morali prenehati uporabljati nasilje proti drugim družinskim članom in članicam.⁴¹

Vztrajanje v družinah, v katerih je prisotno nasilje, ima več razlogov. Pogosto se žrtev nima kam umakniti, te možnosti ne vidi, ima prešibko mrežo podpornih odnosov izven družine ali pa je sploh nima. Vedenjski sistem navezanosti obstaja pri vseh ljudeh in je eden od osnovnih sestavin človeške narave.⁴² Ljudje izkušamo navezanost vse življenje. Najprej s starši, pozneje pa s partnerkami in partnerji. Če smo imeli s svojimi starši pretirano problematično navezovanje, nas lahko to močno določa pri izbiri partnerja ali partnerke. Tako se ženske lahko navezujejo na moške, ki bodo ponovili njihovo otroško izkušnjo slabega ravnanja z njimi. Izbira je praviloma izvenzavestna. Lahko se bodo tudi oklepale očitno slabe in škodljive zveze, ker so bile kot otrok na primer tolikokrat zapuščene, da vsako zvezo razumejo kot dobro, samo da obstaja. Tipično za žensko obliko socializa-

⁴⁰ Boscolo, Luigi in Paolo Bertrando (1995) *The times of time. A new perspective in Systemic Therapy and Consultation*. New York, London: W. W. Norton & Co. Inc.

⁴¹ Goldner, Virginia, Peggy Penn, Marcia Sheinberg in Gillian Walker (1990) *Love and Violence: Gender Paradoxes in Volatile Attachments*. *Family Process* 29(4), 343–64.

⁴² Cairns, Robert B. in Beverly D. Cairns (2001) *Aggression and attachment: The folly of separatism*. V Arthur C. Bohart in Deborah J. Stipek (ur.) *Constructive and Destructive Behavior: Implications for Family, School and Society*, 21–47. Washington, DC: American Psychological Association.

cije je tudi to, da nas vzgojijo tako, da se počutimo odgovorne za vzdrževanje partnerskih in družinskih odnosov. Če je »ženska dobra«, bo uspela zadržati partnerstvo. Upornice proti temu patriarhalemu kodeksu niso podprte za odhod ali borbo, ampak se jih praviloma spodbuja k potrpljenju.

Treba je tudi vedeti, da se žrtve nasilja, naj se sliši še tako paradoksalno, na nek način prilagodijo situaciji, v kateri živijo. Možnost sprememb jim povzroča več strahu in tesnobe kot obstoječa nasilna situacija. Bistvo dileme pred spremembo je namreč v tem, da jim nihče ne more zagotoviti, da se bo njihov položaj izboljšal. Lahko se bo namreč tudi poslabšal (materialne in finančne težave, še hujše nasilje, občutek osamljenosti in nevarnosti).

Brez tega tveganja pa seveda tudi ni možnosti za rešitev iz nevarne družine. Zato potrebujejo ženske z izkušnjo nasilja veliko dolgotrajne pomoči, da bi tvegale spremembo in uspele narediti korake v smeri odhoda iz odnosa s povzročiteljem nasilja. Po mojih izkušnjah se žrtve lažje pogovarjajo z nami, če jim pokažemo, da se zavedamo, da bodo ob poskusu reševanja svoje situacije lahko doživele tudi škodo.

Posebej travmatično za ženske z izkušnjo nasilja je tudi izmenjavanje občutkov varnosti, tolažbe in zaščite, ki jih občasno doživljajo v odnosu, ter po drugi strani občutkov nemoči, strahu in obupa. Tak izmenjujoč se cikel v »dobrih obdobjih« povzroča, da se žrtve navezujejo na tiste, ki zlorablajo svojo moč nad njimi. Tako se žena ponovno približa možu, ki se ji opravičuje za nasilje. Ponovitev obdobja zlorabe pa znova udari po njej in ji jemlje moč za spremembo.⁴³

4. Praktična vloga zdravnice ali zdravnika pri obravnavi žrtev nasilja

Poglejmo nekaj praktičnih napotkov za zdravnice in zdravnike pri obravnavi žrtev nasilja.

Pomembno je, da zdravnice in zdravniki v primerih, ko menijo, da je pacientka žrtev nasilja, ne namigujejo, ampak z mirnim pristopom žensko naravnost vprašajo, ali morda kdo proti njej uporablja nasilje. Če se jim zdi, da ženska to taji, naj ji povedo, da razumejo, kako težko je govoriti o nasilju, ki ga morebiti doživlja. Pomembno je, da žensko spodbujamo k prijavi

⁴³ Walker, Gillian in Virginia Goldner (1995) *The wounded prince and the women who love him*. V Charlotte Burck in Bebe Speed (ur.) *Gender, Power and Relationship*, 24–45. London: Routledge.

nasilja, vendar je k temu ne silimo. Če se žrtev pogovoru izogiba, ji zagotovimo, da se lahko na nas obrne po informacije in pomoč, ko bo pripravljena narediti naslednji korak. Zdravnikom in zdravnicam priporočam, da imajo v ambulantah zgibanke o informacijah, kam po pomoč v primeru nasilja.

Zdravnica ali zdravnik namesto odraslega človeka ne more prijaviti suma nasilja, če ta človek tega ne dovoli. Nasprotno smo pri otrocih zdravniki in zdravnice dolžni prijaviti sum nasilja pristojnemu centru za socialno delo.

Zdravnik ali zdravnica naj ob telesnem pregledu natančno preišče poškodbe in psihično stanje žrtve, saj bo ta zapis morda v prihodnje žrtvi koristil. Ženski, ki je žrtev nasilja s strani partnerja in se še ne more odločiti, da bo napravila korake v smeri odhoda iz odnosa s povzročiteljem nasilja, predlagamo med drugim tudi, da ima pripravljen tako imenovan varnostni načrt, ki ji bo v akutni situaciji v pomoč, da bo brez premisleka vedela, kaj storiti in kam se morebiti zateči. V pomoč so ji lahko telefonske številke, na katerih lahko dobi podporo in pomoč (policija, organizacije in društva, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja, prijateljice in prijatelji), sosedje in sosedje, ki lahko pokličejo policijo in nenazadnje prijateljice in prijatelji ter sorodnice in sorodniki, h katerim se lahko zateče ali se z njimi vsaj pogovori.

Najbolj pogosti napaki, ki ju lahko zasledimo pri strokovnjakinjah in strokovnjakih, ko posumijo na nasilje pri pacientki ali pacientu, sta, da bodisi sploh ne vprašajo po nasilju, ker jim je neprijetno oziroma ne poznajo postopka, ali pa vnesejo v predlog reševanja preveč osebne note (na primer pritisk, naj se pacientka čim prej reši iz situacije, v kateri doživlja nasilje).

Ljudem na splošno pomaga, če jim pomagamo razumeti njihovo razdvojenost: kaj govori v prid eni in kaj v prid drugi odločitvi. Če žrtve še ne vidijo možnosti za odhod iz odnosa s povzročiteljem nasilja, je že korak v smeri razmisleka o varnostnem načrtu napredek. Pomembno jim je povedati, da tak načrt ni zagotovilo za varnost, lahko pa bo izboljšal njihov varnostni položaj. (Henderson, 2000)

Ljudem, ki so vključeni v reševanje težave neke žrtve nasilja, je včasih neprijetno, včasih pa jih jezi, ker jih žrtve zavrnejo, čeprav so same prosile za pomoč. Verjetno takšne reakcije žrtve dobro poznajo policistke in policisti, ki jih ženska pokliče na pomoč, potem pa pred njimi brani moža. Mlada tožilka mi je nekoč na primer razburjeno pripovedovala: »Ali veš, kdo

največkrat brani nasilne moške? Njihove žene, ki so vendar žrtve!«

Trdimo lahko, da to niso izjemne, ampak zelo pogoste reakcije žrtev. To, da žrtev prošnjo za pomoč umakne, ni muhavost, ampak psihološka posledica pri človeku, ki doživlja nasilje.⁴⁴ Predvsem zaradi reakcije zanikanja lastne zlorabe v trenutku, ko popusti najhujši občutek ogroženosti, svetujem pomoč v obliki vztrajnega pripravljanja žrtve na ustrezno odločitev, ki bo sledila njeni dinamiki. Skratka, pomagamo lahko tudi tako, da se ne naveličamo pomagati, ko nas žrtev pokliče na pomoč. Da torej pomagamo vedno znova in znova.

Bistvena naloga zdravnice ali zdravnika je torej v tem, da nasilje identificira, da ugotovi, koliko pomoči je žrtev pripravljena sprejeti in na podlagi tega z žrtvijo napravi načrt za preprečevanje in zmanjševanje nadaljnjega nasilja. Pravna pomoč, zaščita, socialne intervencije in stalna podpora žrtvi pa so naloge drugih institucij.

Če je zdravnik ali zdravnica tudi psihoterapevt ali psihoterapevtka oziroma je del tima, ki psihoterapevtsko pomaga žrtvam nasilja, velja, da je najprej potrebno zaščititi žrtev (če nam to dovoli), nato pa jo poskušamo spodbuditi, da poskrbi za lastno varnost (s tem okrepimo njeno samospoštovanje).

Pri delu s povzročiteljem nasilja je temeljno vprašanje, ali je pripravljen sprejeti odgovornost za povzročanje nasilja in spremeniti svoje vedenjske vzorce. V kolikor se povzročitelj nasilja zaveže k spremembi oziroma je kritičen do bolečin, ki jih povzroča, ter sprejme odgovornost za povzročeno nasilje, ga je možno zdraviti. Lahko pa je le navidezno kritičen in v terapiji sodeluje tako, da nadzira situacijo. To se prej ali slej izkaže. Če gre za trden sistem vrednot, ki pri njem samem njegovo nasilje opravičujejo, terapiji ni dostopen. Psihoterapevtsko lahko torej zdravimo le tiste, ki svoje ravnanje obžalujejo, na simptomatskem nivoju pa tiste, ki sicer niso empatični do trpljenja drugih, imajo pa uvid v to, da nasilno vedenje tudi njim povzroča škodo (na primer, da bodo kaznovani).⁴⁵

⁴⁴ Lamb, Sharon (1996) *The trouble with blame. Victims, perpetrators & responsibility*. Cambridge, London: Harvard University Press.

⁴⁵ Rus Makovec, Maja (2003) *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

5. Zaključek

Pri reševanju kompleksne problematike nasilja je nujno potrebna mreža pomoči, v okviru katere bodo ljudje dobili ustrezno zaščito. Na podlagi kliničnih izkušenj trdim, da ni dovolj uvid in želja po spremembi pri žrtvi nasilja, ampak je izjemnega pomena, da žrtev nasilja ne obstane v praznem prostoru, v katerem ne najde primerne podpore in pomoči. Žrtve, ki v okolici povedo, da doživljajo nasilje, posameznice in posameznike v tej okolici (mrežo navezovalnih odnosov) prepogosto doživijo kot izdajalke in izdajalce. Zato že v kontekstu psihiatrične/psihoterapevtske obravnave iščemo potencialne zaščitnice in zaščitnike oziroma jim skušamo pomagati, da bi to vlogo sprejeli.

Tako verjetno vsi pridemo do enakega zaključka: do potrebe po interdisciplinarnem in medinstitucionalnem sodelovanju, ki ne bo temeljilo na osebnih stikih strokovnjakinj in strokovnjakov, ampak bo potekalo kontinuirano in ustaljeno, z jasnimi pravili in razdelitvijo pristojnosti. Opozorim naj na dejstvo, da travme, ki so posledica nasilja, razdiralno delujejo tudi na tiste, ki so nasilju priča. Tudi na strokovnjakinje in strokovnjake. Tako lahko pride do projektivnih identifikacij nemoči in rivalstva med strokovnjakinjami in strokovnjaki, pri čemer ne mislim na situacije, ko organizacija mreže pomoči objektivno šepa. Vsi poznamo primere, ko so strokovnjakinje in strokovnjaki med seboj v sporu o tem, kdo je za kaj kriv in kdo ima o nečem premalo znanja.

Naj na koncu podam še opozorilo zdravnicam in zdravnikom, drugim strokovnjakinjam in strokovnjakom ter samim žrtvam nasilja, za katerega menim, da je potrebno. Če imate občutek, da strokovnjakinja ali strokovnjak iz neke institucije ni dovolj nevtralna ali nevtralen oziroma vzpodbudna ali vzpodbuden, jo/ga je treba vprašati, ali je strokovno podkovan/a za nastopanje v primerih nasilja nad ženskami. Noben usposobljen strokovnjak ali strokovnjakinja ne bo ženske silil/a, naj se pokori nasilju in naj vztraja v zakonu, ali minimaliziral/a njenega trpljenja. Če ustreznega usposabljanja nima in tudi kot osebnost ni primeren oziroma primerna za takšno obliko pomoči, je treba tega strokovnjaka ali strokovnjakinjo zamenjati z drugim ali drugo.

Vloga zdravstvenih institucij pri celostnem obravnavanju žrtev nasilja v družini

*Irena Špela Cvetežar*⁴⁶

1. Namen prispevka

Nasilje v družini je problem, ki ima resne socialne, zdravstvene in družbene posledice. Že leta 1997 je svetovalec angleškega ministra za zdravje v letnem poročilu opozoril, da ima nasilje v družini velike posledice za javno zdravstvo, še zlasti za nezgodne oddelke in urgenco, za osnovno zdravstvo ter za specialistične službe (Henwood, 2000: 13).⁴⁷ Stroški zdravljenja so visoki, cena, ki jo mora plačati posameznica ali posameznik, pa je še višja. Še posebej če ni priznana ali ugotovljena.

Pri zdravljenju posledic nasilja v družini nudijo izvajalke in izvajalci zdravstvenega varstva največkrat le zdravstveno oskrbo za telesne posledice povzročenega nasilja, ne pa tudi psihosocialne pomoči, ki je nujna za celostno obravnavo pacientk in pacientov. V slovenskem zdravstvu nimamo izdelanega celostnega sistematičnega pristopa za obravnavo žrtev nasilja v družini, čeprav v tujini na to vse bolj glasno opozarjajo.

Za potrebe Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je leta 2002 Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zvezi društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije (v

⁴⁶ Irena Špela Cvetežar je diplomirana medicinska sestra, zaposlena v Kliničnem centru Ljubljana. Je vodja Delovne skupine za nenasilje pri Zbornici – Zvezi in organizatorica ter izvajalka strokovnih usposabljanj za medicinske sestre in zdravstvene tehnike na temo nasilja/nenasilja.

⁴⁷ Henwood, Melanie (2000) *Nasilje v družini: Priručnik in pripomoček za zdravstvene delavce*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

nadaljevanju Zbornica – Zveza) ugotavljala, kako zdravstvene institucije obravnavajo nasilje. Temeljna ugotovitev je bila, da v nobenem od osemindesetih zdravstvenih zavodov v Sloveniji ne beležijo, kako so obravnavali posamezno žrtev nasilja.⁴⁸

Namen pričujočega prispevka je predstaviti temeljne probleme, s katerimi se srečujemo v zdravstvu, ko obravnavamo nasilje v družini, in obenem izpostaviti predloge za njihovo rešitev.

2. Naloge zdravstvenih institucij pri obravnavanju žrtev nasilja v družini

Po mnenju Doroteje Lešnik Mugnaioni⁴⁹ ni naključje, da so se s problematiko nasilja v zdravstvu v Sloveniji začele prve sistematično ukvarjati medicinske sestre, saj so prav one v presečišču hierarhičnih odnosov v zdravstvu, kompleksna komunikacija v tem sistemu poteka najbolj pogosto preko njih, hkrati pa imajo zaradi narave svojega dela pogosto tudi izkušnjo različnih oblik nasilja na delovnem mestu.

Težavo predstavlja tudi obstoječa organizacija in sistem zdravstva, v katerem je nosilec zdravnica ali zdravnik, medicinska sestra pa v njem ne deluje samostojno. To velja tudi za obravnavo nasilja v družini, pri kateri lahko medicinske sestre – formalno gledano – izvajajo le svetovanje, vzgojo in izobraževanje.

Ne glede na to smo se pri Delovni skupini za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici – Zvezi in v Društvu SOS telefon lotili izobraževanj, akcij ozaveščanja in strokovnih usposabljanj za medicinske sestre, katerih osnovni namen je bil, da se medicinske sestre zavejo svojih možnosti in priložnosti za pomoč žrtvam nasilja v družini. Obenem pa ves čas poudarjamo pomen vključevanja drugih poklicev v zdravstvu v obravnavo nasilja v družini. Zaradi narave telesnih poškodb in duševnih posledic nasilja v družini pridejo z žrtvami v stik vsi, ki so del zdravstvenega tima na različnih področjih zdravstva. Najpogosteje so to zaposlene in zaposleni na nevarnih ali urgentnih oddelkih, v splošnih ali v zobozdravstvenih ambulantah. Prav tako pa tudi babice, patronažne medicinske sestre ter drugi izvajalci in izvajalke zdravstvene nege, porodničarke in porodničarji, ginekologinje in ginekologi, psihiatrinje in psihiatri, psihologinje in psihologi.

⁴⁸ Planinšek, Irena (2004) Obravnavanje nasilja v zdravstveni negi ali od raziskave do protokola. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priručnik*, 224–8. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

⁴⁹ Lešnik Mugnaioni, Doroteja (2004) Z roko v roki. *Utrip* XXII(2), 12–3.

V članku Doroteje Lešnik Mugnaioni⁵⁰ najdemo argumente za dejstvo, da je nujna večja angažiranost zdravstvenih ustanov pri odkrivanju, obravnavi in preprečevanju nasilja v družini. Tako pravi, da:

- so zdravstvene ustanove v primerjavi z drugimi institucijami, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja, edini javni prostor, ki ni družbeno stigmatiziran, in so hkrati prostor, kjer je nadzor povzročitelja ali povzročiteljice nasilja nad žrtvami nasilja v družini najmanjši;
- lahko v zdravstvenih ustanovah žrtve nasilja v družini najlažje in ob najmanjšem tveganju za lastno varnost pridejo v stik s strokovnjakinjami in strokovnjaki, ki lahko njihov položaj pravilno ocenijo in ukrepajo;
- so zaposlene in zaposleni v zdravstvu zaradi narave svojega dela in načel, po katerih delajo, opremljeni z visoko stopnjo senzibilnosti do pacientk in pacientov, žrtev nasilja, ter z veščinami, ki omogočajo ustrezno obravnavo nasilja. Obenem pa imajo zdravstvene delavke in delavci več priložnosti in možnosti za pomoč žrtvam nasilja v družini;
- žrtve najhujše posledice nasilja v družini utrpijo prav glede lastnega duševnega in telesnega zdravja. Zato je skupni strošek nasilja v družini (psihosocialni, kadrovski, materialni) največji prav v zdravstvu.

3. Obravnavanje žrtev nasilja v družini v zdravstvu

Dejstvo, da je narava dela izvajalk in izvajalcev zdravstvene nege takšna, da so z bolnicami in bolniki neprekinjeno štiriindvajset ur na dan, vse dni v letu, pomeni, da imajo številne priložnosti za zaznavanje, obravnavanje in reševanje problematike nasilja nad ženskami.

Medicinske sestre so edina poklicna skupina, ki vstopa v družino tudi v okviru preventivnega dela, in obenem edina, ki skozi proces zdravstvene obravnave posameznice ali posameznika poseže na njena ali njegova najintimnejša področja. Poseganje v družino ob patronažnem obisku lahko npr. nudi primerno okolje za odkrivanje in preprečevanje vseh oblik nasilja v vseh starostnih

⁵⁰ Lešnik Mugnaioni, Doroteja (2005) Vloga zdravstvenih ustanov pri odkrivanju, obravnavanju in preprečevanju nasilja v družini. V *Zbornik predavanj: Spoštujmo različnost – komunicirajmo uspešno in nasilje v zdravstveni negi*, 21–5. Čatež: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije in Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v splošni medicini.

skupinah. Odkrivanje nasilja v družini je večplastno. Patronažne medicinske sestre so lahko priča različnim oblikam nasilja v družini ob samem patronažnem obisku, lahko pa ugotavljajo poškodbe ali druge posledice nasilnih dejanj. Včasih na nasilje v družini opozarjajo sorodnice in sorodniki ter sosede in sosed, ki se na nasilje odzovejo. Patronažne medicinske sestre so tako pogosto celo edine, ki imajo podatke o nasilju v družini in bi problem lahko pomagale reševati. Doslej niso bile članice polivalentnih timov, ki obravnavajo posamezne primere nasilja v družini. Vanje so po navadi vključeni policija, socialna služba, šole in vrtci. Velika ovira pri delu polivalentnih timov pa je pomanjkanje koordinacije, pretoka informacij ter neusklajeno delovanje posameznih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki skrbijo za istega človeka. Tak primer je na primer slaba koordinacija dela med področjem zdravstvene nege in socialne oskrbe, ki bi jo bilo nujno treba zakonsko urediti.

Pri svojem delu se medicinske sestre pogosto srečujejo z različnimi oblikami nasilja, obenem pa se lahko po eni strani znajdejo v vlogi žrtve ali po drugi strani v vlogi strokovnjakinje, na katero se obračajo žrtve nasilja v družini. Medicinske sestre pogosto ugotavljajo, da niso usposobljene za obravnavanje primerov nasilja v družini. Ponavadi obravnavajo le telesne poškodbe in se ne poglobljajo v njihove vzroke, čeprav vedno večji pomen pripisujejo tudi individualni in celostni obravnavi pacientk in pacientov, kar je za žrtve nasilja še posebej pomembno.

4. Ugotovitve in predlogi, pripravljeni na podlagi evalvacije usposabljanj

Naj na tem mestu izpostavimo nekatere ugotovitve iz evalvacije usposabljanj, ki sta jih Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi in Društvo SOS telefon izvedla za zaposlene v urgentnih in ginekoloških dejavnostih Kliničnega centra v Ljubljani.⁵¹

Ena izmed ugotovitev je bila, da medicinske sestre na nasilje v družini še vedno gledajo stereotipno in so prepričane, da to ni problem, ki naj bi ga obravnavala zdravstvena nega. Menijo, da do nasilja prihaja pri določenem tipu žensk, ki so po njihovi

⁵¹ Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije (2004) *Obravnavanje nasilja v zdravstveni negi*. V Polona Selič (ur.) *Nasilje v družini – poti do rešitev. Posebno poročilo*, 36–40. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.

oceni redne uporabnice zdravstvenih uslug in večkrat pridejo na urgenco zaradi posledic nasilja. Menijo tudi, da so pri reševanju svojega položaja popolnoma pasivne. Kot da bi jim tak položaj ustrežal. Takšno razumevanje problematike dodatno krepí naše prepričanje o tem, da je izobraževanje zdravstvenih delavk in delavcev, torej vseh zaposlenih v zdravstvu, o zakonitostih in dinamiki nasilja nad ženskami izjemno pomembno.

Uvedba sistematičnega izobraževanja bi dvignila raven usposobljenosti zdravstvenih delavcev in delavk za prepoznavanje žrtev nasilja v družini ter obenem senzibilnost za prepoznavanje morebitnih zunanjih dejavnikov, ki so lahko pokazatelj dejstva, da je pacientka utrpela nasilje s strani svojega partnerja (npr. spremljajočega »skrbnega« partnerja, ki želi biti prisoten pri ginekološkem pregledu svoje partnerke, zdravstveno osebe ne prepozna kot možnega povzročitelja nasilja; podobno velja npr. za »skrbnega« očka, ki spremlja hčerko h ginekologu in se pri tem obnaša pretirano zaščitniško).

Naslednja ugotovitev iz evalvacije je bila, da je izdelana anamneza za pacientko pogosto neustrezna, saj ne vsebuje poizvedb o nasilju v družini. Težava je, da pacientke največkrat ne spregovorijo o svojem stanju, ki je posledica nasilja, tudi ne, če jih o tem neposredno vprašamo. Zato je pomembno, da v zdravstvu kot del anamneze uvedemo protokole za rutinske poizvedbe ob vsaki poškodbi, tudi če na prvi pogled ni razvidno, da je posledica povzročenega nasilja (npr. ponavljajoči se zlomi rok, poškodbe obraza, trebuha, ginekološke težave neznanega izvora ipd.). Zdravstvene delavke in delavci bi pogosto potrebovali dodatne nasvete o tem, kako naj ravnajo v določenih primerih, da bi lahko na kraju samem storili kar največ za žrtev nasilja (npr. odprta štiriindvajseturna telefonska svetovalna linija, pisna gradiva, navodila in protokole za obravnavo žrtev nasilja).

Težave, s katerimi se zaposlene in zaposleni v urgentnih in ginekoloških dejavnostih kliničnega centra pogosto srečujejo, so tudi veliko število poškodovank in poškodovancev, čas zdravstvene obravnave, ki je omejen na minimum, ter neustrezní prostori za zaupne pogovore z žrtvami nasilja.

Za kakovostno delo je še kako pomembno, da imajo medicinske sestre in drugi zdravstveni delavci in delavke na voljo dovolj časa za obravnavo žrtev nasilja ter da so ob tem seznanjeni z osnovnimi zakonitostmi zaupnega pogovora z žrtvami nasilja v družini. Obenem je treba nameniti veliko pozornost

zagotavljanju zasebnosti, intimnosti in varovanju podatkov. Pri zdravstveni obravnavi je lahko prisotno večje število zdravstvenih delavk in delavcev, zato je toliko pomembnejše dosledno upoštevati zakon o varovanju podatkov, dostop do podatkov in informacij omejiti na minimum, podatke o poškodbah in žrtvah nasilja pa arhivirati ločeno od druge zdravstvene dokumentacije. To velja tudi za t. i. rutinska prijavljanja poškodb policiji.

Zdravstvo ni nobena izjema, ko govorimo o tem, da je v Sloveniji ukrepanje za preprečevanje nasilja in izhod iz nasilne situacije primarno prepuščeno osebi, ki je žrtev nasilja, oziroma osebi, ki je odkrila, da je pacientka žrtev nasilja v družini. Žrtve nasilja pomoč pogosto iščejo ob nedeljah, praznikih in v nočnem času, ko ustrezne službe za pomoč žrtvam nasilja ne delujejo. Iz tega izhajajo tudi pogosti strahovi medicinskih sester, da bodo ostale same s problemom, ki ga ne bodo mogle rešiti. Štiriindvajseturnega dežurstva socialne službe ali telefonskega svetovanja ni oziroma o njem nismo primerno obveščeni, malo zaposlenih v zdravstvu pa pozna npr. delovanje kriznega centra, v katerega bi lahko napotili žrtev nasilja. Težava je tudi že omenjena organizacija zdravstva, po kateri je, formalno gledano, pristojnost medicinske sestre vzgoja, izobraževanje in svetovanje, kakršno koli ukrepanje pa lahko izvajajo nosilci zdravstvenega varstva, torej zdravnice in zdravniki. Ti pa se praviloma ne uspejo, ne želijo ali ne znajo spopadati s problematiko nasilja v družini.

5. Zaključek

Moja prva ugotovitev v zaključku tega prispevka je vsekakor, da je nujno potrebno delovati v smeri večje ozaveščenosti vseh zaposlenih v zdravstvu o nasilju nad ženskami. Obenem se je treba zavedati dejstva, da je prepoznavanje in pravilno odzivanje na nasilje v družini odgovornost vsake posameznice in vsakega posameznika, ki dela v zdravstvu, ne glede na področje dela ali stopnjo izobrazbe. Vsi zdravstveni delavci in delavke imajo priložnost in odgovornost, da prepoznajo žrtve nasilja v družini ter prispevajo k temu, da bodo poiskale pomoč in podporo. Zdravstvena služba je lahko dobesedno rešilna vrv za ženske, katerim nasilni partner brani stike z zunanjim svetom ali ki se za rešitev svoje situacije ne želijo obrniti na policijo ali na kazensko pravni sistem.

Za pomoč in napotek, kako ravnati, kadar so zaposlene in zaposleni v zdravstvu priča nasilju na delovnem mestu oziroma kadar se nanje obrne pacientka ali pacient, ki je žrtev nasilja v družinskih ali partnerskih odnosih, smo že pred leti oblikovale dva protokola z naslovoma »Kaj lahko storimo, če se srečamo z nasiljem na delovnem mestu« in »Psihosocialna pomoč ženski, ki je preživela nasilje«. ⁵² Protokola, ki sta namenjena predvsem nudenju »prve pomoči« zaposlenih v zdravstveni negi, dokler ne bodo v zdravstvenih institucijah uvedli strokovne obravnave žrtev nasilja, vključujeta napotke, ki so lahko v pomoč pri zaznavanju in obravnavi nasilja ter možne oblike pomoči s strani drugih institucij in organizacij.

Strokovna obravnava žrtev nasilja pomeni vključitev oblikovanja medicinske diagnoze oziroma zdravstveno negovalnega problema v zdravljenje posledic nasilja v družini. Temu bi sledila klinična pot, ki vključuje celostno obravnavo žrtev nasilja v vseh zdravstvenih ustanovah v Sloveniji, jasno opredeljena navodila in protokole oziroma korake za ravnanje, jasno opredeljeno odgovornost za izvajanje poizvedb, vodenje statistike, dokumentacije, timsko obravnavo znotraj zdravstva ter sodelovanje z drugimi organizacijami in državnimi organi.

Želim si, da bi bile slabe izkušnje intervjuvank z zdravstvenimi institucijami opozorilo vsem zaposlenim v zdravstvu. Prepričana sem, da lahko vsak od nas pripomore k temu, da žrtve nasilja v družini slovenskih bolnišnic, splošnih, pediatričnih, psihiatričnih, ginekoloških, zobozdravstvenih in drugih ambulant, ne bodo zapuščale neopažene in brez ustrezne pomoči.

⁵² Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije (2004) Protokola obravnave žrtev nasilja. *Utrip* XXII(11), priloga. Protokola sta objavljena tudi v pričujoči publikaciji na straneh 203–4.

Vedno obstaja več poti ...

*Jelka Velički*⁵³

1. Namen prispevka

Namen prispevka je spregovoriti o problematiki nasilja v osnovnih šolah z vidika izkušenj učiteljice in osebnih pristopov, ki jih uporabljam pri delu z otroki. Pri tem bo moj prispevek temeljil na dveh dejstvih. Prvo dejstvo je, da se nasilje dogaja povsod in prizadene vse. Tudi tiste, ki ga opazujejo. Prenaša se iz družine v šolo in obratno, v odnose med vrstnicami in vrstniki, v odnose do učiteljic in učiteljev, med njimi ipd. Drugo dejstvo pa je, da imajo otroci pravico do mirnega in srečnega otroštva. Zagotavljanje tega je najprej dolžnost staršev, sledijo pa jim drugi odrasli. Še posebej v primerih, ko starši zanemarijo svoje dolžnosti.

V primerih, ko otrok posredno (opazuje in sodoživlja nasilje nad svojo mamo) in/ali neposredno doživlja nasilje v družini, mora šola to nasilje prepoznavati in ukrepati, da bi zaščitila otroka. Praviloma se šola v obravnavo nasilja v družini vključuje kot subjekt, ki posreduje, obvešča pristojne institucije ter otroku (in njegovi mami) nudi informacije o obstoječih oblikah pomoči. Kot učiteljica pa imam pri svojem delu vendarle veliko večje možnosti prispevati k razvijanju kulture nenasilja, strpnosti in učenja nenasilne komunikacije, kar se pretežno seveda nanaša na odnose in komunikacijo med subjekti v šoli in veliko manj na odnose v družini. Dejstvo je, da lahko šola s svojo specifično vlogo sekundarnega socializatorja, otroku, ki doživlja nasilje v družini, veliko pomaga prav z nudenjem izkušnje drugačne, nenasilne komunikacije in kulture sobivanja.

⁵³ Jelka Velički je učiteljica na Osnovni šoli Antona Aškerc v Velenju. Je aktivna članica Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije ter njegove skupine za nenasilje.

Učiteljice in učitelji, učenci in učenke, šolska svetovalna služba in vodstvo šole imamo pri svojem delu veliko možnosti za oblikovanje takšne kulture. Ob tem se moramo zavedati, da je to dolgoročen proces, ki zahteva intenzivno delovanje, zagotovo pa prinaša dolgoročne pozitivne rezultate, za katere si je vredno prizadevati. To bo osrednja tema mojega prispevka.

2. Otroci v šoli in njihovo vedenje

Poučevanje je spretnost, pri kateri vsebinska znanja obogatimo z razumevanjem in sprejemanjem drugačnosti. Vsaka posameznica in vsak posameznik namreč v šolo prinašata svoje lastne izkušnje sobivanja. Tudi takšne, ki so povezane z nasiljem v okolju, v družini in nenazadnje v šoli. Poučujem že osemindvajset let. Pridobivam izkušnje, prebiram strokovno literaturo, se soočam z nasiljem, predvsem pa želim pomagati otrokom, katerih vedenje pozorni opazovalci ali opazovalcu kaže na to, da to pomoč potrebujejo. Vedno več jih je, njihovo vedenje pa je zame izziv. Zato za kakovostno opravljanje svojega dela potrebujem vedno več znanja, modrosti in strpnosti, da bi zmogla dosledno zahtevati spoštovanje postavljenih pravil, uresničevanje dogovorov, obenem pa iskati individualne rešitve ter spodbujati k ustvarjalnosti in zdravi tekmovalnosti. Pozorna sem predvsem na to, da je moja komunikacija jasna in razumljiva, moji nasveti in navodila pa uresničljivi. Gradim na vrednotah, ki pri vsaki posameznici ali posamezniku spodbujajo pozitivno samopodobo. Vzamem si čas za pogovor. Trdno verjamem, da bo uspešen le tisti otrok, ki se bo v danem okolju počutil dobro, spoštovano in varno. Tako pa se lahko počuti le v okolju, v katerem ne prevladujejo destruktivni konflikti, pogoste napetosti in nasilje.

V prvi vrsti so učiteljice in učitelji tisti, ki so v šoli odgovorni za konstruktivno reševanje konfliktnih situacij, saj so odrasle in zrele osebe. Pri tem je naša naloga učenkam in učencem pomagati in jih učiti, kako naj nadzirajo svoje nasilne izbruhe ter svojo jezo primerno uporabijo in izražajo v mejah dovoljenega. Pripravljeni in sposobni moramo biti, da pravočasno in jasno obravnavamo vsako obliko nasilja.

Po mnenju socialnega pedagoga Vinka Skalarja⁵⁴ lahko vsako priložnost izkoristimo za to,

⁵⁴ Skalar, Vinko (2003) Kako vrtec in šolo približati otrokom s posebnimi potrebami? *Sodobna pedagogika* 54(posebna izdaja), 52–62.

- da izboljšamo samopodobo učenke ali učenca ter njeno ali njegovo samovrednotenje (pohvalimo vse, kar je mogoče pohvaliti),
- da učenko ali učenca spodbujamo in nagrajujemo z besedami,
- da iščemo rešitve za njeno ali njegovo neustrezno vedenje.

Ob tem:

- pri otroku ne poskušamo spreminjati vsega, kar je v njegovem vedenju moteče in neustrezno, ampak le tisto, kar je mogoče spremeniti (za začetek je dovolj postaviti si en sam cilj),
- otroka spodbujamo, da prevzame odgovornost za svoje vedenje (dodelimo mu npr. odgovoren položaj v razredu),
- poskušamo otroka ozavešiti, da njegovo neustrezno vedenje moteče vpliva na sošolke in sošolce (npr. z igro vlog),
- otroka učimo ločevati med ustreznim in neustreznim vedenjem,
- poskušamo ugotoviti, ob kakšnih priložnostih otrok postane težaven, nasilen in moteč. Spodbujamo ga, da se bo takšnih okoliščin tudi sam izogibal ali pa ga tega naučimo,
- bodimo kritični do njegovega vedenja, ne pa do njega kot osebe,
- moramo otroku povedati, kaj čutimo in kaj menimo o njegovem motečem vedenju,
- ne smemo ravnati razburjeno, ker to poveča napetost in zmanjšuje možnosti za rešitev težav,
- je pri preprečevanju otrokovega problematičnega vedenja ključnega pomena njegova uspešnost, zato je dobro odkriti njegova »močna področja«,
- je odnos učiteljice ali učitelja do moteče učenke ali učenca model odnosa za večino učenk in učencev v razredu. Pozitiven odnos pomeni, da bo imela do njega dober odnos tudi večina učenk in učencev v razredu.

3. Reševanje konfliktnih situacij v šoli

Sama sem pri urah oddelčnih skupnosti, pri individualnih pogovorih, v šoli v naravi, med odmori in po končanem pouku,

na roditeljskih sestankih, že velikokrat praktično uporabila ponujene smernice, konkretne napotke in primere, kot so opisani v Priročniku za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol: *Nasilje – Nenasilje*.⁵⁵ Pri urah oddelčne skupnosti z učenkami in učenci obravnavam konfliktno situacijo, do katerih pripelje navzkrižje interesov. Učence in učenke prek igre vlog učim, kako ustvarjalno reševati konflikte, ki lahko predstavljajo nevarnost ali pa priložnost za razvoj konstruktivnih ali destruktivnih odnosov med posamezniki in posamezniki v oddelku ter obenem za razvoj njih samih. Moj cilj je prepričati učenke in učence, da je od udeleženk in udeležencev v konfliktu odvisno, ali ga izkoristijo za ustvarjanje ali za uničevanje.

4. Reševanje problematike nasilja v šoli

Reševanje problematike nasilja sodi med zelo zahtevne, odgovorne in stresne delovne naloge, pri čemer sodeluje veliko ljudi. V 28. členu Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja,⁵⁶ je natančno opredeljeno, da so pooblaščen delavci in delavke, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost učenke ali učenca, v skladu z Zakonom o socialnem varstvu o tem dolžni obvestiti pristojni center za socialno delo. Predpostavljamo, da je učenka ali učenec ogrožena ali ogrožen, kadar je dejansko utrpela ali utrpel oziroma je zelo verjetno, da bo utrpela ali utrpel očitno škodo pri svojem zdravju ali v razvoju. Šola je dolžna zaščititi koristi učenke ali učenca in v ta namen obvestiti pristojne organe kazenskega pregona, kot sta policija in državno tožilstvo, o primerih telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab, ki jih je zasledila pri učenki ali učencu. Ravnatelj ali ravnateljica pa je dolžna poskrbeti za to, da je vsaka delavka ali vsak delavec v šoli, ki dela z učenkami in učenci, seznanjena ali seznanjen s tem, kako mora ukrepati ob sumu, da je učenka ali učenec ogrožena ali ogrožen zaradi zlorabljanja ali zanemarjanja. Naloga razredničarke ali razrednika oziroma učiteljice ali učitelja je, da o sumu zlorabljanja ali zanemarjanja obvesti svetovalno delavko ali delavca. Če ta oceni, da je o tem potrebno obvestiti

⁵⁵ Aničić, Klavdija in druge (2002) *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*. Ljubljana : i2.

⁵⁶ Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja. *Ur. l. RS*, št. 80/2004

pristojni center za socialno delo oz. pristojne organe kazenskega pregona, o tem obvesti ravnateljico ali ravnatelja, ki odloči o nadaljnjem ukrepanju šole.

Svetovalna služba na šoli se vključuje v kompleksno reševanje nasilja prek treh osnovnih, med seboj povezanih dejavnosti: dejavnosti pomoči, razvojno-preventivnih dejavnosti in dejavnosti načrtovanja in evalvacije. In to z namenom, da bi bila vzgojno izobraževalna ustanova kot celota, kar zajema učenke in učence, strokovne delavke in delavce ter starše, čim uspešnejša pri uresničevanju temeljnih in posebnih ciljev, s katerimi dosegamo optimalen razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter duševno in telesno konstitucijo.

Preventivne dejavnosti se morajo odvijati v vseh razredih. Voditi jih morajo razredničarke in razredniki, ki najbolje poznajo svoj razred in so tudi priča izoblikovanemu vzdušju v posameznem oddelku.

Na naši šoli se je kot dobra akcija pokazala skrinjica »Ka' te muč?«. Pobudnica zanjo je bila Janja Pokleka, univ. dipl. pedagoginja, s katero sva ustvarjalno sodelovali zlasti na področju obravnave nasilja. Skrinjica je že drugo leto namenjena tistim, ki v šoli doživljajo kakršno koli nasilje, pa si o njem ne upajo spregovoriti. Svojo stisko zapišejo na list in ga vržejo v skrinjico. Če se ne podpišejo, stisko/težavo obravnava izbrana skupina učenk in učencev, skupaj s pedagoginjo. Odgovor/razmišljanje je objavljeno na oglasni deski, da bi bilo v pomoč še drugim učenkam in učenecem. Če se učenka ali učenec podpiše, se z njo ali njim osebno pogovori pedagoginja.

Skrinjica je namenjena tudi tistim, ki niso žrtve nasilja, a bi želeli na to temo kar koli vprašati ali sporočiti, ter tistim, ki so uspeli sami na šoli preprečiti, ustaviti ali rešiti kakšen spor na spoštljiv in strpen način.

S skrinjico želimo delovati kurativno (odkriti prikriti oblike nasilja, se z njimi soočiti in jih s skupnimi močmi reševati) in preventivno (zmanjšati nasilje in na javnem mestu podajati razmišljanja o tem, kaj lahko sami storimo, da bi znali lažje obvladovati situacije, v katerih je prisotno nasilje).

Ocenjevanje garderob, Valentinova pošta, karaoke, zbiralne akcije papirja, novoletna obdarovanja po oddelkih skupaj z razredničarko ali razrednikom pa so bile dejavnosti, ki so v minulem letu posredno vplivale na vzdušje v šoli, poglobljale

povezanost in sodelovanje med oddelki, bogatile doživetja in občutek pripadnosti.

Šola je dolžna delovati preventivno, ozaveščati o škodljivosti in posledicah vseh vrst nasilja, o načinih iskanja pomoči na šoli in zunaj nje ter predvsem organizirati razne dejavnosti za zmanjševanje nasilja tako na ravni oddelkov kot na ravni šole kot celote.

Dober učitelj in dobra učiteljica upoštevata pravni red in vsebinsko rešujeta težave, ki se na šoli pojavijo. V središču njunega delovanja pa so pravičnost in koristi otrok ter prizadevanje za konkretne načrte in skupno delo proti nasilju.

5. Zaključne ugotovitve

V letih poučevanja sem ob upoštevanju zakonske podlage,⁵⁷ s pomočjo dodatnega izobraževanja in usposabljanja, prebiranja literature s področja dela proti nasilju in razvitega svetovalno-pedagoškega čuta, prišla do nekaterih ugotovitev, ki jih želim strniti na tem mestu.

Vse strokovne delavke in vsi delavci na šolah moramo verjeti, da lahko ogromno naredimo za preprečevanje nasilja že s tem, da smo dosledni in pravični v svojih ravnanjih in da nenehno vzpodbujamo medsebojno spoštovanje. Zavedajmo se, da je osnovni namen postavljanja in določanja pravil ter zahtev po njihovem upoštevanju, otrokom nuditi občutek varnosti.

V posameznih situacijah smo lahko s svojim pozitivnim zgledom, prijazno besedo in razumevanjem, mnogo večji vzgojitelji in vzgojiteljice kot z ukazi in prepovedmi.

Sama sem zagovornica ničelne strpnosti do nasilja in menim, da je potrebno to prepričanje postaviti za vizijo in strategijo, ne pa za iluzijo, za katero ne verjamemo, da je uresničljiva. Vrednost strategije ničelne strpnosti do nasilja je v tem, da omogoča preventivno dejavnost, izpostavlja primere dobrih osebnih pristopov in dejavnosti, ki se dobro obnesejo, pri tem pa upošteva posnetek stanja, načrt izvedbe, razdelitev nalog, izvajanje ter sprotno in končno evalviranje. To je seveda zahtevno delo, skupni projekt vseh na šoli, hkrati pa tudi priložnost za

⁵⁷ Najpomembnejši dokumenti, ki predstavljajo zakonsko podlago za delo v osnovni šoli, so: Zakon o osnovni šoli, Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli, Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja, Konvencija o otrokovih pravicah, Programske smernice o delovanju šolske svetovalne službe, Erični kodeks svetovalnih delavcev v vzgoji in izobraževanju.

večje medsebojno sodelovanje v učiteljskem kolektivu, z učenkami in učenci ter s starši.

Priznati si moramo, da se nasilje v šoli dogaja, in da je šola tista, ki se odloči, kaj bo v zvezi s tem naredila. Spodbuditi je treba podobno misleče za ukrepanje.

Nujno se je povezovati s svetovalno službo na šoli, ki pa mora v nas učiteljicah in učiteljih vzbuditi zaupanje, da bomo vanjo verjeli. Biti mora dostopna, omogočati mora ustvarjalno kritično soočanje in konflikte ter njihovo preseganje na način, ki omogoča nadaljnje sodelovanje. Otroka mora celostno obravnavati tako, da upošteva vse ravni njegove osebnosti in vzpodbuja njegov razvoj. Odgovorna je za varovanje in zaščito pravic otroka v skladu z veljavno zakonodajo. Če pride do konflikta pravic, mora delovati v dobro otroka.

Preden na ravnanja otrok odreagiramo s kaznovanjem, si je morda dobro postaviti vprašanje o tem, kdaj je kazen vzgojna. Medveš⁵⁸ meni, da takrat, ko pri otroku krepi občutek za lastno odgovornost, kar pa je odvisno od otrokove starosti in zrelosti.

Naj svoje razmišljanje sklenem z mislimi dr. Roberta Reasonerja,⁵⁹ enega vodilnih pedagogov, ki se v svetu ukvarjajo s tem, kako preprečevati nasilje in pri otroku razvijati lastnosti, ki zmanjšujejo odklonilna vedenja, nespoštljivost in nasilnost ter krepiti lastnosti, kot so odgovornost, motiviranost, zavzetost in spoštovanje: »Občutek lastne vrednosti je najboljša preventiva, ki jo poznamo, in morda celo naš edini up za boljši svet.«

⁵⁸ Medveš, Zdenko (2000) Kakovost v šoli. *Sodobna pedagogika* 51(4), 8–26.

⁵⁹ Reasoner, Robert W. (1999) *Program Razvijanje pozitivnega samovrednotenja mladostnikov: priročnik za mentorje in didaktična gradiva*. Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti.

*Primeri dobre prakse
v obliki dokumentov*

Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami

Predgovor

Ponovna odločitev Društva za nenasilno komunikacijo (DNK) o tem, da bomo pripravile Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami, je v naši okolici naletela na različne odzive. Od podpore projektu do izjav, da nevladna organizacija (NVO) nikakor ne more pripravljati nacionalnega načrta. Ugibamo lahko, da se je zadnje prepričanje nekako realiziralo tudi v tem, da od nobene slovenske institucije ali organizacije nismo mogle pridobiti sofinanciranja za naš projekt. V Sloveniji so na področju socialnega varstva sofinancirani večinoma tisti projekti in programi NVO, ki so namenjeni neposrednemu delu z uporabnicami in uporabniki. Sodelovanje pri oblikovanju politik, kamor spada tudi priprava tako imenovanih *policy* dokumentov, in pri oblikovanju strokovnih smernic države na posameznih področjih, NVO večinoma opravljamo s prostovoljnim delom.

Projekt, ki smo se ga lotile iz prepričanja, da je potreba po tovrstnem dokumentu velika ter prepričanja, da ga ne bomo dobile še vrsto let, če ga ne bomo pripravile same, smo tako realizirale s finančno podporo OSI Budimpešta – *Network Women's Programme*, Ameriške ambasade v Ljubljani in s prostovoljnim delom.

Potem ko smo dokončale načrt aktivnosti za izvedbo projekta, smo opravile pogovore z ljudmi, ki so imeli izkušnje s pripravo nacionalnih programov v Sloveniji, pregledale (takrat) maloštevilne nacionalne programe z različnih področij v Sloveniji, pregledale nacionalne programe in akcijske načrte s področja nasilja nad ženskami in enakih možnosti iz tujine ter pripravile osnutek nacionalnega načrta za delo proti nasilju nad ženskami. Sledila je pobuda za strokovno podporo projektu in za sodelovanje, ki smo jo poslale Društvu SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Društvu Ženska svetovalnica,

Strokovnemu svetu za problematiko nasilja nad ženskami pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ter Uradu za enake možnosti. Odločile smo se, da bomo druge organizacije povabile k sodelovanju v obliki skupnega nastopanja v podporo dokumentu kasneje.

Sledila je analiza dokumentov mednarodnih regionalnih in univerzalnih organizacij. Njihovi dokumenti so pogosto služili kot argument za to, da mora država poskrbeti za pripravo nacionalnega oz. akcijskega načrta na področju dela proti nasilju nad ženskami. Ko smo se zadeve lotile same, pa so ti dokumenti za nas predstavljali pomemben vir, s pomočjo katerega smo lahko Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami uskladile z najvišjimi standardi, ki trenutno veljajo na področju človekovih pravic.

Pisanje dokumenta je bilo dolgotrajno delo. Vsak sklop posebej in vsako aktivnost posebej smo na DNK razčlenjevale, popravljale, dopolnjevale. Iskale smo primerno terminologijo, razmišljale o korektnosti napisanega ter o tem ali smo na koga ali kaj pozabile. Pogosto se nismo strinjale in smo iskale kompromise. O posameznih skupinah žensk in njihovih potrebah ter o ustroju posameznih organizacij smo vedele manj in smo zato morale prositi za pomoč strokovnjakinje od zunaj: Matejo Demšič, Vanjo Dino Dobovičnik, Katjušo Kodele Kos, Simono Neuvirt Bokan, Metko Pentek, Tatjano Verbnik Dobnikar. Njihove pripombe so veliko pripomogle k večji strokovnosti in korektnosti tega dokumenta.

V nekaterih primerih smo morale iskati soglasje z drugimi organizacijami. Eden od takšnih primerov je bila definicija nasilja nad ženskami. Če že vemo, kaj je to nasilje nad ženskami, pa v Sloveniji tega do sedaj nikoli nismo zapisali v kakršenkoli dokument kot definicijo. Odločile smo se, da bi bilo nesmiselno pripravljati novo definicijo nasilja nad ženskami in smo zato prevedle definicijo nasilja nad ženskami iz Priporočila Ministrskega odbora Sveta Evrope državam članicam Sveta Evrope iz leta 2002. Z našo odločitvijo sta se strinjala tako Urad za enake možnosti, ki je opravil tudi strokovni pregled prevoda kot Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

Po sprejemu Zakona o enakih možnostih žensk in moških so bile potrebne še dodatne konzultacije z Uradom za enake možnosti, predvsem s Tatjano Strojano. Nujno je bilo razjasniti

pomen zakona za Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami in se uskladiti z uradom, ki bo pripravljaj Nacionalni program za enake možnosti žensk in moških.

Na koncu smo dokument na skupnem sestanku še zadnjič uskladile s sodelujočimi organizacijami. S predstavnicami Urada za enake možnosti smo se dogovorile, da ga bodo upoštevale pri pripravi Nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških.

Za končni strokovni pregled, kritike in pripombe smo prosile nekatere strokovnjakinje. Na našo prošnjo so se odzvale Milica Antić Gaber, Ružica Boškić, Mojca Dobnikar, Vesna Leskošek, Maja Metličar, Mojca Urek, Darja Zaviršek, Jelka Zorn. Njihove strokovno utemeljene pripombe so pomembno prispevale h končni obliki tega dokumenta.

Prav tako sta dokument pregledali in nam posredovali svoje kritike in pripombe naši prostovoljki Tanja Hrovat Svetičič in Boža Štrukelj, lektorirala pa ga je Nina Bradić.

Na koncu tega predgovora naj poudarimo dejstvo, da NVO pomembno vplivamo na politike države, naša strokovna usposobljenost ter izkušnje pa so na nekaterih področjih veliko pred tistimi, ki jih imajo državne organizacije. Nasilje nad ženskami je zagotovo eno od takšnih področij. Želimo si, da se država tokrat ne bo spraševala ali je prav, da smo se lotili takšnega projekta, ampak bo sprejela dokument kot dobrodošlo popotnico delu, ki ga mora opraviti, da bi primerno rešila problematiko nasilja nad ženskami.

Špela Veselič

Uvod

Nasilje nad ženskami je posledica neenake moči v odnosih med ženskami in moškimi, ki je pripeljala do prevlade nad ženskami in diskriminacije nasproti ženskam s strani moških ter do preprečitve polnega napredka žensk.⁶⁰ Nevladne ženske organizacije v Sloveniji smo doslej večinoma uporabljale definicijo nasilja nad ženskami, ki jo je podala Deklaracija Združenih narodov o odpravi nasilja nad ženskami (*Declaration on the Elimination of Violence against Women, GA Res 48/104*), za namen Nacionalnega načrta dela proti nasilju nad ženskami pa smo uporabile definicijo Ministrskega odbora Sveta Evrope:

Definicija nasilja nad ženskami

Izraz »nasilje nad ženskami« pomeni vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in povzroči ali bo verjetno povzročilo telesno, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk, vključno z grožnjami s takšnimi dejanji, prisilo, ali samovoljnim odvzemom svobode, ne glede na to ali se pojavlja v **javnem** ali **zasebnem** življenju. To vključuje, vendar ni omejeno na:

- a. nasilje, ki se zgodi v družini ali drugi obliki zasebne skupnosti, vključno z, *inter alia*, telesnim in psihičnim nasiljem, čustveno in telesno zlorabo, posilstvom in spolno zlorabo, incestom, posilstvom s strani zakonca, stalnih ali občasnih partnerjev in sostanovalcev, zločine, ki so povzročeni v imenu časti, pohabljanje ženskih spolovil in druge tradicionalne prakse, kot je prisilna poroka ki so škodljive za ženske;
- b. nasilje, ki se zgodi v širši družbi, vključno z, *inter alia*, posilstvom, spolno zlorabo, spolnim nadlegovanjem in zastraševanjem na delovnem mestu, v raznih ustanovah ali kjerkoli drugje, trgovanjem z ženskami za namen spolnega izkoriščanja ter ekonomskega izkoriščanja in spolnega turizma;

⁶⁰ Izhodišča za ukrepanje, sprejeta na Četrti svetovni konferenci Združenih narodov o ženskah v Pekingu, ki je potekala od 4.-15. 9. 1995.

- c. nasilje, ki ga zagreši ali opravičuje država ali njeni uslužbenci;
- d. kršenje človekovih pravic žensk v razmerah oboroženih spopadov, še posebej jemanje tal, prisilna premestitev, sistematično posilstvo, spolno suženjstvo, prisilna nosečnost in trgovanje z ženskami za namen spolnega izkoriščanja in ekonomskega izkoriščanja.⁶¹

Mednarodnopravna podlaga

Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami je dokument, ki ga priporočajo mednarodne in regionalne organizacije v svojih dokumentih.⁶² Najpomembnejši med njimi so:

- Deklaracija Združenih narodov o odpravi nasilja nad ženskami iz leta 1993;
- Pekinska deklaracija in Izhodišča za ukrepanje iz leta 1995;
- priporočila Odbora Združenih narodov za odpravo diskriminacije žensk;
- priporočila posebne poročevalke za nasilje nad ženskami pri Komisiji Združenih narodov za človekove pravice;
- priporočilo št. Rec(2002)5 Ministrskega odbora Sveta Evrope državam članicam o varstvu žensk pred nasiljem, sprejeto 30. aprila 2002 in obrazložitev (*Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum*);

⁶¹ Priporočilo Ministrskega odbora Sveta Evrope, državam članicam Sveta Evrope (*Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum*).

⁶² Zakonska podlaga za sprejem Nacionalnega načrta dela proti nasilju nad ženskami v Sloveniji ni obstajala do sprejema Zakona o enakih možnostih žensk in moških. Poleg drugih organizacij je tudi Društvo za nenasilno komunikacijo Uradu za enake možnosti poslalo pobudo, da v Zakon o enakih možnostih žensk in moških uvrsti določilo o obvezi Republike Slovenije, da sprejme nacionalni načrt za delo proti nasilju nad ženskami. Urad za enake možnosti je pobudo delno upošteval in v Zakonu o enakih možnostih žensk in moških nasilje nad ženskami opredelil kot eno od področij družbenega življenja. Izvedbeni akti Nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških, ki se imenujejo periodični načrti, pa bodo za posamezna področja družbenega življenja opredelili potrebne aktivnosti za obdobje dveh let. V skladu s tem se je pričujoči dokument takrat imenoval Izvedbeni načrt dela proti nasilju nad ženskami, saj naj bi postal eden od izvedbenih aktov Nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških, ki ga pripravlja Urad za enake možnosti. V teku pisanja dokumenta se je pokazalo, da to ne zadostuje. Nastal je namreč dokument, ki predvideva aktivnosti, neizvedljive v dveh letih. Po našem mnenju v Sloveniji potrebujemo dolgoročen načrt, ki bo usklajen med vladnimi in nevladnimi organizacijami in bo na večletnem delu utemeljil celoto aktivnosti, ki jih mora izvesti država na področju nasilja nad ženskami. Nastali dokument se torej imenuje Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami, njegovi deli pa bodo postali eden od izvedbenih aktov Nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških.

- priporočilo št. 1582 (2002) Parlamentarne skupščine Sveta Evrope o nasilju nad ženskami v družini, sprejeto 27. septembra 2002 (*Recommendation Rec 1582 (2002) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on Domestic Violence against Women adopted on 27 September 2002*).

Potreba po posebnem dokumentu

Razlogi za pripravo dolgoročnega in sistematičnega programa,⁶³ ki jih že več kot desetletje in pol izpostavljajo nevladne organizacije, so:

- nezadovoljivo stanje na področju mehanizmov pomoči ženskam z izkušnjo nasilja in povzročiteljem nasilja;
- nezadostna pozornost do različnih skupin žensk, ki pripadajo družbenim skupinam z manj moči in imajo izkušnjo nasilja;
- potreba po koordiniranem pristopu k problematiki nasilja nad ženskami;
- potreba po kontinuiranem izobraževanju in ozaveščanju strokovne in druge javnosti;
- potreba po tem, da organizacije razvijejo doktrine in pripravijo pravila za delo in ukrepanje v primerih nasilja nad ženskami;
- pomanjkanje podatkov o razširjenosti nasilja nad ženskami ter potreba po zbiranju podatkov in raziskavah, na katerih bodo utemeljeni nadaljnji koraki v smeri delovanja proti nasilju nad ženskami.

⁶³ Leta 1999 je *Open Society Institute* iz New Yorka v Budimpešti organiziral seminar o koordiniranem pristopu skupnosti proti nasilju v družini (*Domestic Abuse Intervention Project*), ki so ga predstavile strokovnjakinje in strokovnjaki iz Dulutha, Minnesota. Na seminarju so se oblikovale multiinstitucionalne skupine za vsako državo, ki naj bi po koncu seminarja doma začele s pripravo nacionalnih načrtov proti nasilju nad ženskami. V Sloveniji je koordinacijo nacionalnega tima za pripravo Nacionalnega načrta dela proti nasilju nad ženskami prevzelo Društvo za nenasilno komunikacijo, v njem pa je sodelovalo pet članic vladnih in nevladnih organizacij. Zastavljenega dela jim ni uspelo dokončati. Tri leta kasneje se je pri Društvu za nenasilno komunikacijo ponovno začelo razmišljati o pripravi nacionalnega načrta, ki bo obravnaval problematiko nasilja nad ženskami in predvidel aktivnosti, potrebne za delovanje proti nasilju nad ženskami. Za sodelovanje, strokovno pomoč in podporo smo na DNK prosile druge nevladne organizacije, posameznice in posameznike ter vladne službe. Pripravo nacionalnega načrta so na začetku podprli Društvo ŠOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja, Društvo Ženska svetovalnica, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve in Urad za enake možnosti.

Osnovna načela in izhodišča za delovanje proti nasilju nad ženskami

Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami je dokument, ki pokriva široko področje problematike nasilja nad ženskami ter nasilje nad ženskami sistematično in strokovno obravnava. Upošteva specifične potrebe žensk z izkušnjo nasilja in njihove osebne okoliščine. Osnovna načela in izhodišča za delovanje proti nasilju nad ženskami so:

- nasilje nad ženskami je kršenje človekovih pravic žensk in mora biti kaznovano. Ne obstaja sprejemljiva ali dopustna meja nasilja;
- nasilje nad ženskami je družbeni problem, ki temelji na neenaki porazdelitvi družbene moči med ženskami in moškimi;
- država nasilja nad ženskami, ki ga povzročajo večinoma njihovi partnerji ali člani njihovih družin, ne sme obravnavati kot manj resna ali huda dejanja, kot obravnava dejanja nasilja, ki jih povzročajo neznane osebe;
- dolžnost države je da preprečuje, preišče in kaznuje dejanja nasilja (*due diligence* ali obvezna skrb države) ter zagotovi zaščito za ženske z izkušnjo nasilja, ne glede na to ali so nasilna dejanja storjena s strani države oz. njenih uslužbencev, s strani ženski bližnjih, znanih in/ali neznanih oseb;
- država si bo prizadevala za oblikovanje, razvoj in izboljšanje nacionalnih politik proti nasilju nad ženskami, ki bodo temeljile na:
 - najvišji možni zaščiti in varnosti za ženske z izkušnjo nasilja,
 - krepitvi moči žensk z izkušnjo nasilja in preprečevanju sekundarne viktimizacije,
 - zagotavljanju dostopa do informacij ter primerne in kvalitetne pomoči in podpore,
 - informiranju in ozaveščanju žensk o njihovih pravicah,
 - prilagajanju kazenskega in civilnega prava ter sodnih postopkov potrebam žensk z izkušnjo nasilja,
 - zagotavljanju posebnih usposabljanj za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delujejo na področju nasilja nad ženskami,
 - ozaveščanju javnosti ter izobraževanju otrok, mladih in odraslih,
 - preventivi,

- država bo s svojimi organizacijami (predvsem centri za socialno delo in drugi socialno varstveni zavodi, državni uradi, policija, kriminalistična in mejna policija, sodstvo, stanovanjske skupine in drugi javni zavodi, tožilstvo, vrtci, šole in druge izobraževalne ustanove, vzgojno-izobraževalni zavodi, zapori, zdravstvo) in zaposlenimi naredila vse potrebno, da bodo povzročitelji nasilja nad ženskami vedno dobili jasno sporočilo o nedopustnosti njihovega nasilnega ravnanja in bodo tudi primerno kaznovani v skladu z zakonom.

Struktura Nacionalnega načrta dela proti nasilju nad ženskami

Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami je dokument, ki poleg aktivnosti, ki jih je potrebno izvesti na posameznem področju dela proti nasilju nad ženskami, razlaga temeljna načela, prepričanja in politike. V uvodu pojasnjujemo posamezna področja dela, v nadaljevanju pa zanje predvidevamo aktivnosti.

Področja, ki jih obravnava Nacionalni načrt dela proti nasilju nad ženskami so:

- preventiva, ozaveščanje in informiranje,
- izobraževanje in izpopolnjevanje,
- zakonodaja,
- koordiniran pristop proti nasilju nad ženskami,
- zbiranje podatkov in raziskave.

Preventiva, ozaveščanje in informiranje

Preventivno delovanje, ozaveščanje in informiranje je potrebno usmeriti k odpravljanju tako družbenih kot tudi individualnih vzrokov za nasilje nad ženskami, saj je nasilje nad ženskami posledica zasidrane neenakosti med spoloma v družbi ter obstoječih struktur moči v odnosih med spoloma.

Preventivo, ozaveščanje in informiranje je potrebno razumeti kot dolgoročne procese in jih izvajati na različnih področjih življenja. Cilji morajo biti usmerjeni k:

- informiranju javnosti o različnih oblikah nasilja nad ženskami, o posledicah nasilja za ženske z izkušnjo nasilja, opazo-

valke in opazovalce, ki so pogosto otroci, o razširjenosti nasilja nad ženskami ter o obstoječih oblikah pomoči;

- mobilizaciji javnega mnenja z organizacijo ali podporo kampanjam ozaveščanja in informiranja o problemu nasilja nad ženskami, njegovih posledicah za ženske z izkušnjo nasilja in za družbo kot celoto;
- vključevanju in spodbujanju medijev (časopisi, radio, televizija, elektronski in drugi mediji), da o nasilju nad ženskami poročajo nesenacionalistično, ob tem pa opozarjajo na predsodke in stereotipe, na možne oblike pomoči in na poti iz nasilnega odnosa;
- informiranju žensk o njihovih človekovih pravicah, o tem, da imajo pravico poiskati pomoč ter spodbujanju in krepitvi moči žensk, da nadzirajo svoje življenje.

Preventiva na splošnem družbenem nivoju vključuje:

- a. oblikovanje družbene klime, ki ne bo strpna do nasilja nad ženskami. Prepričanje, da je nasilje nad ženskami nedopustno, mora postati splošno sprejeta norma. Poskrbeti je potrebno za učinkovito zaščito žensk pred nasiljem, povzročiteljem nasilja pa jasno sporočiti, da bodo za nasilna dejanja kaznovani v skladu z zakonom. K ukrepom za doseg tega cilja spadajo vse aktivnosti predvidene v tem nacionalnem načrtu;
- b. preprečevanje prenašanja škodljivih (nasilnih) vzorcev vedenja iz generacije v generacijo. Gre za del preventive na individualnem nivoju. Nasilje je vedenje, ki se ga v mnogih primerih naučimo v družinah, v drugih medčloveških odnosih, iz medijev. Spremembe je mogoče doseči le dolgoročno, če, tako starši, vzgojiteljice in vzgojitelji, učiteljice in učitelji kot tudi mediji promovirajo nenasilno vedenje in reševanje konfliktov ter posredujejo potrebna in primerna znanja;
- c. preprečevanje neenake obravnave spolov in doseganje enakosti med spoloma na vseh področjih življenja. Sem spadajo tudi vsi ukrepi Vlade Republike Slovenije in njenih služb, ki spadajo k politiki enakih pravic in enakih možnosti, čeprav niso izrecno omenjeni v tem programu.

Otroci, mladostnice in mladostniki predstavljajo dve od najpomembnejših skupin, s katerimi je potrebno delati v okviru preventive. Preventivne ukrepe je potrebno izvajati v zgodnjem

otroštvu deklic in dečkov, saj so že zelo zgodaj izpostavljeni spolno specifični socializaciji in izkušnjam, ki so povezane s stereotipnimi predstavami o tem, kaj je za določeni spol sprejemljivo in kaj ne. Potrebno je torej zagotoviti, da so deklice in dečki že v vrtcih in osnovnih šolah deležne in deležni vzgoje in izobraževanja, ki ne bosta spodbujala tradicionalnih družbenih in kulturnih vzorcev o vlogah deklic in dečkov ter predsodkov in stereotipov o posameznem spolu. Posebno pozornost je potrebno posvetiti informiranju otrok o njihovih človekovih pravicah; telefonih, na katere lahko pokličejo; institucijah, na katerih lahko poiščejo pomoč; osebah, ki jim lahko zaupajo. Po drugi strani pa je potrebno izvajati programe, ki bodo naravnani h krepitvi samozvesti otrok, razvijanju lastne odgovornosti, učenju socialnih veščin, nenasilne komunikacije in reševanja konfliktov s katerimi se soočajo.

Ozaveščanje in informiranje pomeni seznanjanje širše javnosti o različnih oblikah nasilja, o posledicah, ki jih imajo te za ženske z izkušnjo nasilja, za opazovalke in opazovalce nasilja, ki so pogosto otroci, o statističnih podatkih. Pri tem si je potrebno prizadevati za sodelovanje s čim večjim številom medijev (časopisi, radio in televizija, elektronski in drugi mediji). Poskrbeti je potrebno za mobilizacijo javnega mnenja z organiziranjem in podporo konferencam, kampanjam ozaveščanja in informiranja, ki bodo družbo spodbudile k razmišljanju o nasilju nad ženskami, negativnem vplivu nasilja na ženske z izkušnjo nasilja ter na družbo kot celoto. Posameznice in posamezniki v različnih organizacijah ter mediji morajo začeti o nasilju nad ženskami razpravljati odprto, brez predsodkov in preuranjenih mnenj oz. sodb. Kampanje ozaveščanja morajo poudarjati, da je odgovornost za nasilje izključno na strani povzročitelja nasilja ter povzročitelje nasilja spodbuditi, da opustijo nasilna ravnanja in začnejo uporabljati nenasilne oblike reševanja konfliktov. Ženske z izkušnjo nasilja pa morajo ozaveščati o njihovi pravici do življenja brez nasilja ter jih informirati o obstoječih oblikah pomoči.

Izobraževanje in izpopolnjevanje

Zaščita žensk pred nasiljem, soočenje povzročiteljev nasilja z odgovornostjo za povzročeno nasilje in ukrepanje proti povzročiteljem nasilja so lahko učinkoviti samo pod pogojem, da v organizacijah, ki najpogosteje prihajajo v stik z ženskami z

izkušnjo nasilja in povzročitelji nasilja oz. organizacijah, ki so dolžne zagotoviti primerne pogoje za reševanje problematike nasilja nad ženskami, obstaja znanje, poznavanje načel dobre prakse in predpisani postopki za doseg najpomembnejšega cilja v okviru obravnavane problematike, to je zaščita žrtev nasilja.

Izobraževanje mora biti zastavljeno kot kontinuirani proces. Strokovne delavke in delavci morajo biti dobro opremljene in opremljeni z znanjem o primernih načinih reagiranja, ko gre za nasilje nad ženskami. Posebej pomembno je strokovno izpopolnjevanje za:

- centre za socialno delo, druge socialno varstvene zavode in zasebnice ter zasebnike na tem področju (domove za starejše, posebne socialno varstvene zavode za odrasle, varstveno delovne centre, domove za otroke, socialno varstvene zavode za usposabljanje, centre za tujke in tujce in različne urade),
- vzgojno-izobraževalne organizacije,
- policijo, kriminalistično in mejno policijo,
- sodišča,
- tožilstva,
- zdravstvene organizacije,
- nevladne organizacije.

Vsebine, ki so pomembne za poznavanje problematike nasilja nad ženskami, morajo biti zagotovljene že v izobraževalnem procesu strokovnih in drugih skupin, zaposlenih na omenjenih organizacijah.

Cilji strokovnega izobraževanja so:

- strokovne delavke in delavci bodo pridobili znanja o nasilju nad ženskami, dinamiki nasilja ter zakonodaji na področju nasilja;
- izdelava in uporaba jasnih navodil in pravil o načinih reagiranja, ko gre za nasilje nad ženskami;
- organizirana supervizija in intervizija, ki bo strokovnim delavkam in delavcem v pomoč pri definiranju lastnih mej ter kritični oceni učinkov in posledic svojih ravnanj;
- medsebojno sodelovanje znotraj institucij in organizacij (timsko delo) ter med institucijami, organizacijami, posamezniki in posamezniki;

- razvijanje in izpopolnjevanje praks dela in mehanizmov pomoči ženskam z izkušnjo nasilja;
- prepoznavanje in opozarjanje na stereotipne vzorce vedenja, stereotipne načine obravnavanja spolov in odnosov med spoloma, ki ohranjajo neenakosti.

V okviru izobraževanja morajo strokovne delavke in delavci pridobiti znanje o:

- vzrokih, posledicah in oblikah nasilja nad ženskami;
- dinamiki nasilja nad ženskami, o strategijah preživetja, ki jih izoblikujejo žrtve nasilja, ko živijo v nasilnem odnosu, o razlogih, zakaj ženske ostajajo v odnosih z nasilnimi partnerji in zakaj o nasilju molčijo;
- vplivih, ki jih ima nasilje nad ženskami v družini in partnerskih odnosih na otroke;
- o trgovanju z ljudmi, predvsem z ženskami in deklicami za namen spolnega izkoriščanja, za delo v gospodinjstvih, za poroko, za beračenje in druge oblike izkoriščanja;
- stereotipih o nasilju nad ženskami, zgodovinskem ozadju problematike nasilja nad ženskami ter zgodovinskem in antropološkem vedenju o problematiki;
- o konceptu enakosti med spoloma ter družbenih pričakovanjih do enega in drugega spola;
- strokovnih načinih reagiranja, ko se na strokovne delavke in delavce obrne ženska z izkušnjo nasilja oz. ko policija zaradi nasilja intervenira v družini;
- o svetovalno terapevtskem delu z ženskami z izkušnjo nasilja in drugih oblikah podpore ženskam;
- znanja s katerimi bodo znali prepoznati in obvladati krizne situacije ter pomagati ženski z izkušnjo nasilja pri izdelavi varnostnega načrta;
- nenasilnih načinih reševanja konfliktov;
- načinih informiranja o obstoječih oblikah pomoči (telefon-ska svetovanja, individualna osebna svetovanja, skupine za samopomoč, varne hiše, krizni centri za otroke, mladostnice in mladostnike ter pristojnostih in dolžnostih organizacij, ki delajo na področju nasilja nad ženskami);
- potrebah ranljivejših skupin žensk z izkušnjo nasilja, ki imajo manj družbene moči in pri katerih je posebno

pozornost potrebno nameniti preprečevanju diskriminacij, ki so jim še dodatno izpostavljene:

- ženske, ki živijo v določenih življenjskih okoliščinah: brezdomke, brezposelne, bolne, noseče, prostitutke, revne, samohranilke, ženske brez izobrazbe in ženske z nizko izobrazbo, ženske brez socialne mreže, ženske, ki so uživalke legalnih in/ali nelegalnih drog, ženske zapornice in ženske po prestani zaporni kazni, ženske in deklice, ki so žrtve trgovine z ljudmi, ženske z neurejenim pravnim statusom v državi,
- mlade ženske od 14 do 27 leta,⁶⁴
- starejše ženske,
- hendikepirane ženske,⁶⁵
- lezbijke in ženske, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam,
- pripadnice etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji (Albanke, Bošnjakinje, Črnogorke, Hrvatice, Italijanke, Madžarke, Makedonke, Romkinje, Srbkinje),
- prosilke za azil, begunke, nedržavljanke s stalnim in začasnim prebivališčem, prosilke za delovno dovoljenje, deklice brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov.
- področnih zakonih in načinih na katere lahko strokovne delavke in delavci uporabljajo te zakone na način, ki bo najbolj v korist ženski z izkušnjo nasilja;
- potrebah in možnostih medorganizacijskega in multidisciplinarnega sodelovanja pri reševanju problematike nasilja nad ženskami;
- zagovorništvu, spremstvu in o pričanju na sodišču.

64 V Nacionalnem načrtu dela proti nasilju nad ženskami smo povzele opredelitev *mladosti* kot jo na podlagi statističnih podatkov ter izsledkov iz raziskav o mladini, opredeljuje Urad za mladino Mestne občine Ljubljana.

65 V Nacionalnem načrtu dela proti nasilju nad ženskami bomo uporabljali izraz hendikepirana/hendikepirani, ki označuje poškodovanosti, kot so "gibalna oviranost (mišična distrofija, paraplegija, tetraplegija itn.), senzorna oviranost (težave s sluhom, vidom itn.), intelektualna oviranost (lažja, zmerna, težja in težka duševna prizadetost) in težave z duševnim zdravjem (depresija, psihoza, shizofrenija, anoreksija itn.), a tudi družbene prikrajšanosti, ki ljudi z naštetimi oviranostmi diskriminirajo v vsakdanjem življenju." (Zaviršek D.: Hendikep kot kulturna travma: historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi. Ljubljana: Založba /^{*}cf., 2000, s.7).

Zakonodaja

Država mora svojim državljankam in državljanom zagotoviti zaščito pred nasiljem na vseh področjih, tudi na zakonodajnem. To pomeni tudi zaščito žensk pred vsemi oblikami nasilja.

Zakonodajni okvir je indikator odgovornosti in pripravljenosti države za uvajanje pravnih mehanizmov za zaščito žensk z izkušnjo nasilja. Zakonodaja določa, katere oblike nasilja država prepozna, priznava in kaznuje, dejanja, ki so določena kot nasilje in ukrepe za zaščito pred nasiljem.

K razreševanju problematike nasilja nad ženskami lahko največ pripomorejo strokovnjakinje in strokovnjaki, ki imajo znanje o dinamiki in zakonitostih nasilja nad ženskami, saj le to pripomore k preseganju stereotipnega dojemanja in stereotipnih prepričanj o nasilju nad ženskami. Zato bi bilo za reševanje primerov nasilja nad ženskami na sodiščih najprimerneje uvesti družinska sodišča oz. njim primerljive specializirane oddelke na sodiščih.

Obstoječa zakonodajna določila, ki ščitijo žensko pred nasiljem, je potrebno dopolnjevati z:

- izdelavo natančnih pravil delovanja in smernic, kako delovati v primerih nasilja nad ženskami;
- imenovanji strokovnjakinj in strokovnjakov na delovna mesta, kjer je še posebej potrebno zagotoviti pomoč in podporo ženskam z izkušnjo nasilja;
- medorganizacijskim sodelovanjem;
- izobraževanju o specifičnosti problematike v vladnih in nevladnih organizacijah, ki prihajajo v stik z ženskami z izkušnjo nasilja.

Zakonodajo na področju nasilja nad ženskami je potrebno dopolniti in zagotoviti njeno učinkovito izvajanje v praksi. Če so pravne možnosti izpopolnjene ter dejansko uporabljene v praksi, je lahko delovanje proti nasilju nad ženskami učinkovito, ženskam z izkušnjo nasilja je zagotovljena varnost, povzročitelji nasilja pa so kaznovani.

Različne kulturne navade in prakse ne smejo biti ovira za dosledno uveljavljanje prepovedi vseh oblik nasilja nad ženskami.

Ob tem, da zakon prepoveduje nasilje, je potrebno uvajati ukrepe, ki bodo zagotovili razumevanje širše javnosti o tem, zakaj je do prepovedi prišlo ter razumevanje prepovedi nasilja v širšem

kontekstu človekovih pravic žensk. Sprožati je potrebno javne debate o prepovedi nasilja in obravnavo nekaterih oblik nasilja na ta način premakniti iz zasebne v javno sfero.

Kazenski pregon povzročitelja nasilja je nujno potreben element, ko si prizadevamo za preprečevanje nasilja nad ženskami. Obsodilna sodba zaradi nasilnega vedenja povzročitelja nasilja sooči s posledicami nasilnega vedenja ter širši javnosti pokaže, da bo nasilno vedenje sankcionirano s strani države in njenih organov.

Pričanje prič je najpomembnejši in pogosto celo edini način, s katerim je mogoče doseči obsodilno sodbo. Zbiranje dokazov je še dodatno oteženo ali celo nemogoče, če morajo žrtve trgovine z ljudmi takoj zapustiti državo, ker nimajo urejenega statusa za bivanje v državi. Ženskam, ki so žrtve trgovine z ljudmi je potrebno zagotoviti začasno zatočišče, jim pomagati pri odločitvi, ali in kako bodo pričale, pri pripravi varne vrnitve domov, pri urejanju statusa v Republiki Sloveniji in pri urejanju njihovega nadaljnjega življenja.

V slovensko zakonodajo je potrebno uvajati tudi varnostne ukrepe, kot je npr. izrek obveznih treningov socialnega učenja za povzročitelje nasilja, katerih cilj je povzročitelje nasilja spodbuditi, da spremenijo nasilne vzorce vedenja in jim pomagati pri oblikovanju novih, nenasilnih vzorcev vedenja. Predvideti je potrebno tudi treningu socialnega učenja alternativni ukrep v primeru, da povzročitelj nasilja tega ne izpolni.

Država mora jasno poudarjati, da nasilje nad ženskami ni zasebna družinska zadeva, v katero se ne vmešava in ne sme biti obravnavano drugače kot nasilje na javnih prostorih. V primerih nasilja nad ženskami mora država dosledno posegati v zasebno sfero posameznic in posameznikov. Pravica ljudi do varnosti mora biti neodvisna od tega ali se gibljejo v javni ali zasebni sferi. Država mora jasno poudarjati svoje stališče, da bodo povzročitelji nasilja nad ženskami soočeni s sankcijami.

Koordiniran pristop proti nasilju nad ženskami

V Sloveniji je reševanje nasilja večinoma odvisno od same ženske, žrtve nasilja in njene informiranosti. Med organizacijami ni sistema medsebojnega informiranja ter pretoka informacij. Informacije med sodelujočimi organizacijami pa bi morale biti

zbrane in izmenjane pravočasno, da bi bile dejavnosti sodelujočih organizacij usklajene in žrtve nasilja zaščitene. Zato je potrebno razmišljati v smeri spremembe in dopolnitve posameznih zakonov in pravilnikov, ki morajo organizacijam nalagati, da v primerih nasilja nad ženskami delajo v skladu z načeli koordiniranega pristopa proti nasilju nad ženskami.

Koordiniran pristop proti nasilju nad ženskami pomeni usklajen pristop k reševanju problematike nasilja nad ženskami, katerega osnovna cilja sta zaščititi žrtve nasilja in soočiti povzročitelje nasilja z odgovornostjo za njihova ravnanja. Breme za posredovanje v primerih nasilja prevzema družba s svojimi organizacijami in ne posameznica, ki je žrtev nasilja. Naloga družbenih organizacij je torej zagotoviti ženski varnost, povzročitelja nasilja pa soočiti z odgovornostjo za njegova ravnanja.

Vsaka organizacija, ki se pri svojem delu srečuje z nasiljem nad ženskami, se mora zavedati svoje odgovornosti, da nasilje preprečuje in ga ustavlja. Strokovnjakinjam in strokovnjakom, ki delujejo v okviru koordiniranega pristopa, pri posredovanju v primerih nasilja nad ženskami pomagajo izdelana pravila, ki natančno predpisujejo postopke ravnanja in standardizirajo prakse dela. Takšen način dela zvišuje kvaliteto pomoči ženskam z izkušnjo nasilja in zavezuje družbene akterje, da vsak na svojem področju izdelujejo in udejanijo strategije in prakse za boljšo zaščito žrtev nasilja.

Da bi prišlo do sprememb v odnosu družbenih akterjev do nasilja nad ženskami, morajo strokovnjakinje in strokovnjaki med seboj sodelovati. Posamezne dejavnosti morajo biti usklajene časovno in vsebinsko, v dogovarjanje morajo biti vključene tudi žrtve nasilja.

Pomoč žrtvam nasilja ne sme biti naloga ene same organizacije. Med seboj morajo sodelovati vse organizacije, ki so pomembne za reševanje problematike nasilja nad ženskami: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (centri za socialno delo in drugi socialno varstveni zavodi), Ministrstvo za notranje zadeve (policija, kriminalistična policija, mejna policija), Ministrstvo za pravosodje (sodišča, tožilstva, zapor), Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport (vrtci, šole), Ministrstvo za zdravje (zdravstvene službe), Urad varuha človekovih pravic, lokalne skupnosti, nevladne organizacije, varne hiše, javni zavodi.

Pomemben del koordiniranega pristopa proti nasilju nad ženskami je zagotovljena varnost za ženske z izkušnjo nasilja.

Zato je potrebno zagotoviti zadostno število mest v varnih hišah in kriznih centrih ter dostop žensk do kriznih centrov, ki omogočajo krizno namestitev, do varnih hiš, ki omogočajo začasno namestitev, do zagovorništva, ki ženskam nudi potrebno podporo in dostop do informacij o obstoječih oblikah pomoči.

Država mora v okviru stanovanjske politike načrtovati ukrepe za izboljšanje položaja žensk z izkušnjo nasilja pri pridobitvi stanovanja. Pogosto se namreč dogaja, da ženska z izkušnjo nasilja ne more zapustiti povzročitelja nasilja, ker ne more najeti svojega stanovanja, saj bi bila s tem ogrožena njena socialna in ekonomska varnost. Prav tako se pogosto dogaja, da se ženska z izkušnjo nasilja po odhodu iz varne hiše ali potem, ko zapusti povzročitelja nasilja, iz enakega razloga vrne v stanovanje, v katerem živi tudi povzročitelj nasilja.

Cilji koordiniranega pristopa so:

- hitra, učinkovita pomoč in zaščita za ženske z izkušnjo nasilja;
- izdelava ocene nevarnosti in izdelava varnostnega načrta;
- soočenje povzročitelja nasilja z odgovornostjo za njegova ravnanja;
- časovna in vsebinska usklajenost izvajanja ukrepov med posameznimi sodelujočimi organizacijami;
- izmenjava delovnih izkušenj za namene izdelave boljših in učinkovitejših praks in pravil delovanja;
- medsebojni nadzor med organizacijami.

Zbiranje podatkov in raziskave

Proces zbiranja, obdelave in objave podatkov ima poseben pomen za razvoj učinkovitih strategij reševanja problematike nasilja nad ženskami. Podatki, ki so zbrani na strokoven način, kažejo na:

- razširjenost nasilja nad ženskami;
- zakonitosti nasilja nad ženskami (oblike, vzroke, posledice - zdravstvene, socialne, ekonomske);
- razkorak med potrebami žensk z izkušnjo nasilja in ponudbo različnih oblik pomoči ter na potrebe po financiranju obstoječih in novih oblik pomoči;

- občutljivost javnosti za problematiko nasilja nad ženskami;
- učinkovitost zakonskih možnosti in njihove uporabe.

Zbrani podatki so podlaga za izdelavo raziskav o nasilju nad ženskami.

Sistematično zbiranje podatkov vpliva na zavedanje posameznih organizacij o resnosti in razširjenosti nasilja nad ženskami, kar vpliva na to, da več časa in pozornosti posvetijo problematiki nasilja nad ženskami, se več izobražujejo in načrtujejo nove programe. Pomembna je tudi izmenjava podatkov med pristojnimi organizacijami, ki pripomore k temu, da hitreje in strokovneje reagirajo.

Nasilje nad ženskami je težko opredeljiva in kompleksna raziskovalna problematika in zato ena od velikih *temnih peg* v uradnih statistikah. Za nasilje nad ženskami je značilno, da ga žrtve zelo redko prijavljajo, institucije ga pogosto ne beležijo oz. ga beležijo v okviru drugih težav, zaradi katerih so se uporabnice obrnile nanje. Rezultat neprijavljanja organom pregona, nenatančnega beleženja ali nebeleženja so pomanjkljivi podatki o dejanski razširjenosti nasilja nad ženskami.

V zbiranje podatkov o nasilju nad ženskami morajo biti vključeni vsi, ki kakorkoli prihajajo v stik z nasiljem nad ženskami.

Aktivnosti, ki jih mora izvesti država na posameznih področjih

Preventiva, ozaveščanje in informiranje

I. Šole in vrtci bodo v okviru vsakodnevnega življenja in dela vprašanjem nasilja nasploh in nasilja nad ženskami in deklicami posebej, namenjali čas v okviru tematskih dni in dejavnosti, razrednih ur, predavanj za starše ipd. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport bo v ta namen:

1. skladno s kurikulum za vrtce spodbujalo vzgojiteljice in vzgojitelje k uvajanju tem, ki bodo, primerno otrokovim letom, obravnavale nasilju alternativne oblike vedenja, otroke učile o njihovih pravicah, kot so pravica do nedotakljivosti telesa, pravica do odločanja, do izbire igrač in iger ter obravnavale vprašanja, ki so povezana z odnosi med spoloma v družbi;

2. skladno s kurikulum za vrtce, po katerem je sodelovanje med vrtcem in starši pomemben vidik kakovosti predšolske vzgoje, spodbujalo vzgojiteljice in vzgojitelje, da pri sodelovanju s straši na primeren način opozarjajo na nasilje in na vzgojo otrok brez nasilja;

3. profesorice in profesorje spodbujalo, da pri posameznih učnih temah učenke in učence opozarjajo na njihove pravice kot so pravica do odločanja, pravica do nedotakljivosti telesa ter na različne oblike nasilja, na vidik spola, spolnih vlog in enakosti med spoloma, na predsodke in stereotipe;

4. šole spodbujalo, da zagotovijo izvajanje preventivnih delavnic za učenke in učence, ki bodo obravnavale in spodbujale kritično razmišljanje o nasilju, o stereotipnih vlogah deklic in dečkov, oblikovanje pozitivne samopodobe, osebne odgovornosti ter veščin konstruktivnega in nenasilnega reševanja konfliktov;

5. šole in vrtce spodbujalo, da izdelajo in distribuirajo izobraževalne materiale o nasilju in zaščiti pred nasiljem, ki bodo razumljivi za otroke;

6. šole in vrtce spodbujalo, da distribuirajo izobraževalne materiale za starše, ki obravnavajo nasilje nad ženskami, njegove posledice in obstoječe oblike pomoči ter vsebujejo sporočilo povzročiteljem nasilja o nedopustnosti njihovega ravnanja, pripravljene s strani različnih vladnih in nevladnih organizacij;

7. šole in vrtce spodbujalo, da bodo pripravili izobraževanja za starše, ki bodo obravnavala nasilje nad ženskami, vloge žensk in moških v medosebnih odnosih in v družbi, enakost med spoloma, diskriminacije zaradi spola, nenasilno komunikacijo, veščine konstruktivnega in nenasilnega reševanja konfliktov;

8. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter Urad za mladino Republike Slovenije bosta preko svojih razpisov omogočala sofinanciranje projektov in programov, ki bodo zagotavljali vsebine, predvidene v točkah 4 in 7.

Šole in vrtci bodo k sodelovanju pri vseh predvidenih dejavnostih povabili nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad za mladino Republike Slovenije)

II. Centri za socialno delo bodo v okviru svojih programov posebno pozornost namenjali ozaveščanju uporabnic in uporabnikov o nasilju nad ženskami, o različnih diskriminacijah zaradi spola, o neenakosti med spoloma ter vlogah žensk in moških v medosebnih odnosih in v družbi, o nenasilni komunikaciji ter veščinah konstruktivnega in nenasilnega reševanja konfliktov.

Centri za socialno delo in drugi socialno varstveni zavodi bodo v svojih prostorih na vidna mesta postavljali informacije o tem, kakšno pomoč lahko ponudijo ženskam z izkušnjo nasilja in kakšne so njihove pravice ter o drugih oblikah pomoči za ženske z izkušnjo nasilja. Prav tako bodo na centrih za socialno delo in v drugih socialno varstvenih zavodih dostopne informacije o nasilju nad ženskami in njegovih posledicah. Vsebovale bodo sporočilo povzročiteljem nasilja o nedopustnosti njihovega ravnanja.

Posebna pozornost bo namenjena informiranju slepih in slabovidnih ter žensk, ki ne govorijo in berejo slovenskega jezika.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve)

III. Policijske postaje in policijske uprave bodo v svojih prostorih na vidna mesta postavljali informacije o tem, kakšno

pomoč lahko policistke in policisti, kriminalistke in kriminalisti ponudijo ženskam z izkušnjo nasilja in kakšne so njihove pravice. Prav tako bodo na policijskih postajah in policijskih upravah dostopne informacije o nasilju nad ženskami, njegovih posledicah in drugih obstoječih oblikah pomoči. Vsebovale bodo sporočilo povzročiteljem nasilja o nedopustnosti njihovega ravnanja.

Posebna pozornost bo namenjena informiranju slepih in slabovidnih ter žensk, ki ne govorijo in berejo slovenskega jezika.

(Odgovornost: Ministrstvo za notranje zadeve)

IV. Enote zdravstvenega varstva bodo na vidna mesta postavljale informacije o tem, kakšno pomoč lahko ponudijo ženskam z izkušnjo nasilja in kakšne so njihove pravice. Prav tako bodo dostopne informacije o nasilju nad ženskami, njegovih posledicah in obstoječih oblikah pomoči. Vsebovale bodo sporočilo povzročiteljem nasilja o nedopustnosti njihovega ravnanja.

Posebna pozornost bo namenjena informiranju slepih in slabovidnih ter žensk, ki ne govorijo in berejo slovenskega jezika.

(Odgovornost: Ministrstvo za zdravje)

V. V delovnih organizacijah, na zavodih za zaposlovanje in v sindikatih bo potekalo informiranje in ozaveščanje žensk o njihovi pravici, da so na delovnem mestu zaščitene pred spolnim nadlegovanjem in drugimi oblikami nasilja nad ženskami ter o obstoječih oblikah pomoči.

Posebna pozornost bo namenjena informiranju slepih in slabovidnih ter žensk, ki ne govorijo in berejo slovenskega jezika.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Urad za enake možnosti, Sindikati)

VI. Delovne organizacije si bodo v sodelovanju s sindikati prizadevale za razvijanje politik, ki bodo oblikovale in ustvarjale delovne pogoje, podporne za posebne potrebe delavk, žrtev nasilja v družini.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Urad za enake možnosti, Sindikati)

VII. Izvajalo se bo kontinuirano informiranje in ozaveščanje o trgovanju z ženskami in deklicami za namene različnih oblik izkoriščanja ter o obstoječih oblikah pomoči. Informiranje in ozaveščanje bo potekalo v različnih jezikih.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za notranje zadeve)

VIII. Izvajalo se bo kontinuirano informiranje in ozaveščanje žensk o tem, da so nekatera dejanja, ki so del tradicije in prakse, v pravnem prostoru Republike Slovenije kazniva dejanja ali neveljavna. To so prisilna poroka, dejanja povzročena v imenu časti, pohabljanje ženskih spolovil in druge tradicionalne prakse, ki so škodljive za ženske. Informiranje in ozaveščanje bo potekalo v različnih jezikih.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Urad za enake možnosti, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje)

IX. Izdelana bo strategija spodbujanja javnih in zasebnih medijev, da bodo delovali v smeri preprečevanja posredovanja stereotipnih vlog žensk in moških, podob in vrednot, ki spodbujajo nadrejenost ali podrejenost enega od spolov in tako spodbujajo ali opravičujejo nasilje nad ženskami. Poskrbljeno bo za to, da bodo tudi nove informacijske tehnologije upoštevale te kriterije.

Z mediji bo Urad za enake možnosti sodeloval pri kampanjah ozaveščanja in informiranja širše javnosti o nasilju nad ženskami. Novinarke in novinarje ter druge, ki delajo pri različnih medijih, bo informiral o tem, kakšne so posledice predvajanja nasilja in pornografije. Urad za enake možnosti bo na vodstva medijev naslovil pobudo, da pripravijo pregled pojavnosti in načina obravnave nasilja nad ženskami v medijih.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Urad za enake možnosti)

X. Izdelana bo strategija spodbujanja lokalnih medijev, da delujejo v smeri preprečevanja posredovanja stereotipnih vlog žensk in moških, podob in vrednot, ki spodbujajo nadrejenost ali podrejenost enega od spolov in tako spodbujajo ali opravičujejo nasilje nad ženskami. Poskrbeti je potrebno, da bodo tudi nove informacijske tehnologije upoštevale te kriterije.

Z mediji bodo lokalne skupnosti sodelovale pri kampanjah ozaveščanja in informiranja širše javnosti o nasilju nad ženskami.

Novinarke in novinarje ter druge, ki delajo pri različnih medijih, bodo informirali o tem, kakšne so posledice predvajanja nasilja in pornografije.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Lokalne skupnosti, Urad za enake možnosti)

XI. Spodbujeno in sofinancirano bo sodelovanje vladnih in nevladnih organizacij pri skupnih medijskih in družbenih kampanjah. Medijske in družbene kampanje bodo javnost ozaveščale o nasilju nad ženskami, o posledicah, ki jih ima nasilje nad ženskami za posameznico, ki nasilje doživlja ter za družbo kot celoto, o nedopustnosti nasilja nad ženskami ter informirale o obstoječih oblikah pomoči in poti iz nasilnega odnosa ali odnosov.

Pripravljeni bodo vsakoletni razpisi za sofinanciranje medijskih in družbenih kampanj, ki bodo ozaveščale in informirale o nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Urad za enake možnosti, Lokalne skupnosti)

XII. Županje in župani ter svetnice in svetniki v občinskih svetih bodo izpostavljali debate o nasilju nad ženskami v občinskih svetih in oblikovali politike, ki bodo pripomogle k reševanju problema nasilja nad ženskami na lokalnih ravneh.

(Odgovornost: Urad za enake možnosti, Lokalne skupnosti)

XIII. Preko razpisov, s sofinanciranjem in z usmerjenim delovanjem se bo spodbujalo nastanek in izvajanje programov, ki nudijo pomoč in informacije lezbijkam z izkušnjo nasilja ter ženskam z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Urad za enake možnosti)

XIV. Država in lokalne skupnosti bodo v primerih nasilja posebno pozornost namenile potrebam ranljivejših skupin žensk, ki imajo manj družbene moči in so izpostavljene dodatnim diskriminacijam:

1. Preprečevanje nasilja nad ženskami, ki živijo v določenih življenjskih okoliščinah: brezdomke, brezposelne, bolne, noseče, prostitutke, revne, samohranilke, ženske brez izobrazbe in ženske z nizko izobrazbo, ženske brez socialne mreže, ženske, ki so

uživalke legalnih in/ali nelegalnih drog, ženske zapornice in ženske po prestani zaporni kazni, ženske in deklice, ki so žrtve trgovine z ljudmi, ženske z neurejenim pravnim statusom v državi:

- centri za socialno delo bodo poskrbeli za to, da bo njihova ponudba ženskam v določenih življenjskih okoliščinah prijazna, da se bodo počutile sprejete v servise pomoči ter jih bo dodatno spodbudila k temu, da poiščejo pomoč, če doživljajo kakršnokoli obliko nasilja.

2. Preprečevanje nasilja nad lezbijkami z izkušnjo nasilja in ženskami z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam:

- centri za socialno delo bodo poskrbeli za to, da bo njihova ponudba lezbijkam z izkušnjo nasilja in ženskam z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam prijazna, da se bodo počutile sprejete v servise pomoči ter jih bo dodatno spodbudila k temu, da poiščejo pomoč, če doživljajo kakršnokoli obliko nasilja.

3. Preprečevanje nasilja nad mladimi ženskami od 14 do 27 leta starosti:

- srednje in visoke šole, fakultete ter druge izobraževalne ustanove, v katere so vključene mlade ženske, bodo organizirale okrogle mize, seminarje in druge razprave.

4. Mlade ženske bodo dobile informacije o:

- njihovi pravici, da odločajo o lastnem telesu,
- nasilju nad ženskami, še posebej o spolni zlorabi in spolnem nadlegovanju ter drugih oblikah spolnega nasilja,
- posledicah, ki jih lahko imajo mlade ženske zaradi nasilja (motnje hranjenja, različne psihosocialne težave),
- obstoječih oblikah pomoči,
- tem, da je nasilje resna in huda oblika kršenja človekovih pravic;
- pripravljene bodo vsebine in smernice, ki bodo v okviru informiranja in učenja o spolni vzgoji, reproduktivnih pravicah in odgovornostih, predvidele razprave o normah in vrednotah, etiki in spolnih stereotipih, ki vplivajo na odločanje mladih. Cilj spolne vzgoje za mlade ženske mora biti okrepitev njihove zavesti o pravici do odločanja o

lastnem telesu in njihova dobra informiranost o odnosih, spolnosti in reprodukciji;

- pripravljene bodo vsebine in smernice, ki bodo mlade ženske v okviru izobraževalnih programov ozaveščale in informirale o trgovanju z ženskami in deklicami;
- pripravljene in preko razpisov sofinancirane bodo delavnice, ki bodo obravnavale izpostavljene teme.

5. Preprečevanje nasilja nad hendikepiranimi ženskami:

- zahteve iz točk I in XIV/3 bodo v enaki meri izvajane v šolah in drugih ustanovah namenjenih hendikepiranim otrokom, mladostnicam, mladostnikom in odraslim;
- centri za socialno delo bodo pripravili posebne programe za družine in rejniške družine s hendikepiranimi članicami in člani, ki bodo izobraževali in ozaveščali o različnih oblikah nasilja nad hendikepiranimi ženskami ter oblikah pomoči;
- z razpisi bo spodbujena in sofinancirana izdelava informativnih zloženek in letakov o nasilju nad ženskami za slepe in slabovidne;
- zaposlene in zaposleni v organizacijah (enote zdravstvenega varstva, zavodi, domovi za starejše), v katerih stanujejo tudi hendikepirane ženske, se bodo izobraževale in izobraževali o problematiki nasilja nad hendikepiranimi ženskami ter o obstoječih oblikah pomoči.

6. Preprečevanje nasilja nad starejšimi ženskami:

- domovi za starejše, socialno varstvene in druge organizacije, ki pogosto prihajajo v stik s starejšimi ženskami bodo distribuirali informativne zloženke in izobraževalne materiale o nasilju nad ženskami, namenjene starejšim ženskam. Informacije bodo dostopne tudi slepim in slabovidnim.
- Preprečevanje nasilja nad pripadnicami etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji (Albanke, Bošnjakinje, Črnogorke, Hrvatice, Italijanke, Madžarke, Makedonke, Romkinje, Srbkinje):
- centri za socialno delo bodo poskrbeli za to, da bo njihova ponudba pripadnicam etničnih in narodnih manjšin prijazna, da se bodo počutile sprejete v servise pomoči ter jih bo dodatno spodbudila k temu, da poiščejo pomoč, če doživljajo kakršnokoli obliko nasilja;

- na narodno in etnično mešanih področjih bo informiranje in ozaveščanje o nasilju nad ženskami potekalo v jeziku pripadnic in pripadnikov etničnih in narodnih manjšin. Dostopno bo tudi slepim in slabovidnim;
- preko razpisov lokalnih skupnosti bo spodbujena izdelava plakatov, letakov, izobraževalnega in informativnega gradiva v jeziku pripadnic in pripadnikov etničnih in narodnih manjšin. Plakati, letaki, izobraževalno in informativno gradivo bodo obravnavali nasilje nad ženskami, njegove posledice, obstoječe oblike pomoči ter vsebovali sporočilo povzročiteljem nasilja o nedopustnosti njihovega ravnanja. Prav tako bodo vsebovali sporočila o tem, da nobena oblika nasilja nad ženskami ne sme biti opravičevana z etnično, narodno, kulturno, versko in/ali drugo pripadnostjo. Materiali bodo dostopni tudi slepim in slabovidnim.

7. Preprečevanje nasilja nad prosilkami za azil, begunkami, nedržavljkami s stalnim in začasnim prebivanjem, prosilkami za delovno dovoljenje, deklicami brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov:

- centri za socialno delo bodo poskrbeli za to, da bo njihova ponudba tujkam prijazna, da se bodo počutile sprejete v servise pomoči ter jih bo dodatno spodbudila k temu, da poiščejo pomoč, če doživljajo kakršnokoli obliko nasilja;
- policistke in policisti, kriminalistke in kriminalisti bodo tujkam, s katerimi prihajajo v stik, posredovali informacije o obstoječih oblikah pomoči;
- informiranje in ozaveščanje o nasilju nad ženskami v različnih jezikih, ki bo namenjeno prosilkam za azil, begunkam, nedržavljkam s stalnim in začasnim prebivanjem v Republiki Sloveniji, prosilkam za delovno dovoljenje, bodo pripravili ministrstvo za notranje zadeve, urad za enake možnosti ter urad za priseljevanje in begunce. Posredovane informacije bodo vsebovale sporočila o tem, da nobena oblika nasilja nad ženskami ne sme biti opravičevana z etnično, narodno, kulturno, versko in/ali drugo pripadnostjo. Posebna pozornost bo namenjena tudi ženskam, ki so žrtve trgovine z ljudmi;
- z razpisi bo spodbujena izdelava plakatov in zloženk, ki bodo ženske v različnih jezikih obveščale o tem, kam se lahko obrnejo pomoč, če so žrtve nasilja. Plakati bodo dostopni na najbolj izpostavljenih mestih, kot so avtobusne

postaje in avtobusi, železniške postaje in vlaki, letališča in letala;

- prehodni domovi za tujke in tujce ter druge organizacije, v katerih začasno živijo prosilke za azil, begunke, nedržavljanke s stalnim in začasnim bivanjem v Sloveniji, prosilke za delovno dovoljenje, deklice brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov, bodo distribuirali informativne zloženke in izobraževalne materiale o nasilju nad ženskami v različnih jezikih. Informacije bodo dostopne tudi slepim in slabovidnim.

K sodelovanju pri vseh navedenih aktivnostih bodo povabljenе nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za zdravje, Urad za enake možnosti, Urad za mladino RS, Urad za priseljevanje in begunce, Lokalne skupnosti)

Izobraževanje in izpopolnjevanje

I. Pripravljena in izvedena bodo kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja za strokovne delavke in delavce v različnih organizacijah. Pripravljena in izvedena bodo:

1. kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja o nasilju nad ženskami za zaposlene na centrih za socialno delo, v domovih za starejše, varstveno delovnih centrih, posebnih socialno varstvenih zavodih, socialno varstvenih zavodih za usposabljanje, kriznih centrih, materinskih domovih, varnih hišah in drugih organizacijah;

2. kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja o nasilju nad ženskami za zaposlene na policijskih postajah in policijskih upravah;

3. kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja o nasilju nad ženskami za zaposlene v pravosodnih organih (tožilke in tožilce, sodnice in sodnike ter druge zaposlene v pravosodnih organih, odvetnice in odvetnike, zaposlene v zaporih, zaporih za mlade, prevzgojnih zavodih);

4. kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja o nasilju nad ženskami za zaposlene v:

- javnih in zasebnih vrtcih,
- šolah, ki izvajajo osnovnošolsko izobraževanje (osnovne šole, osnovne šole s prilagojenim programom, zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, posebni oddelki osnovnih šol, ki izvajajo osnovnošolsko izobraževanje odraslih, osnovne šole za odrasle, ljudske univerze ter mednarodne šole, ki so organizirane za tujke in tujce),
- šolah, ki izvajajo srednješolsko splošno, poklicno in strokovno izobraževanje,
- vzgojno izobraževalnih zavodih, dijaških in študentskih domovih, mladinskih domovih,
- višješolskih strokovnih izobraževalnih programih, visokošolskih strokovnih študijskih programih, univerzitetnih programih;

5. kontinuirana strokovna izobraževanja in izpopolnjevanja o nasilju nad ženskami za zaposlene v enotah zdravstvenega varstva (za medicinske sestre in zdravstvene tehnike, zdravnice in zdravnike, psihologinje in psihologe, socialne delavke in socialne delavce, strežnice in strežnike ter druge zaposlene v enotah zdravstvenega varstva).

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za zdravje, Urad za enake možnosti)

II. Pripravljeno bo učno gradivo in drugi materiali za izobraževanja strokovnih delavk in delavcev v različnih organizacijah o problematiki nasilja nad ženskami. Izdelane bodo strategije uvajanja perspektive spola v posamezne izobraževalne programe, ki bodo poslane v soglasje Uradu za enake možnosti.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za zdravje, Urad za enake možnosti)

III. Za osnovnošolske programe ter srednješolske smeri poklicnega in strokovnega izobraževanja bo pripravljeno učno gradivo in drugi didaktični materiali za izobraževanje o

problematici nasilja nad ženskami. Izdelana bo strategija uvajanja perspektive spola v posamezne izobraževalne programe in bo poslana v soglasje Uradu za enake možnosti.

(Odgovornost: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad za enake možnosti)

IV. Socialna zbornica Slovenije bo pri izvajanju javnega pooblastila načrtovanja in organiziranja stalnega strokovnega izobraževanja za strokovne delavke in delavce ter sodelavke in sodelavce na področju socialnega varstva, posebno pozornost namenila načrtovanju izobraževanj o nasilju nad ženskami. Stalno strokovno izobraževanje bo spodbujala tudi pri strokovnih delavkah in sodelavkah, zaposlenih v nevladnih organizacijah, varnih hišah in materinskih domovih.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Socialna zbornica Slovenije)

V. Univerze bodo izdelale:

- strategijo uvajanja perspektive spola in izobraževanja o nasilju nad ženskami v višješolske, visokošolske in univerzitetne izobraževalne programe,
- strategijo uvajanja visokošolskih in univerzitetnih programov ter raziskovalnih centrov, ki bodo obravnavali problematiko enakosti med spoloma, še posebej problematiko nasilja nad ženskami.

Obe strategiji bodo univerze poslale v soglasje Uradu za enake možnosti.

(Odgovornost: Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Primorska univerza, Urad za enake možnosti)

VI. Lokalne skupnosti bodo v skladu s svojimi pristojnostmi spodbujale izobraževanja o problematiki nasilja nad ženskami na lokalnem nivoju. V svojih razpisih bodo predvidele tudi sofinanciranje izobraževalnih vsebin o nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Lokalne skupnosti)

Zakonodaja

I. Pripravljen bo pregled oz. analiza zakonodaje in z njo predvidenih postopkov. Z analizo bo ugotovljeno, kako zakonodajni sistem in postopki, predvideni z zakoni, ščitijo

interese žensk z izkušnjo nasilja in jim omogočajo, da izrabijo obstoječe pravne možnosti. Ključne točke analize bodo: zaščita žensk z izkušnjo nasilja in zagotavljanje njihove varnosti, kaznovanje povzročiteljev nasilja, hitrost postopkov, preprečevanje reviktimizacije in podpora ženskam z izkušnjo nasilja, javni pregon, ko gre za dejanja nasilja v družini, sistem zbiranja podatkov, dostopnost pravne pomoči za ženske z izkušnjo nasilja.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Urad za enake možnosti)

II. Posebna pozornost pri analizi zakonodaje in z njo predvidenih postopkov bo namenjena potrebam ranljivejših skupin žensk, ki imajo manj družbene moči in so izpostavljene dodatnim diskriminacijam:

- ženske, ki živijo v določenih življenjskih okoliščinah: brezdomke, brezposelne, bolne, noseče, prostitutke, revne, samohranilke, ženske brez izobrazbe in ženske z nizko izobrazbo, ženske brez socialne mreže, ženske, ki so uživalke legalnih in/ali nelegalnih drog, ženske zapornice in ženske po prestani zaporni kazni, ženske in deklice, ki so žrtve trgovine z ljudmi, ženske z neurejenim pravnim statusom v državi,
- mlade ženske od 14 do 27 leta starosti,
- starejše ženske,
- hendikepirane ženske,
- lezbijke z izkušnjo nasilja in ženske z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam,
- pripadnice etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji (Albanke, Bošnjakinje, Črnogorke, Hrvatice, Italijanke, Madžarke, Makedonke, Romkinje, Srbkinje),
- prosilke za azil, begunke, nedržavljanke s stalnim in začasnim bivanjem v Sloveniji, prosilke za delovno dovoljenje, deklice brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Urad za enake možnosti)

III. Pripravljena bo strategija za izboljšanje zaščite žensk z izkušnjo nasilja na področju zakonodaje in v vseh pravnih postopkih, za njihov boljši dostop do pravnih mehanizmov pomoči in za preprečitev reviktimizacije žensk, z izkušnjo nasilja v kazenskih in civilnih postopkih. Načrt za izboljšanje zaščite žensk z izkušnjo nasilja bo:

1. vseboval ukrepe, ki bodo zagotovili, da bo ženskam z izkušnjo nasilja omogočeno sprožiti postopke proti povzročiteljem nasilja. Zagotovil bo tudi, da bodo javne in/ali zasebne organizacije kot pravne osebe lahko nastopale kot podpora ženskam z izkušnjo nasilja;

2. predvidel potrebne ukrepe za to, da bo skozi ves postopek posebna pozornost namenjena telesnemu in psihičnemu stanju žrtve ter da bodo ženske z izkušnjo nasilja deležne medicinske in psihosocialne pomoči. Posebno pozornost je potrebno nameniti težkemu položaju žensk z izkušnjo nasilja, ki v kazenskem postopku nastopajo kot priče. Sodnice in sodniki, tožilke in tožilci, odvetnice in odvetniki lahko s svojim pristopom pripomorejo k aktivni vlogi žensk z izkušnjo nasilja v sodnem postopku, s čimer bodo prispevale k obsodbi povzročitelja nasilja;

3. predvidel ukrepe, ki bodo spodbujali ženske z izkušnjo nasilja in osebe, ki so bile priče nasilju, da se bodo prostovoljno odločile za sodelovanje v sodnem postopku. Ukrepi bodo upoštevali interese žensk z izkušnjo nasilja in zagotavljali njihovo varnost;

4. predvidel informiranje žensk z izkušnjo nasilja o poteku celotnega kazenskega postopka, še posebej o morebitni izpustitvi povzročitelja nasilja iz pripora. Informacije bodo podane razumljivo, preveriti je potrebno, ali jih je oseba razumela. V teku celotnega postopka bo ženski z izkušnjo nasilja zagotovljena pravica do tolmačenja in/ali brezplačnega prevoda, kadar je ta potreben;

5. preprečeval nadaljnjo viktimizacijo žensk z izkušnjo nasilja s strani povzročitelja nasilja. Ukrepi, ki k temu pripomorejo so pričanje brez prisotnosti povzročitelja nasilja, ločeni prostori za čakanje pred, med in po postopku, telesno varovanje ipd.;

6. predpisal postopek, v katerem bodo ženske z izkušnjo nasilja in/ali priče nasilja, pričanje čim manjkrat ponavljale, da bi preprečili sekundarno viktimizacijo žensk z izkušnjo nasilja s strani organov pregona in pravosodnih organov. Ta ukrep bo

zmanjšal travmatični učinek celotnega postopka na ženske z izkušnjo nasilja in na priče. Postopek bo preprečeval neupravičeno in/ali ponižujoče izpraševanje žensk z izkušnjo nasilja in prič nasilja;

7. predvidel postopek za določitev in izterjavo odškodnine, ki jo bo ženski z izkušnjo nasilja plačal povzročitelj nasilja. Predvideni bodo ukrepi, ki bodo ženske z izkušnjo nasilja informirali o postopku izterjave odškodnine;

8. vzpostavil državni denarni sklad, iz katerega bodo ženske z izkušnjo nasilja črpale odškodnino v primerih, ko država ni opravila svoje dolžnosti. V skladu z obvezno skrbjo (*due diligence*) mora država nasilje preprečiti, raziskati, pravično in učinkovito kaznovati povzročitelje nasilja ter zagotoviti pomoč žrtvam nasilja. Predvideni bodo ukrepi, ki bodo ženske z izkušnjo nasilja informirali o postopku izterjave odškodnine.

K sodelovanju bo povabljen strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami ter druge strokovnjakinje in strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo s problematiko nasilja nad ženskami (sodnice in sodniki, tožilke in tožilci, odvetnice in odvetniki, socialne delavke in delavci, policistke in policisti, kriminalistke in kriminalisti, zdravstvene delavke in delavci).

(**Odgovornost:** *Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Urad za enake možnosti*)

IV. Pripravljene bodo kontinuirane in sistematične evalvacije kazenskih postopkov za kazniva dejanja v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije, ki preganjajo dejanja nasilja nad ženskami. Ta kazniva dejanja so:

1. Kazniva dejanja zoper življenje in telo (Umor (127. člen), Uboj na mah (128. člen), Povzročitev smrti iz malomarnosti (129. člen), Napeljevanje k samomoru in pomoč pri samomoru (131. člen), Nedovoljena prekinitiv nosečnosti (132. člen), Lahka telesna poškodba (133. člen), Huda telesna poškodba (134. člen), Posebno huda telesna poškodba (135. člen), Sodelovanje pri pretepu (136. člen), Ogrožanje z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru (137. člen), Povzročitev nevarnosti (138. člen), Zapustitev slabotne osebe (139. člen), Opustitev pomoči (140. člen),

2. Kazniva dejanja zoper človekove pravice in svobosčine (Kršitev enakopravnosti (141. člen), Prisiljenje (142. člen), Protipraven odvzem prostosti (143. člen), Ugrabitev (144. člen), Ogrožanje varnosti (145. člen), Grdo ravnanje (146. člen),

3. Kazniva dejanja zoper čast in dobro ime (Razžalitev (169. člen), Obrekovanje (170. člen), Žaljiva obdolžitev (171. člen), Opravljanje (172. člen), Očitane kaznivega dejanja z namenom zaničevanja (173. člen),

4. Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost (Posilstvo (180. člen), Spolno nasilje (181. člen), Spolna zloraba slabotne osebe (182. člen), Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (183. člen), Kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (184. člen), Zvodništvo (185. člen), Posredovanje pri prostituciji (186. člen), Prikazovanje in izdelava pornografskega gradiva (187. člen),

5. Kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in mladino (Odvzem mladoletne osebe (200. člen), Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje (201. člen), Kršitev družinskih obveznosti (202. člen),

6. Kazniva dejanja zoper premoženje (Izsiljevanje (218. člen), Zloraba zaupanja (220. člen), Poškodovanje tuje stvari (224. člen),

7. Kazniva dejanja zoper javni red in mir (Nasilništvo (299. člen), Prepovedan prehod čez državno mejo (311. člen).

(Odgovornost: Ministrstvo za pravosodje)

V. Pripravljene bodo kontinuirane in sistematične evalvacije civilnih postopkov, ki so jih sprožile ženske z izkušnjo nasilja proti povzročiteljem nasilja.

(Odgovornost: Ministrstvo za pravosodje)

VI. Pripravljen bo predlog Zakona o nasilju v družini, v katerem bodo dejanja nasilja nad ženskami v družini opredeljena kot kazniva dejanja.

V okviru Zakona o nasilju v družini bo opredeljeno psihično nasilje in čustveno nasilje. Kazenski zakonik bo psihično nasilje in čustveno nasilje opredeljeval kot kaznivi dejanji.

Posamezni členi že obstoječih zakonov bodo spremenjeni, da bi bili v skladu z Zakonom o nasilju v družini.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami ter druge

strokovnjakinje in strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo s problematiko nasilja nad ženskami (sodnice in sodniki, tožilke in tožilci, odvetnice in odvetniki, socialne delavke in delavci, policistke in policisti, kriminalistke in kriminalisti, zdravstvene delavke in delavci).

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami), Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Urad za enake možnosti)

VII. Zakon o nasilju v družini bo stalno evalviran. Predvidene bodo potrebne spremembe, dopolnitve in odprave določil v zakonu, ki se bodo v praksi izkazala za neučinkovita, nepotrebna ali neprimerna.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami ter druge strokovnjakinje in strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo s problematiko nasilja nad ženskami (sodnice in sodniki, tožilke in tožilci, odvetnice in odvetniki, socialne delavke in delavci, policistke in policisti, kriminalistke in kriminalisti, zdravstvene delavke in delavci).

(Odgovornost: Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami))

VIII. Ženske z izkušnjo nasilja s težavo sprožijo kazenske postopke proti povzročiteljem nasilja, s katerimi živijo v zakonski ali izvenzakonski skupnosti ali drugi življenjski obliki. Sprožanje kazenskega postopka bo prevzela država, tožilstvo pa bo žrtve informiralo in podpiralo pri vztrajanju v kazenskem postopku. Sprejete bodo spremembe Zakona o kazenskem postopku, ki bodo to opredelile.

(Odgovornost: Ministrstvo za pravosodje)

IX. Vse ženske morajo imeti enake možnosti za umik v varne hiše ne glede na državljanstvo ali katerikoli drug status. Država mora poskrbeti za nediskriminatornost praks dela na organizacijah in podpirati nediskriminatorne programe nevladnih organizacij, ki nudijo pomoč ženskam z izkušnjo nasilja. Sprejeta bo zakonska podlaga, ki bo ženskam z izkušnjo nasilja brez državljanstva in/ali dokumentov, potrebnih za bivanje v Republiki Sloveniji, omogočila sprejem v varne hiše, ureditev dokumentov, potrebnih za bivanje in pridobitev finančne pomoči.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za notranje zadeve)

Koordiniran pristop proti nasilju nad ženskami

I. Izdelane bodo smernice za pripravo koordiniranega pristopa na področju reševanja problematike nasilja nad ženskami v Sloveniji.

(Odgovornost: Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

II. Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami bo pri pripravi smernic posebej pozoren na:

1. Koordiniran pristop predpostavlja medsebojno sodelovanje vseh vladnih in nevladnih organizacij, ki delajo s problematiko nasilja nad ženskami. Najpogostejše so to: centri za socialno delo, policija ter kriminalistična in mejna policija, sodišča, tožilstva, enote zdravstvenega varstva, varne hiše in ženske nevladne organizacije. Za učinkovito reševanje problematike nasilja nad ženskami morajo sodelovati predstavnice in predstavniki vseh imenovanih vladnih in nevladnih organizacij. K sodelovanju bodo povabljene tudi predstavnice in predstavniki organizacij, ki izvajajo programe namenjene posebej ranljivim skupinam žensk:

- ženskam, ki živijo v določenih življenjskih okoliščinah: brezdomkam, brezposelnim, bolnim, nosečim, prostitutkam, revnim, samohranilkam, ženskam brez izobrazbe in ženskam z nizko izobrazbo, ženskam brez socialne mreže, ženskam, ki so uživalke legalnih in/ali nelegalnih drog, ženskam zapornicam in ženskam po prestani zaporni kazni, ženskam in deklicam, ki so žrtve trgovine z ljudmi, ženskam z neurejenim pravnim statusom v državi,
- mladim ženskam od 14 do 27 leta starosti,
- starejšim ženskam,
- hendikepiranim ženskam,
- lezbijkam z izkušnjo nasilja in ženskam z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam,

- pripadnicam etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji (Albanke, Bošnjakinje, Črnogorke, Hrvatice, Italijanke, Madžarke, Makedonke, Romkinje, Srbkinje),
- prosilkam za azil, begunkam, nedržavljanke s stalnim in začasnim bivanjem v Sloveniji, prosilkam za delovno dovoljenje, deklicam brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov.

2. Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami bo pozval ministrstva, da imenujejo strokovne področne skupine (policija, pravosodje, socialno varstvo, šolstvo, zdravstvo). Njihova naloga bo priprava področnih načrtov in pravil za delo proti nasilju nad ženskami ter izvedba nalog, ki so potrebne za učinkovito reševanje problematike nasilja nad ženskami.

Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami bo v sodelovanju z ministrstvi določil koordinatorke ali koordinatorje posameznih strokovnih področnih skupin.

3. Področne strokovne skupine bodo sestavljene iz strokovnjakinj in strokovnjakov s posameznega področja: policija, pravosodje, socialno varstvo, šolstvo, zdravstvo. Vsaka strokovna področna skupina bo pripravila načrte in pravila za delo proti nasilju nad ženskami, ki bodo vsebovali:

- natančne postopke ravnanja v primerih nasilja nad ženskami, ki bodo usklajeni s specifičnimi pristojnostmi organizacij s posameznega področja, predvidenimi z zakoni, internimi pravilniki in dogovori,
- naloge posamezne organizacije, pri katerih je potrebno sodelovanje z drugo organizacijo (zaradi drugačnih pristojnosti, znanja, drugačne ponudbe, zmogljivosti ipd.),
- podatke o žrtvi nasilja, povzročitelju nasilja in drugih udeleženi pri dejanju nasilja (otroci, druge priče), ki jih posamezna organizacija v skladu z zakonom in njenimi pristojnostmi lahko posreduje drugi organizaciji,
- primer dobre prakse in primer slabe prakse.

4. Za povezovanje in sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov s področja socialnega varstva v področno strokovno skupino, bo odgovorno ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Strokovna skupina bo pripravila predlog ukrepov in nalog, ki bo oblikovan kot načrt dela koordiniranega pristopa.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve bo vsa svoja ravnanja na področju nasilja nad ženskami usklajevalo s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami.

5. Za povezovanje in sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov s področja policije, kriminalistične in mejne policije v področno strokovno skupino, bo odgovorno ministrstvo za notranje zadeve. Strokovna skupina bo pripravila predlog ukrepov in nalog, ki bo oblikovan kot načrt dela koordiniranega pristopa.

Ministrstvo za notranje zadeve bo k sodelovanju povabilo Medresorsko delovno skupino za boj proti trgovini z ljudmi.

Ministrstvo za notranje zadeve bo vsa svoja ravnanja na področju nasilja nad ženskami usklajevalo s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami.

6. Za povezovanje in sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov s področja pravosodja v področno strokovno skupino, bo odgovorno ministrstvo za pravosodje. Strokovna skupina bo pripravila predlog ukrepov in nalog, ki bo oblikovan kot načrt dela koordiniranega pristopa.

Ministrstvo za pravosodje bo vsa svoja ravnanja na področju nasilja nad ženskami usklajevalo s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami.

7. Za povezovanje in sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov s področja zdravstva v področno strokovno skupino, bo odgovorno ministrstvo za zdravje. Strokovna skupina bo pripravila predlog ukrepov in nalog, ki bo oblikovan kot načrt dela koordiniranega pristopa.

Ministrstvo za zdravje bo vsa svoja ravnanja na področju nasilja nad ženskami usklajevalo s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami.

8. Za povezovanje in sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov iz varnih hiš v področno strokovno skupino, bo odgovorna Socialna zbornica Slovenije. Strokovna skupina bo pripravila predlog ukrepov in nalog, ki bo oblikovan kot načrt dela koordiniranega pristopa.

Strokovna skupina bo pripravila strategijo, ki bo določila, kako v skladu s priporočilom Odbora za pravice žensk in enake možnosti (*Committee on Women's Rights and Equal Opportunities*)

pri Evropskem parlamentu, v Sloveniji zagotoviti najmanj eno posteljo v varnih hišah na 10 000 žensk.⁶⁶

Strokovna skupina bo v strategiji predvidela ustanovitev specializiranih varnih hiš, ki bodo izvajale programe, namenjene posebnim potrebam žensk, žrtev trgovine z ljudmi in posebnim potrebam ranljivejših skupin žensk.

Strokovna skupina bo v strategiji predvidela ustanovitev kriznih centrov za ženske, žrtve nasilja in njihove otroke.

Socialna zbornica Slovenije bo vsa svoja ravnanja na področju nasilja nad ženskami usklajevala s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami.

9. Na vseh izpostavljenih področjih bodo med celotnim delovnim procesom k sodelovanju povabljene strokovnjakinje in strokovnjaki iz nevladnih organizacij.

10. Na podlagi načrtov posameznih področnih strokovnih skupin bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju s koordinatorkami in koordinatorji področnih strokovnih skupin in drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki pripravil načrt koordiniranega pristopa proti nasilju nad ženskami. Le-ta bo vseboval:

- določila o koordinaciji in kontinuiranosti sodelovanja,
- dolžnosti in naloge vsake posamezne organizacije, ki je vključena v pomoč ženski z izkušnjo nasilja. Zapisane bodo v obliki obvezujočih načrtov dela in pravil ravnanja,
- natančna navodila o podatkih, ki jih posamezna organizacija posreduje drugi organizaciji,
- načrt zbiranja in posredovanja informacij, ki bo povečal informiranost organizacij, kar je eden od pomembnih pogojev za delovanje koordiniranega pristopa. Pomembno je, da so posredovane tiste informacije, ki so v pomoč posamezni organizaciji, da bi kar najbolje pomagala žrtvi nasilja ter tiste informacije, ki jih posamezna organizacija mora uporabiti v skladu s svojimi pristojnostmi,
- načrt kontinuiranih izobraževanj o poteku koordiniranega pristopa in seznanjanja z delom in pristojnostmi sodelujočih organizacij,

⁶⁶ Priporočilo je podano v dokumentu s strokovne konference o ravnanju policije v primerih nasilja nad ženskami (*Standards and Recommendations of the Conference of Experts on Police combating Violence against Women, Baden, December 1998*).

- dogovor o medsebojnem sodelovanju in delovanju v skladu z načeli koordiniranega pristopa proti nasilju nad ženskami.

K sodelovanju bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami, Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za zdravje, Socialna zbornica Slovenije)

III. Pripravljeni bodo sporazumi o sodelovanju, ki jih bodo podpisale sodelujoče organizacije, da bi zagotovile zavezo o sodelovanju, primerno uporabo in izmenjavo informacij ter preprečile njihovo zlorabo. V njih bodo:

- natančno predvidene dolžnosti ljudi, ki bodo imeli dostop do informacij in pravico dajati informacije drugim pristojnim,
- natančno določeni pogoji, pod katerimi je primerno in dovoljeno posredovati informacije za namen preprečevanja nasilja nad ženskami in pomoči ženskam, žrtvam nasilja,
- natančno določeni pogoji in dolžnosti posameznikov in posameznikov v okviru koordiniranega pristopa.

Pravila o izmenjavi informacij bodo zelo jasna.

K sodelovanju pri pripravi bodo povabljene nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju nad ženskami.

(Odgovornost: Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za zdravje, Socialna zbornica Slovenije)

IV. Pripravljene bodo spremembe Zakona o varstvu osebnih podatkov, ki bodo omogočile medsebojno informiranje organizacij v primerih nasilja v družini.

(Odgovornost: Ministrstvo za pravosodje)

V. Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve je strokovno posvetovalno telo za delo na področju nasilja nad ženskami v Sloveniji. Ves čas delovanja pri njegovem delu sodelujejo tudi nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela proti nasilju

nad ženskami. Zagotovljeno bo njegovo kontinuirano in nemoteno delovanje.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve)

Zbiranje podatkov in raziskave

I. Izdelane bodo smernice za izdelavo sistema zbiranja natančno določenih podatkov, ki bo veljal za vse, ki delajo na področju pomoči ženskam z izkušnjo nasilja in na področju dela s povzročitelji nasilja. K sodelovanju bodo povabljene organizacije iz tujine, ki imajo znanje in izkušnje z zbiranjem podatkov o nasilju nad ženskami.

Zbrane podatke bo vsaka organizacija vsake pol leta posredovala Strokovnemu svetu za nasilje nad ženskami.

Posebna pozornost bo namenjena natančnim varnostnim mehanizmom, ki bodo preprečevali zlorabo podatkov. Dostop do osebnih podatkov žrtve nasilja bo urejen z zakonom.

Pripravljene bodo vse potrebne spremembe zakonov, ki bodo omogočile zbiranje podatkov. Pri tem se bo upoštevalo, da potrebujejo za koordinirano delovanje dostop do podatkov vse organizacije, ki sodelujejo v koordiniranem pristopu proti nasilju nad ženskami.

Za obdelavo zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami izbral primerno strokovno službo.

Zbrane podatke bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami letno evalviral in na podlagi tega dopolnjeval smernice in naloge za delo proti nasilju nad ženskami v Sloveniji.

Zbrani podatki bodo temelj za strokovno in sistematično raziskavo o nasilju nad ženskami.

Posebna pozornost bo namenjena zbiranju podatkov in raziskavam o nasilju nad posebej ranljivimi skupinami žensk:

1. o nasilju nad hendikepiranimi ženskami. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvom za zdravje, uradom za invalide in bolnike, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakimi in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad

hendikepiranimi ženskami. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju;

2. o nasilju nad starejšimi ženskami. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvom za zdravje, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad starejšimi ženskami. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju;

3. o nasilju nad mladimi ženskami od 14 do 27 leta starosti. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, uradom za mladino, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad mladimi ženskami. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju;

4. o nasilju nad pripadnicami etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji (Albankami, Bošnjakinjami, Črnogorkami, Hrvatkami, Italijankami, Madžarkami, Makedonkami, Romkinjami, Srbkinjami). Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, uradom za priseljevanje in begunce, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad pripadnicami etničnih in narodnih manjšin v Sloveniji. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju;

5. o nasilju nad prosilkami za azil, begunkami, nedržavljan-kami s stalnim ali začasnim bivanjem v Sloveniji, prosilkami za delovno dovoljenje, deklicami brez spremstva zakonitih zastopnic in/ali zastopnikov. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, uradom za priseljevanje in begunce, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad prosilkami za azil, begunkami, nedržavljan-kami s stalnim ali začasnim bivanjem v Sloveniji, prosilkami za delovno dovoljenje, deklicami brez spremstva zakonitih

zastopnic in/ali zastopnikov. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju;

6. o trgovanju z ženskami in deklicami v Sloveniji. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvom za notranje zadeve, uradom za priseljevanje in begunce, Medresorsko delovno skupino za boj proti trgovini z ljudmi, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik trgovanja z ženskami in deklicami;

7. o nasilju nad lezbijkami z izkušnjo nasilja in ženskami z izkušnjo nasilja, ki pripadajo drugim spolnim manjšinam. Na podlagi zbranih podatkov bo Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki izdelal smernice za reševanje problematike v smeri zmanjševanja in odprave vseh oblik nasilja nad lezbijkami. Posebno pozornost bo namenil strukturnemu nasilju.

(Odgovornost: Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za zdravje, Urad za invalide in bolnike, Urad za priseljevanje in begunce, Urad za mladino, Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi)

II. Podatke o nasilju nad ženskami, ki jih je potrebno sistematično in kontinuirano zbirati na tožilstvih in sodiščih, bo v sodelovanju z ministrstvom za pravosodje, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki določil Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami.

Za kontinuirano in sistematično zbiranje podatkov o postopkih na sodiščih in tožilstvih, ki so bili sproženi zaradi nasilja nad ženskami, bo odgovorno ministrstvo za pravosodje.

(Odgovornost: Ministrstvo za pravosodje, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

III. Podatke o nasilju nad ženskami, ki jih je potrebno sistematično in kontinuirano zbirati na policijskih upravah in na policijskih postajah, bo v sodelovanju z ministrstvom za notranje zadeve, Medresorsko delovno skupino za boj proti trgovini z

ljudmi, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki določil Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami.

Za kontinuirano in sistematično zbiranje podatkov o postopkih na policijskih upravah in na policijskih postajah oz. o postopkih, ki jih je zaradi nasilja nad ženskami izvedla policija in/ali kriminalistična policija, bo odgovorno ministrstvo za notranje zadeve.

(Odgovornost: Ministrstvo za notranje zadeve, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

IV. Podatke o nasilju nad ženskami, ki jih je potrebno sistematično in kontinuirano zbirati na centrih za socialno delo in na drugih socialno varstvenih zavodih, bo v sodelovanju z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki določil Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami.

Za kontinuirano in sistematično zbiranje podatkov o postopkih na centrih za socialno delo, ki so bili sproženi zaradi nasilja nad ženskami, bo odgovorno ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

V. Podatke o nasilju nad ženskami, ki jih je potrebno sistematično in kontinuirano zbirati na enotah zdravstvenega varstva, bo v sodelovanju z ministrstvom za zdravje, nevladnimi organizacijami ter drugimi strokovnjakinjami in strokovnjaki določil Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami.

Za kontinuirano in sistematično zbiranje podatkov o ženskah, ki se zaradi nasilja obrnejo na katerokoli enoto zdravstvenega varstva, bo odgovorno ministrstvo za zdravje.

(Odgovornost: Ministrstvo za zdravje, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

VI. Raziskavo o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu, učinkovitosti določila o prepovedi spolnega nadlegovanja na delovnem mestu v Zakonu o delovnih razmerjih ter njegovi uporabi v praksi, bo v sodelovanju s Strokovnim svetom za problematiko nasilja nad ženskami pripravilo in izvedlo ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

(Odgovornost: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami)

*Predlog zakona o varstvu pred nasiljem v družini*⁶⁷

I. POGLAVJE: SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen (namen zakona)

(1) Namen zakona je opredeliti pojem nasilja v družini, določiti krog oseb, ki so družinski člani, določiti vlogo državnih ustanov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini, določiti civilnopravne in kazenskopravne ukrepe za varstvo družinskih članov.

(2) Ta zakon določa nove in dopolnjuje dosedanje ukrepe za varstvo polnoletnih žrtev nasilja v družini, medtem ko se za varstvo ogroženega otroka zaradi nasilja v družini uporablja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.

2. člen (opredelitev družine)

V smislu tega zakona sestavljajo družino naslednje osebe (družinski člani):

- zakonec in izvenzakonski partner, bivši zakonec in izvenzakonski partner,
- krvni sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodniki v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,

⁶⁷ Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani; Raziskovalna skupina: Doc. dr. Katja Filipčič - vodja, Prof. dr. Darja Zaviršek, As. mag. Špela Mežnar, Doc. dr. Katja Šugman, Dr. Mateja Končina Peternel (2004) *Strokovna izhodišča s predlogi rešitev za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Predlog zakona o varstvu pred nasiljem v družini je leta 2004 izdelal Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani za potrebe ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Predlog zakona ni bil nikoli obravnavan v Državnem zboru in je javna informacija Slovenije.

- posvojitelj in posvojenec,
- rejnik in rejenec,
- skrbnik in varovanec,
- osebe, ki živijo v dlje časa trajajočem skupnem gospodinjstvu.

3. člen **(opredelitev nasilja v družini)**

(1) Nasilje v družini je vsaka uporaba fizičnega, spolnega ali psihičnega nasilja proti družinskemu članu ne glede na njegovo starost.

(2) Posebno varstvo po tem zakonu uživajo ženske, žrtve nasilja v družini.

(3) Določbi prvega in drugega odstavka tega člena se uporabljata pri razlagi vseh predpisov, ki se nanašajo na nasilje v družini, razen če zakon izrecno določa drugače.

4. člen **(dolžnost obveščanja)**

(1) Organi, zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo nasilje v družini, so dolžni o tem takoj obvestiti policijo.

(2) Po prejetem obvestilu mora policija izvesti vse ukrepe po Zakonu o policiji, Zakonu o prekrških in Zakonu o kazenskem postopku in o nasilju v družini takoj obvestiti najbližji krizni center za preprečevanje nasilja v družini.

5. člen **(spremljevalec žrtve)**

(1) Žrtev nasilja v družini si lahko izbere zaupno osebo, ki jo spremlja v vseh postopkih, povezanih z nasiljem v družini (v nadaljevanju spremljevalec). Državni organi so dolžni omogočiti prisotnost spremljevalca v kazenskih, civilnih in upravnih postopkih, v katerih je udeležena žrtev in ki posegajo v odnose v družini.

(2) Spremljevalec je lahko vsaka polnoletna oseba, ki ji žrtev nasilja zaupa.

(3) Naloga spremljevalca je skrb za zaščito integritete žrtve v postopkih pred državnimi organi, pomoč pri iskanju rešitev in nudenje psihične opore žrtvi.

II. POGLAVJE: PODROČJE SOCIALNEGA VARSTVA

6. člen

Socialno varstvo na področju nasilja v družini izvajajo:

1. centri za socialno delo,
2. organizacije s koncesijo na področju preprečevanja nasilja v družini,
3. nevladne organizacije,
4. krizni centri za preprečevanje nasilja v družini.

7. člen

(centri za socialno delo)

(1) Center za socialno delo je dolžan žrtvi nuditi materialno in nematerialno pomoč v okviru svojih pooblastil. Namen njihovega obravnavanja je skrb za žrtvino dolgoročno varnost, reševanje njenih socialnih in materialnih stisk.

(2) Center za socialno delo obravnava žrtev nasilja v družini in povzročitelja nasilja v okviru naslednjih storitev po Zakonu o socialnem varstvu:

1. prva socialna pomoč (12. člen Zakona o socialnem varstvu),
2. osebna pomoč (13. člen Zakona o socialnem varstvu) in
3. pomoč družini (15. člen Zakona o socialnem varstvu).

(3) Centri za socialno delo organizirajo interdisciplinarne time za pomoč žrtvi.

(4) Če so žrtve tudi mladoletni družinski člani, je center za socialno delo dolžan storiti vse potrebne ukrepe za varstvo ogroženega otroka po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.

8. člen

(organizacije s koncesijo)

(1) Država podeljuje koncesije za izvajanje javne službe za preprečevanje nasilja v družini.

(2) Država zagotavlja zadostno število kapacitet v varnih hišah in zatočiščih za žrtve nasilja v družini predvsem s podeljevanjem koncesij.

9. člen

(nevladne organizacije)

(1) Nevladne organizacije nudijo pomoč žrtvam nasilja v družini in sodelujejo z državnimi ustanovami s področja nasilja v družini.

(2) Nevladne organizacije sodelujejo v interdisciplinarnih timih za pomoč žrtvi.

(3) Država spodbuja programe na področju nasilja v družini, ki bodo zagotavljali geografsko pokritost celotne države.

10. člen

(krizni center)

(1) Krizni center za preprečevanje nasilja v družini je javni socialno varstveni zavod. Njegova naloga je podpora žrtvi nasilja v družini in koordinacija mreže različnih služb in njihovih intervencij.

(2) V Repubiki Sloveniji je šest kriznih centrov:

1. krizni center v Ljubljani,
2. krizni center v Kranju,
3. krizni center v Mariboru,
4. krizni center v Novem mestu,
5. krizni center v Novi Gorici,
6. krizni center v Kopru.

Minister za delo, družino in socialne zadeve določi območje, za katerega je ustanovljen posamezni krizni center.

(3) Krizni center za preprečevanje nasilja v družini ima svet zavoda, v katerem so poleg predstavnikov ustanovitelja tudi predstavniki nevladnih organizacij s področja nasilja v družini.

11. člen

(naloge kriznih centrov)

(1) Krizni center mora najpozneje v 12 urah po prejemu obvestila o nasilju v družini vzpostaviti stik z žrtvijo nasilja. Če žrtev odkloni sodelovanje s kriznim centrom, ji mora krizni center v naslednjih 24 urah še najmanj dvakrat ponuditi pomoč.

(2) Krizni center seznani žrtev z njenimi pravicami, o možnostih pomoči državnih ustanov in nevladnih organizacij, o pravnih postopkih za uveljavljanje pravic in vzpostavi mrežo pomoči za žrtev. V desetih dneh po vzpostavitvi stika z žrtvijo, izdelava skupaj z žrtvijo načrt za varnost.

12. člen

(načrt pomoči žrtvi)

(1) Delo centrov za socialno delo, koncesionarjev in nevladnih organizacij na področju pomoči žrtvam nasilja temelji na izdelavi načrta pomoči žrtvi. Načrt izdelajo skupaj z žrtvijo in njenim spremljevalcem, če ga žrtev ima.

(2) Za izdelavo načrta pomoči lahko organizacije iz prvega odstavka tega člena oblikujejo interdisciplinarni tim, v katerem sodelujejo poleg predstavnikov navedenih organizacij tudi predstavnik policije, zdravstvenega zavoda, občinske uprave, nevladnih organizacij in drugi ustrezni strokovnjaki.

13. člen

(varstvo identitete žrtve)

Brez soglasja žrtve ne smejo biti javnosti posredovani podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati žrtev ali njeno družino.

14. člen

(vođenje zbirke podatkov)

Center za socialno delo in krizni center za preprečevanje nasilja v družini vodita podatke o zaznanih primerih nasilja v družini.

III. POGLAVJE: KAZENSKOPRAVNI UKREPI

15. člen

(1) Policija, državno tožilstvo in sodišče so v primerih nasilja v družini dolžni sprejeti vse potrebne zakonite ukrepe za varstvo žrtve, spoštovanje njene integritete in hitro obravnavanje zadeve.

(2) Kazniva dejanja in prekrški s prvinami nasilja, ki so storjeni proti družinskemu članu v smislu tega zakona, so nujne zadeve in jih sodišče obravnava kot prednostne.

**PREDLAGANE SPREMEMBE ZAKONA O PREKRŠKIH
ZOPER JAVNI RED IN MIR**

16. člen

V 11. členu Zakona o prekrških zoper javni red in mir se doda 5. točka, ki se glasi: »5. kdor ogroža varnost družinskega člana iz 15. odst. 126. čl. KZ,«.

PREDLAGANE SPREMEMBE ZAKONA O POLICIJI

17. člen

Določba 39. a člena Zakona o policiji se spremeni tako, da se glasi:

(1) Če je podan utemeljen sum, da je oseba storila prekršek po 5. točki 11. člena Zakona o prekrških zoper javni red in mir in če način storitve ali okoliščine, v katerih je bil prekršek storjen, njegove osebne lastnosti, prejšnje življenje ali kakšne druge posebne okoliščine kažejo na nevarnost, da bo ponovila prekršek, smejo policisti odrediti prepoved približanja določenemu kraju ali osebi za 24 ur. Prepoved približanja določenemu kraju ali

osebi zajema tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih.

(2) O ukrepu iz tega člena odloči policist z ustno odredbo in oseba mora kraj prepovedi takoj zapustiti. Osebi, ki ji je izrečen ukrep, mora biti v šestih urah vročena pisno obrazložena odredba. Če osebe, ki ji je izrečen ukrep, ni na naslovu, ki ga je navedla policistu ob izreku ustne odredbe, se vročitev opravi tako, da se odločba pritrdi na oglasno desko pristojne policijske postaje. O odrejenem ukrepu policist takoj obvesti najbližji krizni center za preprečevanje nasilja v družini.

(3) Policist določi primerno razdaljo od določenega kraja ali osebe, ki jo mora oseba, ki ji je izrečena prepoved približanja, spoštovati in je namerno ne sme prekoračiti.

(4) Pisna odredba mora vsebovati ime in priimek osebe, ki ji je izrečen ukrep, prekršek, ki ga je osumljena, ukrep, ki se ga odreja, določitev razdalje do osebe ali kraja, na katero se ukrep nanaša, obrazložitev vseh odočilnih dejstev, ki so narekovala odreditev ukrepa, predvsem razloge, iz katerih izhaja utemeljen sum, da je oseba storila prekršek in da bo storitev prekrška ponovila ter pouk o pravici do pritožbe.

(5) Pisno odredbo iz četrtega odstavka tega člena policija pošlje sodišču za prekrške, ki lahko glede na okoliščine primera ukrep razveljavi, spremeni ali odredi podaljšanje ukrepa prepovedi približanja za 10 dni. Sodišče mora odločiti v dvanajstih urah. Če osebe, ki ji je izrečen ukrep, ni na naslovu iz drugega odstavka tega člena, se vročitev opravi tako, da se odločba pritrdi na oglasno desko pristojnega sodišča za prekrške.

(6) Na predlog oškodovanca lahko sodišče za prekrške podaljša izrečeni ukrep ali izreče spremenjen ukrep za največ 60 dni, če je to potrebno iz razgovor po prvem odstavku tega člena. Sodišče mora odločiti v 24 urah. Če je v času trajanja ukrepa izdana pravnomočna sodba, ukrep preneha.

(7) Oseba, ki ji je izrečen ukrep po prvem, petem ali šestem odstavku tega člena, ima v času trajanja ukrepa pravico do pritožbe zoper odločbo o ukrepu. Pritožba ne zadrži ukrepa prepovedi približanja. O pritožbi mora odločiti senat pristojnega sodišča (šesti odstavek 25. člena) v osemindesetih urah.

(8) Postopek za izvedbo ukrepa iz prvega odstavka tega člena predpiše minister za notranje zadeve v sodelovanju z ministrom,

pristojnim za pravosodje in ministrom, pristojnim za delo, družino in socialne zadeve.

18. člen

Določba 39. b člena Zakona o policiji se spremeni tako, da se glasi:

(1) Če so podani pogoji iz prvega odstavka prejšnjega člena, odredi sodišče za prekrške na predlog oškodovanca prepoved približanja določenemu kraju ali osebi, ki vsebuje tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih. Sodišče mora o predlogu odločiti v 24 urah. O izrečenem ukrepu sodišče takoj obvesti najbližji krizni center za preprečevanje nasilja v družini.

(2) Ukrep iz prvega odstavka tega člena lahko traja do 60 dni. Oseba, ki ji je izrečen ukrep, ima v času trajanja ukrepa pravico do pritožbe zoper odločbo o ukrepu iz prejšnjega odstavka. Pritožba ne zadrži ukrepa prepovedi približanja. O pritožbi mora odločiti senat pristojnega sodišča (šesti odstavek 25. člena) v osemindesetih urah. Če je v času trajanja ukrepa izdana pravnomočna sodba, ukrep preneha.

(3) Nespoštovanje ukrepa iz tega in prejšnjega člena pomeni prekršek, ki se kaznuje z globo najmanj 100.000 tolarjev. Nadzor nad spoštovanjem ukrepa iz tega in prejšnjega člena izvaja policija, ki kršitelja ukrepa privede v takojšen postopek pristojnemu sodišču zaradi prekrška po tem odstavku.

PREDLAGANE SPREMEMBE KAZENSKEGA ZAKONIKA

19. člen

Oblikuje se novo kaznivo dejanje »nasilje v družini«, v novem, 200. a členu Kazenskega zakonika:

»Nasilje v družini

200. a člen

(1) Kdor družinskega člana hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v družini povzroči ogroženost, hudo ponižanje ali prestrašenost se kaznuje z zapornom do dveh let.

(2) Če storilec dejanja iz prvega odstavka tega člena družinskega člana lahko telesno poškoduje, se kaznuje z zaporem do treh let.«

20. člen

Dopolni se 126. čl. Kazenskega zakonika tako, da se doda 15. odstavek:

»(15) Družinski člani po tem zakonu so:

- zakonec in izvenzakonski partner, bivši zakonec in izvenzakonski partner,
- krvni sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodnik v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,
- posvojitelj in posvojenec,
- rejnik in rejenec,
- skrbnik in varovanec,
- osebe, ki živijo v dlje časa trajajočem skupnem gospodinjstvu.«

21. člen

(pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom)

Dopolni se 3. odst. 58. čl. Kazenskega zakonika s točko 5, ki se glasi:

»(5) prepoved približevanja določenemu kraju ali osebi«

V 58. členu Kazenskega zakonika se doda nov 4. odstavek, ki se glasi:

»(4) Prepoved iz 5. točke sme trajati najdalj eno leto.«

PREDLAGANE SPREMEMBE ZAKONA O KAZENSKEM POSTOPKU

22. člen

Dopolni se 1. odstavek 157. člena Zakona o kazenskem postopku tako, da se glasi:

(1) Pooblaščene uradne osebe organa za notranje zadeve smejo nekomu vzeti prostost, če je podan katerikoli od razlogov za pripor iz prvega odstavka 201. člena ali prvega odstavka 432. člena **ali drugega odstavka 432. člena tega zakona**, vendar ga morajo brez odlašanja privedi pristojnemu preiskovalnemu sodniku. Ob privedbi sporoči pooblaščena uradna oseba organa za notranje zadeve preiskovalnemu sodniku, zakaj in kdaj je bila privedenemu odvzeta prostost.

23. člen

Spremeni se 432. čl. ZKP tako, da se doda 2. odstavek, ki se glasi:

(2) Pripor se sme izjemoma odrediti zoper tistega, za katerega je utemeljen sum, da je proti družinskemu članu iz 15. odstavka 126. člena Kazenskega zakonika storil kaznivo dejanje zoper spolno nedotakljivost ali kaznivo dejanje s prvinami nasilja, ki se preganja po uradni dolžnosti, za katero se sme izreči kazen manj kot dve leti zapora ali se preganja na predlog, kadar je podan razlog za pripor iz 2. ali 3. točke 1. odstavka 201. člena tega zakona.

Drugi odstavek 432. člena postane tretji odstavek.

Tretji odstavek 432. člena postane četrti odstavek in se dopolni tako, da glasi:

(4) Glede pripora od izročitve obtožnega predloga do konca glavne obravnave se smiselno uporabljajo določbe 207. člena tega zakona, **razen v primeru 2. odstavka tega člena, v katerem sme pripor od izročitve obtožnega predloga trajati največ 90 dni**; pri tem mora sodnik vsakih mesec dni preizkusiti, ali so še dani razlogi za pripor.

24. člen

(prepoved približanja po Zakonu o kazenskem postopku)

Določba 1. odstavka 195. a člena ZKP se dopolni tako, da se glasi:

»(1) Če so podane okoliščine iz 2. ali 3. točke prvega odstavka 201. člena tega zakona, vendar je nevarnost, da bo obdolženec uničil sledove kaznivega dejanja, vplival na priče, udeležence ali prikrivalce ali ponovil kaznivo dejanje, dokončal poskušeno

kaznivo dejanje ali storil kaznivo dejanje, s katerim grozi, moč odvrniti s prepovedjo približanja obdolženca določenemu kraju ali osebi, uporabi sodišče ta ukrep. **Prepoved približevanja določenemu kraju ali osebi zajema tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih.**«

25. člen (pooblaščenec žrtve)

Doda se nov, drugi odstavek 65. čl. Zakona o kazenskem postopku, ki se glasi:

»(2) V kazenskem postopku, ki teče zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost ali zaradi kaznivih dejanj s prvinami nasilja, storjenih proti družinskemu članu, postavi sodišče oškodovancu na njegovo zahtevo pooblaščenca izmed odvetnikov.«

Sedanji drugi odstavek 65. čl ZKP postane tretji odstavek.

Sedanji tretji odstavek 65. člena ZKP postane četrti in se dopolni tako, da se glasi:

»(4) V kazenskem postopku, ki teče zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost iz XIX. poglavja kazenskega zakonika, razen dejanj po členih 185 do 187 in kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja po 201. členu **ter kaznivega dejanja nasilja v družini po 200. a členu** kazenskega zakonika, mora imeti mladoletni oškodovanec ves čas od uvedbe kazenskega postopka dalje pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanjem pred sodiščem in uveljavljanjem premoženjsko-pravnega zahtevka. Mladoletnemu oškodovancu, ki pooblaščenca še nima, postavi pooblaščenca sodišče po uradni dolžnosti izmed odvetnikov.«

26. člen (odložitev pregona po 162. čl. Zakona o kazenskem postopku)

Določba 1. odst. 162. čl. Zakona o kazenskem postopku se dopolni s točko 5 in 6:

»5. zdraviti se v ustreznem zdravstvenem zavodu,

6. obiskovati ustrezno psihološko ali drugo posvetovalnico.«

IV. CIVILNOPRAVNI UKREPI

27. člen

(prepovedi zaradi nasilnih dejanj)

(1) Oseba (žrtev), ki jo je drugi (storilec) predhodno telesno poškodoval ali ji je prizadejal škodo na zdravju ali je drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebnostne pravice, lahko sodišču predlaga, da ukrene vse potrebno za odvrnitev nadaljnje škode. Sodišče lahko storilcu zlasti prepove:

- vstopiti v žrtvino stanovanje,
- zadrževati se v določeni bližini žrtvinega stanovanja,
- zadrževati in približevati se krajem, kjer se žrtev redno nahaja (delovno mesto, šola, vrtec...),
- navezovati stike z žrtvijo na kakršenkoli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo,
- poskusiti vsakršno srečanje z žrtvijo,
- če to ne posega v opravičene interese drugih oseb in ni v nasprotju z javnim interesom.

(2) Ukrepe po prvem odstavku tega člena lahko sodišče izreče tudi,

a. če je storilec žrtvi protipravno grozil, da jo bo poškodoval ali drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebnostne pravice;

b. če je storilec protipravno vstopil v stanovanje žrtve ali drugače motil njeno mirno posest;

c. če storilec žrtev proti njeni izrecni volji protipravno nadleguje, na primer z zasledovanjem ali uporabo sredstev za komuniciranje na daljavo,

razen če bi bilo to v nasprotju z javnim interesom.

(3) Ukrepe po prvem in drugem odstavku sodišče izreče tudi, če je storilec dejanje izvršil v stanju prehodne nerazsodnosti, razen če dokaže, da ni po svoji krivdi prišel v takšno stanje.

28. člen

(prepustitev stanovanja v skupni rabi)

(1) Če imata žrtev in storilec v času dejanja iz prvega odstavka prejšnjega člena dalj časa trajajoče skupno gospodinjstvo, lahko

žrtev od storilca zahteva, da ji stanovanje v skupni rabi prepusti v izključno rabo.

(2) Sodišče časovno omeji trajanje ukrepa iz prvega odstavka tega člena, če sta žrtev in storilec solastnika ali skupna lastnika stanovanja v skupni rabi, če imata na zemljišču, na katerem je stanovanje v skupni rabi, stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali če sta ga skupaj najela.

(3) Sodišče omeji trajanje ukrepa iz prvega odstavka tega člena na največ šest mesecev, če je storilec sam ali s tretjo osebo lastnik, solastnik ali skupni lastnik stanovanja v skupni rabi, ali če ima na zemljišču, na katerem je stanovanje, sam ali s tretjo osebo stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali če ga je sam ali s tretjo osebo najel. Če žrtev v roku, ki ga določi sodišče, kljub skrbnemu prizadevanju ne more najti drugega primerne bivalnega prostora, lahko sodišče rok iz prvega stavka na predlog žrtve izjemoma podaljša še za največ šest mesecev, razen če bi to povzročilo nesorazmerno težko breme za storilca ali tretjo osebo.

(4) Žrtev ni upravičena do ukrepa iz prvega odstavka tega člena, če

- ni mogoče pričakovati nadaljnjih poškodb, razen kadar je nadaljnje skupno življenje žrtve in storilca zaradi teže dejanja nemogoče;
- žrtev v roku treh mesecev po dejanju iz prvega odstavka prejšnjega člena ni pisno zahtevala od storilca, da ji stanovanje prepusti v izključno rabo;
- če bi prepustitev stanovanja žrtvi v izključno rabo za storilca pomenila nesorazmerno težko breme.

(5) Storilec, ki mora žrtvi stanovanje prepustiti v izključno rabo, je dolžan opustiti vsa dejanja, ki bi utegnila otežiti ali ovirati takšno rabo.

(6) Storilec lahko od žrtve zahteva primerno nadomestilo za izključno rabo stanovanja, če je to skladno z načelom pravičnosti.

(7) V primeru dejanja iz točke a) 2. odstavka 27. člena tega zakona lahko žrtev zahteva prepustitev stanovanja po prvem odstavku tega člena le, če je to potrebno za odvrnitev večje nevarnosti. Večja nevarnost je lahko podana, kadar so ogrožene koristi otrok, ki z žrtvijo in storilcem živijo v stanovanju v skupni rabi.

29. člen

Izvršba v primeru prepustitve stanovanja po prejšnjem členu se opravi po pravilih za izpraznitev in izročitev nepremičnin (16. poglavje ZIZ).

30. člen

(1) Žrtev mora predlog iz 27. in 28. člena tega zakona podati najkasneje v roku treh mesecev, odkar je bilo storjeno dejanje iz 26. člena tega zakona oziroma odkar je žrtev pisno zahtevala prepustitev stanovanja v izključno rabo (druga alineja četrtega odstavka 27. člena tega zakona).

(2) O ukrepih po 27. in 28. členu tega zakona odloča sodišče na predlog žrtve v nepravdnem postopku. Postopek je nujen, javnost v njem je izključena.

V. KONČNE DOLOČBE

31. člen

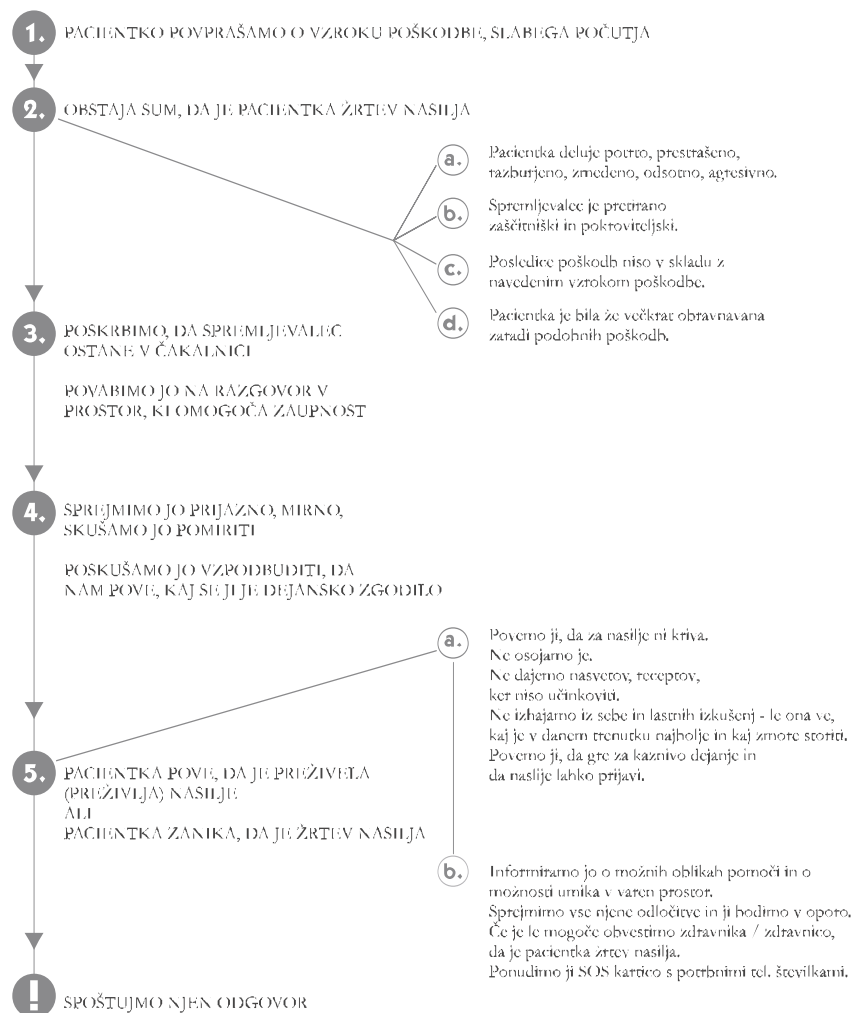
Ministrstva, pristojna za delovanje policije, sodišč, zdravstvenih organizacij, socialno varstvenih zavodov in izobraževalnih institucij sprejmejo pravila ravnanja pri obravnavanju primerov nasilja v družini.

32. člen

Podzakonske akte, ki jih morajo sprejeti pristojna ministrstva za izvajanje tega zakona, morajo biti sprejeta v šestih mesecih po njegovem sprejemu.

Psihosocialna pomoč ženski, ki je preživela nasilje⁶⁸

PSIHOSOCIALNA POMOČ ŽENSKI, KI JE PREŽIVELA NASILJE

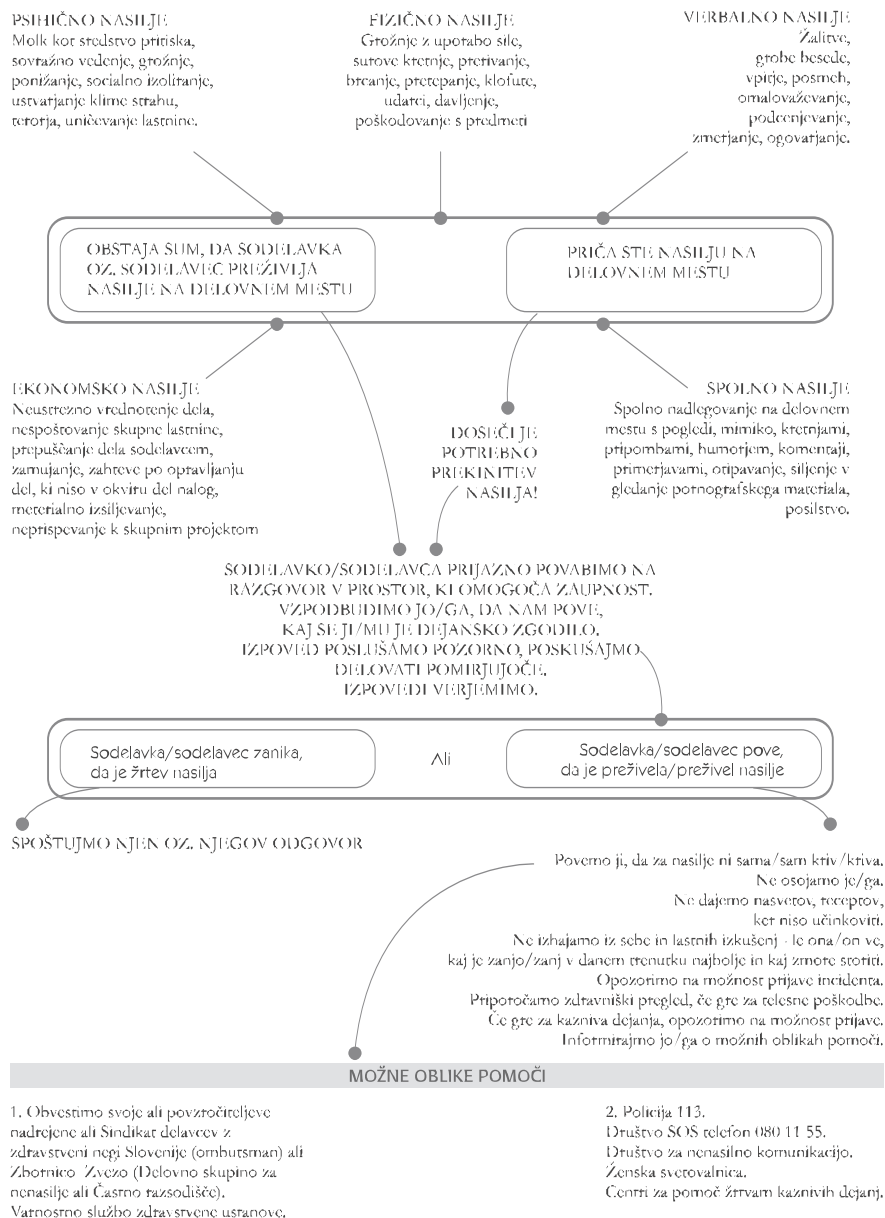

INSTITUCIJE, KI LAHKO POMAGAJO:

Zaščitšče, Društvo SOS telefon: 080 11 55
Društvo za nenasilno komunikacijo: 01 / 431 48 22
Krizni center, Ženska svetovalnica: 01 / 431 72 61
Zavod EMMA: 01 / 25 47 32

Združenje proti spolnemu zlorabljanju: 01 / 431 33 41
Centri za pomoč žrtvam kaznivih dejanj: 01 / 231 27 42
Varna hiša, Ključ:
Policija: 112

⁶⁸ Protokola za psihosocialno pomoč ženski, ki je preživela nasilje in za obravnavo nasilja, kadar se z njim srečamo na delovnem mestu (na naslednji strani), sta leta 2004 skupaj pripravila Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi in Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtev nasilja. Zaradi večje preglednosti objavljamo preoblikovana protokola. Vsebina ostaja nespremenjena, razen posodobljenih telefonskih števil.

Kaj lahko storimo, če se srečamo z nasiljem na delovnem mestu**KAJ LAHKO STORIMO, ČE SE ŠREČAMO Z NASILJEM NA DELOVNEM MESTU**

D

*Kam se lahko obrnete,
če doživljate nasilje,
ga povzročate
ali ste mu priča*

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

p. p. 2726, 1001 Ljubljana

E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Splet: www.drustvo-sos.si

080 11 55 (brezplačni SOS telefon)

(ob delavnikih od 12. do 22. ure; sobota, nedelja in prazniki od 18. do 22. ure)

Društvo za nenasilno komunikacijo

Miklošičeva 36, 1000 Ljubljana

E-pošta: drustvo.dnk@drustvo-dnk.si;
drustvo.nenasilje@siol.net

Splet: www.drustvo-dnk.si

01 434 48 22

(ponedeljek, torek in četrtek od 10. do 15. ure)

Društvo za nenasilno komunikacijo

Pobreška c. 6, 2000 Maribor

E-pošta: mb.dnk@siol.net; drustvo.dnk@drustvo-dnk.si

Splet: www.drustvo-dnk.si

02 320 21 46

(ponedeljek, torek in sredo od 10. do 15. ure)

Društvo Ženska svetovalnica

Langusova 21, 1000 Ljubljana

E-pošta: info@drustvo-zenska-svetovalnica.si;
zenska.svetovalnica@guest.arnes.si

Splet: www.drustvo-zenska-svetovalnica.si

01 251 16 02

(ponedeljek in torek od 16. do 18. ure; sredo, četrtek in petek od 10. do 12. ure)

Zavod EMMA – Psihosocialna pomoč dekletom in ženskam – žrtvam nasilja

p. p. 9000, 1001 Ljubljana
E-pošta: info@zavod-emma.si
Splet: www.zavod-emma.si
01 425 47 32; 080 21 33 (brezplačna številka)
(ob delavnikih od 9. do 14. in od 18. do 21. ure)

Združenje proti spolnemu zlorabljanju

Masarykova 23, 1000 Ljubljana
E-pošta: zpsz@siol.net
Splet: www.med.over.net/zpsz
01 431 33 41; 041 923 242; 041 859 603; 080 28 80
(brezplačna številka)
(ponedeljek, torek in četrtek od 9. do 16. ure; sredo od 9. do 12. in od 17. do 20. ure)

Center za pomoč žrtvam kaznivih dejanj – Papilot, Društvo za vzpodbujanje in razvijanje kvalitete življenja

Zakotnikova 3, 1000 Ljubljana
E-pošta: czpljubljana@papilot.si
01 524 12 40
(vsak dan, 24 ur)

Krizni center

Društvo Ženska svetovalnica, Krizni center

Langusova 21, 1000 Ljubljana
040 260 656; 031 233 211
(vsak dan, 24 ur)

Varne hiše

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

p. p. 2726, 1001 Ljubljana

E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Splet: www.drustvo-sos.si

080 11 55 (brezplačni SOS telefon)

(ob delavnikih od 12. do 22. ure; sobota, nedelja in prazniki od 18. do 22. ure)

Društvo za nenasilno komunikacijo

Miklošičeva 36, 1000 Ljubljana

E-pošta: drustvo.dnk@drustvo-dnk.si; vh.dnk@siol.net;
drustvo.nenasilje@siol.net

Splet: www.drustvo-dnk.si

031 736 726; 01 434 48 22

(ponedeljek, sreda in petek od 8. do 19. ure; torek in četrtek od 8. do 15. ure)

Društvo Regionalne varne hiše Celje

Varna hiša Celje

p. p. 347, 3000 Celje

E-pošta: varna.hisace@siol.net; varna.hisa@siol.net

03 492 63 57

(ob delavnikih od 9. do 11. in od 15. do 17. ure)

Varna hiša Slovenj Gradec

p. p. 180, 2380 Slovenj Gradec

E-pošta: varna.hisasg@siol.net

02 882 94 35

(ob delavnikih od 9. do 11. in od 15. do 17. ure)

Varna hiša Velenje

p. p. 208, 3320 Velenje
E-pošta: varna.hisave@siol.net
03 897 66 90
(ob delavnikih od 9. do 11. in od 15. do 17. ure)

**Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja,
Varna hiša Gorenjska**

p. p. 575, 4103 Kranj
E-pošta: vh.gorenjska@siol.net
051 200 083
(vsak dan, 24 ur)

CSD Krško, Zavetišče Pepcin dom

Cesta krških žrtev 11, 8270 Krško
E-pošta: sonja.zugic@gov.si; branka.lapuh@gov.si
07 492 23 25
(ponedeljek in torek od 7. do 15. ure; sredo od 7. do 17. ure;
četrtek in petek od 7. do 14. ure)

Društvo varnega zavetja, Varna hiša Ljutomer

p. p. 18, 9240 Ljutomer
E-pošta: vh.ljutomer@siol.net
02 584 83 90
(ob delavnikih od 9. do 11. in od 15. do 17. ure)

CSD Maribor, Varna hiša Maribor

Dvorakova ul. 5, 2000 Maribor
E-pošta: varnahmb@siol.net; brigita.persak@siol.net;
brigita.persak@gmail.com
02 480 11 86; 02 480 11 87
(vsak dan, 24 ur)

Zavod Karitas Samarijan, Varna hiša Karitas za Primorsko

p. p. 332, 5001 Nova Gorica
E-pošta: karitas.samarijan@siol.net
05 330 02 34; 041 332 038
(ob delavnikih od 9. do 14. ure)

Društvo življenje brez nasilja, Varna hiša Novo mesto

p. p. 345; Novi trg 6, 8000 Novo mesto
E-pošta: varnahisa_nm@email.si;
drustvo.dzbn.nm@gmail.com;
varnahisa.nm@volja.net
07 332 68 95
(ob delavnikih dopoldan)

Krizna namestitev in varen prostor za žrtve trgovine z ljudmi

Društvo KLJUČ – Center za boj proti trgovini z ljudmi

p.p. 1646, 1001 Ljubljana
E-pošta: kljuc.center@siol.net; info@drustvo-kljuc.si
Splet: www.drustvo-kljuc.si
01 510 42 20; 031 613 000; 080 17 22 (brezplačna številka)

Viri

1. Primarni viri

1. Kazenski zakonik Republike Slovenije. *Ur. l. RS*, št. 63/1994 (70/1994 – popr.), 23/1999, 60/1999 Odl. US: U-I-226/95, 40/2004, 37/2005 Odl. US: U-I-335/02-20, 17/2006 Odl. US: U-I-192/04-16.
2. Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev. *Ur. l. RS*, št. 52/1995, 2/1998, 61/1998, 19/1999 (28/1999 – popr.), 127/2003, 125/2004, 120/2005 Odl. US: U-I-192/05-29.
3. Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja. *Ur. l. RS*, št. 80/2004.
4. Ustava Republike Slovenije. *Ur. l. RS*, št. 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
5. Zakon o kazenskem postopku. *Ur. l. RS*, št. 63/1994 (70/1994 – popr.), 25/1996 Odl. US: U-I-18/93, 39/1996 Odl. US: U-I-33/95-12, 5/1998 Odl. US: U-I-25/95, 49/1998-Zpol (66/1998 – popr.), 72/1998, 6/1999, 42/2000 Odl. US: U I 282/99, 66/2000, 111/2001, 32/2002 Odl. US: U-I-92/96-27, 3/2003 Odl. US: U-I-204/99-22, 21/2003 Odl. US: U-I-190/00-11, 44/2003 Odl. US: U-I-149/99-15, 56/2003, 92/2003 Odl. US: U-I-319/00-21, 114/2003 Odl. US: U-I-426/02, Up-546/01-21, 43/2004, 68/2004 Odl. US: U-I-296/02, 83/2004 Odl. US: Up-729/03, U-I-187/04, 101/2005.
6. Zakon o nepravdnem postopku. *Ur. l. SRS*, št. 30/1986 (20/1988 – popr.), *Ur. l. RS*, št. 87/2002-SPZ, 131/2003 Odl. US: U-I-60/03-20.
7. Zakon o policiji (uradno prečiščeno besedilo) (Zpol – UPB6). *Ur. l. RS*, št. 107/2006.
8. Zakon o pravnem postopku. *Ur. l. RS*, št. 26/1999, 83/2002 Skl. US: U-I-21/02-6, 96/2002, 58/2003 Odl. US: U-I-255/99-28, 73/2003 Skl. US: U-I-137/00-21, 2/2004, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 - popr.), 69/2005 Odl. US: U-I-145/03-9, 90/2005 Odl. US: Up-258/03-14, U-I-74/05, 43/2006 Odl. US: U-I-55/04-10, Up-90/04-15, 69/2006 Odl. US: Up-236/04-16, U-I-314/06.

9. Zakon o socialnem varstvu, uradno prečiščeno besedilo (ZSV-UPB2). *Ur. l. RS*, št. 3/2007.
10. Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). *Ur. l. RS*, št. 70/2006.
11. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Ur. l. SRS*, št. 15/1976, 30/1986-ZNP (20/1988 – popr.), 1/1989, 14/1989, *Ur. l. RS*, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl. US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNP, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl. US: U-I-312/00-40, 16/2004.

2. Sekundarni viri

1. Aničić, Klavdija in druge (2002) *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*. Ljubljana : i2.
2. Aničić, Klavdija (2006) *Gradiva za predavanje z naslovom Strategije dela na področju nasilja nad ženskami*. Ljubljana: Cankarjev dom.
3. Boscolo, Luigi in Paolo Bertrando (1995) *The times of time. A new perspective in Systemic Therapy and Consultation*. New York, London: W. W. Norton & Co. Inc.
4. Cairns, Robert B. in Beverly D. Cairns (2001) Aggression and attachment: The folly of separatism. V Arthur C. Bohart in Deborah J. Stipek (ur.) *Constructive and Destructive Behavior. Implications for Family, School and Society*, 21–47. Washington, DC: American Psychological Association.
5. Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije (2004) *Obravnavanje nasilja v zdravstveni negi*. V Polona Selič (ur.) *Nasilje v družini – poti do rešitev. Posebno poročilo*, 36–40. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
6. Delovna skupina za nenasilje v zdravstveni negi pri Zbornici zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije (2004) *Protokola obravnave žrtev nasilja*. *Utrip XXII*(11), priloga.
7. Filipčič, Katja (2002) *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.
8. Glušič Terbovc, Teodora (2004) Kazenskopravno varstvo žrtev nasilja. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, 166–74. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

9. Goldner, Virginia, Peggy Penn, Marcia Sheinberg in Gillian Walker (1990) Love and Violence: Gender Paradoxes in Volatile Attachments. *Family Process* 29(4), 343–64.
10. Henwood, Melanie (2000) *Nasilje v družini: Priročnik in pripomoček za zdravstvene delavce*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
11. Henderson, Helene (2000) *Domestic Violence and Child Abuse Sourcebook: Basic Consumer Health Information About Spousal/Partner, Child, Sibling, Parent and Elder Abuse*. Detroit: Omnigraphics Inc.
12. Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (2004) *Strokovna izhodišča s predlogi rešitev za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
13. Lamb, Sharon (1996) *The trouble with blame. Victims, perpetrators & responsibility*. Cambridge, London: Harvard University Press.
14. Lešnik Mugnaioni, Doroteja (2004) Z roko v roki. *Utrip* XXII(2), 12–3.
15. Lešnik Mugnaioni, Doroteja (2005) Vloga zdravstvenih ustanov pri odkrivanju, obravnavanju in preprečevanju nasilja v družini. V *Zbornik predavanj: Spoštujmo različnost – komunicirajmo uspešno in nasilje v zdravstveni negi*, 21–5. Čatež: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije in Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v splošni medicini.
16. Meden, Dora in Lorena Božac Deležan (2004) *Gradiva za usposabljanje na centrih za socialno delo*. Radovljica: Center za socialno delo.
17. Medveš, Zdenko (2000) Kakovost v šoli. *Sodobna pedagogika* 51(4), 8–26.
18. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (1998) *Strokovne podlage in smernice za obravnavo ogroženih otrok*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
19. Planinšek, Irena (2004) Obravnavanje nasilja v zdravstveni negi ali od raziskave do protokola. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, 224–8. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
20. Reasoner, Robert W. (1999) Program Razvijanje pozitivnega samovrednotenja mladostnikov: priročnik za mentorje in didaktična gradiva. Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti.

21. Robnik, Sonja, Tanja Skornšek Pleš, Špela Veselič in Strokovni svet za problematiko nasilja (2003) *Nasilje nad ženskami v družini. Analiza stanja*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
22. Rus Makovec, Maja (2003) *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
23. Skalar, Vinko (2003) Kako vrtec in šola približati otrokom s posebnimi potrebami? *Sodobna pedagogika* 54(posebna izdaja), 52–62.
24. Straus, Murray A. (1992) Children as witnesses to marital violence: A risk factor for lifelong problems among a nationally representative sample of American men and women. V Donald F. Schwarz (ur.) *Children and violence: Report of the Twenty-third Ross Roundtable on Critical Approaches to Common Pediatric Problems*, 98–109. Columbus: Ross Laboratories.
25. Straus, Murray A. in Carrie L. Yodanis (1996) Corporal punishment in adolescence and physical assaults on spouses in later life: What accounts for the link? *Journal of Marriage and the Family* 58(4) 825–41.
26. Straus, Murray A. in Richard James Gelles (1990) Physical violence in American families: Risk factors and adaptation to violence in 8145 families. New Brunswick: Transaction Publishers.
27. Walker, Gillian in Virginia Goldner (1995) The wounded prince and the women who love him. V Charlotte Burck in Bebe Speed (ur.) *Gender, Power and Relationship*, 24–45. London: Routledge.
28. Zaviršek, Darja (2001) Doktrinarna vprašanja socialnega dela na področju nasilja nad ženskami (iz prvih tekstov o socialnem delu z ženskami z izkušnjo nasilja v družini). *Socialni izzivi, Mreža organizacij za pomoč ženskam in otrokom v socialnih stiskah in težavah* 7(14), 16–7.
29. Zaviršek, Darja (2004) Od aktivizma do profesionalizacije: refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji. V Dalida Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz (ur.) *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*, 1–13. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Projekt je bil delno sofinanciran s podporo fundacije Global Fund for Women.

»This project was funded, in part, through a Global Fund for Women grant.«

Projekt je bil delno sofinanciran s podporo Ameriške ambasade. Mnenja, ugotovitve, zaključki ali priporočila, ki so v njej zapisani, ne odražajo nujno tistih, ki jih ima ameriško ministrstvo za zunanje zadeve.

»This project was funded, in part, through a U. S. Embassy grant. The opinion, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the Authors and do not necessarily reflect those of the Department of State.«

